

Strategija razvoja općine Ilijaš je usaglašena, u pogledu podržanosti njenih ciljeva, mjera i projekata, sa integralnim i sektorskim razvojnim strategijama viših nivoa vlasti usvojenih na nivou BiH, FBiH, Kantona Sarajevo i Sarajevske ekonomske makro-regije

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE ILIJAŠ 2021-2027

Ilijaš, mart 2022. godine

NACRT

SADRŽAJ

UVOD	4
PORUKA OPĆINSKOG NAČELNIKA.....	5
METODOLOGIJA I LISTA UČESNIKA	6
USKLAĐENOST	8
LISTA SKRAĆENICA	10
1. OPĆI PODACI.....	13
1.1. Administrativni i geografski položaj	13
1.1.1. Administrativni položaj.....	13
1.1.2. Geografski položaj.....	14
1.2. Kratak historijat općine.....	15
1.3. Opći podaci o stanovništvu	16
1.3.1. Broj stanovnika i gustina naseljenosti	16
1.3.2. Starosna i polna struktura	17
1.3.3. Obrazovna struktura.....	19
1.3.4. Etnička struktura	21
1.3.5. Lokalna samouprava	21
2. INDIKATORI RAZVOJA	23
2.1. Indikatori životne sredine i infrastrukture	23
2.2. Indikatori ekonomskog i ruralnog razvoja	24
2.3. Indikatori društvenog razvoja.....	25
3. SITUACIONA ANALIZA.....	27
3.1. Životna sredina i infrastruktura.....	27
3.1.1. Trenutno stanje	27
3.1.1.1. Klima i reljef	27
3.1.1.2. Zemljište i zaštićena područja.....	30
3.1.1.3. Rudna bogatstva.....	41
3.1.1.4. Vodni resursi.....	42
3.1.1.5. Zrak	51
3.1.1.6. Biljni svijet.....	60
3.1.1.7. Životinjski svijet.....	61
3.1.1.8. Infrastruktura	62
3.1.1.8.1. Cestovni i željeznički saobraćaj	62
3.1.1.8.2. Telekomunikacije	68
3.1.1.8.3. Elektrifikacija.....	69
3.1.1.8.4. Toplifikacija.....	70

3.1.1.8.5. Vodosnadbijevanje.....	73
3.1.1.8.6. Kanalizacija i otpadne vode	76
3.1.1.8.7. Odlaganje krutog otpada.....	80
3.1.1.8.8. Stanovanje	84
3.1.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza.....	103
3.2. Ekonomski i ruralni razvoj	106
3.2.1. Trenutno stanje	106
3.2.1.1. Opći podaci.....	106
3.2.1.2. Poljoprivreda	112
3.2.1.2.1. Ratarstvo.....	115
3.2.1.2.2. Povrtlarstvo	116
3.2.1.2.3. Voćarstvo	116
3.2.1.2.4. Stočarstvo	117
3.2.1.3. Šumarstvo	119
3.2.1.4. Prerađivačka industrija.....	119
3.2.1.4.1. Industrija hrane i pića	120
3.2.1.4.2. Metalurško-metalska industrija	121
3.2.1.4.3. Drvna industrija.....	123
3.2.1.5. Građevinarstvo	125
3.2.1.6. Trgovina i usluge.....	125
3.2.1.7. Turizam	126
3.2.1.8. Razvoj MSP, obrta i poduzetništva.....	128
3.2.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza.....	135
3.3. Društveni razvoj (stanovništvo, obrazovanje i kvalitet života).....	138
3.3.1. Trenutno stanje	138
3.3.1.1. Stanovništvo.....	138
3.3.1.2. Obrazovanje.....	145
3.3.1.3. Zdravstvo	152
3.3.1.4. Socijalna zaštita.....	155
3.3.1.5. Kultura	161
3.3.1.6. Sport i rekreacija.....	164
3.3.1.7. Mediji i informisanje.....	167
3.3.1.8. Mladi i nevladin sektor.....	168
3.3.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza.....	178
3.4. Integralna analiza faktora i usmjerenja razvoja.....	181
3.4.1. Integralna PESTEL analiza	181

3.4.2. Integralna SWOT analiza	182
3.4.3. Integralna analiza strateških usmjerenja	184
4. DEFINISANJE STRATEGIJE	187
4.1. Izjava o viziji razvoja općine Ilijaš.....	187
4.2. Definisane strateških ciljeva, prioriteta, mjera i projekata.....	188
5. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR	193
6. PRILOG 1: Sažeti pregled strateškog dokumenta	213
7. PRILOG 2: Detaljni pregled mjera	242
8. IMPLEMENTACIJA, MONITORING I EVALUACIJA.....	287
ANEKS 1: Indikatori	290
A1.1. Životna sredina i infrastruktura	290
A1.2. Ekonomski i ruralni razvoj.....	300
A1.3. Društveni razvoj	310

UVOD

Proces izrade Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godina je proveden u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 32/17), te Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", br. 74/19). Pokretanje procesa izrade strateškog dokumenta na nivou jedinica lokalnih samouprava je nadležnost općinskih načelnika, tako da je Općinski načelnik općine Ilijaš, Odlukom o pokretanju procesa i imenovanju Komisije za izradu Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godine, br. 01-2-28-2670/19 od 30.12.2019. godine, pokrenuo proces izrade Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godine i imenovao desetočlanu Komisiju u svojstvu posebnog radnog tijela u procesu izrade Strategije.

Općina Ilijaš je u proteklom periodu realizirala niz značajnih koraka koji danas predstavljaju dobru polaznu osnovu za naprednije razvojno planiranje i nesmetani nastavak razvoja Općine Ilijaš u skladu sa postojećim zakonskim okvirima i savremenim europskim i svjetskim tokovima. S obzirom na činjenicu da je danas suštinsko pitanje u svim razvijenim zemljama jačanje uloge i kapaciteta lokalnih zajednica i razvijanje svijesti o lokalnom održivom razvoju, tako je i Općina Ilijaš prepoznala potrebu da sistemski pristupi problematici vlastitog razvoja.

Dakle, svrha i značaj izrade Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godine je u sistemskom pristupu razvojnom planiranju lokalne zajednice, njenom održivom i ravnomjernom razvoju u interesu svih njenih građana i šire društvene zajednice.

Kako je Bosna i Hercegovina jasno opredijeljena i akter je procesa europskih integracija kao i drugih međunarodnih tokova, samim tim su i lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini u obavezi primjene načela usklađenosti vlastitih razvojnih strategija sa međunarodnim strateškim dokumentima i strateškim dokumentima viših nivoa vlasti, posebno u pogledu podržanosti ciljeva, programa i projekata sa viših nivoa vlasti, na aktuelne sektorske strategije i druge planske dokumente od interesa za održivi razvoj, usvojene na nivou BiH, FBiH, Kantona Sarajevo i Sarajevske ekonomske makro-regije.

U skladu sa članom 18., tačka (3) Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH, strategiju razvoja jedinice lokalne samouprave donosi općinsko, odnosno gradsko vijeće na prijedlog načelnika, odnosno gradonačelnika, a u skladu sa članom 20. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH.

Strategija razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godina je na snazi do 31.12.2027.

Projektni tim

PORUKA OPĆINSKOG NAČELNIKA

Strateški ciljevi unutar ovog strateškog dokumenta su utvrđeni u skladu sa metodologijom održivog razvojnog planiranja, a u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, te podzakonskim aktima u ovoj oblasti. Naši strateški ciljevi, prioritetni ciljevi i mjere su usaglašeni sa strateškim razvojnim usmjerenjima viših nivoa vlasti, odnosno strateškim dokumentima u FBiH i Kantonu Sarajevo. U osnovi Strategija razvoja općine Ilijaš jednako tretira oblasti: životna sredina i infrastruktura, ekonomski i ruralni razvoj, te društveni razvoj.

U našem fokusu su strateška usmjerenja koja obezbjeđuju kontinuirano poboljšanje uslova za život i životni standard građana općine Ilijaš. S tim u vezi mogu istaći da nastojimo obezbijediti ravnomjeran tretman svih područja na teritoriji naše lokalne zajednice, primjenjujući princip ravnomjernog

razvoja urbanih i ruralnih dijelova. U razvojnom smislu posebnu pažnju ćemo usmjeriti na ekonomski i ruralni razvoj, prioritetno radi povećanja zaposlenosti. Također, u budućem periodu ćemo dati težište na zaštiti prirodne sredine što podrazumijeva zaštitu vodotoka i izvorišta, tretman otpadnih voda, smanjenje zagađenosti zraka, kao i na projekte energetske efikasnosti. U oblasti društvenog razvoja posebnu pažnju ćemo usmjeriti prema mladima, odnosno rješavanju njihovih pitanja, posebno u oblasti obrazovanja i pomoći u pokretanju biznisa. Također, u narednom sedmogodišnjem periodu namjeravamo povećati digitaliziranost općinskih servisa, te kroz saradnju sa višim nivoima vlasti se fokusirati na lokalnu sigurnosnu politiku, zaštitu ljudskih prava i rješavanje problema marginaliziranih i socijalno ugroženih kategorija stanovništva.

Smatram da se razvojni ciljevi lokalne zajednice mogu uspješno realizirati kroz aktivnu saradnju sa domaćim i međunarodnim institucijama, te timski rad uz osiguranje kvalitetnog i stručnog osoblja, odnosno uz dobru organizaciju lokalne uprave. Danas, Općina Ilijaš uz značajan broj drugih lokalnih zajednica u Kantonu Sarajevo i Federaciji Bosne i Hercegovine ima proaktivan pristup vlastitom razvoju i tako ostvaruje napredak koji je vidljiv. Vjerujem da ćemo imati dovoljno volje, snage i znanja da i u predstojećem planskom periodu realiziramo sve predložene projekte i time u značajnoj mjeri ostvarimo utvrđene ciljeve i dugoročnu viziju razvoja naše lokalne zajednice.

U Ilijašu, 08.01.2022. godine

OPĆINSKI NAČELNIK

Akif Fazlić, dipl.oec

METODOLOGIJA I LISTA UČESNIKA

Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", br. 74/19) utvrđena je metodologija kojom su propisani koraci u procesu izrade strateških dokumenata, te njihova minimalna struktura.

Radi izrade ovog strateškog dokumenta formirano je posebno radno tijelo-Komisija za izradu Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godina.

Proces izrade Strategije je počeo, analizom stanja i dostupnih strateških dokumenta (kantonalni, federalni, državni, regionalni - na nivu Sarajevske makroregije, europski-kroz stareteške dokumente viših nivoa vlasti, a posebno Strategiju razvoja FBiH za period 2021.-2027. godina)

Tokom izrade Strategije primjenjeni su principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH: otvoreni metod koordinacije, ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane, horizontalna i vertikalna koordinacija svih nivoa vlasti u Federaciji BiH, te partnerstvo i javnost i transparentnost.

Proces izrade Strategije je proveden kroz sljedeće faze: izrada strateške platforme, određivanje prioriteta i mjera, identifikacija strateških projekata, provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata u Federaciji BiH, izrada indikativnog finansijskog okvira, definisanje načina provedbe, praćenja izvještavanja i evaluacije strateškog dokumenta, usvajanje strateškog dokumenta uz prethodnu provedbu procesa konsultacija.

Proces konsultacija je trajao 30 dana, a u isti su se imali pravo uključiti nadležne institucije, svi građani-pojedinci, interesne grupe, NVO sektor, obrazovne institucije, javna preduzeća, poslovni subjekti i drugi akteri.

Strategija održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2021.-2027. godine je integralni strateški dokument, koji je rezultat rada Komisije za izradu Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2021.-2027. (u daljem tekstu: Komisija) i svih zainteresiranih partnera uključujući pojedince, javne ustanove, javna preduzeća, udruženja građana, privredne subjekte i sl.

U metodološkom smislu ovaj dokument tretira problematiku razvoja općine Ilijaš, kroz integralni pristup, uključujući sve oblasti, s ciljem osiguranja održivog i uravnoteženog razvoja općine Ilijaš u planskom periodu 2021.-2027. godina, kroz jednak tretman oblasti: životna sredina i infrastruktura, ekonomski i ruralni razvoj i društveni razvoj. Također, ovim dokumentom se osigurava kontinuitet primjene metodološkog pristupa koji se uz određena unapređenja odnosio i na prethodnu integralnu strategiju: "Strategiju održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2018.-2022. godine". Pored navedenog cilj ove metodologije je i uspostava pouzdanog, nepristrasnog i efikasnog mehanizama za dugoročno praćenje razvoja općine Ilijaš.

U izradi Strategije su učestvovali:

1. Akif Fazlić, Općinski načelnik
2. Alma Omerović, predsjedavajuća Općinskog vijeća
3. Komisija za izradu Strategije u sastavu:
 - Mirza Marukić, Šef odsjeka za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije, koordinator Komisije

- Meliha Avdibegović, Pomoćnica općinskog načelnika, Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, odgovorna osoba za izradu Strategije u oblasti: Životna sredina i infrastruktura
- Merima Osmanović, Pomoćnica općinskog načelnika, Služba za privredu i finansije, odgovorna osoba za izradu Strategije u oblasti : Ekonomski i ruralni razvoj
- Sanja Zagorac-Jozić, Pomoćnica općinskog načelnika; Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica, odgovorna osoba za izradu Strategije u oblasti: Društveni razvoj
- Sadik Alić, Komunalni inspektor, Služba za saobraćaj, stambeno-komunalne poslove i građenje, član
- Zdravko Barić, Pomoćnik općinskog načelnika, Služba civilne zaštite, član
- Aziz Fazlić, Pomoćnik općinskog načelnika, Služba za saobraćaj, stambeno-komunalne poslove i građenje, član
- Nedžad Masnopita, Šef odsjeka za budžet i trezor, Služba za privredu i finansije, član
- Mirza Dinar, Stručni savjetnik - IT administrator, Služba za zajedničke poslove, član
- Enisa Mešetović, Stručna saradnica za obrazovanje, pitanje mladih i NVO sektor, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica, zapisničar, član

Partnerske institucije:

1. Službe za upravu Općine Ilijaš
2. JKP "Vodostan" d.o.o. Ilijaš
3. JU „KSC i Radio Ilijaš“ Ilijaš
4. JU "Zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo", Sarajevo
5. JU SŠC "Nedžad Ibrišimović", Ilijaš
6. OŠ "Hašim Spahić", Ilijaš
7. OŠ "Stari Ilijaš", Ilijaš
8. OŠ "Srednje", Srednje-Ilijaš
9. Poreska uprava FBiH-Ispostava Ilijaš, Ilijaš
10. JU "Kantonalni centar za socijalni rad", Sarajevo, Služba socijalne zaštite Ilijaš
11. JP „Elektroprivreda BiH“ d.d. Sarajevo – Elektrodistribucija Sarajevo
12. BH Telecom d.d., Sarajevo
13. JP „BH Pošta“ d.o.o. Sarajevo
14. KJKP „Rad“ d.o.o. Sarajevo
15. KJP „Sarajevo-šume“ d.o.o. Sarajevo
16. KJKP „Sarajevogas“ d.o.o. Sarajevo
17. KJKP „Toplane“ d.o.o. Sarajevo
18. JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“, Biro Ilijaš

Projektni tim

USKLAĐENOST

Ovaj strateški dokument je sadržajno usaglašen sa integralnim i sektorskim strateškim dokumentima viših nivoa vlasti, te razvojnim politikama federalne, kantonalne i lokalne vlasti. Dokument je direktno usaglašen sa Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine do 2027. godine i Strategijom razvoja Kantona Sarajevo do 2027. godine, odnosno strateškim i prioritarnim ciljevima i mjerama iz pomenutih strateških dokumenata, čime je osigurana potpuna horizontalna i vertikalna usklađenost ovog strateškog dokumenta sa postojećim strateškim okvirom viših nivoa vlasti, ciljevima održivog razvoja UN Agende 2030, te EU preporukama.

Prioritetni cilj Općine Ilijaš	Prioritet FBiH	Prioritet Kantona Sarajevo	Ciljevi održivog razvoja do 2030.
1.1.Unaprijediti upravljanje prirodnim resursima uz racionalno korištenje prostora	3.1.Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.2.Održivo korištenje prirodnih dobara uz zaštitubiološke i geološke raznolikosti; 3.3. Uspostavljanje integralnog održivog sistema upravljanja otpadom	15.Očuvanje života na zemlji
1.2.Poboljšati kvalitet okolinskih komponenti	3.2.Unapređivati kvalitet zraka; 3.1.Unaprijediti zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.1.Poboljšanje kvalitete zraka i zaštita od buke; 3.2.Održivo korištenje prirodnih dobara uz zaštitubiološke i geološke raznolikosti; 3.3.Uspostavljanje integralnog održivog sistema upravljanja otpadom	13.Očuvanje klime, 14.Očuvanje vodenog svijeta,
1.3.Poticati energijsku efikasnost i korištenje obnovljivih izvora energije	3.3.Povećati energetske efikasnost, 3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije	3.1.Poboljšanje kvalitete zraka i zaštita od buke	7.Pristupačna energija iz čistih izvora, 13. Očuvanje klime
1.4.Ubrzati razvoj infrastrukture	3.5.Poticati razvoj ruralnih prostora, 3.1.Unaprijediti zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.4.Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture	6.Čista voda i sanitarni uslovi, 9. Industrija, inovacije i infrastruktura, 11. Održivi gradovi i zajednice
2.1.Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja općine Ilijaš	3.5.Poticati razvoj ruralnih prostora, 1.4. Podržati izvoz i stvaranje proizvoda više dodatne vrijednosti, 2.4. Smanjiti neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu	1.6.Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma; 1.7.Jaćanje konkurentnosti ruralne ekonomije	8.Dostojanstven rad i ekonomski rast
2.2.Unaprijediti poslovnu infrastrukturu	1.3.Podržati razvoj poslovnog privatnog sektora, 3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	1.1.Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	9.Industrija, inovacije i infrastruktura
2.3.Unaprijediti razvoj poduzetništva i uslove poslovanja u lokalnom okruženju	1.1.Povećati digitaliziranost ekonomije, 1.2. Podržati transfer i razvoj tehnologija	1.1.Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje, 1.2.Jaćanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na	8.Dostojanstven rad i ekonomski rast, 9. Industrija, inovacije i infrastruktura

		prerađivačku industriju 1.4.Unapređenje sistema zaposlojavanja i povećanje efikasnosti tržišta rada	
2.4.Pomoći poslovne subjekte u prevazilaženju kriza	3.6.Povećati otpornost na krize	1.3.Povećati digitaliziranost ekonomije	11.Održivi gradovi i zajednice
3.1.Poboljšati položaj mladih	2.3.Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost obitelji i položaj mladih	2.1.Podići kvalitet obrazovanje (sa posebnim fokusom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom	8.Dostojanstven rad i ekonomski rad, 10. Smanjenje nejednakosti, 11. Održivi gradovi i zajednice
3.2.Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu	2.1.Unapređivati obrazovni sistem	2.1.Podići kvalitet obrazovanje (sa posebnim fokusom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom	4. Kvalitetno obrazovanje
3.3.Poboljšati kvalitet primarne zdravstvene zaštite	2.2.Poboljšati ishode zdravstvenog sistema	2.3.Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema	3. Zdravlje i blagostanje
3.4.Podržati razvoj kulture i sporta	2.3.Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost obitelji i položaj mladih	2.4.Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	3. Zdravlje i blagostanje
3.5.Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost	2.5.Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost	2.2.Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljane grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti	1. Svijet bez siromaštva, 2. Svijet bez gladi
4.1.Digitalizirati javne servise	1.1.Povećati digitaliziranost ekonomije, Povećati otpornost na krize	4.4.Unaprijediti sistem upravljanja razvojem, 4.5. Pozicionirati KS u široj regiji i Evropi	11.Održivi gradovi i zajednice, 16. Mir, pravda i snažne institucije
4.2.Staviti javnu upravu u službu građana	4.2.Staviti javnu upravu u službu građana, 4.3.Unaprijediti odgovornost u oblasti javnih finansija	4.2.Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija, 4.3. Reforma javne uprave	5. Rodna ravnopravnost, 16. Mir, pravda i snažne institucije
4.3.Povećati sigurnost građana	4.1.Unaprijediti vladavinu prava, 3.6.Povećati otpornost na krize	4.1.Smanjenje korupciju i kriminaliteta, povećanje sigurnosti građana, te osnaživanje funkcionisanja pravne države	16. Mir, pravda i snažne institucije

LISTA SKRAĆENICA

AC	autocesta
ADSL	Asymmetrical Digital Subscriber Line (Asimetrična digitalna pretplatnička linija)
ARBiH	Armija Bosne i Hercegovine
AVNOJ	Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
AVPRS	Agencija za vodno područje rijeke Save
BC	brze ceste
BDP	bruto društveni proizvod
BHJŽK	Bosanskohercegovačka javna željeznička korporacija
BH MAC	Bosnia and Herzegovina Mine Action Centre - Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini
BiH	Bosna i Hercegovina
BUR	(površina) bez utvrđenog rizika
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi
CMSR	Center za mednarodno sodelovanje in razvoj - Centar za međunarodnu saradnju (Ljubljana, Republika Slovenija)
d.o.o.	društvo ograničene odgovornosti
d.d.	dioničko društvo
DZ	Dom zdravlja
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FIA	Finansijsko – informatička agencija FBiH
FIPA	Agencija za promociju direktnih stranih ulaganja u BiH
GMRS	General Mobile Radio Service
GVT	grupe vodnih tijela
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Point (Analiza opasnosti na ključnim kontrolnim tačkama)
IPP	individualna poljoprivredna proizvodnja
ISO	International Organization for Standardization (Međunarodna organizacija za standardizaciju)
IT	informacione tehnologije
IZ	industrijska zona

IUCN	Međunarodni savez za očuvanje prirode
JKP	javno komunalno poduzeće
JP	javno preduzeće
JU	javna ustanova
KBTS	Kablovska trafo stanica
KEAP	kantonalni ekološki akcioni plan
KJKP	kantonalno javno komunalno preduzeće
KSC	kulturno-sportski centar
KM	konvertibilna marka
KS	Kanton Sarajevo
KV	kvalifikovan
LEAP	lokalni ekološki akcioni plan
LRC-BIS	LRC d.o.o., Sarajevo - Business Intelligence System
MC	magistralna cesta
MSP	mala i srednja poduzeća
MZ	Mjesna zajednica
MW	mega vati
NKV	nekvalifikovan
NSS	niža stručna sprema
NVO (NGO)	Nevladina organizacija (Non - Governmental Organization)
OŠ	Osnovna škola
OV	Općinsko vijeće
PESTEL	analiza političkih, ekonomskih, socijalnih, tehničko-tehnoloških, ekoloških i pravnih faktora razvoja
PDV	porez na dodatnu vrijednost
PK	polukvalifikovan
PVN	posebna vodna naknada
RC	regionalna cesta
RP	regulacioni plan
SAD	Sjedinjene Američke Države

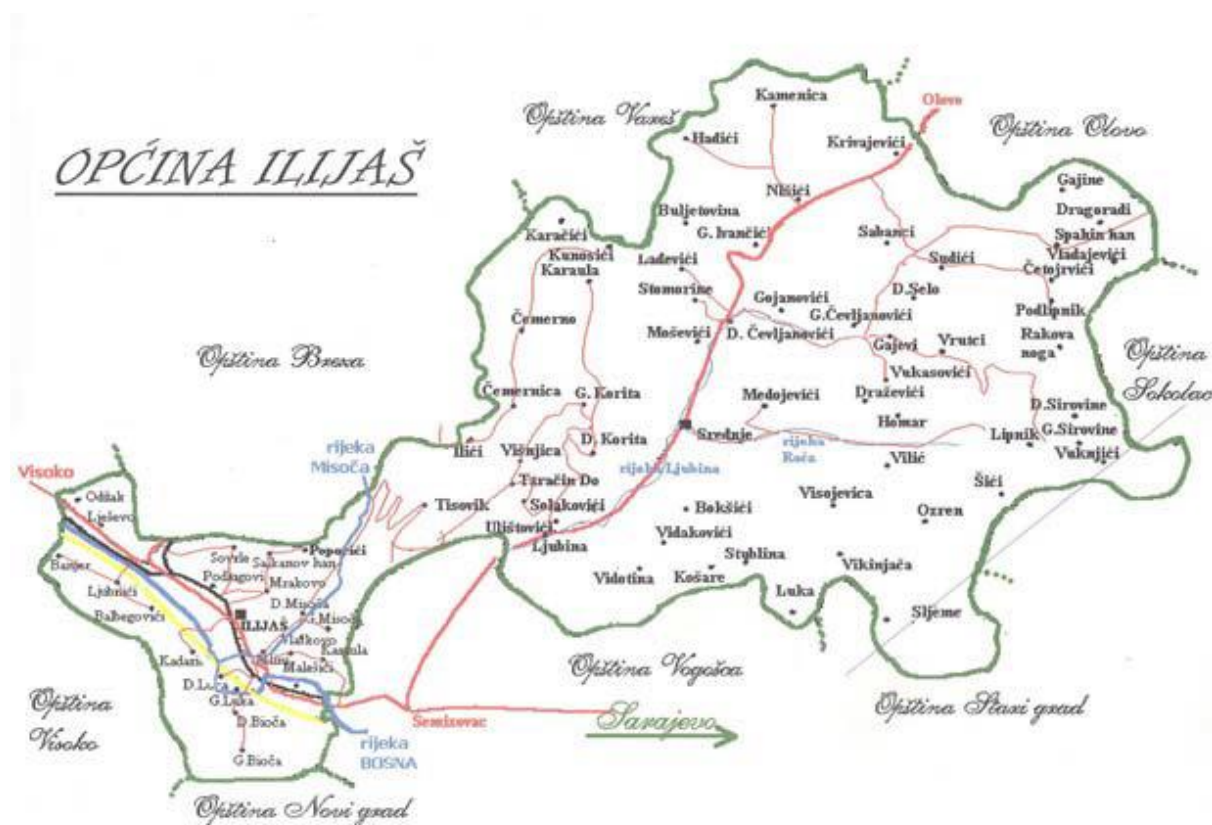
SLOR	Strategija lokalnog održivog razvoja
SSS	srednja stručna sprema
SŠC	Srednjoškolski centar
SZO/WHO	Svjetska zdravstvena organizacija/World Health Organization
SWOT	analiza unutarnjih snaga i slabosti i vanjskih mogućnosti i prijetnji
TK/TKT	telekomunikacije/telekomunikaciona tehnologija
TS	trafo stanica
UP	uređaj za prečišćavanje
VKV	visokokvalifikovan
VSS	visoka stručna sprema
VŠS	viša školska sprema
ZZ	zemljoradnička zadruga
ŽFBH	Željeznice Federacije Bosne i Hercegovine
ŽRS	Željeznice Republike Srpske

1. OPĆI PODACI

1.1. Administrativni i geografski položaj

1.1.1. Administrativni položaj

Općina Ilijaš se nalazi u središnjem dijelu Bosne i Hercegovine, sjeverozapadno od Sarajeva, u dolini rijeke Bosne, i uz magistralni put Sarajevo–Tuzla, a pripada Kantonu Sarajevo¹ u Federaciji Bosne i Hercegovine. Općina ima izuzetno povoljan geostrateški položaj, a nalazi se u neposrednoj blizini bosanskohercegovačke prijestonice, na raskrsnici regionalnih puteva, koji je povezuju sa susjednim općinama, kao i sa svim dijelovima BiH.²

Prikaz br. 1: Mapa općine Ilijaš

Izvor: Služba za imovinsko-pravne poslove, geodetske poslove i katastar Općine Ilijaš

¹ Kanton Sarajevo zauzima 1.276,9 km² i prema podacima Zavoda za statistiku FBiH broji 436.572 stanovnika (Procjena ukupnog broja prisutnih stanovnika po kantonima i općinama 30.12.2010.). Kanton se sastoji od 9 općina (Centar, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi grad, Novo Sarajevo, Stari grad, Trnovo i Vogošća), a njegovo sjedište je u Sarajevu.

² Kroz općinu prolazi 12 km auto-puta Sarajevo-Zenica, 22 km magistralnog puta Sarajevo-Tuzla, 14 km regionalnog puta Sarajevo-Zenica i Sarajevo-Vareš, kao i željeznička pruga Bosanski Šamac-Sarajevo. Općina je također interno povezana pomoću 160 km makadamskih puteva, 78 km lokalnih kategoriziranih i nekategoriziranih cesta.

Općina Ilijaš je po teritorijalnom principu organizirana u 14 mjesnih zajednica koje sačinjava 64 naseljenih mjesta u kojima u 2013. godini, prema podacima popisa stanovništva iz 2013, živi ukupno 19.603 stanovnika.

STANOVNIŠTVO	DOMAĆINSTVA	STANOVI-KUĆE
19.603	6.361	10.623

Tabela br. 1: Broj stanovnika, domaćinstava i stanova-kuća
(Izvor: Popis stanovništva 2013. godine)

1.1.2. Geografski položaj

Općina Ilijaš je smještena na nadmorskoj visini od 500 do 1.200 metara, a odlikuje je ravničarsko-brežuljkasti i planinsko-brdski teren. Geografska širina: SJEVERNO 44° 0' 47.02", geografska dužina: ISTOČNO 18° 25' 14.99". Vremenska zona: Europe/Sarajevo.

Grafiči sa Općinama: Visoko, Breza, Vareš i Olovo koje pripadaju Zeničko-dobojskom kantonu, općinama: Sokolac, Istočni Stari Grad, koje pripadaju Republici Srpskoj i općinama: Vogošća, Stari grad Novigrad, Centar koje pripadaju Kantonu Sarajevo.

Prikaz br. 2: Topografska karta područja općine Ilijaš u 2011. godini
(Izvor: Služba za imovinsko-pravne poslove, geodetske poslove i katastar Općine Ilijaš)

S obzirom na geografske karakteristike, prostor koji zauzima općina moguće je podijeliti na dvije cjeline: donji Ilijaš ili uži urbani dio smješten u dolini rijeka Bosne i Misoče, s ravničarskim i brdsko-brežuljkastim terenima (oko 25% ukupne općinske teritorije) i gornji Ilijaš ili brdsko-planinska prostorna cjelina koju obilježavaju Crnoriječki, Čemerski i Gajevski plato, te doline rijeka Rače i Ljubine (oko 75% općinske teritorije).

Donji dio Općine uglavnom odlikuje kontinentalna klima sa toplim ljetima i hladnim zimama, za razliku od gornjeg dijela gdje je zastupljena planinska klima sa dugim i ostrim zimama i kratkim ljetima.³

1.2. Kratak historijat općine

U svojoj dugoj historiji, dijelovi općine Ilijaš imali su značajnu zemljopisnu, duhovnu i prosvjetno kulturnu dominaciju na širem području koje okružuje općinu Ilijaš.

Prema historijskim izvorima, pokazatelji naseljavanja ovog područja, privrednog, društveno-političkog i kulturnog značaja su: rimske starine, stari nadgrobni spomenici i nekropole stećaka iz ranog srednjeg vijeka razasute po cijeloj teritoriji općine Ilijaš. Neke od nekropola su proglašene i nacionalnim spomenicima, poput one u Kopošićima u kojoj se ističe stećak kneza Batića, zatim nekropole stećaka u Čevljanovićima, Vrutcima i Solakovićima, Han Karauli, Stupama i na mnogim drugim lokacijama.

Jedan od značajnih kulturno-historijskih spomenika koji ukazuje na privrednu aktivnost tadašnjih stanovnika i eksploatacije prirodnog i rudnog bogatstva ovog područja je srednjovjekovni grad Dubrovnik koji je također, 2003. godine od strane Državne Komisije/Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, proglašen nacionalnim spomenikom kulture i pod zaštitom je države.

Pored Dubrovnika, na području Ilijaša postoji još mjesta i toponima koji potječu iz srednjeg vijeka i perioda osmanskog carstva kao dokaz dugogodišnjeg postojanja ljudi na ovim prostorima i njihove historije.

Na ovom području, najveće administrativne, političke i privredno-ekonomske promjene desile su se početkom 20 vijeka, odnosno nakon okupacije od strane Austro-Ugarske i izgradnje željezničke pruge Sarajevo-Brod, Podlugovi-Vareš, Semizovac-Ivančići, što dovodi do osnivanja željezničarskih i industrijskih naselja u Ilijašu, Podlugovima i Srednjem. Podizanjem pilane preduzeća Butaconi- Venturini, Ilijaš se razvija u industrijsko naselje, postajući središtem cijelog kraja.

Područje sadašnje općine Ilijaš, u administrativnom pogledu, jednim dijelom je potpadalo pod sarajevski, a dijelom pod visočki srez. Poslije 1922. godine u administrativnom ustroju, uvode se oblasti koje se uglavnom poklapaju sa teritorijom starih okruga. Tako da je općina Ozrenska (Srednje) pripala sarajevskom, a Podlugovi visočkom srezu, a ovi srezovi oblasti srednje ili centralne Bosne.

Okako stanje ostaje sve do 1941. godine, kada se na temeljima odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a pristupa izgradnji nove državne organizacije, tokom koje centralna Bosna obuhvata četiri sresa: Fojnica, Vareš, Visoko, Srednje, a jedan njen dio pripao je sarajevskom srezu. U tom periodu su se u Srednjem i okolici, odigrali značajni događaji, kao što su: boravak rukovodstva Komunističke partije Jugoslavije i Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i Pokret otpora

³ Srednja godišnja temperatura zraka je 6,4 °C, a srednja temperatura zraka u vegetacionom periodu je 13 °C. Srednja vlažnost zraka je u granicama normalnog i iznosi 74%.

Jugoslavije, na čelu sa Josipom Brozom Titom; održavanje pokrajinskog savjetovanja KPJ za BiH u Ivančićima 7. i 8.1.1942. godine,

Teritorijalna podjela uspostavljena 1941. godine trajala je do 1947. godine, kada se na području sadašnje općine Ilijaš, prema Zakonu o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne republike BiH, formiraju mjesni narodni odbori Ivančići i Srednje u sarajevskom srezu, te Podlugovi u visočkom srezu.

U maju 1952. godine su od dotadašnjih mjesnih narodnih odbora osnovani narodni odbori općina i narodni odbori gradskih općina, kao lokalnih organa državne vlasti i samoupravljanja u općini. Na području sadašnje općine Ilijaš formirane su općine Ivančići sa sjedištem u Ivančićima i Podlugovi sa sjedištem u Podlugovima. Ukazom o proglašenju Zakona o području srezova i općina u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini koji je usvojila Narodna skupština NR BiH 12.07.1955. godine i Zakona o području srezova i općina u NR BiH na području sadašnje općine Ilijaš, formirane su općine Ilijaš sa sjedištem u Ilijašu i Srednje sa sjedištem u Srednjem. Zakonom o ukidanju općina u Narodnoj republici BiH iz 1960. godine ukinuta je općina Srednje, a njeno područje je pripojeno općini Ilijaš. Ovom teritorijalnom promjenom uspostavljene su granice općine na površini od 323 km², unutar kojih se nalazi 79 naseljenih mjesta i 27 naselja i Ilijašem kao kulturnim, ekonomskim i administrativnim centrom općine. Od 03.02.1978. godine općina Ilijaš ulazi u sastav grada Sarajeva, kao jedna od 10 gradskih općina.

U vrijeme agresije na BiH i nemilih događaja koji su u to vrijeme zadesili cijelu državu i njen narod, općina Ilijaš je bila okupirana i u potpunosti devastirana. Svi njeni privredni i društveni kapaciteti su bili porušeni, zaplijenjeni i opljačkani, a privatne kuće i infrastruktura u potpunosti uništeni.

Reintegracija općine Ilijaš se desila 29. februara 1996. godine kada je došlo do novog administrativno-teritorijalnog ustroja - formiranja Kantona Sarajevo a grad Sarajevo se formira od četiri općine: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad, a ostale općine (sa Ilijašem) koje su bile u sastavu grada ostaju u okviru Kantona Sarajevo, izuzev općine Pale koja je u sastavu entiteta Republika Srpska. Uspostavljene su i nove granice općine.

1.3. Opći podaci o stanovništvu

1.3.1. Broj stanovnika i gustina naseljenosti

Prema konačnim rezultatima popisa iz 2013. godine na području Općine Ilijaš živi 19.603 stanovnika, a prema popisu iz 1991. godine, Općina Ilijaš je imala 25.184 stanovnika.⁴

Za vrijeme i nakon rata u BiH (1992.-1995.) došlo je do značajnih demografskih promjena, te je nakon rata površina Općine Ilijaš smanjena uspostavom međuentitetske linije razgraničenja, tako da je ukupan broj stanovnika općine prema statističkim podacima u 2013. godini, manji za 22,16% nego u 1991. godini.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja FBiH, na teritoriji Općine Ilijaš u 2019. godini živi 20.603 stanovnika.⁵

⁴ Izvor podataka: Publikacija: "Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine – konačni rezultati", Federalni zavod za statistiku; juli, 2016. godine;

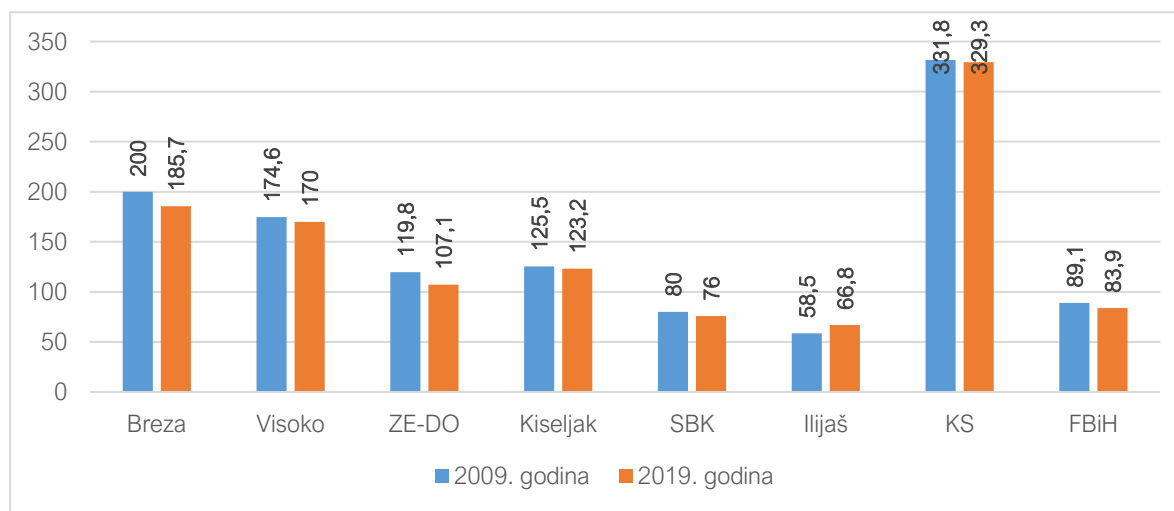
⁵ Podatak objavljen u publikaciji : Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2019. godini , Federalni zavod za programiranje razvoja, na bazi podataka - procjene Federalnog zavoda za statistiku; decembar, 2019. godine;

Po gustini naseljenosti Ilijaš spada u ispod prosječno naseljene lokalne zajednice u FBiH sa 66,8 stanovnika po jednom km².⁶

Broj stanovnika po popisu 1991.	Broj stanovnika prema popisu 2013.	Broj stanovnika 2019.
25.016	19.603	20.603

Tabela br. 2: Broj stanovnika općine Ilijaš

(Izvor: Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH 2019, Federalni zavod za programiranje razvoja, decembar 2019. godine)

Garfikon br. 1: Usporedni pregled gustine naseljenosti stanovnika za 2009. i 2019. godinu

(Izvor: „Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH”, Federalni zavod za programiranje razvoja, april 2010. godine i juli 2020. godine)

Sa gustinom naseljenosti od 66,8 stanovnika/km², Općina Ilijaš je, poslije Trnova, općina sa najmanjom gustinom naseljenosti u Kantonu Sarajevo.⁷

1.3.2. Starosna i polna struktura

Starosnu strukturu stanovništva karakterizira pretežni rast učešća kategorije radno sposobnog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Radno sposobno stanovništvo (15-65) na teritoriji Općine Ilijaš u 2020. godini učestvuje sa 69,0 % u ukupnom broju stanovnika Općine. Učešće radno sposobnog stanovništva u 2010. godini je 61,7 %. Na bazi prezentiranih podataka, možemo zaključiti da je u proteklom desetogodišnjem periodu ostvarena značajna promjena, odnosno povećanje učešća kategorije radno sposobnog stanovništva (povećanje od 7,3 %), sa druge strane u istom periodu je zabilježen značajan pad učešća starosne grupe, dobi 0-14 godina i to, sa 23,73 % u 2010. godini na 17,26 % u 2020. godini.

⁶ Izvor podataka: Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2019. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja; decembar, 2019. godine. Izneseni podatak je izračunat na bazi ulaznih podataka o broju stanovnika od 20.603 stanovnika i površini Općine od 308,6 km²;

⁷ Prosječna gustina naseljenosti Kantona Sarajevo u 2019. godini je 329,3 stanovnika/km² – podatak je objavljen u publikaciji: “Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2019. godini”, Federalni zavod za programiranje razvoja; juni, 2020. godina

Starosna grupa	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019
0-14	3.199	3.668	4.169	4.282	4.400	4.173	4.391	3.449	3.530
15-64	10.517	9.541	10.842	11.136	11.765	12.090	12.719	14.702	14.414
65+	1.609	2.253	2.561	2.630	2.763	2.839	2.987	2.191	2.659
UKUPNO	15.325	15.462	17.572	18.048	18.928	19.102	20.097	20.342	20.603

Tabela br. 3: Starosna struktura stanovništva Općine Ilijaš od 2003. do 2019. godine
(Izvor: Bilten i statistički pregledi, JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo)

Poredeći iznesene podatke sa zbirnim podacima za općine u Kantonu Sarajevo i Federaciji BiH može se istaći da je učešće radno sposobnog stanovništva općine Ilijaš blizu prosjecima radno sposobnog stanovništva u Kantonu Sarajevo i FBiH. U Kantonu Sarajevo u 2019. godini stopa radno sposobnog stanovništva je 67,7, a u FBiH 69,7.⁸

Starosna grupa	2010.		2020.	
	broj stanovnika	%	broj stanovnika	%
0 - 14	4.374	23,73	3.578	17,26
15 - 64	11.375	61,70	14.307	69,00
65+	2.687	14,57	2.847	13,73
UKUPNO	18.436	100,00	20.732	100,00

Tabela br. 4: Procentualno učešće stanovništva općine Ilijaš po starosnim grupama za 2010. i 2020. godinu

(Izvor: Bilteni - statistički pregledi, JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo; Obrada podataka: Služba za privredu i finansije, Odsjek za privredu i lokalni razvoj)

Dobna grupa	Broj stanovnika	Dobra grupa	Broj stanovnika
0-4	1.085	45-49	1.427
5-9	1.128	50-54	1.519
10-14	1.112	55-59	1.385
15-19	1.440	60-64	1.078
20-24	1.577	65-69	645
25-29	1.441	70-74	593
30-34	1.577	75-79	513
35-39	1.371	80-84	261
40-44	1.35	85+	101

Tabela br. 5: Starosna struktura po petogodišnjima stanovništva Općine Ilijaš prema popisu iz 2013. godine

(Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine – Konačni rezultati, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, Juli, 2016. godine)

⁸ Izvor podataka: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja, juli, 2020. godine

Prema podacima o popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 2013. godine od ukupnog broja stanovnika Općine Ilijaš, odnosno od 19.603 popisana stanovnika, udio muške populacije u ukupnom broju stanovništva je 47,85%, odnosno 9.381 stanovnik muške populacije, a udio ženske populacije je 52,15%, odnosno 10.222.

1.3.3. Obrazovna struktura

Aktuelni podaci o obrazovnoj strukturi ukupnog stanovništva na području općine Ilijaš preuzeti su iz rezultata popisa stanovništva izvršenog 2013. godine.

Rangiranje je izvršeno prema najvišem završenom stepenu škole. Od ukupno 16.278 stanovnika starijih od 15 godina na području općine Ilijaš živi 1.041 (6,39%) lica sa VSS, 282 (1,73%) lica sa VŠS, 8.352 (51,31%) lica sa SSS, 3.968 (24,38%) lica sa završenom osnovnom školom, 1.548 (9,51%) lica sa nepotpunom osnovnom školom i 990 (6,1%) lica bez ikakvog obrazovanja.

U obrazovnoj strukturi najzastupljenije je stanovništvo sa završenom srednjom školom 8.352 (51,31%) od čega 68 stanovnika ima završenu jednu ili dvije godine srednjeg obrazovanja, 3.871 stanovnik ima završeno trogodišnje srednje obrazovanje, a 4.413 ima završeno četverogodišnje srednje obrazovanje. Prema vrsti srednje škole 844 stanovnika je sa završenom gimnazijom, 2.829 stanovnika je sa završenom stručnom školom, 54 stanovnika sa završenom vjerskom školom.

STANOVNIŠTVO STARO 15 I VIŠE GODINA PREMA NAJVIŠOJ ZAVRŠENOJ ŠKOLI, STAROSTI I SPOLU									
STAROST	POL	UKUPNO	BEZ IKAKVOG OBRAZOVANJA	NEPOTPUNO OSNOVNO OBRAZOVANJE	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	SPECIJALIZACIJA POSLIJE SREDNJE ŠKOLE	VIŠA ŠKOLA I PRVI STEPEN FAKULTETA	VISOKA ŠKOLA/ FAKULTET/ AKADEMIJA/ UNIVERZITET
ukupno	ukupno	16.278	990	1.548	3.968	8.352	97	282	1.041
	muškarci	7.705	112	336	1.526	4.982	82	169	498
	žene	8.573	878	1.212	2.442	3.37	15	113	543
15-19	ukupno	1.44	33	18	913	473	-	3	-
	muškarci	723	19	12	447	244	-	1	-
	žene	717	14	6	466	229	-	2	-
20-24	ukupno	1.577	8	6	69	1.292	5	13	184
	muškarci	819	4	2	24	726	1	3	59
	žene	578	4	4	45	566	4	10	125
25-29	ukupno	1.441	9	8	77	1.036	3	17	291
	muškarci	738	2	3	35	573	2	8	115
	žene	703	7	5	42	463	1	9	176
30-34	ukupno	1.577	11	21	226	1.084	6	23	206
	muškarci	788	5	9	75	589	5	10	95
	žene	789	6	12	151	495	1	13	111
35-39	ukupno	1.371	12	28	424	788	5	20	94
	muškarci	695	2	9	153	467	4	8	52
	žene	676	10	19	271	321	1	12	42
40-44	ukupno	1.35	8	35	432	795	5	20	55
	muškarci	645	3	3	142	446	4	10	37
	žene	705	5	32	290	349	1	10	18
45-49	ukupno	1.427	23	84	385	848	5	23	59
	muškarci	653	5	7	99	487	4	12	39
	žene	774	18	77	286	361	1	11	20
50-54	ukupno	1.519	63	159	434	758	12	37	56
	muškarci	692	4	11	116	494	10	21	36
	žene	827	59	148	318	264	2	16	20
55-59	ukupno	1.385	64	294	415	519	24	33	35
	muškarci	643	8	30	162	372	22	25	24
	žene	742	57	264	253	147	2	8	11
60-64	ukupno	1.078	92	315	279	318	18	28	28
	muškarci	460	3	47	119	237	17	20	17
	žene	618	89	268	160	81	1	8	11
65-69	ukupno	645	92	206	120	176	2	29	20
	muškarci	271	5	44	53	133	2	19	15
	žene	374	87	162	67	43	-	10	5
70-74	ukupno	593	201	158	93	113	6	16	6
	muškarci	218	9	52	42	90	5	15	5
	žene	375	192	106	51	23	1	1	1
70 i više	ukupno	875	373	216	101	152	6	20	7
	muškarci	360	43	107	59	124	6	17	4
	žene	515	330	109	42	28	-	3	3

Tabela br. 6: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu
(Izvor: Konačni rezultati Popisa stanovništva 2013.godine/Knjiga 4 - Obrazovne karakteristike)

1.3.4. Etnička struktura

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Općina je imala 25.016 stanovnika, od čega 11.303 (45%) Srba, 10.440 (42%) Bošnjaka, 1.736 (7%) Hrvata, 1.167 (6%) Jugoslovena i 370 (1,48%) Ostalih.

Ratom uzrokovana migracija stanovništva je rezultirala i promjenom etničke strukture stanovništva, tako da prema popisu stanovništva iz 2013.godine, Općina Ilijaš ima 19.603 stanovnika, od čega 18.151 (92,59%) Bošnjaka, 421 (2,15%) Srba, 382 (1,95%) Hrvata, 528 (2,69%) Ostalih, a o etničkoj pripadnosti nije se izjasnio 101 građanin (0,52%), dok za 20 građana pripadnost nije poznata.

1.3.5. Lokalna samouprava

Pravo na lokalnu samoupravu sastavni je dio općih ljudskih prava i jedno od temeljnih opredjeljenja u osiguranju najviših standarda ljudskih prava i sloboda. S obzirom da općinske vlasti uređuju i rukovode značajnim dijelom javnog života u interesu građana, one moraju biti u stanju odgovoriti svakodnevnim zahtjevima građana i osigurati konstantno poboljšanje kvalitete života lokalne zajednice.

Općinska vlast je dužna osigurati visok nivo participacije građana u sudjelovanju, donošenju i sprovođenju javnih politika, upravljanju javnim poslovima, efektivne i efikasne usluge, kao i pristupačne i transparentne mehanizme odgovornosti svih sudionika u procesima kojima upravlja.

Organi Općinske vlasti su Općinsko vijeće i Općinski načelnik koji svoju funkciju vrše u skladu sa Ustavom, Zakonima i Statutom Općine.

Općinsko vijeće je predstavničko tijelo građana općine i organ lokalne samouprave izabran na telju općeg biračkog prava na neposrednim izborima tajnim glasanjem na način određen Izbornim zakonom i Statutom Općine. Općinsko vijeće broji 25 (dvadesetpet) vijećnika čiji je mandat 4 (četiri) godine. U okviru OV djeluje 14 stalnih radnih tijela.⁹

Općinski Načelnik rukovodi općinskom administracijom i direktno je odgovoran za provedbu lokalnih politika i izvršavanje propisa iz okvira općinske nadležnosti, kao i obavljanje poslova povjerenih od strane kantonalnih odnosno federalnih vlasti.¹⁰ U skladu sa Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Jedinstvenog općinskog organa uprave i ostalih službi Općine Ilijaš,¹¹ općinska administracija je organizirana u sedam službi za upravu: Služba za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu, Služba za privredu i finansije, Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, Služba za saobraćaj, stambeno-komunalne poslove i građenje, Služba za imovinsko-pravne poslove, geodetske poslove i katastar, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih

⁹ Komisija za Statut i propise, Komisija za izbor i imenovanja, Komisija za administrativne poslove, budžet, privredu, finansije i ekonomska pitanja, Komisija za kulturu i sport, Komisija za boračka pitanja, Komisija za javna priznanja, obilježavanje historijskih događaja i ličnosti i zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa, Komisija za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove i ekologiju, Komisija za zaštitu ljudskih prava, ravnopravnost spolova, predstavke i prijedloge, Komisija za poslove mjesnih zajednica i saradnju sa drugim općinama i gradovima, Komisija za zdravstvo, informisanje, socijalna i vjerska pitanja, Komisija za sprovođenje javnog konkursa za dodjelu gradskog građevinskog zemljišta, Etička komisija, Drugostepena stručna komisija i Komisija za mlade i obrazovanje.

¹⁰ Statut Općine Ilijaš

¹¹ Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Jedinstvenog općinskog organa uprave i ostalih službi Općine Ilijaš br. 01/2-34-2554/19 od 05.12.2019. i Odluke o organizaciji Jedinstvenog općinskog organa uprave i posebnih službi Općine Ilijaš („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 13/17);

zajednica, i Služba civilne zaštite kao i dvije posebne službe Stručna služba općinskog vijeća i općinskog načelnika i Služba za zajedničke poslove.

U skladu sa aktuelnim Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Jedinственog općinskog organa uprave i ostalih službi Općine Ilijaš, predviđeno je da Jedinственi općinski organ uprave upošljava 93 uposlenika, i to: 54 državna službenika i 39 namještenika. Kroz različite oblike edukacije,¹² čine se naponi kako bi se unaprijedila znanja i vještine, te povećale efikasnost i efektivnost zaposlenih u općinskom organu javne uprave.

Realizacijom brojnih projekata¹³ nastoji se poboljšati efikasnost i efektivnost u provođenju postupaka i procedura a po zahtjevima građana i privrednih subjekata, te se kroz uspostavu brojnih servisa¹⁴ nastoji poboljšati komunikacija sa građanima te povećati transparentnost u radu. Transparentnost se ostvaruje kroz otvorenost postupaka realizacije općinskih propisa i primjenu zakona, te upoznavanje javnosti sa njihovom primjenom. Transparentnost se obezbjeđuje kroz slobodan pristup informacijama i informisanje javnosti objavljivanjem izvještaja, budžeta i drugih sadržaja putem oglasne ploče, oficijelne web stranica, vlastitog informacionog sistema i druge oblike informisanja. Općina Ilijaš posjeduje certifikat ISO 9001:2015, odnosno u svom radu uspješno zadovoljava zahtjeve ovog međunarodnog standarda.

U okviru Općine djeluju i tijela mjesne samouprave, tj. organi mjesnih zajednica, i to: zbor građana, savjet i mirovno vijeće. Izbori za organe mjesnih zajednica se sprovode u skladu sa pravilima propisanim od strane Općinskog vijeća. Realizacija kapitalnih infrastrukturnih projekata u okviru mjesnih zajednica se finansira iz Općinskog Budžeta, kao i Budžeta viših nivoa vlasti, u skladu sa Godišnjim operativnim planom Općinskog načelnika. U skladu sa Odlukom o osnivanju mjesnih zajednica, br. 01-I-02-3106-3/05 od 27.10.2005. godine na području općine Ilijaš djeluje 14 mjesnih zajednica.¹⁵

Organi općinske vlasti su odgovorni za obavljanje različitih poslova po povjerenim nadležnostima i svoj redoslijed aktivnosti i tok budžetskog procesa obavljaju u skladu sa budžetskim kalendarom. Budžet Općine Ilijaš na godišnjem nivou usvaja Općinsko vijeće na prijedlog Općinskog načelnika. U cilju da dokument budžeta učini jednostavnijim i razumljivijim te uključi u proces donošenja ovog dokumenta što veći broj korisnika budžetskih sredstava na godišnjem nivou se organizuju prezentacije pojednostavljenih verzija prijedloga, odnosno usvojenih budžeta.

¹² Obuke na računarima, arhiviranju, obuke vezane za komuniciranje s građanima, itd. Svi zaposleni imaju položen stručni ispit;

¹³ Projekat Svjetske banke - Smanjenje troškova izdavanja dozvola i skraćenje rokova, te uspostava e-Registra administrativnih postupaka;

¹⁴ SMS i web provjera statusa predmeta, e-Registar, OnLine uvjerenje, OnLine pravna pomoć;

¹⁵ Mjesne zajednice na području općine Ilijaš su: MZ Dragoradi, MZ Gajevi, MZ Ilijaš Grad, MZ Ilijaš Stari, MZ Kamenica, MZ Luka, MZ Lješevu, MZ Ljubina, MZ Ljubnići, MZ Malešići, MZ Mrakovo, MZ Misoča, MZ Podlugovi i MZ Srednje.

2. INDIKATORI RAZVOJA

Za potrebe prikaza početnog stanja prije implementacije Strategije, a naročito za efikasno praćenje rezultata nastalih njenom implementacijom, pored indikatora kojima će se mjeriti ostvarenje rezultata svakog pojedinačnog projekta ili grupe projekata iz akcionog plana, Projektni tim je odabrao 30 ključnih indikatora kojima će pratiti napredak u stanju životne sredine i infrastrukture, ekonomskog i ruralnog razvoja, te društvenog razvoja stanovništva, obrazovanja i kvaliteta života. U odabiru indikatora je vođena posebna briga da isti ispunjavaju uslov transparentnosti sa aspekta kontinuiteta izvora podataka o indikatoru i njegove relevantnosti. Na osnovu vrijednosti tih indikatora mogu se donijeti zaključci i mogućnosti koje slijede iz istih o polaznoj osnovi za održivi razvoj, kao i pomacima u ta tri sektora tokom implementacije Strategije, što će biti zadatak monitoringa i evaluacije tog procesa. Svi selektovani indikatori (ukupno 30, odnosno po 10 iz svakog od tri pomenuta sektora) dati su u posebnom prilogu na kraju ove dokumenta. Iz priloženih podataka može se primijetiti da je u Općini Ilijaš u proteklom periodu, a naročito u posljednjih 4-5 godina značajno povećan ukupni kvalitet života građana, ali i to da u sve tri oblasti postoji veliki prostor i potreba za dalji napredak baziran na održivom razvoju, što i jeste osnovni cilj Strategije.

2.1. Indikatori životne sredine i infrastrukture

Indikatori životne sredine i infrastrukture koji su uzeti u razmatranje u ovoj Strategiji su sljedeći:

- 2.1.1. Broj izrađenih Regulacionih planova i površina obuhvata u toku jedne godine
- 2.1.2. Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciju klizišta (KM)
- 2.1.3. Godišnja deminirana površina u m²
- 2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine
- 2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja
- 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva
- 2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)
- 2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima
- 2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu
- 2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine

U oblasti zaštite i unapređenja životne sredine naročit napredak je ostvaren u izgradnje kanalizacionih mreža, vodosnadbijevanju, te oblasti deminiranja. Najvažniji zadatak u oblasti korištenja voda jeste osiguravanje vode visokog kvaliteta u svrhu pokrivanja potreba za vodom stanovništva i privrede općine Ilijaš, te podsticanje na racionalno korištenje raspoloživih količina vode. U proteklom periodu je došlo do rasta ukupne potrošnje vode, što je rezultat širenja vodovodne mreže, te organiziranim mjerenjima potrošnje vode vodomjernim uređajima koji su instalirani u potrošačkim jedinicama. Na teritoriji općine Ilijaš je mali broj potrošača koji koriste usluge gradske kotlovnice, tako da je potrebno u budućnosti uticati na proširenje mreže korisnika gradske kotlovnice, čime bi se smanjio individualni broj ložišta i količina utrošenog goriva. Velika potrošnja goriva, te nepovoljan nivo zagađenosti zraka u naseljenim mjestima na teritoriji Općine je rezultat prevelike potrošnje čvrstih goriva, koja je izazvana nezadovoljavajućim nivoom energijske efikasnosti individualnih i kolektivnih objekata stanovanja. U skladu sa iznesenim se

nameće potreba implementacije podsticajnih mjera i programa, kojim bi se pozitivno uticalo na zaštitu životne sredine, kroz smanjenje emisije štetnih gasova, odnosno povećanje korištenja obnovljivih izvora energije.

U oblasti putne infrastrukture u općini Ilijaš postignut je značajan napredak čime je omogućena bolja komunikacija između ruralnih i urbanih područja Općine. Shodno broju naseljenih mjesta na teritoriji općine Ilijaš lokalna zajednica je dobro pokrivena putnom mrežom. Trenutno se nameće potreba modernizacije gradskih i prigradskih ulica u smislu njihovog proširenja, izgradnje pješačkih i biciklističkih staza, te uređenja gradskih javnih površina. Blagovremeno donošenje regulacionih planova omogućava plansko provođenje infrastrukturnih projekata i izgradnju naselja.

Brzim provođenjem programa deminiranja i sanacije klizišta, te uklanjanjem divljih deponija povećala bi se korisna površina poljoprivrednog i šumskog zemljišta u ruralnim područjima Općine, čime bi se stvorile pretpostavke za veći povratak stanovništva u ruralne sredine i omogućio održivi razvoj poljoprivredne proizvodnje i racionalno korištenje šumskih resursa.

2.2. Indikatori ekonomskog i ruralnog razvoja

Indikatori ekonomskog i ruralnog razvoja koji su uzeti u razmatranje u ovoj Strategiji su sljedeći:

- 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
- 2.2.2. Broj zaposlenih
- 2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)
- 2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva
- 2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika
- 2.2.6. Prosječna neto plaća
- 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
- 2.2.8. Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja
- 2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače
- 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH

Općina Ilijaš prema indeksu razvijenosti od 0,98 indeksna poena zauzima 20. mjesto na ljestvici ranga razvijenosti lokalnih zajednica u FBiH, čime spada u kategoriju srednje razvijenih općina u FBiH (grupa III). Nedovoljno razvijene općine prema metodologiji Federalnog zavoda za programiranje razvoja su općine koje imaju indeks razvijenosti od 50% do 75% prosjeka Federacije. Općina Ilijaš je u periodu 2008.-2009. godina prešla iz ranga izrazito nerazvijenih općina u rang nedovoljno razvijenih, a u periodu 2014-2015. godine je izašla i iz kategorije nedovoljno razvijenih općina. Od 2015. godine do danas nastavlja konstantan rast indeksa razvijenosti u odnosu na prosjek FBiH.

Općina Ilijaš je u proteklom periodu zabilježila značajan ekonomski napredak, koji se naročito manifestuje kroz snažno povećanje zaposlenosti, povećanje investicionih aktivnosti i rast izvoza.

U cilju dodatnog smanjenja postojeće stope nezaposlenosti i povećanja životnog standarda lokalnog stanovništva, neophodno je intenzivirati provedbu aktivnosti kojima će se dodatno unaprijediti postojeća poduzetnička infrastruktura. Također je potrebno osnažiti institucionalne i

institucionalno-upravljačke kapacitete s ciljem poboljšanja lokalnog poslovnog okruženja i imidža općine Ilijaš prema domaćim i inostranim investitorima.

Kao buduće razvojne pravce, odnosno razvojne prilike općine Ilijaš možemo identificirati sljedeće: intenzivni razvoj postojećih sektora prerađivačke industrije, kroz privlačenje novih investicija, posebno u metalurško-metalskoj, drvenoj i industriji hrane i pića, unutar postojećih industrijskih zona, ili kroz uspostavu novih zona, kao samostalnih ili međuopćinskih projekata. Također, kroz organizovanu poljoprivrednu proizvodnju (plastenička proizvodnja, organska proizvodnja, plantažni uzgoj voća, uzgoj žitarica, ljekovitog bilja, kao i uzgoj stoke i peradi), turizam (izgradnja rezidencijalnih turističkih naselja, provedbu lokalnih i regionalnih turističkih projekata, naročito u oblastima seoskog, zdravstvenog i sportsko- rekreativnog turizma), te kroz nastavak razvoja male privrede (obrt, trgovina i ugostiteljstvo), ali i kroz razvoj novih privrednih djelatnosti, kao što su: IT sektor, razvoj novih industrija, npr. namjenska, farmaceutska i tekstilna industrija i sl.

Iako poticaji u oblasti poljoprivrede treba da snažnije doprinose razvoju poljoprivredne proizvodnje, posljednjih godina je evidentno samo blago povećanje brojnog stanja stoke, uz pad broja krupne stoke i značajnije povećanje brojnog stanja peradi.

Općina Ilijaš u 2020. godini učestvuje sa 3,08% u ukupnom ostvarenom izvozu FBiH. U periodu od 2008. do 2020. godine evidentiran je konstantan porast izvoza sa teritorije Općine Ilijaš. Pokrivenost izvoza uvozom u 2020. godini je u procentu od čak 208,68%, a na ljestvici lokalnih zajednica po apsolutnoj vrijednosti izvoza Općina Ilijaš zauzima 10.mjesto. Iz navedenih pokazatelja može se zapaziti da su postojeći kapaciteti u Općini Ilijaš izvozno orjentisani, te da se na ovom polju mogu prepoznati dodatni razvojni potencijali koje treba u budućnosti bolje iskoristiti.

U cilju podizanja nivoa ekonomskog rasta i razvoja Općine, te prevencije migracije stanovništva, potrebno je dodatno zapošljavanje i povećanje životnog standarda lokalnog stanovništva.

2.3. Indikatori društvenog razvoja

Indikatori društvenog razvoja koji su uzeti u razmatranje u ovoj Strategiji su sljedeći:

- 2.3.1. Gustina naseljenosti
- 2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika
- 2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje
- 2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja
- 2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika
- 2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m² po učeniku
- 2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara
- 2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)
- 2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine
- 2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti

U periodu 2016.-2020. godine uočljivo je smanjenje gustine naseljenosti stanovništva na području općine Ilijaš, za 0,95 %. Kao problem se javlja i nepovoljan udio ruralnog naspram urbanog stanovništva, tako da je 85% stanovništva naseljeno na 25% teritorije Općine. U cilju poboljšanja kvaliteta društvenog života bitno je istaći potrebu zbrinjavanja socijalno ugroženih kategorija stanovništva, za koje općina Ilijaš već i izdvaja značajna sredstva. Potrebno je iznalaženje novih modela uvezivanja mjera socijalne zaštite i radnog angažiranja korisnika, uspostavom mreže socijalne zaštite uz jačanje međusektorske saradnje sa zdravstvom, obrazovanjem, institucijama tržišta rada i NVO sektorom.

U općini Ilijaš u proteklom periodu je naročito izraženo poboljšanje obrazovne strukture stanovništva. Međutim u proteklom periodu je također, evidentan i rast prijavljenih visokoobrazovanih osoba na evidenciju Biroa za zapošljavanje, tako da problem nezaposlenosti trenutno raspoloživih kadrova se nameće kao jedan od prioritarnih problema koje treba u budućem periodu rješavati.

Brojno stanje knjižnog fonda Gradske biblioteke u 2020. godini je 13.838, što po stanovniku općine Ilijaš iznosi 0,67 knjiga. Brojno stanje knjižnog fonda je unaprijeđeno u usporedbi sa prethodnim godinama.

Demografsko podmlađivanje stanovništva je u fazi stagnacije, tako da bi istom trebalo posvetiti dodatnu pažnju. Prirodni priraštaj stanovništva općine Ilijaš je i dalje pozitivan, ali značajno umanjen u odnosu na prethodni period (1,01 promil). Iz navedenog razloga lokalna zajednica treba nastojati podsticajnim mjerama usmjerenim ka mladim bračnim parovima održi trend pozitivnog nataliteta sa nastojanjem da se isti poveća. Ove mjere bi se trebale provesti kroz podsticaj u izgradnji stambenih jedinica za mlade bračne parove, podsticaj zapošljavanju i samozapošljavanju mladih, te kroz razvoj i unapređenje socijalnih, zdravstvenih, obrazovnih, kulturnih institucija, te sportsko-rekreativnih objekata, što bi kod mladih bračnih parova ulilo povjerenje i sigurnost u održivost porodice i perspektivnost lokalne zajednice.

Na osnovu zapažanja koja direktno slijede iz analize selektovanih indikatora, i analiza koje će se sprovesti u nastavku, uslijedit će vizija, prioriteti i ciljevi razvoja općine Ilijaš.

3. SITUACIONA ANALIZA

3.1. Životna sredina i infrastruktura

3.1.1. Trenutno stanje

3.1.1.1. Klima i reljef

Klima

Općina Ilijaš se nalazi u južnom dijelu sjevernog umjerenog toplotnog pojasa i ima nešto oštriju klimu, nego li što odgovara njenom geografskom položaju, što je rezultat dejstva reljefa.

Prostor Općine Ilijaš karakteriziraju dva klimatska tipa.

Do 600 m nadmorske visine zastupljena je kontinentalna klima, dok se iznad te visine izdvaja planinski tip klime koji se odlikuje dugim i hladnim zimama, kratkim i prolaznim periodima proljeća i jeseni, te toplim ljetima. Planinski dio Općine karakterišu jaki i hladni vjetrovi, dok su u ravničarskom dijelu Općine rijetko zastupljeni. Dolinom rijeke Bosne, vjetrovi i strujanja zraka idu u pravcu Malešići - Lješevu, odnosno Bioča – Misoča i Balbegovići – Sovrle, a maksimalna brzina vjetra iznosi 5,55 m/s.

Federalni hidrometeorološki zavod ne vrši meteorološka mjerenja i osmatranja na području Ilijaša, te su za općinu dostupne srednje mjesečne temperature zraka i mjesečne sume padavina izmjerene na Meteorološkoj stanici Sarajevo-Bjelave.

MJESEČNA KOLIČINA PADAVINA (mm) – Sarajevo Bjelave												
God.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2016	46,6	87	131,7	60,5	82,1	96,4	104,5	105,5	71,1	112,8	93,1	16,8
2017	57,9	69,1	43,6	132,4	73,8	55	66,5	38,7	93,2	89,3	74,9	142,9
2018	66,7	76,7	109,8	61,4	178,1	131,5	119,6	87,5	25,9	47,5	54,7	83,9
2019	79,7	56,7	51,8	98,2	102,3	97,1	67,8	69,7	44,1	38	80,3	64,8

Tabela br. 7: Mjesečne količine padavina u periodu 2016-2019. godine
Izvor: Federalni Hidrometeorološki zavod, meteorološki podaci 10.06.2020.

SREDNJA MJESEČNA TEMPERATURA ZRAKA (°C) – Sarajevo Bjelave												
God.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2016	1,2	7,4	6,1	12,9	13,9	19,5	21,1	18,6	15,6	9,8	6,1	-0,9
2017	-4,8	5,2	8,5	9,2	15,3	20,3	21,8	22,6	15,5	10,4	5,5	2,2
2018	4,1	0,6	5,4	14,9	16,6	17,9	19,7	20,7	16,2	13,1	7,6	0,5
2019	-1,5	2,5	7,8	11,4	12,3	21,1	21	21,9	16,5	12,9	10,6	3,5

Tabela br. 8: Srednje mjesečne temperature zraka u periodu 2016-2019. godine
Izvor: Federalni Hidrometeorološki zavod, meteorološki podaci 10.06.2020.

Prema prikazanim podacima iz tabela može se zaključiti da je najtopliji mjesec juli i avgust, čije su prosječne temperature od 18,6-22,6°C, nakon čega temperature konstantno opadaju. Najhladniji mjesec je januar sa temperaturom za godine

2016-2019 od -4,8-+4,1°C, a zatim decembar od 0,9-3,5 °C, nakon čega temperature zraka konstantno rastu.

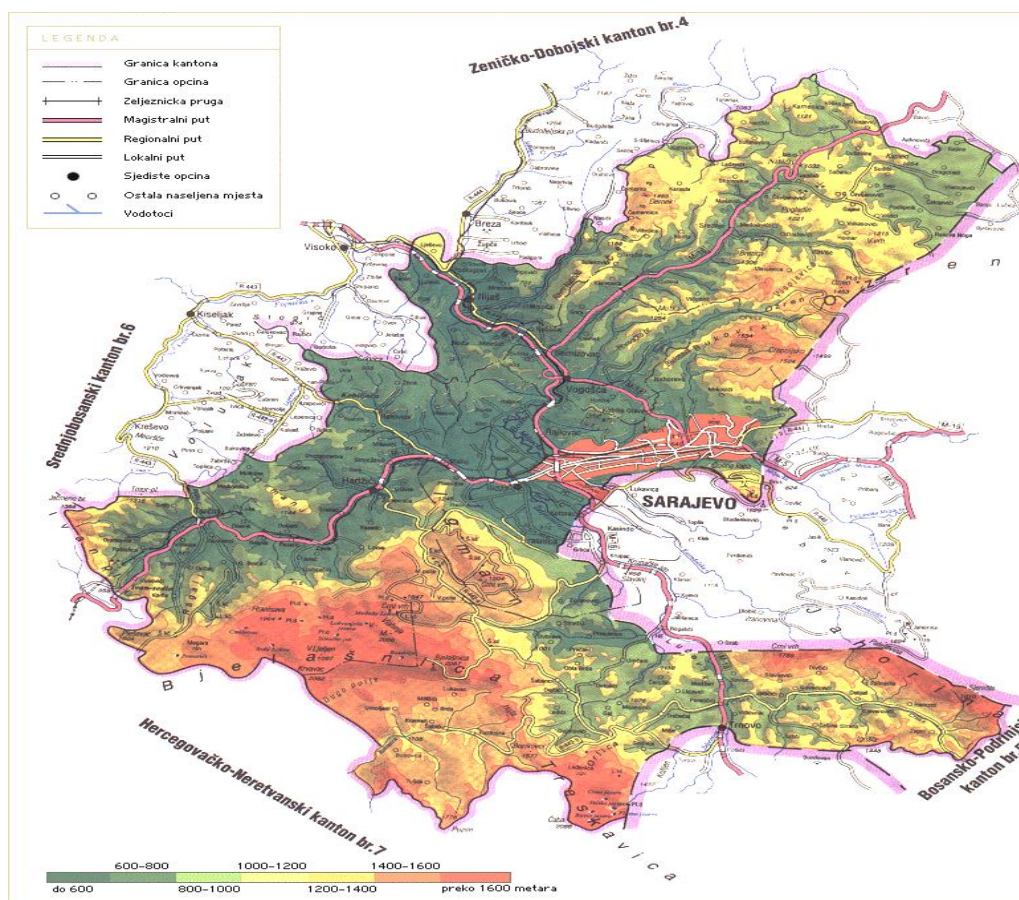
Što se tiče padavina iz prethodne tabele se vidi da prosječna godišnja količina padavina na ovom prostoru iznosi od 850,5 l/m² u 2019 godini -1043,3l/m² koliko je iznosila 20118 godine.

Tokom zime snijeg se prosječno zadržava oko dva mjeseca, dok se jesen odlikuje nižim temperaturama u odnosu na ljetni i proljetni period. Što se tiče osunčanosti ovog područja veliki uticaj imaju magle koje su česte uz dolinu rijeke Bosne, a koje se redovno javljaju u jesenjim i zimskim mjesecima, a naročito u jutarnjim satima. Veliki značaj na klimu ovog prostora također imaju i vjetrovi: sjeverac, koji najčešće puše tokom proljeća i naravno jugo.

Reljef

Općinu Ilijaš odlikuje ravničarsko-brežuljkasti i planinsko-brdski teren.

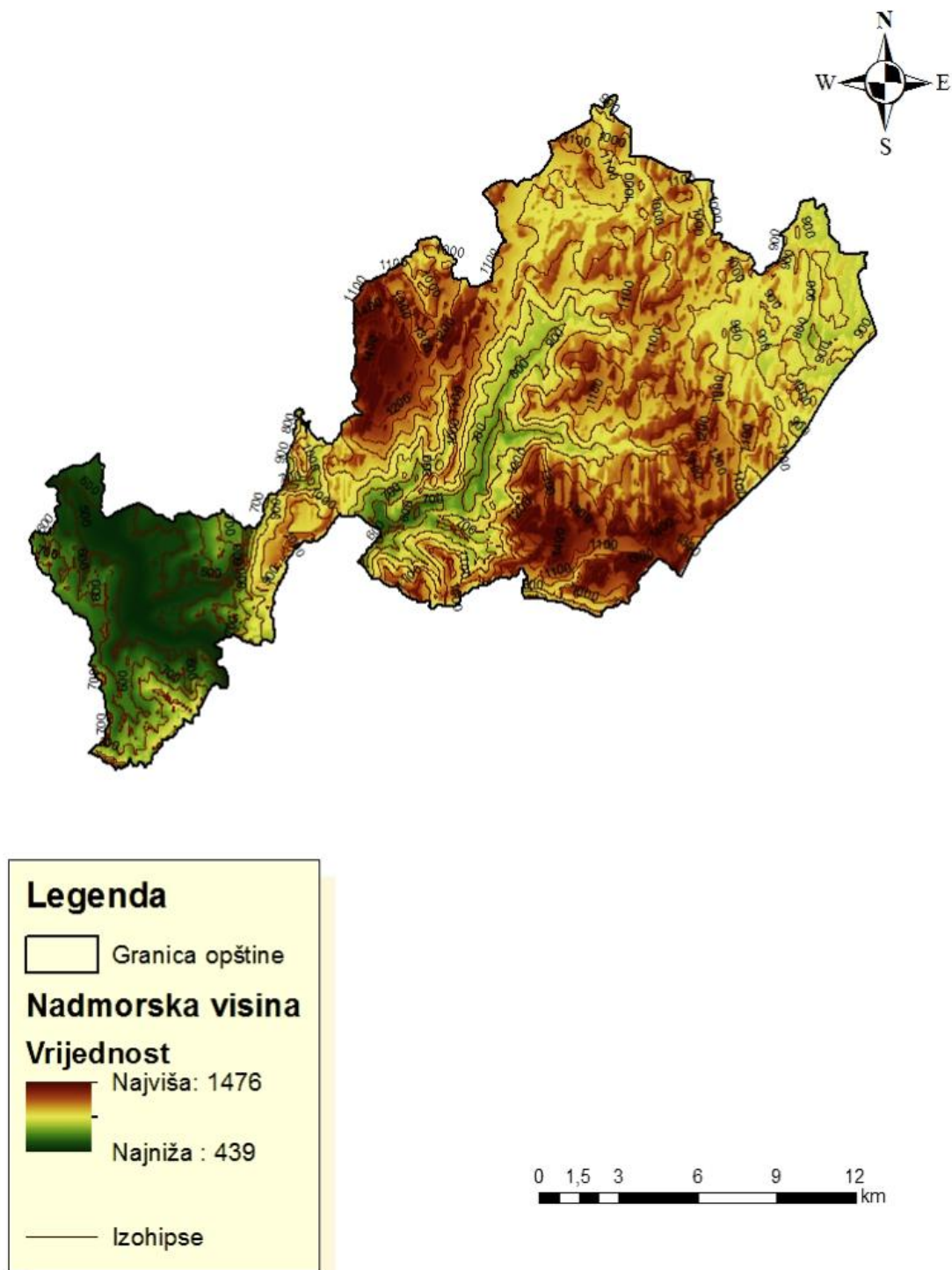
Prostor Općine se može podijeliti na dvije cjeline: donji Ilijaš ili uži urbani dio smješten u dolini rijeka Bosne i Misoče sa ravničarskim i brdsko-brežuljkastim terenima (oko 25% općinske teritorije) i gornji Ilijaš ili brdsko-planinska cjelina koju obilježavaju Crnoriječki, Čemerski i Gajevski plato, te doline rijeka Rače i Ljubine (oko 75% općinske teritorije).

Prikaz br. 3: Geografska karta Kantona Sarajevo
(Izvor: Statistički bilteni Kantona Sarajevo)

Gornji Ilijaš je okružen planinama: Ozren, Romanija i Zvijezda.

Donji Ilijaš je okružen brdima i brežuljcima: Paljevo, Višegrad, Mandino brdo, Grabovijek, Nabožić, Crveno brdo, Kostrača i Plana.

Prikaz br. 4: Nadmorska visina općine Ilijaš

(Izvor: izradila Muniba Osmanović MA Geografije (Turizam i zaštita okoliša) Arc GIS 10.0)

3.1.1.2. Zemljište i zaštićena područja

Ukupna površina zemljišta na području Općine iznosi 96.330,50 ha.

U strukturi površina dominira šumsko zemljište sa 18900,40 ha, poljoprivrednog zemljišta (njive, vrtovi, voćnjaci, livade i pašnjaci) 11.584,8 ha (12,0). Na neplodno zemljište otpada 1.624,7 ha.

Nažalost, iako općina Ilijaš raspolaže značajnim obradivim površinama, zemljište nije u dovoljnoj mjeri iskorišteno.

Geološke i pedološke karakteristike

Na području općine Ilijaš zastupljeni su slijedeći tipovi tla:

- Automorfna tla (eutrični kambisol, kalkokambisol, rendzine, litosoli i regosoli)
- Hidromorfna tla (fluvisolna tla).

Najveće rasprostranjenje na području općine Ilijaš zauzima eutrični kambisol, a zastupljen je u brdskim i planinskim dijelovima istočnog dijela općine uz rijeku Ljubinu, te na sjeverozapadnom dijelu na brežuljkastim terenima Lješeva, Sovrla, Podlugova, urbanog dijela Ilijaša, Luke, Misoče i drugih okolnih naselja. To su ilovaste glinuše, ali su dobro vodopropusne. Uvrštavaju se u srednje duboka tla čija dubina iznosi 60 cm. To su crvenkasto smeđa produktivna tla, koja su kisela i bazična. Pogodna su za obrađivanje i uzgoj poljoprivrednih kultura, a naročito voća i povrća što je vrlo važno za stanovništvo seoskih naselja.

Na jugoistoku veliko prostranstvo zauzima kalkokambisol, a zahvata šire područje Čevljanovića, Gajeva, Kovačevića i drugih okolnih naselja. Ova tla razvijena su na krečnjacima i dolomitima.¹⁶ Rendzine na području općine zahvataju zapadne dijelove Ljubnića i Bioču.

Litosoli su zastupljeni u planinskim dijelovima Čemerske planine, te na jugu uz Perački potok, dok se regosoli javljaju na krajnjem istočnom dijelu Općine Ilijaš, prema granici sa Općinom Olovo. Litosoli i regosoli su mlada i nerazvijena tla. Nisu podesna za poljoprivrednu djelatnost, a teško se i pošumljavaju.

Fluvisolna tla se javljaju uz doline rijeke Bosne, Liubine i Misoče. To su hidromorfna tla.

Područja uz doline rijeka su velike plodnosti, a sadržaj humusa na tlima uz rijeku Bosnu se kreće od 40% do 60% na neposrednoj površini.

¹⁶ Izvor: Općina Ilijaš (2007) Lokalni ekološki akcioni plan Općine Ilijaš; pp. 1-24

Katastarska općina	Njive [m ²]	Vrtovi [m ²]	Voćnjaci [m ²]	Vinogradi [m ²]	Livade [m ²]	Pašnjaci [m ²]	Šume [m ²]	Trstici [m ²]	Neploдно [m ²]	Ukupno [m ²]	Privatno [m ²]	Državno [m ²]
Bioča	2.105.805	0	571.592	0	562.415	496.172	5.147.092	0	352.316	9.235.392	9.235.392	0
Vogošća	1.713.003	0	788.943	0	978.995	137.442	2.680.624	0	812.372	7.111.379	6.920.174	191.205
Bijambare	766.152	600	215.309	899	3.739.921	1.437.228	8.444.613	5.092	509.073	15.118.887	8.187.249	6.931.638
Čevljanovići	176.666	0	108.624	0	851.491	296.925	3.935.111	0	588.935	5.957.752	1.945.768	4.011.984
Dragoradi	1.007.479	0	379.149	0	4.759.822	2.552.403	6.645.930	0	354.656	15.699.439	12.241.594	3.457.845
Gajevi	546.868	0	189.964	0	2.412.241	1.432.584	6.227.716	0	563.406	11.372.779	6.044.076	5.328.703
Homar	590.767	0	146.508	0	1.911.219	2.171.238	10.576.983	0	448.563	15.845.278	5.912.674	9.932.604
Kamenica	1.662.906	0	160.928	3.344	3.661.178	779.870	6.796.086	0	617.871	13.682.183	7.386.575	6.295.608
Ljubina	767.733	0	382.176	0	2.421.529	245.060	10.257.116	0	548.412	14.622.026	5.623.279	8.998.747
Medojevići	414.910	0	155.316	0	1.586.212	282.246	5.585.656	0	259.523	8.283.863	8.093.640	190.223
Nišići	2.592.222	0	280.049	0	5.383.244	1.576.564	4.574.109	0	784.902	15.191.090	12.500.835	2.690.255
Ozren	122.526	0	31.849	1.211	1.856.472	1.382.168	12.413.853	0	284.698	16.092.777	15.789.708	303.069
Podlipnik	555.161	0	235.435	0	2.688.667	1.296.628	6.126.793	2.891	330.541	11.236.116	7.409.843	3.826.273
Stomorina	871.321	184	266.142	0	2.894.121	813.260	9.302.296	0	462.202	14.609.526	7.361.374	7.248.152
Taračin Do	820.208	0	383.343	0	3.893.368	479.709	14.409.665	0	483.010	20.469.503	8.391.700	12.077.803
Visojevica	250.780	0	83.897	2.190	4.882.267	2.686.215	16.824.579	0	517.817	25.247.745	8.942.339	16.305.406
Srednje	137.297	0	264.555	0	1.785.739	289.762	15.607.636	0	567.860	18.652.849	11.906.380	6.746.469
Čemerno	229.866	0	86.643	0	4.913.095	2.009.340	13.422.662	0	406.576	21.068.182	9.492.998	11.575.184
Rakova Noga	124.857	0	182.276	1.868	3.249.204	1.438.382	11.905.164	0	312.920	17.214.671	16.943.605	271.066
Elešehovići	1.246.694	0	486.022	0	100.769	229.861	746.696	0	671.939	3.481.981	3.478.625	3.356
Ilijaš Grad	1.057.323	0	257.833	0	130.067	155.077	74.001	0	2.191.502	3.865.803	3.580.228	285.575
Kadarići	690.676	0	296.835	0	206.905	244.163	1.718.045	0	323.160	3.479.784	3.478.540	1.244
Ljubnići	1.623.186	0	578.916	0	1.129.817	340.557	3.212.607	0	717.466	7.602.549	7.591.635	10.914
Podgora II	2.159.305	0	839.724	0	950.174	642.112	8.746.341	0	853.938	14.191.594	13.900.521	291.073
Podgora I	4.027.995	0	985.826	0	462.645	391.177	3.622.611	0	2.278.136	11.768.390	11.741.735	26.655
UKUPNO	26.261.906	784	8.357.854	9.512	57.411.577	23.806.143	189.003.985	7.983	16.241.794	321.101.538	214.100.487	107.001.051

Tabela br. 8: Statistika načina korištenja zemljišta

Izvor: Služba za imovinsko pravne poslove, geodetske poslove i katastar općine Ilijaš.

Klasa	Njive [m2]	Vrtovi [m2]	Voćnjaci [m2]	Vinogradi [m2]	Livade [m2]	Pašnjaci [m2]	Šume [m2]	Trstici [m2]	Neplodno [m2]
1	388.673	0	0	0	0	0	0	0	16.241.794
2	2.424.089	184	675.743	3.344	215.700	451.580	72.784.196	555	0
3	2.265.418	0	2.683.283	0	2.649.207	9.554.080	55.502.610	4.537	0
4	2.670.367	0	3.128.719	4.300	12.468.731	9.905.204	32.822.202	0	0
5	6.427.632	0	1.407.267	1.868	21.877.737	1.838.451	5.548.012	0	0
6	7.616.929	600	181.878	0	14.595.801	27.285	699.503	0	0
7	4.198.232	0	0	0	3.332.627	7.547	24.341	0	0
8	303.626	0	0	0	541	0	6.594	0	0
UKUPNO	26.294.966	784	8.076.890	9.512	55.140.344	21.764.147	167.397.458	5.092	16.241.794

Tabela br. 9: Pregled površina po kulturama, klasama i neplodnom zemljištu
(Izvor: Služba za imovinsko pravne poslove, geodetske poslove i katastar općine Ilijaš 21.07.2020.)

Najveći broj pedosistematskih jedinica na području Ilijaša spada u IV i V, zatim u III i VI kategoriju.

Manje površine aluvijalno-karbonatnih i aluvijalno-deluvijalnih tala spadaju u I i II kategoriju upotrebne vrijednosti, dok VIII kategoriju obuhvataju kamenjari i ostala neplodna tla, te urbane površine.

U pogledu ovako kategorisane upotrebne vrijednosti zemljišta, može se zaključiti da područje općine Ilijaš ima zemljišta srednje upotrebne vrijednosti.

Površine I i II kategorije bi trebalo koristiti isključivo u poljoprivredne svrhe, po mogućnosti za voćarsku proizvodnju. Površine III i IV kategorije mogu se također bez ikakvih opasnosti i ograničenja obrađivati.

Kategorije zemljišta od V do VII, zavisno od potreba i interesa, mogu biti korištene u različite svrhe, ali uz to postoje rizici koji bi mogli poskupiti korištenje zemljišta.

Dakle, što je lošija kategorija zemljišta, to je teže i neekonomičnije korištenje u poljoprivredne svrhe. Idealno rješenje na tim zemljištima su šume, koje predstavljaju najbolju zaštitu od erozije, klizišta, a ujedno doprinose i poboljšanju zemljišnih svojstava, pa time i upotrebne vrijednosti.

Sumnjive površine i klizišta

Klizišta

Klizišta su, kao proizvodi modernih geoloških procesa, vrlo česta pojava u području općine Ilijaš. Ona predstavljaju veliki problem racionalnom urbanističkom planiranju i građenju. Nastanak i formiranje klizišta je blisko povezano sa podzemnim vodama. Zbog toga su pojave klizišta posebno izražene u periodima sa puno kišnih padavina u toku godine. Dijelovi terena s nagibom većim od 10° mogu uzrokovati nestabilnost.

Nestabilnost ovisi i o drugim faktorima poput vegetacije, izloženosti i samoj namjeni zemljišta. Za svako klizište potrebno je izvršiti geološka istraživanja na temelju kojih će se izraditi projekat sanacije i njegova sanacija. Tom je prilikom vrlo važno ukloniti razlog za stvaranje klizišta. Na području općine Ilijaš ima preko 50 registriranih klizišta, koja se vode u bazi podataka Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo. Od tog broja je njih 15 sanirano i napravljena je lista prioriteta za

sanaciju ostalih klizišta. Prema toj listi bi trebala da se vrši sanacija klizišta u Sollakovićima (put za Taračin do), Karašnici, Ribarićima, Bioči, Karauli, Popovićima, Misoči itd.

Općina Ilijaš svake godine izdvaja značajna sredstva iz budžeta za sanaciju klizišta i pri tome joj pomažu, Kantonalna uprava civilne zaštite, Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, te Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštitu okoliša Kantona Sarajevo i Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo.

Rizične površine (Površine pod NUS-om)

Ukupna rizična površina na kojoj postoji opasnost od neeksplozivnih ubojnih sredstava – NUS (I, II i III Kategorija) na području općine Ilijaš iznosi oko 27,358 km². Do sada je deminirano preko 2,500 km² ove kategorije, a takođe se svakodnevno vode aktivnosti sa Centrom za uklanjanje mina (MAC), koji iznalaze mogućnosti da kroz proglašenje površine bez utvrđenog rizika (BUR), sumnjive površine II i III Kategorije smanjuju. Preostala površina I Kategorije iznosi 10,167 km², II Kategorije iznosi 1,567 km² i III Kategorije iznosi 15,651 km².

Projektom "Opšta procjena minski sumnjivih područja u Bosni i Hercegovini 2018-2019", koji je realizirao Centar za uklanjanje mina u BiH (kao vodeća organizacija u operativnom smislu) s projektnim partnerom Oružanim snagama Bosne i Hercegovine – Deminerski bataljon je uspio privesti procjenu sumnjivih površina na području naše općine kraju, te definirati ukupno 11 MSP projekata optimalne veličine od 1,7-2,5 km² (prosječno 2,1 km²). Konkretno je pripremljen MSP projekat Kozlovac u površini od 2,068 km².

Sve aktivnosti oko deminiranja na području Bosne i Hercegovine su obuhvaćene u Strategiji protivminskog djelovanja za period 2018 - 2025 godina, a dokument je donijelo Vijeće ministara na svojoj 165. sjednici održanoj 30.01.2019. godine.

Uz sve ove aktivnosti u koje su uključeni BH MAC, Oružane snage BiH, Federalna uprava CZ, Kantonalna uprava CZ, donatori (Ambasada SAD, ITF, Ambassade Japana, Njemačke, NPA i dr.), te Općina Ilijaš, mi i dalje imamo preko 60 pripremljenih projekata koji čekaju na implementaciju. Među njima se svake godine u vidu prioriteta predlaže njih 10, a posebno su značajni oni projekti koji se nalaze u blizini naseljenih mjesta, kao što su projekti u Lješevu, na Kostrači, zatim Mrakovo, pa preko Nabožića, Taračin dola, Višnice, Korita, Ladževića, Stomorina, Crne rijeke i Krivajevića, sve do Gajina.

Zaštićena područja prirodnog naslijeđa

Područje Sarajevskog kantona ima bogato i vrijedno prirodno naslijeđe koje se kontinuirano istražuje i evidentira, zasebno ili za potrebe ciljane prostorno-planske dokumentacije, a sve u cilju njegove efikasnije i cjelishodnije zaštite i očuvanja. Prirodno naslijeđe čine prirodni predjeli i prirodne vrijednosti kao dijelovi prirode od posebnog naučnog, obrazovno-vaspitnog, kulturnog i ambijentalnog, zaštitnog, rekreacionog i drugog društvenog značaja, koji kao dobra od opšteg interesa uživaju posebnu zaštitu.

Na osnovu legislative o zaštiti prirodne baštine (na entitetskom nivou) i na osnovu kategorizacije zaštićenih dobara prirode prema IUCN na prostoru Općine postoje dva zaštićena područja, Zaštićeni pejzaž "Bijambare" i Spomenik prirode "Skakavac".

Zaštićeni pejzaž "Bijambare"

Skupština Kantona Sarajevo je 2003. godine donijela Zakon o proglašenju Zaštićenog pejzaža "Bijambare" ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 6/10-Prečišćeni tekst). Zakonom je utvrđena zaštita područja Bijambara i njegovih prirodnih vrijednosti na prostoru od 497 hektara,

te definisane granice obuhvata, kategorija zaštićenog područja, zone zaštite i osnovne vrijednosti, mjere zaštite po zonama, sankcije za nepoštivanje odredaba zakona.

Predmetno zaštićeno prirodno područje je podijeljeno u tri zaštićene zone. Prva zona, odnosno nukleus, koja je zona stroge zaštite, obuhvata 137,00 ha, druga (puffer) 308 ha, a treća, tzv. tranzicijska zona, 52 ha.

Područje Bijambara se nalazi na sjevernom dijelu Kantona Sarajevo i Općine Ilijaš, neposredno uz magistralnu cestu Sarajevo-Tuzla. Odlikuje se visokim biodiverzitetom, kao i veoma značajnim hidrološkim i geomorfološkim vrijednostima.

Bijambarske pećine, kao i druge karstne pojave u okviru Zaštićenog pejzaža "Bijambare" predstavljaju jedinstvenu geološku pojavu u Dinaridima Bosne i Hercegovine, a rijetke su pojave i u Južnoj grani Alpa, zbog čega je ovu prirodnu rijetkost potrebno uvrstiti u registar objekata od posebnog geološkog značaja.

Pored geološkog značaja, evidentirane vrijednosti prirodne baštine svakako su geomorfološki spomenici, prije svega pećine. Upravo je područje Bijambara svoj značaj i pravnu zaštitu dobilo prije svega po osnovu prisutnih geomorfoloških fenomena evidentiranih u sklopu kompleksa pećina i ponora na sjevernom dijelu obuhvata. Srednja (Glavna) Bijambarska pećina je najduža, najatraktivnija i najviše istražena pećina na ovom prostoru. Dužina joj je 420 m (duž glavne staze, bez sporednih staza), sa 4 velika hodnika čiji prečnik doseže i do 60 m, a koji su visoki i preko 30 m. Jedan od hodnika (zadnji) se zbog svoje impresivne veličine najčešće naziva "Koncertna dvorana". Pećina je bogata oblicima pećinskog nakita kao što su stalaktiti, stalagmiti, draperije, bigrene kade, stubovi i slično. Nastanjena je kolonijom šišmiša i cvrčaka, a moguće je naći i druge oblike faune. U Gornjoj bijambarskoj pećini pronađen je alat za obrađivanje kamena, te ostatak pećinskog čovjeka.

Područjem Bijambara u hidrološkom smislu dominiraju dva vodotoka Bjelila i Brodić, kojim se vrši transport voda sa Nišića prema ponorskim zonama na lokalitetu Bijambarskih pećina. U okviru obuhvata locirano je nekoliko izvora i vrela, koja su sa relativno malim izdašnostima. Najznačajnije izvorište u obuhvatu je Junakovac koje je kaptirano za potrebe seoskog stanovništva i vikend naselja Borak.

U pogledu hidromorfoloških karakteristika, florističkih i faunističkih vrijednosti, vrijednosti ekosistema u cjelini, pejsažnih osobenosti područje karakteriše niz specifičnosti, tako da cijeli obuhvat dobija karakteristike složenog, senzitivnog sistema neprocjenljive vrijednosti. Ukupnost interakcijskih odnosa biotičkih i abiotičkih faktora predmetnog područja rezultirala je visokim stepenom diverziteta živog svijeta i životnih zajednica. Izražen stepen diverziteta među vrstama flore generisan je općom visokom raznolikošću ekoloških uvjeta i životnih zajednica. Područje karakteriše veliko bogatstvo vrsta koje po osnovu fiziološko-farmakološkog djelovanja spada u grupu medicinske flore. Postoji dosta ljekovitih, jestivih, aromatičnih i vitaminskih biljaka, koje u prirodnom ambijentu obrazuju interesantne mozaike i samom području daju posebnu oblikovanu notu u periodu behara, cvjetanja i/ili plodonošenja. U granici obuhvata zaštićenog područja zastupljeno je i različito medonosno bilje.

Područje Zaštićeni pejzaž "Bijambare" odlikuje se i izuzetnom faunističkom raznovrsnošću, a što se posebno očituje u pojedinim skupinama organizama. Evidentna je veza populacije životinja i producerske komponente ekosistema. U ekosistemima tamnih četinarskih šuma, mezofilnih lišćarsko-listopadnih šuma, šibljava i šikara, termofilnih lišćarsko-listopadnih zajednica, livadskim ekosistemima, vodenim ekosistemima brojne vrste sisara, ptica, gmizavaca, vodozemaca, raznih insekata i sl. nalaze svoje stanište. Mnoge vrste su endemične, te i sa ovog aspekta prostor iskazuje niz specifičnosti.

Izražena heterogenost geološke podloge, hidrogeoloških karakteristika kao i klimatskih prilika usloveli su visoku diferenciranost tipova zemljišta. Zemljište, kao ekološki faktor, u uskoj je vezi sa biljnim zajednicama tako da se ta zakonitost itekako iskazuje i na predmetnom području. U zavisnosti od stepena razvijenosti i načina vlaženja u predmetnom obuhvatu diferenciraju se zemljišta iz grupe automorfni i hidromorfni zemljišta. Predmetnom području poseban značaj i obilježje daju zemljišta tipa tresetišta. Na nivou sadašnjeg stanja ovi prostori se koriste najvećim dijelom kao livade i pašnjaci, a neznatno kao obradive površine. Izražen stepen heterogenosti prirodnih faktora (reljef, geološka podloga, tipovi zemljišta, klimatski parametri i sl.) uslovio je veliku biološku raznolikost posmatranog područja, a koja se iskazuje kroz singenetske specifičnosti šumskih i nešumskih ekosistema.

Šire područje Bijambara se nalazi u Centralnom dijelu Bosne i Hercegovine, obuhvatajući oblast sjeverno od Sarajevske kotline, na Nišičkoj visoravni. Na ovu oblast ima uticaj umjereno kontinentalne klime iz panonske nizije sa sjevera i planinska klima sa juga, pa sa klimatološke tačke gledišta predstavlja dosta složeno područje. Zahvaljujući prosječnoj nadmorskoj visini od 950 metara može se reći da se nalazi u pojasu umjereno kontinentalne klime pretpaninskog tipa.

Imajući u vidu sve navedeno, a sa aspekta utvrđenih zona zaštite, može se reći da su osnovne vrijednosti Prve zaštićene zone slijedeće:

1. Geološka i geomorfološka raznolikost, koju čine brojne pećine (Srednja ili Glavna Bijambarska pećina, Gornja pećina, Đuričina pećina, Donja pećina, Ledenjača, Dimšina pećina, Ledenica, Nova pećina).
2. Hidrološka vrijednost (ponori Bjelila, ponor potoka Brodić, vrelo Banjevac, vrelo Studenac, vrelo Junakovac).
3. Visok stepen florističke raznolikosti: 133 različite životne zajednice, preko 800 vrsta vaskularnih biljaka, visok stepen vrsta endemičnog karaktera dinarskog, balkanskog i jugoistočnog rasprostranjenja, posebnu biološku vrijednost predstavlja flora nižih biljaka, koja se ovdje razvija u specifičnim uslovima i dr.

Osnovne vrijednosti Druge zaštićene zone čine:

1. Geološka/geomorfološka raznolikost (vrtače, škarpe, ponornice)
2. Hidrološka raznolikost (potok Bjelila, potok Brodić, izvor Banjevac, izvor Studenac, izvor Junakovac).
3. Floristička/faunistička raznolikost (133 različite životne zajednice, 128 rijetkih biljnih vrsta, 39 biljnih vrsta koje su označene kao ranjive, visok postotak dinarskih, jugoistočno - evropskih flornih elemenata, prisustvo paleoarktičkih, evropskih, holarktičkih te kosmopolitskih zoogeografskih elemenata među vrstama avifaune).

Osnovne vrijednosti Treće zaštićene zone čine:

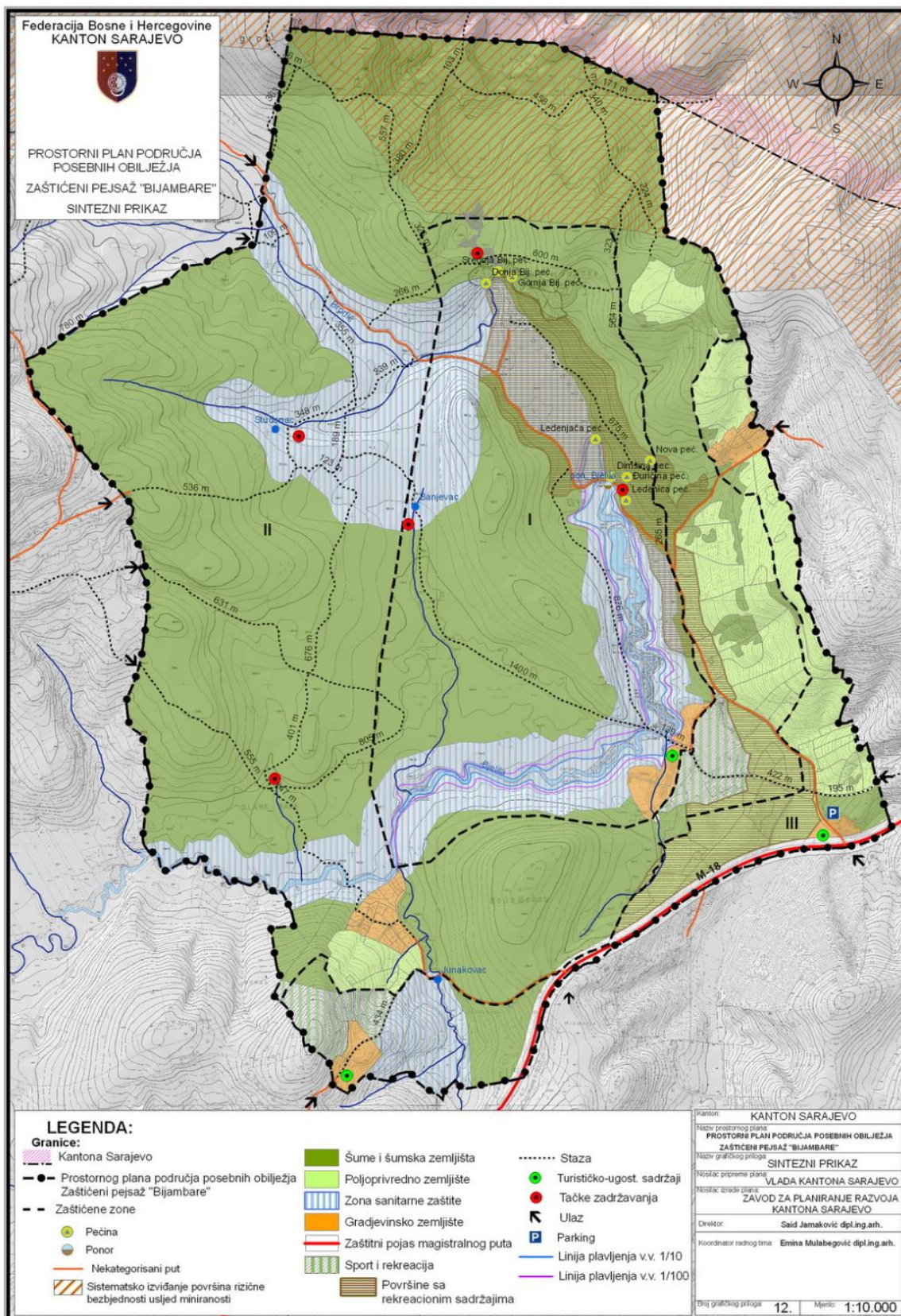
1. Geološka/geomorfološka raznolikost (vrtače, škarpe, ponornice).
2. Floristička/faunistička raznolikost (ekosistemi šumske vegetacije i to jelovo - smrčeve šume, borovo - jelove šume, smrčeve šume brdskog i gorskog pojasa, brdske bukove šume, ekosistemi livadske zajednice).

Evidentirana kulturno-historijska vrijednost je: arheološki lokalitet: nekropola stećaka Mramorje.

Zaštićenim pejzažem "Bijambare" upravlja Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja u skladu sa Zakonom o proglašenju ZP "Trebević", federalnim Zakonom o zaštiti prirode

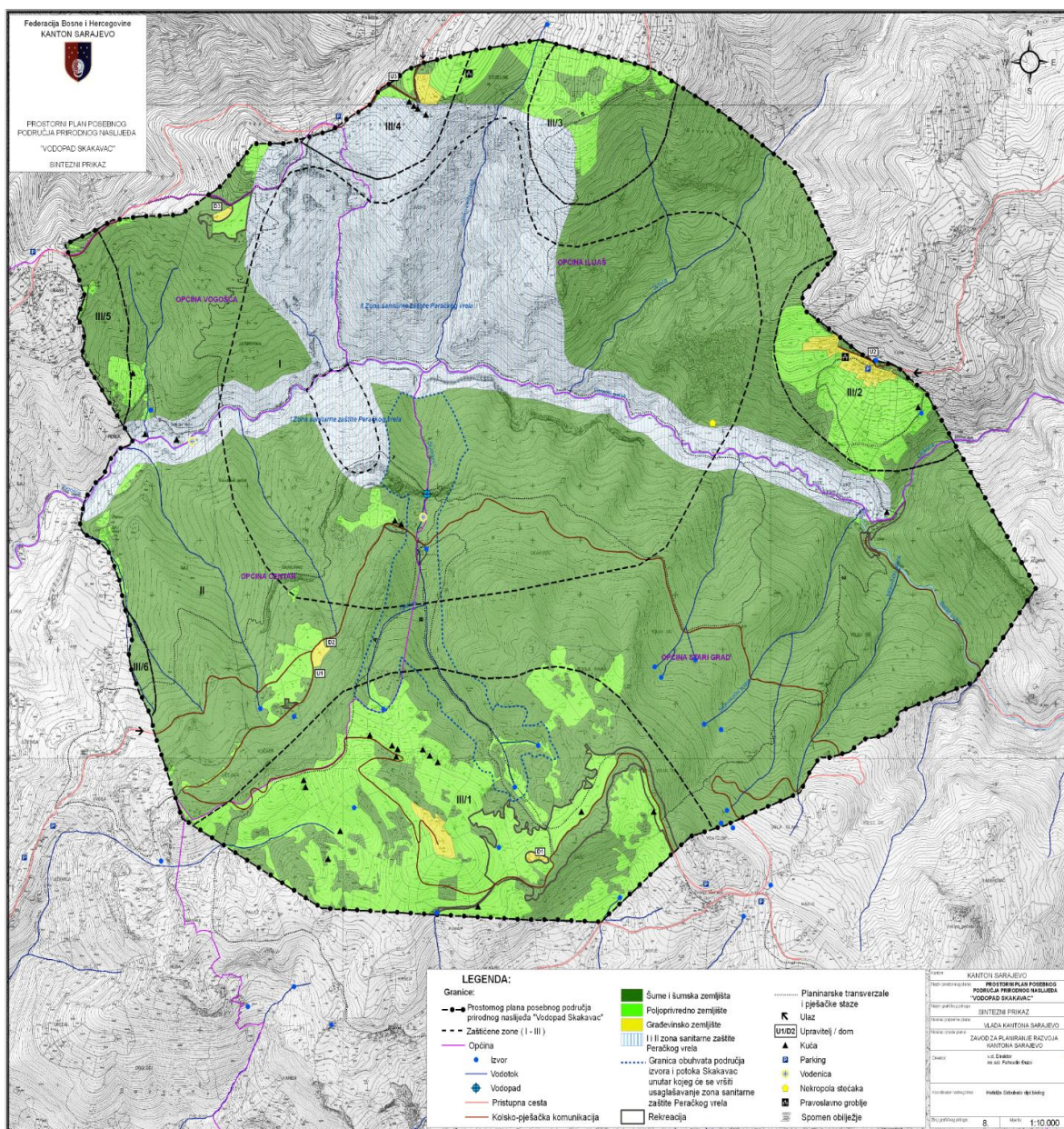
("Službene novine Federacije BiH", broj 66/13), Odlukom o osnivanju Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 31/17), te ostalom važećom regulativom. Za ZP "Bijambare" donesen je Prostorni plan područja posebnog obilježja ZP "Bijambare" ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 23/09 i 27/10-Ispravka).

U toku je izrada novog Plana upravljanja ovim područjem, s obzirom na to da je prvobitni upravljački dokument istekao 2018. godine, a u toku su aktivnosti i na izradi Plana upravljanja posjetiocima, čiji je cilj uskladiti posjete sa zaštitom vrijednosti u zaštićenom području, a isti bi trebao odrediti, između ostalog i koliki je maksimalan mogući broj posjetioca, a da ne dođe do negativnog uticaja na postojeće prirodne resurse i okoliš u cjelosti.

Prikaz br. 5: Prostorni plan područja posebnih obilježja Zaštićeni pejzaž "Bijambare"
(Izvor: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, planska dokumentacija)

Spomenik prirode „Skakavac“

Prikaz br. 6: Prostorni plan područja prirodnog naslijeđa "Vodopad Skakavac"

(Izvor: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, planska dokumentacija)

Spomenik prirode „Skakavac“ smješten je u sjevernom dijelu Kantona Sarajevo, zahvatajući prostor južnih obronaka Ozrena i sjevernih padina Bukovika i zauzima i područje općine Ilijaš površine od 414,97 ha. Vodopad Skakavac se nalazi oko 12 km sjeverno od Sarajeva, iznad sela Nahoreva, na padinama planine Ozren, a u podnožju vrha Bukovik (1.534 m). Skakavac je jedan od najljepših vodopada u BiH, naročito zimi kada njegov slap okuje led oblikujući fantastične prizore. Vodopad je visok 98 m i drugi po visini vodopad u Evropi. Područje vodopada „Skakavac“ sa sjeverne, istočne i južne strane omeđeno je višim reljefom koji se uzdiže preko 1.500 m.

Kao prostor sa izuzetno visokim stepenom biološke raznolikosti i relativno visokim brojem ugroženih vrsta tj. endemičnim i relikatnim vrstama, sa ekosistemima i pejzažima visokih vrijednosti, ovo područje je uključeno u III kategoriju zaštićenih područja - Spomenik prirode

(Prema kriteriju IUCN-a) i namijenjeno je prije svega turizmu, rekreaciji stanovništva, edukaciji i naučno-istraživačkom radu.

Područje obiluje prostranim livadskim visoravnima, bujnim šumama, djevičanskim stjenovitim barijerama, čime je pogodno za različite forme planinarstva, za rekreativne šetnje, brdske utrke, speleologiju, bavljenje fotografijom, sakupljanje gljiva i ljekovitog bilja.

Prirodna cjelina PODLIPNIK, zaštićen pejzaž, površine 1.328 ha, sadrži evidentirane sljedeće prirodne vrijednosti:

- geomorfološki: 2 pećine (Blatnice i Rakova noga)
- hidrološki: 3 vrela (Blatnice, Bjelave, vrelo Sirovinske rijeke na lokalitetu Rakova Noga).

Termalne vode Podlipnika imaju izdašnost 5-7 l/s, odličnog su kvaliteta, nedovoljno istražene i trenutno se ne koriste.

Prirodna cjelina ČEMERSKA PLANINA, područje Čemerske planine sa kanjonom Misoče pripada brdsko-planinskom reljefu sa nadmorskim visinama koje ne prelaze 1.600 m. Najveći vrh Čemerske planine je Dernek sa 1.465 m, dok nadmorska visina u najnižem segmentu dna kanjona Misoče iznosi oko 500 m što indicira na izrazitiju vertikalnu račlanjenost reljefa koja pripada 6.klasi. Opća geološka obilježja ovog područja su određena dominantnom rasprostranjenošću klastičnih flišnih naslaga. Šire područje Čemerske planine i kanjona Misoče pripada umjerenotoplom i vlažnim klimatima. Okosnicu riječne mreže čini rijeka Misoča, sa dužinom toka od oko 30 km. Izvorišnu čelenku joj tvori rijeka Blaža koja se razvila duž jugozapadnih padina planine Zvijezde, na oko 1.300 m n.v.

Dolina rijeke Misoče predstavlja prirodnu rijetkost koja je definisana polifaznim, polimorfnim i kompozitnim karakteristikama. Najmarkantnija morfološka dolinska forma je kanjonasta dolina, odnosno kanjon rijeke Misoče, koji, sa manjim međumorfološkim proširenjima, obuhvata cjelokupnu dolinu, uzvodno od naselja Gornja Misoča do naselja Okruglice. Relativna visina kanjonskih strana varira u rasponu od 150 do 250 m. Morfostrukturnu okosnicu duž lijeve dolinske strane rijeci Misoči čini Čemerska planina, uslijed čega ove dvije antipodne strukturne forme čine jedinstvenu morfološku cjelinu sa vrlo izraženom prirodnom raznolikošću.

Biogeografska obilježja ovog područja definisana su pripadnošću većeg broja ekosistema. Ekosistem tamnih četinarskih šuma - Abieti-Piceion illyricum, obuhvata uzvodne segmente riječne doline Misoče i zone najviših planinskih vrhova. U zoni nadmorskih visina od oko 1000 m su razvijene zajednice koje pripadaju ekosistemu montanih bukovih šuma - Fagetion moesiaceae montanum, dok su u najnižim hipsometrijskim etažama zastupljene zajednice ekosistema mezofilnih šuma kitnjaka i običnog graba - Carpinion betuli illyricum. U odnosu na istaknute klimatogene ekosisteme, cijelo područje karakteriše zastupljenost planinske bukve - Fagetum montanum, koja obuhvata najveći dio planinskog masiva Čemerske planine i uzvodnog segmenta doline rijeke Misoče. U nižim hipsometrijskim etažama su zastupljene zajednice šuma medunca i crnog graba ili šuma crnog graba - Querco - Ostryetum carpinifoliae, Orno – Ostryetum. Dio šumskih zajednica koje pripadaju šumama hrasta kitnjaka - Quercetum petraeae – montanum koje obuhvataju padinske strane duž nižih hipsometrijskih reljefnih formi. Istaknute šumske zajednice su dobro razvijene i čine visokovrijedne komplekse šumskog pokrivača koje je potrebno pravno zaštititi. zaštićen pejzaž, površine 1.673 ha, dužine 45 km. Najviši vrh Dernek 1466 m nadmorske visine, udaljen 30 km od Sarajeva. Evidentirana prirodna vrijednost je je jama Ledenica.

Danas je ova planina sa naseljima Čemerno, Čemernica i Karaula nenaseljeno mjesto idealno za izlete i obilaske prirodnih ljepota ovog kraja ostalo u mnogo organizovanijem obliku.

Ministarstvo prostornog uređenja Kantona Sarajevo je iniciralo izradu "Stručnog obrazloženja za proglašenje zaštite Čemerske planine sa kanjom rijeke Misoče", a isti predstavlja dokument kojim će se istražiti prirodne vrijednosti Čemerske planine i kanjona rijeke Misoče (što uključuje područje općine Ilijaš u Kantonu Sarajevo i područje općine Breza i Vareša u Zeničko - Dobojskom Kantonu), u svrhu uspostave zaštićenog područja kao osnove za održivo korištenje prirodnih resursa i zaštitu georaznolikosti i bioraznolikosti na cijelom teritoriju Federacije BiH. Ova obaveza je prenesena kroz provedbu Zakona o zaštiti prirode („Službene novine Federacije BiH“, broj 66/13) i Strategije zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine.

Prema Prostornom planu Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 26/06, 4/11 i 22/17), predmetno područje uključuje dvije prirodne cjeline: Čemerska planina i Misoča. S druge strane, pošto nije donesen Prostorni plan Federacije Bosne i Hercegovine, na snazi je Prostorni plan Bosne i Hercegovine za period 1981. – 2000. godina, a prema ovom planu, za Kanjon rijeke Misoče planirana je kategorija "Posebni prirodni predjeli (Rezervati prirode, Krajolici i Spomenici prirode), dok je za Čemersku planinu planirana kategorija Prirodnog rezervata u BiH. Imajući u vidu potrebe za integralnom zaštitom pomenutog područja: Granice obuhvata bi trebale biti definisane upravo Prostornim planom Bosne i Hercegovine za period 1981. – 2000. godina.

Priprema Stručnog obrazloženja planirana je u okviru Projekta Programa Ujedinjenih nacija za okoliš (UNEP), pod nazivom „Podrška UNEP/GEF portfoliju“, odnosno aktivnosti „Postizanje očuvanja biološke raznolikosti kroz uspostavljanje i efikasno upravljanje zaštićenim područjima i izgradnju kapaciteta za zaštitu prirode u Bosni i Hercegovini“.

Prirodna cjelina MISOČA, površine 535 ha, obuhvata kanjon rijeke Misoče uz zapadnu granicu kantona sa dijelovima naselja između Donje i Gornje Misoče. Ljepote ovog kantona su jedinstvene i predstavljaju pravi biser prirode.

Evidentirane kulturnohistorijske vrijednosti su:

- arheološki lokalitet: grad Dubrovnik Kopošić
- nekropola stećaka: Misoča i spomen mezarje: Gornja Misoča

Prirodna cjelina OZREN, površine 6.958 ha pokriva općine Ilijaš, Stari grad, Centar i Vogošća. Unutar Ozrena evidentirane su sljedeće graditeljske vrijednosti:

- nekropole/groblja: stećaka - 8 lokaliteta, (Vidotina, Mandra-Visojevica, Mramorje Klek, Veliko Mramorje, Bandijera, itd.,
- nekropole nišana - 2 lokaliteta,
- 3 muslimanska mezarja (Kokorevac, Gradac Nahorevo, Gradina Nahorevo),
- 1 pravoslavno groblje (Vrapče),
- 1 grčko groblje (Donji Močioći),
- 1 šehidsko mezarje
- arheološki lokaliteti: pet - gradina Vidotina, grad Luka, gradac Nahorevo, gradina Mrkovići, gradina Kokorevac,
- historijsko-memorijalni: Spomen obilježje Sokolina

Prirodna cjelina ZVIJEZDA, zaštićeni pejzaž, površina 3.050 m² je dio istoimene planine susjednog kantona. Evidentirane kulturno-historijske vrijednosti su:

- ambijentalne cjeline: 4 naselja (Nanići, Zlotege, Elezovići, Šehovići)

- arheološki lokaliteti: 1 lokalitet (gradina Nanići)
- nekropole/groblja: 2 lokaliteta stećaka (Nanići, Kamenica),
- 4 lokaliteta nišana (Nanići, Krivajevići, Odžak, Elezovići),
- 1 pravoslavno groblje
- Nišići pojedinačni objekti: 3 lokaliteta (pravoslavna crkva Nišići, Sefer pašino turbe-Nanići, spomen česma Crna rijeka)

Šumske zajednice koje egzistiraju na navedenim područjima su najvažnija komponenta okoliša i determinanta njegovog kvaliteta, a spadaju u najkvalitetnije vrijednosti Kantona Sarajevo. Pored proizvodnih koristi (drveta, ljekobilja, jestivog i aromatskog bilja, životinja, gljiva i dr.) ove šume imaju i sociološki značaj (naučne, edukativne, duhovne, povijesne, kulturološke, turističke, zdravstvene, rekreativne i estetske vrijednosti). Ipak, najveće vrijednosti šuma su indirektno koje su rezultat njihovih ekoloških funkcija (utiču na globalno kruženje i akumulaciju ugljenika u prirodi, ublažavajući tako efekat staklenika i klimatske ekstreme; štite tlo od spiranja i erozije; održavaju biodiverzitet, rezervoar su genetičkih informacija i utočište rijetkih zaštićenih organizama; štite vodotoke i njihov živi svijet, proizvode kiseonik, itd.). Naročito značajna ekološka funkcija šuma je u generiranju i zaštiti izvora pitke vode (preko 60% planetarne svježe vode generiraju šume), a na ovim područjima je prisutan veći broj izvorišta, s posebnim naglaskom na relativno izdašan izvor termalne vode u Podlipniku.

Područja su poznata po zastupljenosti mnogih vrsta gljiva među kojim se ističe vrlo cjenjena gljiva smrčak- *Morchella*, *Boletus* i drugi.

Raznovrsnost-raznolikost se sve više uzima kao vrijednost i bogatstvo neke zemlje. Prema dosadašnjim istraživanjima i informacijama, prostor općine Ilijaš se odlikuje velikim specijskim, ekosistemskim i pejzažnim diverzitetom, što je, u kombinaciji sa kulturno-historijskim prilikama, doprinjelo da ona raspolaže značajnim privrednim potencijalom. Kompleksni koncept zaštite fizičko-geografskog i bio-geografskog diverziteta cijelog prostora, treba da bude planski dokument u kome privredne aktivnosti treba usmjeriti i prilagoditi tako da svojim djelovanjem učestvuju u očuvanju prirodnih potencijala Općine.

3.1.1.3. Rudna bogatstva

Do sada su na prostoru Kantona Sarajevo istraživane pojave i ležišta raznovrsnih mineralnih sirovina: metalčnih, nemetalčnih i građevinskih materijala. Sada su u fazi eksploatacije samo ležišta krečnjaka, dolomita, gline i mrkog uglja (Rudnik Breza koji zadire u prostor Kantona Sarajevo na lokalitetima Potkaj, Sovrle-Salkanov Han, Podgora-Popovići u općini Ilijaš) . U prošlosti je vršena eksploatacija mangana u zoni Nišići-Čevljanovići-Draževići.

Na lokalitetu Šabanci, od strane Ministarstva privrede Kantona Sarajevo, izdata je koncesiji firmi "Halilović" d.o.o. u površini 1,992 ha za eksploataciju kamena krečnjaka. Osim ovog kamenoloma, koji je u fazi otvaranja, na području općine Ilijaš nema kamenoloma koji su otvoreni i rade na osnovu izdate zakonom propisane procedure.

Od metalčnih mineralnih sirovina izvjestan ekonomski značaj mogu imati ležišta mangana između Čevljanovića i Ozrena, zatim ležište žive Draževići i pojave ruda olova i cinka u području Morine-Kitoševići. Međutim, bez dodatnih istraživanja i kompleksne ekonomske evaluacije, za ova ležišta i pojave nije moguće dati kompetentnu ocjenu.

Pitke, mineralne, termalne i termomineralne vode su najznačajniji prirodni resurs Kantona Sarajevo i osnov za razvoj niza djelatnosti u skladu sa postavkama održivog razvoja.

Područja perspektivna za istraživanje pitke vode na području općine Ilijaš su na prostorima Nadgaj-Podlipnik-Četojevići, termalne vode utvrđene su na lokalitetu u Podlipniku kod Srednjeg, koje imaju izdašnost 5-7 l/s, odličnog su kvaliteta, nedovoljno istražene i trenutno se ne koriste.

Područje perspektivno za istraživanje mineralnih, termalnih i termomineralnih voda je Podlipnik.

3.1.1.4. Vodni resursi

Površinske vode

Vodne resurse Općine čine rijeke Bosna, Misoča, Stavnja i Ljubina, rječice Rača, Blatnica, Bjelava, Povoča i Bjelila, te veliki broj potoka: Klancina luka, Rijeka, Sastavci, Džamijski potok, Rabuški potok, Dumački potok, Radića potok, potok Gnionica, Krkin potok i Krnjevački potok.

Podzemne vode

Slivno područje voda prostorne cjeline Bijambare obuhvata površinu cca 35 km². Na osnovu desetogodišnjih mjerenja prosječno godišnje na ovom slivnom području je registrovano cca 1.000 mm padavina, što je jedan od razloga hidrološke stabilnosti vrela, posebno imajući u vidu da se prostorna cjelina Bijambare nalazi 1.000 m n/v.

Na ovom slivnom području su locirana vrela: Bunjevac, Studenac, Junakovac, potok Bjelila, Brodić, Blatnica i niz piščevina koje su po karakteristikama vode iz istog slivnog i hidro geološkog sklopa.

Izvori termalne i pitke vode

Izvorišta termalne vode registrirana su na području Podlipnika koja sadrže 31 mineralnu ljekovitu komponentu, a na potezu Srednje - Čevljanovići registrovana su nalazišta mineralne vode.

Kvantitativne karakteristike izvorišta u gradskom (javnom) i 5 lokalnih sistemima vodosnabdjevanja u Općini Ilijaš.

Ukupni kapacitet izvorišta na području općine Ilijaš iznose 179,56 l/sek. Maksimalna izdašnost izvorišta površinske vode (izvorište Misoča) je oko 150 l/sek, a maksimalna izdašnost izvorišta podzemne vode iz kojih se crpi voda za 5 lokalnih vodovoda je 29,56 l/s. Trenutno se zahvata 60,60 l/sek, iz vodozahvata rijeke Misoče, iz vrela-izvora (podzemne vode) se zahvata 4,41 l/s.

Naziv vodovodnog sistema	Izvorište	Vrsta izvorišta	Raspolož. kapacitet /Max. izdašnost (l/s)	Količina prikupljene vode (l/s)	% iskorištenosti (l/s)
Gradski (javni) vodovodni sistem	Rijeka Misoča	površinske vode	150,00	60,60	40,40
Srednje	Sokolina	vrelo - izvor	20,00	0,83	4,15
Nišići	Junakovac	izvor	2,85	0,81	28,42
Crna Rijeka	Kokočino vrelo, Jasikovac i Zajazine	izvor	3,16	0,69	21,84
Donji Čevljanovići	Crepala i Ajkunino vrelo	izvor	1,96	1,10	56,12
Dragoradi	Petnjik, Javor, Tuk	izvor	1,59	0,98	61,64
Ukupni raspoloživi kapaciteti /Max. Izdašnost/ (l/s)		Površinske vode	150,00	60,60	40,40
Ukupni raspoloživi kapaciteti /Max. Izdašnost/ (l/s)		Podzemne vode	29,56	4,41	14,92
Ukupni raspoloživi kapaciteti /Max. Izdašnost/ (l/s)			179,56	65,01	36,21

Tabela br. 11: Kapacitet i vrsta izvorišta u javnom sistemu vodosnabdijevanja i lokalnim sistemima kojim upravlja JKP Vodostan Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Iz podataka navedenih u Tabeli broj 11. vidljivo je da u strukturi izvorišta vode za vodosnabdijevanje na području općine Ilijaš dominantna je uloga površinske vode (izvorište Misoča) oko 83,54 % , a 16,46 % su podzemne vode (ostala vrelo-izvorišta). Iskorištenost izvora površinskih voda je 40,40 %, a vrelo-izvora (podzemne vode) iskorištenost je 14,92 %.

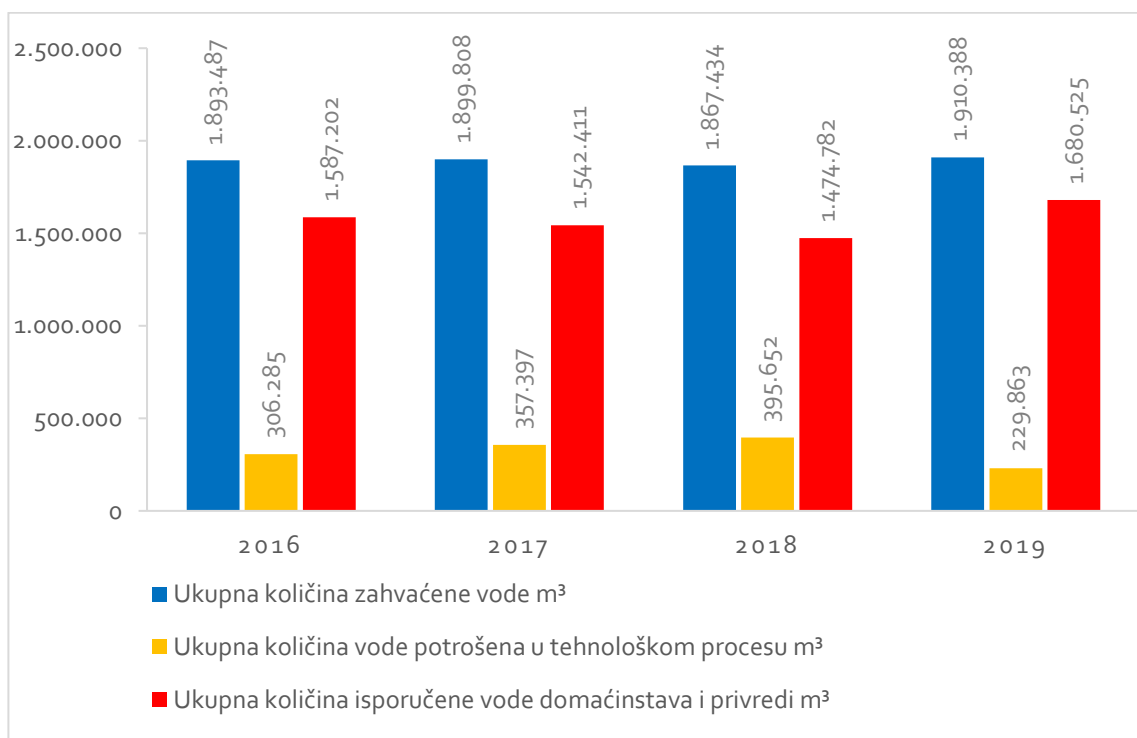
Rijeka Misoča je glavni resurs (površinske) vode za gradski (javni) sistem vodosnabdijevanja stanovništva i privrede u općine Ilijaš. Iz vodozahvata rijeke Misoče vrši se snabdjevanje vodom za piće grad Ilijaš i prigradska naselja. U tabeli broj 12. prikazana je količina zahvaćene vode iz vodozahvata rijeke Misoče, količine isporučene vode za piće domaćinstvima, javnim ustanovama i privredi, te količine potrošene vode u tehnološkom procesu.

Godina	Ukupna količina zahvaćene vode m ³	Ukupna količina vode potrošena u tehnološkom procesu m ³	Ukupna količina isporučene vode domaćinstava i privredi m ³	% potrošene vode u tehnološkom procesu
2016	1.893.487	306.285	1.587.202	16,18
2017	1.899.808	357.397	1.542.411	18,81
2018	1.867.434	395.652	1.474.782	21,03
2019	1.910.388	229.863	1.680.525	12,03

Tabela br. 12: Ukupna količina zahvaćene vode iz vodozahvata rijeke Misoče kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Od ukupne količine zahvaćene vode oko (19,03 % prethodni period) 17,01 % vode se utroši u tehnološkom procesu, a oko (80,97 % prethodni period) 82,99 % vode se isporučuje potrošačkim jedinicama (domaćinstvima, javnim ustanovama i privredi) uključujući i gubitke.

Grafikon br. 2: Pregled potrošnje vode za piće po godinama u Općini Ilijaš za 2016., 2017., 2018. i 2019. godinu

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Godina	Ukupna količina isporučene vode (m ³)	Ukupna količina isporučene vode za domaćinstva (m ³)	Ukupna količina isporučene vode za javne ustanove i privredu (m ³)	Gubici vode u distributivnoj mreži	
				(m ³)	%
2016	1.587.202	829.479	122.852	634.871	40,00
2017	1.542.411	797.493	148.008	596.910	38,70
2018	1.474.782	797.493	148.008	529.281	35,89
2019	1.680.525	787.207	146.184	747.134	44,46

Tabela br. 13: Ukupna količina isporučene vode stanovništvu (domaćinstvima), javnim ustanovama i privredi i gubici vode u distributivnoj mreži kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš (Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Iz prethodne tabele može se zaključiti da od ukupne količine isporučene vode u distributivnu mrežu (100 %) oko (53,85 % prethodni period) 51,22 %, isporučene količine iz ovog sistema otpada na domaćinstva, na javne ustanove i privredu (9,44 % prethodni period) 9,02 %, a (36,71 % prethodni period) 39,76 % su gubici nastali u distributivnoj mreži.

Zaštita izvorišta vode za piće

Sva izvorišta u vodovodnom sistemu kojim upravlja JKP "Vodostan" Ilijaš imaju usvojene Odluku o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvoriš u skladu sa Zakonom o vodama Kantona Sarajevo („Sl. novine KS“, br.18/10) i Pravilnik o uslovima i određivanju utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnadbjevanje stanovništva („Službene novine FBiH“ broj. 88/12).

Naziv vodovodnog sistema	Izvorište	Naziv Odluke o zaštiti izvorišta vode za piće
Gradski (javni) vodovodni sistem	Rijeka Misoča	Odluka o zaštiti izvorišta vode za piće Mahmutović rijeka i rijeka Misoča („Sl. novine FBiH“, br.87/10)
Srednje	Sokolina	Odluka o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvorište "Sokolina"-Srednje, Općina Ilijaš („Sl. novine KS“, br.49/17)
Donji Čevljanovići	Crepala i Ajkunino vrelo	Odluka o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvorište "Crepala" i "Ajkunino vrelo" („Sl. novine KS“, br.49/17)
MZ Kamenica	Jasikovac, Kokočino vrelo i Zajazine	Odluka o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvorište Jasikovac („Sl. novine KS“, br.49/17)
Nišići	Junakovac	Odluka o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvorište Junakovac („Sl. novine KS“, br.6/18)
MZ Dragoradi	Petnjik, Javor, Tuk	Odluka o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvorišta "Petnjik, Tuk, Javor i Korita " u MZ Dragoradi („Sl. novine KS“, br. 44/15)
Gajevi i Nišićka visoravan (planirano)	Vrutak	Odluka o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvorište "VRUTAK" („Sl. novine KS“, br. 44/15).

Tabela br. 14: Zaštita izvorišta u javnom sistemu vodosnabdijevanja i lokalnim sistemima kojim upravlja JKP Vodostan Ilijaš
(Izvor: Službene novine KS)

Elaborat zaštitnih mjera i određivanje zona sanitarne zaštite vodozahvata precizno su definisane mjere zaštite i određene operativne radnje za čije provođenje je odgovorno JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš.

Korištenje voda za vodosnabdjevanje stanovništva

Stanovništvo u općini Ilijaš snabdjeva se vodom za piće iz gradskog (javng) sistema, te 5 lokalnih vodovodnih sistema. Vodom za piće iz vodovodnih sistema kojima upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš se snabdjeva 17.000 stanovnika ili 84,59%, dok 3.097 stanovnika ili 13,28% nije obuhvaćeno organizovanim snabdjevanjem vodom za piće. Oko 53,85 % isporučenih količina vode iz ovog sistema otpada na stanovništvo (domaćinstva). U Tabeli broj 12 data je ukupna količina isporučene vode za potrebe stanovništva (domaćinstava) i javnih ustanova i privrede te ukupna količina potrošene vode iz vodozahvata rijeke Misoče kojim upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilijaš za period 2016–2019. godina. U navedenu količinu vode nisu uračunati gubici koji se kreću oko 39,76 % koji nastaju u distribuciji vode.

Godina	Ukupna količina isporučene vode u distributivnu mrežu (m3)	Ukupna količina isporučene (utrošene) vode za domaćinstva (m3)	% utrošene vode
2016	1.587.202	829.479	52,26
2017	1.542.411	797.493	51,70
2018	1.474.782	797.493	54,08
2019	1.680.525	787.207	46,84

Tabela br. 15: Ukupna količina isporučene vode u distributivnu mrežu i isporučene vode za potrebe stanovništva (domaćinstva) za period 2016 – 2019 godina iz javnog sistema vodosnabdijevanja kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Na osnovu navedenih podataka u Tabeli broj 14 prosječno se isporučivalo oko (243,07, prethodni period) 230,45 l/st/dan (litara/stanovniku/dan) pitke vode), uključujući i gubitke koji se kreću oko 39,76%. Dakle, prosječna stvarna potrošnja u vidu isporučene količine vode je oko 130,9 l/st/dan. Broj stanovnika kojima se pruža usluga snabdjevanja vode je bio konstantan 17.000 u ovaj broj stanovnika uračunati su i stanovnici koji vodu za piće koriste iz 5 lokalnih vodovodnih sistema. Međutim u količinu zahvaćene vode nisu uračunate količine vode iz tih sistema.

Prema podacima popisa iz 2013. godine u BiH broj domaćinstava u općini Ilijaš je 6.386. Na gradski (javni) sistem i 5 lokalnih vodovodnih sistema u Ilijašu je priključeno ukupno (7.206 prethodni period) 7.601 domaćinstavo, od toga na gradski (javni) sistema je priključeno (6.389 prethodni period) 6.698 korisnika, a (817 prethodni period) 903 korisnika je priključeno na 5 lokalnih vodovodnih sistema.

Naziv vodovodnog sistema	Izvorište	Godina							
		2016.		2017.		2018.		2019.	
		D	%	D	%	D	%	D	%
Gradski (javni) vodovodni sistem	Rijeka Misoča	6.389	88,66	6.475	88,13	6.596	88,32	6.698	88,12
Srednje	Sokolina	128	1,78	134	1,82	134	1,79	138	1,82
Donji Čevljanovići	Crepala i Ajkunino vrelo	54	0,75	61	0,83	61	0,82	80	1,05
MZ Kamenica	Jasikovac, Kokočino vrelo i Zajazine	300	4,16	340	4,63	340	4,55	337	4,43
Nišići	Junakovac	223	3,10	223	3,04	223	2,99	234	3,08
MZ Dragoradi	Petnjik, Javor, Tuk	112	1,55	114	1,55	114	1,53	114	1,50
Ukupan broj domaćinstava koja koriste vodu iz Gradskog (javnog) vodovodnog sistema		6.389	88,66	6.457	88,13	6.596	88,32	6.698	88,12
Ukupan broj domaćinstava koja koriste vodu iz lokalnih vodovodnih sistema		817	11,34	872	11,87	872	11,64	903	11,88
Ukupan broj domaćinstava koja su organizovano snabdjevena vodom za piće u općini Ilijaš		7.206	100	7.347	100	7.468	100	7206	100

- domaćinstva

- % domaćinstava priključenih na vodovodne sisteme

Tabela br. 16: Korisnici vode iz javnog sistema vodosnabdjevanja i lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan d.o.o., Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan, Ilijaš 2016-2019)

U 2016. godini 7.206 domaćinstava su bila priključeno na javni sistem vodosnabdjevanja i 5 lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan Ilijaš, a krajem 2019. godine broj priključenih domaćinstava je iznosio 7.601. U periodu od 2017. godine do 2019. godine broj novih domaćinstava koja su priključena na vodovodnu mrežu je povećan za 395. Prema izvještaju JKP Vodostan d.o.o Ilijaš.

Korištenje voda za navodnjavanje

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku na području općine Ilijaš u 2015. godini površina obrađenih bašta i vrtova iznosi 1.305 ha, a poljoprivrednom djelatnošću se bavi 105 registrovanih poljoprivrednih subjekata. Ne postoje tačni podaci o navodnjavanim površinama. Općina nema izgrađen poseban sistem za navodnjavanje te su nepoznate količine vode koje se zahvataju iz podzemnih i površinskih vodotokova da bi se koristile za navodnjavanje.

Korištenje vode za potrebe privrede

Prema izvještaju JKP „Vodostan” d.o.o Ilijaš, isporučena količine putem gradskog (javnog) sistema za vodosnabdijevanje za javne ustanove i privredi za period 2016–2019. godina iznosi oko (7,65% predhodni period) 9,02% isporučene količine vode u distributivnu mrežu putem gradskog (javnog) sistema za vodosnabdijevanje.

Prosječna potrošnja u vidu isporučene količine vode je oko (1004,77 l/pj/dan. u predhodnom periodu) 400,64 l/pj/dan. U navedenu potrošnju je uračunata samo voda koja je fakturisana za za industriju, javne ustanove i uslužne djelatnosti.

Godina	Ukupna količina isporučene vode u distributivnu mrežu m3	Ukupna količina isporučene vode za industriju, javne ustanove i uslužne djelatnosti m3	Procenat potrošnje %
2016	1.587.202	122.852	7,74
2017	1.542.411	148.008	9,60
2018	1.474.782	148.008	10,04
2019	1.680.525	146.182	8,70

Tabela br. 17: Količina isporučene i utrošene vode iz gradskog (javnog) sistem vodosnabdijevanja kojim upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilijaš za industriju, javne ustanove i uslužne djelatnosti
(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Na području općine Ilijaš ukupno je registrovano u 2019. godini 1059 pravnih i fizičkih lica, od toga 613 je registrovano kao potrošači vode dok 401 pravno i fizičko lice ne koristi vodu iz javnog vodovodnog sistema.

Naziv vodovodnog sistema	Broj registrovanih pravnih i fizičkih lica				Broj registrovanih pravnih i fizičkih lica koja koriste vodu				Razlika			
	Godina				Godina				Godina			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Gradski (javni) vodovodni sistem	901	800	1179	1014	414	448	556	613	487	352	623	401
Srednje	11	11	11	22	11	11	11	22	0	0	0	0
Donji Čevljanovići	1	1	1	2	1	1	1	2	0	0	0	0
MZ Kamenica	7	4	4	7	7	4	4	7	0	0	0	0
Nišići	10	7	9	12	10	7	9	10	0	0	0	0
MZ Dragoradi	1	1	1	2	1	1	1	2	0	0	0	0
Ukupno	931	826	1206	1059	444	474	580	658	487	352	623	401

Tabela br. 18: Pravna i fizička lica korisnici vode iz javnog sistemu vodosnabdijevanja i lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilijaš
(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Iz navedene Tabele je vidljivo da je u 2016. godini i 2019. godini isti broj registrovanih pravnih i fizičkih lica, a broj neaktivnih, a registrovanih pravnih i fizičkih lica koja koriste vodu iz javnog sistema vodosnabdijevanja i lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilijaš se smanjio sa 487 korisnika u 2016. godini na 401 korisnika u 2019. godini.

U općini Ilijaš, od privrednih subjekata koja koriste vodu iz vlastitog vodozahvata i koji su registrovani u Službi za prikupljanje vodnih naknada, a za isti nisu izdati vodni akti od strane Agencije, je samo kompanija SCHIEDEL d.o.o. Ilijaš.

Zaštita voda

Kvalitet površinskih voda

Redovan monitoring kvaliteta površinskih voda u KS vrši laboratorija AVPRS. Kako je i preporučeno Okvirnom direktivom o vodama EU i aktualnom legislativom¹⁷ na području FBiH se provode tri vrste monitoringa površinskih voda: nadzorni, operativni i istraživački monitoring. Nadzornim monitoringom se smanjuje stepen nesigurnosti metoda procjene rizika/utjecaja i rezultata, kroz otkrivanje različitih trendova u kvaliteti i količini vode, kao i prikupljanje informacija korisnih za kreiranje daljih aktivnosti vezanih za monitoring. Operativni monitoringom se vrši procjena statusa za vodna tijela ocijenjenih kao „vodna tijela pod rizikom“ kao i procjenu učinka primijenjenih mjera. Operativni monitoring bavi se vodnim tijelima koja su pod utjecajem pritiska, te je tako i odabir parametara kvaliteta direktno ovisan o pritiscima. Istraživački monitoring se primjenjuje u slučajevima kad su razlozi za pogoršanje statusa nepoznati, kad se javlja potreba za dodatnim informacijama koje nije moguće dobiti pomoću nadzornog i operativnog monitoringa i u slučaju incidentnih zagađenja.

U periodu 2011.–2013. godine AVPRS sistematski monitoring kvaliteta je vršen na 14 monitoring profila u KS (općina Ilijaš 3), na način da je na godišnjem nivou monitoringom bilo obuhvaćeno 3 –12 mjesta (Tabela broj 19).

Rb	Naziv monitoring profila	Kod vodnog tijela	Vodotok	Tip monitoringa*		
				2011	2012	2013
1	Ljubina ušće	BA_BOS_LJUB_1	Ljubina	-	N	O
2	Misoča ušće	BA_BOS_MIS_1	Misoča	-	N	O
3	Stavnja ušće	BA_BOS_STAV_1	Stavnja	-	O	O

- O – operativni monitoring

- N – nadzorni monitoring

Tabela br. 19: Lokacije monitoring profila kvaliteta površinskih vodotoka i frekvencija ispitivanja na području KS (općina Ilijaš), u periodu 2011.-2013.

(Izvor: Nacrt KEAP 2016)

¹⁷ Odluka o kategorizaciji površinskih i podzemnih voda, referentnim uslovima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoring voda („Službene novine FBiH“ broj 1/14)

Rezultati sistematskog monitoringa površinskih voda služe za određivanje rizika i statusa površinskih voda, odnosno za definisanje i praćenje specifičnih ciljeva koji u konačnici treba da dovedu vodno tijelo do minimalno dobrog ekološkog statusa.

Određivanje statusa površinskih voda, AVPRS je izvršila na osnovu rezultata monitoringa za period 2011. – 2013. godina (Tabela broj 20), imajući u vidu preporuke Okvirne direktive o vodama. U ovom periodu još nije bila donesena, za područje FBiH, Odluka o karakterizaciji površinskih i podzemnih voda, referentnim uslovima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoringu voda (ista je usvojena u 2014. godini).

Rb	Naziv monitoring profila	Kod vodnog tijela	Vodotok	Ekološki status	Hemijski status	Ukupni status
1	Ljubina ušće	BA_BOS_LJUB_1	Ljubina	UMJEREN	LOŠ	LOŠ
2	Misoča ušće	BA_BOS_MIS_1	Misoča	SLAB	DOBAR	SLAB
3	Stavnja ušće	BA_BOS_STAV_1	Stavnja	SLAB	DOBAR	SLAB

Tabela br. 20: Tabelarni prikaz ocjene ekološkog, hemijskog i ukupnog statusa vodotoka na području KS (općina Ilijaš), u periodu 2011.-2013. godine

(Izvor: Nacrt KEAP 2016)

Rezultati analiza u 2014. godini ukazuju da je koncentracija žive iznad vrijednosti dobrog statusa voda. Živa je prisutna na svim analiziranim profilima, na različitim rijekama, pa čak i na samom izvorištu rijeke Bosne. Teško je elaborirati prisustvo žive na tako širokom području, a bez poznatog antropogenog pritiska ovom vrstom zagađenja. 2014. godina je bila godina poplava u BiH, kada su rijeke dostizale nivoe 100 godišnjih voda, a pod utjecajem velikog sapiranja i podizanja podzemnih voda dolazilo je i do pokretanja klizišta na širem području KS. Kao vanredni ekološki rizik, period poplava se tako može povezati sa prisustvom žive u tom periodu. 2015. godine nije zabilježen ovaj utjecaj. Živa kao izuzetno toksičan metal, koji se akumulira u živom tkivu i okolišu općenito, svakako skreće ozbiljnu pažnju u slučaju ponovnog prisustva u površinskim vodotocima KS. U Osim toga, zabilježeno je i prisustvo poliaromatskih hidrokarbona, koji se uobičajeno povezuje sa produktima sagorijevanja fosilnih goriva. Na pojedinim profilima je ustanovljeno i prisustvo organohlornih pesticida što je povezano sa utjecajem poljoprivredne proizvodnje. Od općih hemijskih parametara vodna tijela su bila izvan statusa dobrog stanja i zbog prisustva organskih materija i nutrijenata (HPK, BPK5, N, P), naročito na ušćima u rijeku Bosnu. Generalno, loše stanje pojedinih vodnih tijela je posljedica neadekvatnog upravljanja otpadnim vodama, bilo da su one porijeklom od stanovništva, industrije, poljoprivrede ili procjednih voda deponija¹⁸.

Kvalitet podzemnih voda

Podaci o kvalitetu podzemnih voda ne postoje, s obzirom da se ne obavlja sistematsko praćenje kvaliteta podzemnih voda u KS. U okviru Nacrta Plana upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u FBiH¹⁹, planira se uspostava monitoringa za kontrolu kvaliteta podzemnih voda u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama EU, koji će osim izvorišta koja se koriste za vodosnabdijevanje, uključiti još i nova izvorišta. Dostupni podaci o kvaliteti podzemnih voda su vezani za podzemne vode koje se koriste za vodosnabdijevanje, a za koje zakonska regulativa nalaže kontrolu higijenske ispravnosti vode za piće. Vodonosni slojevi koje stanovništvo uglavnom

¹⁸ Podaci iz AVPRS, septembar 2016.godine

¹⁹ Nacrt izvještaja o stanju okoliša u KS.

koristi za individualne potrebe iskopavanjem bunara su bez posebne evidencije i kontrole, a podataka o njihovom broju, načinu i intenzitetu eksploatacije gotovo i nema.

Teritoriju općine Ilijaš pokrivaju grupe vodnih tijela (GVT) podzemnih voda „Sarajevsko-Zeničko polje“ (BA_BO_GW_I_3), Ova GVT uslovno je pod kvantitativnim pritiskom. Prema kvalitativnim karakteristikama, voda koja se nalazi u okviru GVT „Sarajevsko – Zeničko polje“ je dobrog kvaliteta. Prema hemijskim karakteristikama, glavni joni su HCO₃ – Ca (izvorište Sarajevsko polje), Ca – Mg – SO₄ – HCO₃ (Vrutak Buci), odnosno HCO₃ – SO₄ – Ca – Mg (Kraljeva Sutjeska). Podzemna voda ove GVT uslovno je pod kvalitativnim pritiskom.

Kvalitet vode za piće

Na području općine Ilijaš, aktivnosti na planu kontrole kvaliteta vode se provode planski i kontinuirano. Kvalitet ulazne (neobrađene) vode je pod automatskim nadzorom monitoring uređaja koji automatski zapisuje parametre stanja vode i izraženi su stalno na monitorima. JKP Vodostan kvalitet vode kontroliše u internoj laboratoriji u objektu filter stanice, te eksterno od strane ZzJZ KS. Na centralnom vodovodu u općini Ilijaš, prema izvještajima JKP Vodostan i izvještaju ZzJZ KS, voda za piće iz distributivne mreže Ilijaškog gradskog vodovoda na mjestu krajnjeg potrošača, sa mikrobiološkog i fizičko hemijskog aspekta odgovara Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće već dugi niz godina. Na lokalnim vodovodima se dešavaju problemi jer zbog nemogućnosti obrade i tretmana vode u periodima velikih padavina kada dođe do zamućenja vode koji utiče na kvalitet, posebno sa fizičko hemijskog aspekta. Treba napomenuti da JKP Vodostan koje upravlja proizvodnjom i distribucijom vode za piće ima međunarodni standard HACCP, odnosno sistem samokontrole, a koji je zahtijevan Zakonom o hrani²⁰ i Pravilnikom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće.²¹

3.1.1.5. Zrak

Zaštita okoliša, u prvom redu, ostvaruje se smislenim upravljanjem prostorom za što je nužno dobro poznavanje tog prostora, njegovih obilježja, vrijednota, osjetljivosti i ugroženosti. Tek tada moguće je objektivizirati probleme, utvrditi uzroke te pronaći najdjelotvornija rješenja u cilju unapređivanja stanja okoliša. Neupitna je potreba inkorporiranja elemenata okoliša, a time i kontrole kvalitete zraka u prostorno planiranje Kantona Sarajevo.

U oblasti zaštite zraka u Kantonu Sarajevo primjenjuju se federalni i kantonalni propisi.

Federalni propisi:

1. Zakon o zaštiti zraka („Službene novine FBiH“ broj 33/03 i 4/10)
2. Pravilnik o monitoringu kvaliteta zraka («Službene novine Federacije BiH», broj 12/05 i 9/16)
3. Pravilnik o monitoringu emisija zagađujućih materija u zrak («Službene novine Federacije BiH», broj 09/14)
4. Pravilnik o emisiji isparljivih organskih jedinjenja («Službene novine Federacije BiH», broj 12/05)

²⁰ „Službene novine BiH“, broj 50/04.

²¹ „Službene novine FBiH“, broj 40/10.

5. Pravilnik o uslovima za rad postrojenja za spaljivanje otpada («Službene novine Federacije BiH», broj 12/05 i 102/12)
6. Pravilnik o graničnim vrijednostima emisije u zrak iz postrojenja za sagorijevanje («Službene novine Federacije BiH», broj 3/13, 92/17)
7. Pravilnik o graničnim vrijednostima emisije zagađujućih materija u zrak («Službene novine Federacije BiH», broj 12/05)
8. Pravilnik o načinu vršenja monitoringa kvaliteta zraka i definiranju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta zraka («Službene novine Federacije BiH», broj 1/12)
9. Pravilnik o postepenom isključivanju supstanci koje oštećuju ozonski omotač («Službene novine Federacije BiH», broj 39/05)
10. Pravilnik o uslovima mjerenja i kontrole sadržaja sumpora u gorivu («Službene novine Federacije BiH», broj 6/08)

Kantonalni propisi:

1. Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 8/11) .
2. Uredba o strategijskoj procjeni uticaja planova i programa na okoliš („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 32/11)
3. Odluka o zaštiti i poboljšanju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 23/16)
4. Odluka o donošenju Akcionog plana za smanjenje emisije čestičnih tvari u zrak na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 16/13)
5. Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 4/17)
6. Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka u kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 44/19)
7. Uputstvo za očuvanje kvaliteta zraka za pogone i postrojenja za čiju izgradnju i puštanje u rad nije potrebna okolinska dozvola
8. Radno uputstvo: Stručno tehničke osnove za ispunjavanje obaveza operatora pogona i postrojenja, za koje nije obavezna okolinska dozvola, a regulišu se kroz urbanističku suglasnost

Jedan od vrlo bitnih elemenata na polju kvalitete zraka je sistematsko praćenje, odnosno mjerenje u cilju dobivanja temeljnih pokazatelja za urbanistička saobraćajna i javnozdravstvena planiranja i mjere. To je posebno bitno za područje Kantona Sarajevo, gdje je u proteklih dvadeset godina došlo do značajnije promjene socioloških, energetskih i saobraćajnih indikatora. Sistem jedinica praćenja i metoda praćenja, uključujući organizaciju dobivanja i korištenja datih podataka koji se odnose na zrak naziva se Sistem praćenja kvaliteta zraka (Monitoring kvaliteta zraka). Monitoring kvaliteta zraka je osnovni alat za osiguranje potrebnog kvaliteta zraka.

Monitoring kvaliteta zraka u Federaciji Bosne i Hercegovine je u nadležnosti Federalnog hidrometeorološkog zavoda i nadležnih organa kantona i jedinica lokalne samouprave.

Prema članu 7. Pravilnika o načinu vršenja monitoringa kvaliteta zraka i definiranju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta zraka kvalitet zraka se prati mjerenjem koncentracija za sumpordioksid, azotne okside, lebdeće čestice PM10 i PM2.5, olovo, benzen, ugljični monoksid, arsen, kadmij, živu, nikal, benzo-a-piren, instrumentima za automatsko

mjerenje ili analizom uzoraka. Postojeći uslovi u Federaciji Bosne i Hercegovine ne omogućavaju redovan monitoring svih navedenih parametara, a pojedini parametri se uopšte ne mjere.

Mreža monitoringa kvaliteta zraka na području Kantona Sarajevo se trenutno sastoji od 6 (šest) automatskih stanica, a uspostavljena je u skladu sa pravilnikom o monitoringu kvaliteta zraka FBiH. Automatske mjerne stanice postavljene na lokacijama; Viječnica, Otoka, Ilijaš i Ilidža (mobilna stanica) su dio mreže kantona Sarajevo, a na lokacijama Ivan Sedlo i Bjelave- dio mreže kojom upravlja Federalni hidrometeorološki zavod.

Praćenje kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo organizuje Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša na osnovu Odluke o mjerama za očuvanje kvaliteta zraka na području kantona Sarajevo. Poslove monitoringa kvaliteta zraka, za potrebe Kantona Sarajevo, vrši ovlaštena institucija-Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, putem četiri automatske mjerne stanice.

Centar za prikupljanje i obradu podataka sa svih stanica, koje čine mrežu monitoringa kvaliteta zraka na području Kantona Sarajevo, nalazi se u Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Stanice su uvezane informatički i centar za praćenje njihovog rada je u Zavodu. Putem web servera koji je u funkciji od 2011. godine vrši se prikupljanje podataka sa automatskih stanica. Sva aktuelna događanja (analizator u kvaru, obavještenje građanima o posebnim mjerama ili epizodama zagađenosti, itd.) se unose na web stranicu da bi građanima pružili sve blagovremene informacije. U cilju zaštite zdravlja stanovništva Zavod na svojoj web stranici <https://www.zzjzks.ba> objavljuje saopštenja i informacije o mjerama predostrožnosti u cilju zaštite zdravlja ljudi, naročito ugroženih populacija i duge informacije. Stanice mjere, osim meteoroloških parametara (vlage, temperature, količine padavina smjera i brzine vjetra), koncentracije lebdećih čestica - PM10, sumpor dioksid, ozon, nitrogenove okside (NO, NO2, NOX), ugljen monoksid te koncentracije VOC jedinjenja (benzen, toluen, etil benzen, m&p ksilen i o- ksilen).

U Općini Ilijaš, u dvorištu Osnovne škole "Hašim Spahić", 2017. godine uspostavljena je automatska stanica za praćenje kvaliteta zraka.

Prikaz br. 7: Automatska stanica Ilijaš za praćenje kvaliteta zraka

(Izvor: Web stranica Ministarstva komunalne privrede, infrastrukturu, prostornog uređenja i građenja)

Mjerenje kvaliteta zraka koja se vrši na predmetnoj lokaciji obuhvataju mjerenje meteoroloških i ambijentalnih parametara kvaliteta zraka.

Meteorološki parametri: brzina vjetra, temperatura, relativna vlaga, atmosferski pritisak. Imisijska (ambijentalna) mjerenja obuhvataju sljedeće parametre: azotni oksid (NO, NO2, NOx), sumpordioksid (SO2), lebdeće čestice prečnika ispod 10nm (PM 10). Sistem vrši automatsku

kalibraciju za pojedine uređaje, ili se on vrši ručno, prema potrebi. Svi podaci o kalibraciji, grešci ili drugim nepredviđenim događajima evidentiraju se i pohranjuju u bazu podataka. Metode mjerenja koncentracija polutanata su u skladu sa ISO standardima i predloženim regulativama.

Stanje kvaliteta zraka

Problematika zagađivanja zraka traje koliko i industrijalizacija, a historijski se mogu izdvojiti tri karakteristične faze:

- lokalno zagađivanje produktima nepotpunog sagorijevanja,
- regionalno zagađivanje (razmjera kontinenata) zagađivanje kiselim kišama,
- globalno (svjetsko) zagađivanje stakleničkim gasovima

Polutant	Vrijeme prosječenja	Granična vrijednost	Tolerantna vrijednost	Prag uzbune / upozorenja
SO ₂	Jedan sat	350µg/m ³	395µg/m ³	500µg/m ³
SO ₂	Jedan sat	125µg/m ³	125µg/m ³	
NO ₂	Jedan sat	200µg/m ³	230µg/m ³	400µg/m ³
NO ₂	Jedan sat	850µg/m ³	97µg/m ³	
PM ₁₀ (LČ10)	Jedan sat	50µg/m ³	57,5µg/m ³	
PM ₁₀ (LČ10)	Godina	40µg/m ³	42,4µg/m ³	

Tabela br. 21: Granične vrijednosti kvaliteta zraka
(Izvor: „Službene novine FBiH“ br.1/12)

Rezultati monitoringa PM₁₀ (čestice prašine) od 2016-2019. godine na području KS:

Godina	Bjelave [µg/m ³]	Vijećnica [µg/m ³]	Otoka [µg/m ³]	Iliđa µg/m ³	Ilijaš [µg/m ³]
2016	43	50	85	62	---
2017	41	39	45	67	106
2018	42	41	57	73	72
2019	37	36	50	47	69

Tabela br. 22: Pregled prosječnih godišnjih vrijednosti čestica prašine PM₁₀ mjenjenih automatskim stanicama (granična vrijednost godišnjeg prosjeka PM₁₀ 40 µg/m³)
(Izvor: Federalni Hidrometeorološki zavod - Godišnji izvještaj o kvalitetu u FBiH za 2019. godinu)

Granična vrijednost srednje godišnje koncentracije lebdećih čestica PM₁₀ iznosi 40 µg/m³. Dozvoljeni broj dana sa prekoračenjem dnevne granične vrijednosti koncentracije lebdećih čestica PM₁₀ koja iznosi 50 µg/m³ je 35 puta u toku godine.

Broj dana sa prekoračenom dnevnom GV PM₁₀ (>50 µg/m³) u Ilijašu je iznosio u 2018. godini 156 dana, a u 2019. godini 166 dana.

Rezultati monitoringa SO₂ (sumpor dioksid) tokom 2016-2019. na području KS:

Godina	Bjelave [µg/m ³]	Vijećnica [µg/m ³]	Otoka [µg/m ³]	Ilidža [µg/m ³]	Ilijaš [µg/m ³]
2016	15	13	21	19	---
2017	16	20	27	31	32
2018	16	12	20	29	32
2019	16	13	21	35	32

Tabela br. 23: Pregled prosječnih godišnjih vrijednosti sumpor dioksida mjenjenih automatskim stanicama (Izvor: Federalni Hidrometeorološki zavod - Godišnji izvještaj o kvalitetu u FBiH za 2019. godinu)

Granična vrijednost srednje godišnje koncentracije sumpor dioksida iznosi 50 ug/m³.
Dozvoljeni broj dana sa prekoračenjem satne granične vrijednosti koncentracije sumpor dioksida koja iznosi 350 ug/m³ je 24 puta u toku godine.

Rezultati monitoringa NO₂ (azot dioksid) tokom 2016-2019. na području KS:

Godina	Bjelave [µg/m ³]	Vijećnica [µg/m ³]	Otoka [µg/m ³]	Ilidža [µg/m ³]	Ilijaš [µg/m ³]
2016	20	28	47	19	
2017	21	22	41	31	24
2018	23	26	35	29	17
2019	24	24	35	35	18

Tabela br. 24: Pregled prosječnih godišnjih vrijednosti sumpor dioksida mjenjenih automatskim stanicama (Izvor: Federalni Hidrometeorološki zavod - Godišnji izvještaj o kvalitetu u FBiH za 2019. godinu)

Granična vrijednost srednje godišnje koncentracije azotnog dioksida iznosi 40 ug/m³.
Dozvoljeni broj dana sa prekoračenjem satne granične vrijednosti koncentracije azotnog dioksida koja iznosi 200 ug/m³ je 18 puta u toku godine.

Faktori koji utiču na kvalitet zraka

Kvalitet zraka nekog područja tj. vremenska, kvantitativna i kvalitativna promjenjivost sastava zraka u nekom prostoru, ovisan je o mnogim faktorima, a naročito:

- Prirodne karakteristike: orografske karakteristike posebno u smjerovima sjever-jug i istok-zapad, klimatske karakteristike, prostorne i vremenske manifestacije bazičnih sistema, lokalna cirkulacija i vremenske promjene.
- Lokalna emisija: neujednačena prostorna raspodjela plošnih, linijskih i tačkastih izvora, relativno mala heterogenost tih izvora vezano za vrste emisije, neujednačena kontinuiranost emisije pojedinih izvora, postojanje (ili saniranje) starih ili novih "crnih tačkaka"
- Detaljan transport: transport prirodnih emisija onečišćene mase zraka, transport antropogenom emisijom onečišćene mase zraka, složenost cirkulacijskih sistema u kotlinama, superpozicija s lokalnim emisijama, problem koncentracija po visini, prostorno vremenske razlike učinaka, specifični lokalni transport, moguće sinergističke učinke.

Vlada Kantona Sarajevo u 2019 godini donijela je Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka u Kantonu Sarajevo (Sl. novine Kantona Sarajevo broj: 44/2019), a istim su definisana područja (zone) na koje se Plan odnosi:

- Zona A: područje općine Stari Grad, Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo i Ilidža ispod 700 m.n.v.
- Zona B: područje općine Vogošća ispod 700 m.n.v.
- Zona C: područje općine Ilijaš ispod 700m.n.
- Zona D: područje općine Hadžići ispod 700 m.n.v.
- Zona E: područja Kantona Sarajevo iznad 700m.n.v. uključujući cjelokupno područje Općine Trnovo. Plan interventnih mjera u zimskom periodu se ne primjenjuje u zoni E.

Istim planom epizode povećanih koncentracija zagađujućih materija u zraku su: pripravnost, upozorenje i uzbuna.

Zagađujuća materija	Period usrednjavanja	Granična vrijednost [µg/m ³]	Napomena 1: Vrijednosti moraju biti prekoračene najmanje tri uzastopna sata Napomena 2: Vrijednosti moraju biti prekoračene najmanje tri uzastopna sata
SO ₂	1h	350 (napomena 1)	
SO ₂	24h	125 (napomena2)	
NO ₂	1h	200 (napomena1)	
NO ₂	24h	850 (napomena2)	
PM ₁₀	24h	50 (napomena2)	
CO	8h	10000	
CO	24h	5000	

Tabela br. 25: Granične vrijednosti

(Izvor: Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka u KS – Sl.novine KS 44/2019.)

Zagađujuća materija	Period usrednjavanja	Granična vrijednost [µg/m ³]	Napomena 1: Vrijednosti moraju biti prekoračene najmanje tri uzastopna sata Napomena 2: Vrijednosti moraju biti prekoračene najmanje tri uzastopna sata
SO ₂	1h	400 (napomena 1)	
NO ₂	1h	250 (napomena1)	
PM ₁₀	24h	150 (napomena2)	
CO	8h	120000	
CO	24h	5000	

Tabela br. 26: Pragovi upozorenja

(Izvor: Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka u KS – Sl.novine KS 44/2019.)

Zagađujuća materija	Period usrednjavanja	Granična vrijednost [µg/m ³]	Napomena 1: Vrijednosti moraju biti prekoračene najmanje tri uzastopna sata Napomena 2: Vrijednosti moraju biti prekoračene najmanje tri uzastopna sata
SO ₂	1h	500 (napomena 1)	
NO ₂	1h	250 (napomena1)	
PM ₁₀	24h	150 (napomena2)	
CO	8h	120000	
CO	24h	5000	

Tabela br. 27: Pragovi uzbune

(Izvor: Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka u KS – Sl.novine KS 44/2019.)

Općina Ilijaš je u 2019/2020. godini bila jedna od najzagađenijih općina, PM 2,5 čestice su dostizale između 360 µg/m³ i 590 µg/m³. Kada su na području cijelog Kantona Sarajevo proglašena epizoda Uzbuna iz Plana interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka.

Kvalitet zraka u Ilijašu bio je opasno narušen visokim koncentracijama sumpordioksida i lebdećih čestica u mjeri u kojoj ozbilno može narušiti zdravlje ljudi. Ovo se odnosi i na godišnje prosjeke i na broj dozvoljenih prekoračenja satnih, odnosno dnevnih koncentracija.

Razlog tome je prema projektu **"ODREĐIVANJE KVANTITATIVNIH KARAKTERISTIKA INVERZIONOG SLOJA NA PODRUČJU OPĆINE ILIJAŠ"** koji je uradila grupa projekatnata sa voditeljem projekta Prof. dr Adnan Mašić što se općina Ilijaš suočava s prirodnim fenomenom temperaturne inverzije, tzv. inverzioni sloj, u kojem temperatura raste s visinom, umjesto da opada. Taj inverzioni sloj koji se, u prijepodnevnim satima pojavljuje veoma nisko, na visinama između 80 i 150 metara iznad tla, sprječava prirodnu konvekciju vazduha i, pojednostavljeno rečeno, ponaša se kao poklopac iznad područja pogođenog temperaturnom inverzijom. Dužina trajanja inverzione epizode varira od nekoliko sati do nekoliko sedmica, a tokom tog perioda vjetar gotovo i ne postoji. Ako se inverzioni sloj zadrži duže vrijeme iznad urbanog područja, dolazi do velikog porasta koncentracija polutanata u zraku u tom području. Pretpostavlja se da fenomen temperaturne inverzije ima značajan utjecaj na zagađenost zraka u Ilijašu. Gradijent temperature u inverzionom sloju, u vrijeme mjerenja, dostizao je vrijednosti između 7,5 i 22,5 kelvina po kilometru, a vertikalni profil lebdećih čestica PM 2.5 ukazao da je zagađenost koncentrisana ispod inverzionog sloja bez značajnijeg prodora kroz inverzioni sloj.

REZULTATI mjerenja, hronološki kako su izvedena:

Prikaz br. 8: Vertikalni profil temperature i koncentracije lebdećih čestica od 11.01.2020. Vrijeme:11:30
(Izvor: Projekat, Određivanje kvantitativnih karakteristika inverzionog sloja na području Općine Ilijaš“
Voditelj projekta: Prof. dr Adnan Mašić)

Temperaturna inverzija uočena na visini 90 m iznad tla.
Gradijent temperature u inverzionom sloju iznosi 14,2 K/km.

Prikaz br. 9: Vertikalni profil temperature i koncentracije lebdećih čestica od 12.01.2020. Vrijeme:10:46 h
(Izvor: Projekat, Određivanje kvantitativnih karakteristika inverzionog sloja na području Općine Ilijaš“
Voditelj projekta: Prof. dr Adnan Mašić)

Temperaturna inverzija uočena na visini 80 m iznad tla.
Gradijent temperature u inverzionom sloju iznosi 7,5 K/km.

Prikaz br. 10: Vertikalni profil temperature i koncentracije lebdećih čestica od 13.01.2020. Vrijeme:09:12
(Izvor: Projekat, Određivanje kvantitativnih karakteristika inverzionog sloja na području Općine Ilijaš“
Voditelj projekta: Prof. dr Adnan Mašić)

Temperaturna inverzija uočena na visini 150 m iznad tla.
Gradijent temperature u inverzionom sloju iznosi 22,5 K/km.

Ovako izražena temperaturna inverzija, očekivano, ima veliki utjecaj na zagađenost zraka u Ilijašu, koja je tokom mjerenja, kako smo već naveli, na tlu iznosila između 360 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i 590 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Izražena pojava temperaturne inverzije iznad Ilijaša upućuje na potrebu njenog sistematskog proučavanja u budućnosti. Potrebno je napraviti više mjerenja u različitim periodima. Preporučuje se i dodatna analiza sadržaja lebdećih čestica, uključujući mjerenja crnog ugljika.

Trenutno su na području općine u funkciji tri Industrijske zone: Željezara, Luka, Bosna u Starom Ilijašu.

Nekadašnja Željezara Ilijaš, preduzeće Prevent BH, ponovo je počela sa radom i u istoj je, na osnovu dokumentacije o građenju i okolinske dozvole uspostavljena proizvodnja sivog liva, a bez dokumentacije o građenju uspostavljena je topionica. Trenutno Željezara Ilijaš je ozbiljan zagađivač na području naše općine i Kantona.

Na drugom dijelu lokaliteta Željezara Ilijaš, koji je privatizovan izgrađeno je više manjih i srednjih privrednih objekata, a koji danas predstavljaju prijetnju za okoliš: firma Ezam d.o.o. koja je uspostavila djelatnost u postojećem objektu, ali je povećala kapacitete u objektima za koje nije izdata okolinska dozvola, niti odobrenje za građenje, „Schiedel“ (proizvodnja elemenata za domaćinstva, dimnjaka i sl.), „Frimeco“ (prerada žice), preduzeća za sakupljanje sekundarnih sirovina („Cibos“, CMC Ekocom, „Meltal“, Ahsun), Mabo d.o.o. proizvodnja mašinskih dijelova, kao i sjedišta većeg broja poduzeća, koja ne predstavljaju značajne izvore zagađivanja zraka i pribavljanje okolinske dozvole.²²

U novoj industrijskoj zoni Luka Ilijaš izgrađeno je više proizvodnih objekata koji ne podliježu obavezi izdavanja okolinske dozvole: Sacom, Ama Adriatic, Superior Group, Limsar, Semina, Cloudit, Imobilien, Cupro i dr.

²² Prema Pravilniku o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu (Sl. novine Kantona Sarajevo broj: 8/2011)

U Starom Ilijašu tvornica boja i lakova "Megati" Ilijaš, koja je bila potencijalni zagađivač je zatvorena. Na terenu se izvode radovi na rekonstrukciji hale u svrhu uspostavljanja proizvodnje o kojim poslovima i namjeni investitora ova služba nema informacije. Na lokalitetu nekadašnjeg preduzeća MIK izgrađen je pogon Tranzitexport, proizvodnja armaturnih mreža i binor nosač, na lokalitetu nekadašnje firme Tvornica montažnih kuća Stari Ilijaš, firma "Drvo Produkt" d.o.o. Ilijaš izvršila je rekonstrukciju postojećeg privrednog objekta i izgradila nove privredne hale u kojima je firma Standart Furniture Factoru d.o.o. uspostavila proizvodnju namještaja, za koje radove je pribavljena okolinska dozvola. Firma Kalea d.o.o. tvornica namještaja predstavlja prijetnju za okoliš i nema izdatu okolinsku dozvolu.

Potencijalni zagađivači na području Ilijaša su i Asfaltna baza na lokalitetu Misoča, koja ima pribavljenu okolinsku dozvolu, kamenolomi koji su napušteni, a nije izvršena rekultivacija zemljišta: „Misoča” u Misoči, kamenolom „Bosnaputevi” na putu prema Gajevima i kamenolom na lokalitetu Rača, Sakibov brijeg u Sabancima i betonara u Podlugovima.

Osim zagađenja zraka iz raznih postrojenja značajna zagađenja zraka su i iz individualnih ložišta, jer gotovo sva domaćinstva koriste ugalj i drvo kao ogrijev, i emisije iz automobila jer uz kotlinu Bosne i Stavnje prolaze auto-put i regionalni put koji su veoma frekventni.

Prostor u dolini rijeke Bosne i Misoče, je veoma gusto naseljen, u odnosu na prijeratni period, a izgrađen je i niz većih naselja bez urbanističkog reda. Na području Općine započeta je gasifikacija naselja, ali je mali broj domaćinstava izvršio priključak objekata na gas.

U brdsko-planinskom području smještenom uz rijeku Ljubinu je aeropolucija manja jer tu živi mali broj stanovnika. Naselja su raspoređena na velikom prostoru, a u kućnim ložištima se koristi drvo kao ogrijev.

Osnovni izvor zagađivanja zraka na ovom području su izduvni gasovi automobila, jer kroz ovo područje, između naselja Semizovac i grada Olovo, prolazi magistralni put. Obzirom na intenzivnije strujanje zraka tokom čitave godine ne osjeća se u tolikoj mjeri negativan uticaj izduvnih gasova. Konačno, može se konstatovati da ovaj dio općine Ilijaš predstavlja svojevrsnu vazдушnu banju, što dokazuje i veliki broj vikend objekata koji su sagrađeni ili su u većem broju u gradnji.

3.1.1.6. Biljni svijet

Određeni podaci ukazuju da gornji dio Općine predstavlja najbogatije područje po ljekovitom bilju i gljivama (među najbogatijim u bivšoj Jugoslaviji). Ekosistemi na području Općine su izloženi degradaciji, što je isključivo uzrokovano ljudskim faktorom. Kao rezultat toga, mnoge vrste biljaka su ugrožene: divlja kruška, jabuka, drenjak, bijela bukva, bijeli javor, hrast i bijeli bor.

Na osnovu podataka šumsko-gospodarske osnove, ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području općine Ilijaš iznosi 16.249 ha, od čega je 13.644 ha u državnom vlasništvu,²³ a 2.605 ha su šume u privatnoj svojini.²⁴ Šume i šumska zemljišta na području općine Ilijaš pripadaju ŠGP

²³ Od ukupne površine (13.644 ha) na visoke šume sa prirodnom obnovom otpada 11.664,7 ha, visoke degradirane šume 238,9 ha, šumske kulture 652 ha, izdanačke šume 726,3 ha, šume nepodesne za gospodarenje 30,4 ha, šibljac i goleti podesni za pošumljavanje 232,1 ha i goleti nepodesne za pošumljavanje 99,2 ha. Drvna zaliha u državnim šumama iznosi 350 m³/ha četinarara i 236,8 m³/ha lišćara. Procjenjuje se da je oko 3.506 ha minirano.

²⁴ Od ukupne površine šuma sa pravom svojine, na visoke šume otpada 1.481 ha, u izdanačke šume 1.122 ha i neproduktivno šumsko zemljište 2 ha. Procjenjuje se da je oko 87 ha ovih šuma minirano.

Gornje Bosansko, koje se dijeli na gospodarske jedinice Kaljina-Bioštica, Gornja Ljubina, Donja Ljubina, Donja Misoča, Gornja Misoča, Donja Stavnja i Donja Lepenica.

Područje Bijambara karakteriše veliko bogatstvo vrsta koje po osnovu fiziološko-farmakološkog djelovanja spada u grupu medicinske flore. Postoji dosta ljekovitih, jestivih, aromatičnih i vitaminskih biljaka, koje u prirodnom ambijentu obrazuju interesantne mozaike i samom području daju posebnu oblikovanu notu u periodu behara, cvijetanja i/ili plodonošenja. U granici obuhvata zaštićenog područja zastupljeno je i različito medonosno bilje. Na području Bijambara konstatovane su 133 različite životne zajednice, čiju strukturu čini preko 800 vrsta viših biljaka. Utvrđen je i visok procenat vrsta endemičnog karaktera i to dinarskog, balkanskog i jugoistočnoevropskog rasprostranjenja, kao i prisustvo niza interesantnih i rijetkih vrsta biljaka koje imaju značajnu ekološku, fitocenološku i biljnogeografsku dijagnostičku vrijednost.

Izražena heterogenost geološke podloge, hidrogeoloških karakteristika kao i klimatskih prilika uslovljavaju visoku diferenciranost tipova zemljišta. Zemljište, kao ekološki faktor, u uskoj je vezi sa biljnim zajednicama tako da se ta zakonitost itekako iskazuje i na predmetnom području. U zavisnosti od stepena razvijenosti i načina vlaženja u predmetnom obuhvatu diferenciraju se zemljišta iz grupe automorfni i hidromorfni zemljišta. Automorfna tla u potpunosti dominiraju i pokrivaju velike površine. Predmetnom području poseban značaj i obilježje daju zemljišta tipa tresetišta na nadmorskim visinama od 920 m i 930 m.

Usljed relativno izražene heterogenosti područja Zaštićeni pejzaž "Skakavac" u smislu geološke podloge, tipova zemljišta, reljefa, hidrografske mreže, te drugih faktora, ono se odlikuje veoma visokim stepenom biološke raznolikosti. Na ovom prostoru evidentirano je oko 1.500 vrsta viših biljaka i visok procenat vrsta endemičnog karaktera. Navedeno je oko 100 vrsta dinarskog, 120 vrsta balkanskog, 40 vrsta jugoistočnoevropskog rasprostranjenja.

Na stijenama oko vodopada razvija se vegetacija koja obiluje endemičnim i reliktnim vrstama kao što su: *Atamatha cretensis*, *Crepis cinarica*, *Daphne alpina*, *Dianthus kitaibelii*, *Edrianthus jugoslavicus*, *Moehringia bavarica*, *Potentilla persicina*, *Sesleria angustifolia*, i dr.

Šire područje vodopada Skakavac je jako bogato medicinskom i medonosnom florom, te se na ovom prostoru nalazi nekoliko stotina vrsta ljekovitih, aromatičnih i vitaminskih biljaka, među kojima se naročito ističu: trava od utrobice (*Gentiana asclepiadea*) - ukras mezofilnih šuma i šikara, veoma ljekovita, ali i ugrožena vrsta; zatim jetrenjaka (*Anemone hepatica*), sve ugroženija vrsta termofilnih šuma i šikara i mnoge druge. Područje karakteriše i veliko bogatstvo različitih vrsta gljiva, među kojima su većinom jestive i ljekovite vrste poput: martovke (*Hygrophorus marzuolus*), đurđevače (*Calocybe gambosa*), smrčka (*Morchella conica*), lisičarke (*Cantharellus cibarius*), sunčanice (*Macrolepiota procera*), bukovače (*Pleurotus ostreatus*), vrgnja (*Boletus edulis*), gnojištarka (*Coprinus commatus*) i drugih. Osim jestivih mogu se naći i neke otrovne kao što su vrste iz roda pupavki (*Amanita* spp.), brašnjača (*Clitocybe* spp.), te ludare (*Boletus satanas*).

3.1.1.7. Životinjski svijet

Područje Zaštićeni pejzaž "Bijambare" odlikuje se i izuzetnom faunističkom raznovrsnošću, a što se posebno očituje u pojedinim skupinama organizama. Evidentna je veza populacije životinja i producentne komponente ekosistema. U ekosistemima tamnih četinarskih šuma, mezofilnih lišćarsko-listopadnih šuma, šibljacka i šikara, termofilnih lišćarsko-listopadnih zajednica, livadskim ekosistemima, vodenim ekosistemima brojne vrste sisara, ptica, gmizavaca, vodozemaca, raznih insekata i sl. nalaze svoje stanište. Mnoge vrste su endemične, te i sa ovog aspekta prostor iskazuje niz specifičnosti.

Od glavnih vrsta divljači koje obitavaju na području Zaštićeni pejzaž "Bijambare" su: srna, zec, lještarka, lisica, divlja mačka, jazavac, kuna, te brojne vrste ptica.

Područje Skakavca odlikuje se izuzetnom raznovrsnošću faune, te su mnogi predstavnici životinjskog svijeta ovdje našli svoje utočište.

Od glavnih vrsta divljači koje obitavaju na ovom prostoru su: srna, divlja svinja, medvjed, zec, lještarka, vuk, lisica, divlja mačka, jazavac, kuna, te brojne vrste ptica, od kojih pojedine ulaze u kategoriju ugroženih vrsta i predložene su na „Crvenu listu“ ugroženih ptica Bosne i Hercegovine.

3.1.1.8. Infrastruktura

3.1.1.8.1. Cestovni i željeznički saobraćaj

Općina Ilijaš se nalazi na raskrsnici puteva koji je povezuju sa susjednim općinama, kao i sa svim dijelovima BiH i svijetom.

Osnovnu saobraćajnu infrastrukturu na području Općine Ilijaš čine 12 km auto-puta Sarajevo-Zenica, 22 km magistralnog puta Sarajevo-Tuzla, 14 km regionalnog puta Sarajevo-Zenica i Sarajevo-Vareš, kao i 12 km željezničke pruge Bosanski Šamac – Sarajevo (sa putničkim stanicama u Ilijaš Stari i Podlugovi, stajalištima u Lješevu, teretnom stanicom u Podlugovima, te tri industrijska kolosijeka: industrijska zona Željezara, skladišta naftnih derivata u Misoči i Podlugovima), pruga Ploče Sarajevo na koju Općina Ilijaš ima priključak u Sarajevu, što omogućava brz transport roba i usluga iz Ilijaša u sve krajeve BiH i obrnuto.

Osnovna karakteristika saobraćajne infrastrukture na području ove općine je relativna kvantitativna razvijenost, skromna opremljenost i zastarjelost opreme i voznih sredstava, te nepovezanost modernim saobraćajnicama sa susjednim općinama, Kantonima, razvijenim dijelom Evrope i svijeta.

Stoga je opravdano konstatovati da postoji potreba za izgradnjom nove saobraćajne infrastrukture i kapaciteta željezničkog i drumskog saobraćaja.

Period obnove i rehabilitacije saobraćajnih komunikacija trajao je u periodu od 1996. do 2006. godine u kojem periodu se vršila opravka devastiranih objekata i infrastrukture s ciljem njihovog dovođenja na nivo predratnog stanja, tako da proširenje kapaciteta i promjena dizajna nisu bili obuhvaćeni ovim aktivnostima. Ova faza obnove je rađena pojednostavljenim procedurama kao "hitna rehabilitacija".

Poslijeratna rekonstrukcija i modernizacija infrastrukture se desila uglavnom u periodu 2000. do 2008. godine u interesu poboljšanja uslova života i razvoja privrede u općini Ilijaš. U tom periodu rekonstruisano je nekoliko značajnih putnih pravaca u područjima sa velikom migracijom stanovništva i povratkom istog na prijeratna staništa: Donji Čevljanovići-Gajevi, Nišići-Kamenica, Alića rampa-Mrakovo-Salkanov, Han-Popovići, Mlini-Misoča.

Period izgradnje novih saobraćajnica započinje realizacije nove industrijske zone "Luka" Ilijaš, a u isto periodu vršena je rekonstrukcija lokalnih cesta na cijelom području općine Ilijaš. U tom periodu značajno je spomenuti izgradnju nove dvosmjerne saobraćajnice sa trotoarom i mostom preko rijeke Misoče od IZ "Željezara" Ilijaš do IZ "Luka" Ilijaš i na taj način povezali industrijsku zonu Željezara i novu Industrijsku zonu Luka, a istovremeno omogućili kolsku povezanost naseljenih

mjeta Luka, Bioća koji su godinama imali problem prelaza većih kamiona kroz propust u Starom Ilijašu, izgradnja dvosmjerne saobraćajnice sa trotoarima u IZ Luka, čime je omogućena izgradnja novih privrednih objekata u zoni.

Ministarstvo saobraćaja Kantona Sarajevo i Ministarstvo privrede, u cilju bolje komunikacijske povezanosti Industrijske zone "Luka" i lindustrijske zone "Željezara" Ilijaš finansiralo je izgradnju putnih komunikacija u obuhvatu IZ "LUKE" Ilijaš, od podvožnjaka u naselju Luka do puta kroz Željezaru i pored firme " - AMA Adriatik, kao i u obuhvatu IZ "Željezara", Ilijaš put, od Alića Rampe kroz Željezaru i pješačke staze i put u IZ "Željezara" Ilijaš u ukupnoj dužini cca 2000 m.

Od strane Direkcije za puteve Kantona Sarajevo rekonstruisana je Regionalna cesta u Malešićima, planirana rekonstrukcija od mosta na rijeci Bosni u Malešićima do skretanja u Bioću u Starom Ilijašu, rekonstruisana regionalna cesta, sa izgradnjom pješačke i biciklističke staze u Lješevu do granice Kantona Sarajevo, planirana rekonstrukcija regionalne ceste Alića rampa-potok Gnionica, isaobraćajnica Bioća Ahatovići, ul. Žrtava genocida Srebrenice, saobraćajnica od Regionalne ceste R 445 do mosta na rijeci Bosni u Ljubnićima, rehabilitacija dijela ulice Hašima Spahića i rehabilitacija ulice Ivana Franje Jukića. Sredstvima Direkcije i općine rekonstruisana ulica Polomska u Podlugovima, put Stari Ilijaš Vlaškovo- Hadžići, pružni prijelaz Alića Rampa. Sredstvima Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajevo izgrađena četiri nova parking prostora kod škole Hašim Spahić, na Banovcu, kod Općine i kod crkve u Ljubini.

U svim naseljenim mjestima rekonstruisane i asfaltirane lokalne saobraćajnice.

Općina Ilijaš je putem Ministarstva privrede Kantona Sarajevo realizovala projekte za rekonstrukciju i asfaltiranje puteva iz programa OKFŠ u vrijednosti od 720.000,00 KM i to: put za Korita u dužini 2.000 m, put Gajevi-Dragoradi (dionica u dužini od 600 m) kao i put za Zenik u dužini 2.000 m.

U periodu 2019. godine izvedeni su sljedeći radovi na rekonstrukciji i sanaciji lokalnih cesta od interesa za općinu i to: izgradnja parking prostora u ul. Hašima Spahića sa 14 parking mjesta, izgradnja saobraćajnice po RP "Alića Gaj" u Alića Gaju, rehabilitacija puta od ul. Hašima Spahića (zgrade Solidarnosti) do Karašnice, sanacija pristupnog puta i parkinga do i oko spomen obilježja u Milakovom Dolu, izgradnja pješačke staze u Misoči, rehabilitacija dijela puta u ul. "Žrtava genocida u Srebrenici" kod O.Š. "Podlugovi", asfaltiranje puta u naselju Vratuša, asfaltiranje lokalnih putnih pravaca u Starom selu, pristupnog puta i harema u džamiji Lješevu, rekonstrukcija i asfaltiranje puta Ravne-Homar, rekonstrukcija puta za Krčevine, Naniće i Dautoviće, asfaltiranje puta u Vukasovićima zaseok Kustura, te asfaltiranje puteva za zaseoke Meljina, Dabovići i Behe.

U predhodnom periodu izgrađen je pješački most na rijeci Misoči, izgrađena pješačka i biciklistička staza naselje Kamenica-škola-džamija u Starom Ilijašu, izvršeno popločavanje trotoara ulice 126. Ilijaške brigade.

Rb	Naziv ulice	Numeracija ceste	Dužina kolovoza	Stanje kolovoza
			(m)	
1	126.ilijaške brigade	L040001	930	Izvršena rekonstrukcija sa izradom trotoara sa dvije strane i popločavanje. Na preostalom dijelu od osnovne škole nužna rekonstrukcija
2	Bare-Odžak-Nanići-Dautovići -Gaj-dom	L040049	3850	Bare-Odžak asfaltiran
				Odžak- Nanići 300 m ostalo za asfaltiranje

				Nanići-Dautovići 300 m ostalo za asfaltiranje
				Dautovići-Gaj-škola djelimično asfaltiran
3	Bazen –Medojevići	L040046	5760	Put za Medojeviće asfaltiran, a put od bazena, te put na ulazu u naselje saniran
4	Bioća-škola-Handžići	L040005	1700	Asfaltirano
5	Bogumilska	L040015	790	Dio rekonstruisan, potrebna rekonstrukcija od R445 do ulice Ivana Franje Jukića
6	Donja Luka	L040004	1720	Potrebna djelimična rekonstrukcija i asfaltiranje u novim naseljima
7	Donji Čevljanovići Gajevi	L040003	5860	Izrađen projekat rekonstrukcije i potrebna rekonstrukcija po istom
8	Dugi Do-Vukasovići-Kustura	L040050	3000	Asfaltirano
9	Čevljanovići-Dragoradi-Vladajevići	L040006	10840	Potrebna izrada projekta i rekonstrukcija
10	Gajevi-Vrutci	L040059	4890	Asfaltiran put, mrežasta oštećenja
11	Han-Popovići-Široka njiva	L040037	2250	Han Popovići asfaltirano, prema Širokoj njivi potrebno asfaltiranje
12	Hašima Spahića	L040007	1200	Izrađen projekat rekonstrukcije sa rekonstrukcijom trotoara, dio rekonstruisan, potrebna rekonstrukcija ulice i trotoara od regionalne ceste R 445 do Alića Gaja
13	Ilijaš-Kadarići	L040020	5530	Sanirana oštećenja, potrebna rekonstrukcija
14	Ilijaš-Kamenice	L040056	670	Asfaltirano
15	Ilijaš-Karašnica-Ilijaš	L040035	2030	Izvršena rekonstrukcija saobraćajnice prema RP Alića Gaj, potrebno asfaltiranje preostalog dijela prema RP Alića Gaj
16	Ilijaš-Mrakovo-Salkanov Han-Popovići	L040009	4320	Izvršena sanacija oštećenja i postavljanje saobraćajne signalizacije
17	Ilijaš-Novo Naselje-stadion	L040033	1110	Asfaltirana, potrebna rekonstrukcija u skladu sa RP Banovac
18	Ivana Franje Jukića	L040016	300	Izvršena rehabilitacija
19	Kahrimani-vodozahvat	L040057	2320	Asfaltirano, potrebna daljnja rekonstrukcija i asfaltiranje
20	Kakanjska	L040002	565	Postavljena horizontalna i vertikalna signalizacija
21	Kalea-Most Malešići-Donja Karaula	L040017	2620	Izvršena rekonstrukcija, rekonstruisan Malešićki most
22	Krivajevići-Sabanci-raskršće kod Sudića	L040014	3400	Asfaltirana ½ puta, potrebna daljnja rekonstrukcija i asfaltiranje
23	Kute-Pušine-Dedići-Katane-G.Misoća	L040038	2710	Asfaltirano, potrebna daljnja rekonstrukcija
24	Lješevo-Ploča	L040024	615	Asfaltirano

25	Ljubina-Povoća-garaža-Korita	L040042	7650	Asfaltirano do garaža i od garaža 2 km, potrebna daljnja rekonstrukcija i asfaltiranje
26	Lokva-Donje Selo	L040053	980	Asfaltirano
27	Lokve-Gornji Čevljanovići	L040052	990	Asfaltirano
28	Lug-Staro seloLješevo-Hrastovi	L040023	1675	Asfaltirano
29	Lukići-Srednje-Spomen dom	L040045	2300	Asfaltirana dionica Ambulanta-Spomen dom, potrebno asfaltirati dionicu Lukići-Ambulanta
30	Moševići (potok)	L040047	860	Asfaltirano, planirana rekonstrukcija
31	Most Malešići-Berovići	L040062	1300	Dio puta rekonstruisan, potrebna daljnja rekonstrukcija
32	Naselje INA	L040031	670	Asfaltirano
33	Nišići-Borak-Etno selo	L040060	980	Potrebna rekonstrukcija i modernizacija
34	Nišići-Gornji Ivančići	L040048	1200	Asfaltirano
35	Novo naselje-Gornje Mrakovo-Mrakovo	L040034	2680	Asfaltirano
36	Omladinska	L040011	300	Sanacija oštećenja sa sanacijom trotoara
37	Podlugovi-naselje Obalom rijeke Bosne-Podlugovi	L040032	2490	Potrebna sanacija oštećenja
38	Podvožnjak-Ribarići-Gornja Luka	L040040	1780	Asfaltirano
39	Polomska	L040021	1440	Asfaltirano
40	Povoća-Solakovići	L040043	1550	Asfaltirano
41	Povoća-Ulištovići	L040044	1410	Asfaltirano
42	Propust-mezarje Poda	L040028	1020	Asfaltirano
43	Propust-škola Ljubnići	L040027	610	Asfaltirano
44	R-445-škola-Gornji Malešići i propust – Ozrenka	L040041	2870	Asfaltirano
45	Raskršće-Sudići-Klancina Luka	L040051	2930	Asfaltirano
46	Raskrsnica-Udrabi-Gajine (izlaz Olovo)	L040054	4200	Asfaltirano
47	Raskrsnica kod Čelika-Mlin-Donja Luka	L040039	780	Asfaltirano
48	Raskrsnica Ljubnići-Balbegovići	L040029	760	Asfaltirano
49	Raskrsnica Ljubnići-Radića potok	L040030	670	Asfaltirano
50	Raskrsnica Polomska-Sovrle-naselje INA	L040019	2550	Asfaltirano, potrebna rekonstrukcija

51	Raskrsnica Polomska-Vratuša-most Mrakovo	L040022	950	Asfaltirano, izrada projekta i rekonstrukcija
52	Raskrsnica za Homar-Šići-planinarski dom Ozren	L040061	6430	Makadamski put, potrebna sanacija i asfaltiranje
53	Raskrsnica za Ljubniće-most na Bosni-Čifluk	L040026	1580	Asfaltirano
54	Spahin Han -škola Dragoradi	L000554	1340	Asfaltirano
55	Srednje-Podbare-Ravne-Homar	L040013	10020	Asfaltirano
56	Stari drum	L040025	1930	Asfaltirano
57	Stari Ilijaš-Hadžići i Vlaškovo-Gornja Karaula	L040012	6320	Izvršena rekonstrukcija i proširenje kompletne dionice
58	Stari Ilijaš-Mlini-Misoča-raskrsnica Dedići	L040008	2950	Potrebna izrada projekta i rekonstrukcija kompletne dionice
59	Stari Ilijaš-željeznička stanica-podvožnjak Luka	L040058	540	Djelimično asfaltirano, ostalo 200 m
60	Starog grada Dubrovnika	L040036	330	Planirana rekonstrukcija i proširenje
61	Žrtava genocida u Srebrenici	L040018	2135	Rekonstruisano. Potrebno završiti radove na izmještanju gasovoda i dijelom asfaltirati put
UKUPNO:			150 150	

Tabela br. 28: Lokalne ceste na području općine Ilijaš

(Izvor: Odluka o utvrđivanju lokalnih cesta na području Kantona Sarajevo, "Službene novine Kantona Sarajevo" broj: 17/05. i Odluka o izmjenama Odluke o razvrstavanju vangradskih lokalnih cesta na području Kantona Sarajevo "Sl. novine Kantona Sarajevo" br. 40/14)

Kroz općinu Ilijaš prolazi Autocesta (AC) i Brze ceste (BC), magistralna cesta (MC) i Regionalna cesta (RC).

Oznaka autoceste i brze ceste	Opis ceste	Dužina
		(km)
A 1	Lučani-Kakanj-Visoko-Podlugovi-Jošanica	47

Tabela br. 29: AUTOCESTE (AC) na području općine Ilijaš

(Izvor: Odluka o kategorizaciji cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste "Sl. novine Federacije BiH" br. 24/14)

Oznaka magistralne ceste	Stara oznaka ceste	Opis ceste	Dužina (km)
M 113	M 1.8, M 18 i M 5	Državna granica-Orašje-granica entiteta i granica entiteta -granica Brčko Distrik i granica Brčko Distrikt-Hrgovi Donji-Ormanica-Srebrenik-Šićki Brod-Živinice-Kladanj-Olovo-Semizovac-Jošanica-Stup-granica entiteta i granica entiteta-Trnovo-granica entiteta	175
M 214	R 444 i R 467	Ribnica-Podkamensko-Vareš-Breza-Podlugovi	68

Tabela br. 30: MAGISTRALNE CESTE (MC) na području općine Ilijaš
(Izvor: Odluka o kategorizaciji cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste "Sl. novine Federacije BiH" br. 24/14)

Oznaka regionalne ceste	Stara oznaka ceste	Opis ceste	Dužina (km)
R 403	R 456	Nemila-Zenica-Lašvanska petlja-Bilješevo-Kakanj-Čatići-Podlugovi-Semizovac	90
R 460	Lokalna cesta	Šimin potok-Zvijezda-Ravne-Kamenice-Nišići	19
R 951	Lokalna cesta	Stari Ilijaš-Luka-Bioća-Doljanska ulica-Ahatovići-Dobroševići-Reljevska-spoj sa M113	13

Tabela br. 31: REGIONALNE CESTE (RC) na području općine Ilijaš
(Izvor: Odluka o kategorizaciji cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste "Sl. novine Federacije BiH" br. 24/14)

Izgradnja novih privrednih objekata, u Željezari Ilijaš, u Industrijskoj zoni Luka, dolazak firme Standard furniture d.o.o Sarajevo u nekadašnje preduzeće montažnih kuća u Starom Ilijašu, izgradnja objekata u obuhvatu Industrijske zone PDI Bosna, zatim izgradnja novih stambenih, stambeno-poslovnih i apartmanskih objekata, povećanje broja automobila i potreba za bržom komunikacijom, kako za kretanje stanovništva, tako i za transport roba i usluga, uslovljavaju modernizaciju u smislu proširenja postojećih saobraćajnica između naselja i njihovo dovođenje na nivo dvosmjerne saobraćajnice sa bar jednom pješačkom komunikacijom, kao i uređenja staza u novonastalim naseljima kako bi se dovele na nivo saobraćajnice, obzirom da iste trenutno ne zadovoljavaju uslove za bezbjednu komunikaciju.

U posljednjih nekoliko godina Općina je izradila i donijela više Regulacionih planova, kojima su planirane nove saobraćajnice i infrastrukturni objekti, a također donijela i pokrenula više RP za izgradnju apartmanskih naselja, kojima su planirane dvosmjerne saobraćajnice sa trotoarima, kao i rekonstrukcija pristupnih saobraćajnica.

2016	2017	2018	2019
1.322.122,00 KM	2.063.855,00 KM	3.980.164,00 KM	2.841.125,00 KM

Tabela br. 32: Iznos investicije u putnu infrastrukturu
(Izvor: Služba za saobraćaj, stambeno komunalne poslove i građenje općine Ilijaš 2020)

Bez obzira na značajna sredstva koja su uložena u infrastrukturu potrebna je daljnja nadogradnja u smislu poboljšanja postojećih lokalnih cesta kao i izgradnja novih cesta, potrebno je nastaviti sa izgradnjom saobraćajnica u IZ Luka, izgraditi nove saobraćajnice prema RP-ovima, potpuno rekonstruisati Regionalne i magistralne ceste, izgraditi sigurne prelaze preko željezničke pruge, izgraditi planirano željezničko stajalište u centru Ilijaša, kao i rekonstruisati i modernizovati postojeća u Podlugovima, Lješevu i Starom Ilijašu.

Željeznički saobraćaj

Željeznički saobraćaj u Bosni i Hercegovini obavljaju dva operatora-javna preduzeća: Željeznice Federacije BiH sa sjedištem u Sarajevu i Željeznica Republike Srpske sa sjedištem u Banja Luci. Za upravljanje željezničkom infrastrukturom osnovana je Željeznička BH javna korporacija Željeznice Bosne i Hercegovine ili ŽBH, sa sjedištem u Doboju. Kod željezničke infrastrukture pravni okvir za sve aktivnosti u ovom domenu su na nivou entiteta definisan entitetskim zakonima o željeznicama.

Entiteti su shodno Aneksu IX Dejtonskog sporazuma formirali BHJŽK (Bosanskohercegovačka javna željeznička korporacija). S obzirom na povezanost transportne infrastrukture na kontinentalnom i svjetskom nivou, aktivnosti ŽFBH i ŽRS regulirani su i međunarodnim propisima i standardima. U tom smislu može se očekivati da će željeznički sektor u BiH nastaviti da prati i usaglašava se sa pravnom regulativom i preporukama Evropske unije.

Zakonom o željeznicama Federacije Bosne i Hercegovine koji je donio Parlament Bosne i Hercegovine 2001. godine uređen je Željeznički saobraćaj u Federaciji Bosne i Hercegovine, osniva se željeznička kompanija Federacije Bosne i Hercegovine i regulišu odnosi između Bosansko Hercegovačke željezničke javne korporacije i željezničke kompanije Federacije Bosne i Hercegovine. Željeznice Bosne i Hercegovine su Javno preduzeće sa sjedištem u Sarajevu.

Na području općine Ilijaš nalazi se Stanica Podlugovi, sa 12 kolosjeka ukupne dužine 6.572,04 m i pruga Sarajevo – Bosanski Šamac (Sarajevo – Visoko (Lješevu)), dužina 29,010 km i Podlugovi – Droškovac (Podlugovi – Župča) dužina 1,664 km.

3.1.1.8.2. Telekomunikacije

Na području općine Ilijaš izgrađena je fiksna telekomunikaciona mreža i napajanje optičkim kablom vrši se iz Sarajevskog prstena, a mreža je urađena bakarnim kablovima.

U toku su radovi na izgradnji kablovske kanalizacije za postavljanje optičkih kablova na lokalitetu Podlugovi, Lješevu, Ljubnići, Salkanov Han, Mrakovo i Popovići.

Radi se o značajnom projektu, finansijske vrijednosti 5.000.000,00 KM.

Građani ove četiri mjesne zajednice će imati priliku koristiti najsavremenije tehničko-tehnološke pretpostavke za najsavremenije telekomunikacione usluge koje su u svijetu od vodećeg značaja”, prije svega pristup “Mojoj TV” i ADSL pristup internetu sa velikim brzinama.

3.1.1.8.3. Elektrifikacija

Šire područje općine Ilijaš napaja se električnom energijom iz TS 35/10 kV Ilijaš, 2x8 MVA, koja je u elektrodistributivni sistem uvezana 35 kV dalekovodima iz pravca TS 110/X kV Sarajevo1 i TS 110/X kV Breza, sa starijom instalacionom opremom, što utiče na pouzdanost i sigurnost u isporuci električne energije potrošačima, te iz TS 35/10 kV Nišići, 1x2,5 MVA, koja je nedavno rekonstruisana a koja je u distributivni sistem uvezana 35 kV dalekovodom iz pravca Vareša, te 35 kV kablom iz pravca Olova.

Minimalno rezervno napajanje područja Ilijaša se realizuje preko dva 10 kV dalekovoda iz pravca Visokog i Breze i jednog 10 kV dalekovoda iz pravca Semizovca. Maksimalno ostvareno vršno opterećenje TS 35/10 kV Ilijaš iznosi cca 9 MW, dok ukupan broj registrovanih kupaca iznosi cca 10 000.

Kako se na području općine očekuje razvoj industrije, posebno na lokaciji Željezare Ilijaš, to će za posljedicu imati porast konzuma i porast vršnog opterećenja. Prema potrebama iskazanih kroz postojeće Regulacione planove neophodno je obezbijediti novih 9 MW za buduće kupce, dok se za postojeće distributivne kupce predviđa godišnji rast potrošnje od 4%. Evidentno je da TS 35/10 kV Ilijaš neće moći podmiriti rastuće potrebe konzuma te da se problem može prevazići jedino izgradnjom nove transformatorske stanice TS 110/10(20)10 kV Ilijaš i SN postrojenja u krugu postojeće TS 110/20/6 kV Željezara Ilijaš, čija izgradnja je u nadležnosti Elektroprenosa BiH, za koju izgradnju je Općina Ilijaš dala urbanističku saglasnost koja je istekla, a Elektroprenos BiH nije pokrenuo novi postupak.

Podružnica "Elektrodistribucija" Sarajevo je, u skladu sa investicionim planovima Elektroprenos a.d. Banja Luka, sačinila rješenje uklapanja u srednjenaponsku mrežu planiranog novog elektroprenosnog objekta TS 110/108209 kV Ilijaš i iste radove izvela na tereno shodno odobrenju za građenje. Prema informacijama sa kojima raspolaže Podružnica Elektrodistribucija Sarajevo, aktivnosti kompanije Elektroprenos, na izgradnji TS 110/x Ilijaš su u zastoju što predstavlja veliki problem, jer bez realizacije izgradnje TS 110/x Ilijaš nije moguće novoizgrađene 10(20) kV kablovske veze uklopiti u postojeću elektrodistributivnu mrežu, a da Podružnica "Elektrodistribucija" neće moći omogućiti pristup distributivnoj mreži kupcima sa većom priključnom snagom, bez uslovljavanja izgradnje TS 110/x Ilijaš.

Godina	Naziv elektroenergetskog objekta	Iznos ulaganja [KM]
2016.	-rekonstrukcija NNM TP Gornji Ivančići (1872)	565.304,00
	-rekonstrukcija NNM TP Balibegovići (1818)	
	-TREF d.o.o. izgradnja STS Drenovica (1987) sa UKB i NN priključkom	
	-MM UNITED-izgradnja KBTS Gornji Popovići (1985) sa UKB priključkom i NN priključkom	
	-uklapanje NNM TP karašnica (1981)	
2017.	-KB veza Lomara-Banovac 2	178.655,00
	fazumGradnja-TP Banovac	
	-rekonstrukcija NN mreže TP Nišići 1 (1873)	
	-pripremni radovi 35 kV DV Blažuj Ilijaš-Bilten-izmiještanje dijela SN i NN mreže Bosniandream	
	-izmiještanje i kabliranje dijela 35 kV DV TS 110/35/10 kV SA1 (Blažuj)-TS 35/10 kV Ilijaš	

	-izmještanje dijela 10(20) kV DV	
	-TS 35/10 kV Ilijaš-Magistralni vod Bioća	
2018.	-rekonstrukcija NNM TP Karašnica	286.443,00
	-rekonstrukcija NNM TP Donja Bioća (1847)	
	-rekonstrukcija NNM TP Vlaškovo 1 (1853)	
	-izgradnja TS Stari Ilijaš 2 (1974) sa SNKB priključkom	
	-sanacija TS Podlipnik (1939)	
	-izgradnja TS Tranzitexport 2 (T7010)	
	-izgradnja SNKB priključka i dijela TS Frimeko 2 (1980)	
	-izgradnja KB priključka za Alić Aidu	
2019.	-uklapanje TS 110/20/10 kV Ilijaš 1 u postojeću srednjenaponsku elektrodistributivnu mrežu	867.251,00
	-rekonstrukcija TS Crna Rijeka 1 (1878) (naselje Šehovići, Hasići, Bibići...)	
	-rekonstrukcija TP Vlaškovo 1 (1853) II faza	
	-rekonstrukcija postojeće TS 10/0,4 kV Tržni centar Ilijaš (1961) i podzemne niskonaponske mreže	
	-izmještanje SNKB veza zbog kolizije sa izgradnjom nove saobraćajnice na lokalitetu karašnica	
	-kabliranje 35 kV dalekovoda TS Ilijaš-TS Nova Breza	
	-kabliranje 10 kV dalekovoda TS Tržni centar Ilijaš-TS Kadarići	
	-priklučenje pumpne stanice 1 investitora Općine Ilijaš iz TS Podlipnik (1939)	
-priklučenje pumpne stanice 2 investitora Općine Ilijaš iz TS Gajevi (1907)		
UKUPNO INVESTIRANO NA PODRUČJU OPĆINE U PERIODU 2016-2019. GODINE:		1.897.653,00

Tabela br. 33: Plan ulaganja u elektroenergetske objekte na području općine Ilijaš za navedeni period

(Izvor: Javno preduzeće "ELEKTROPRIVREDA BOSNE I HERCEGOVINE" D.D. Sarajevo, Podružnica "Elektrodistribucija" Sarajevo

Sa aspekta efikasnije realizacije zacrtanih planova, općina Ilijaš daje svoj doprinos kroz ubrzano rješavanje saglasnosti i odobrenja te pomoć kod rješavanja imovinsko-pravnih odnosa

3.1.1.8.4. Toplifikacija

Toplifikacioni sistem KJKP Toplane-Sarajevo na području Općine Ilijaš se sastoji od: slobodnostojeće kotlovnice "Ilijaš", 23 toplotne izmjenjivačke podstanice i pripadajuće vrelovodne i toplotnovodne distributivne mreže. Od ukupnog broja toplotnih izmjenjivačkih podstanica, oko 50% je u vlasništvu KJKP Toplane-Sarajevo, a ostale su u vlasništvu javnih institucija ili drugih pravnih i fizičkih lica.

Kotlovnica "Ilijaš" je vrelovodna kotlovnica temperaturnog gradijenta 140/75°C, instalisane snage 12 MW, a angažovane cca 6 MW. Slobodna-neiskorištena instalisana snaga je cca 6 MW, što se može i treba iskoristiti za priključenja novih objekata koji gravitiraju navedenom toplifikacionom sistemu.

Kotlovnica koristi prirodni gas kao osnovno gorivo, a lož ulje lako i lož ulje srednje kao alternativno gorivo, što u slučaju problema u snadbjevanju Kantona Sarajevo prirodnim gasom doprinosi stabilnost energetskog sistema u Općini i Kantonu. Korištenjem prirodnog gasa ne emituju se čvrste čestice koje štetno utiču na kvalitet zraka u Općini Ilijaš, naročito u zimskom periodu.

Svi dijelovi toplifikacionog sistema koji su u vlasništvu KJKP Toplane-Sarajevo: kotlovnica, postanice, distributivna mreža i mjerila toplotne energije se redovno i kvalitetno održavaju, u skladu sa Planom redovnog i preventivnog održavanja, što omogućava uredno snadbijevanje svih korisnika toplotnom energijom. Prije početka sezone grijanja, svake godine početkom septembra vrši se probni pogon svih kotlovskih postrojenja i toplotnih postanica. Za tehničku ispravnost i spremnost toplotnih podstanica koje nisu u vlasništvu KJKP Toplane-Sarajevo odgovorni su njihovi vlasnici koji su obavezni prije probnog pogona svih postrojenja dostaviti u KJKP Toplane-Sarajevo potvrde o tehničkoj ispravnosti i spremnosti svojih podstanica.

Period 2016.-2019.

U periodu 2016-2019. godine nije bilo zastoja u proizvodnji i distribuciji toplotne energije prema svim našim korisnicima usluga sa područja Općine Ilijaš.

Izvršena je izgradnja i djelimična rekonstrukcija dijelova toplifikacionog sistema:

- Rekonstrukcija dijelova vrelovoda ispod ulice 126. Ilijaške brigade koja je bila u rekonstrukciji od strane Općine Ilijaš, 2016. godina
- Izgradnja priključnog vrelovoda dužine trase 50 m i priključenje sportske dvorane, snage 300 kW na toplifikacioni sistem toplotne podstanice "KSC i RADIO ILIJAŠ", 2017. godina
- Rekonstrukcija dijela toplovoda u dužini trase od 55 m u ul. Bogumilska do br. 4 prema PTT, 2018. godina
- Rekonstrukcija i ugradnja mjerila utroška toplotne energije u toplotno izmjenjivačkoj podstanici KSC i RADIO ILIJAŠ, 2018. godina
- Izmještanje dijelova vrelovoda zbog rekonstrukcije i redizajna Trga ispred objekata JU "KSC i RADIO ILIJAŠ", 2019. godina
- Sanacija fasade i krova objekta kotlovnice, 2019. godina
- Izgradnja i rekonstrukcija zajedničkih mjernih mjesta u objektima: 126. Ilijaške brigade 65-69; 126. Ilijaške brigade 88-92; 126. Ilijaške brigade 7, 9; Hašima Spahića 10-20; 126. Ilijaške brigade 100, 102; 126. Ilijaške brigade 57-63; 2019. godina

Planom investicionog održavanja u 2019. godini započete su aktivnosti, a sve uz koordinaciju sa Općinom Ilijaš da se izvrši planska realizacija izmještanja distributivne vrelovodne mreže. Nastavak radova na planskom izmještanju distributivne vrelovodne mreže očekujemo i u 2020. godini.

Na području Općine zagrijavamo cca 533 stana ukupne površine 30.599,95 m² i cca 65 poslovnih prostora ukupne površine 15.181,22 m². Procenat naplate za stambene prostore iznosio je 86%, a za poslovne prostore 97%. Dug za uslugu centralnog grijanja u tom periodu za stambene prostore iznosio je 278.767,27 KM, odnosno 48.583,23 KM za poslovne prostore.

Pojedinačno, najveći dužnik za usluge centralnog grijanja u Općini Ilijaš je JU KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ, sa ukupnim dugovanjem koje na današnji dan iznosi 46.228,3 KM (na korisničkoj šifri 9994580148 dugovanje iznosi 15.098,06 KM, a na korisničkoj šifri 9994580784 – sportska dvorana, dugovanje iznosi 31.130,24 KM).

Gasna mreža

U poslijeratnom periodu gasni sistem je doživio svoj preporod potaknut intenzivnim aktivnostima na njegovoj sanaciji, revitalizaciji, unaprjeđenju tehničke sigurnosti i razvoju gasnog sistema u skladu sa savremenim tehničkim uslovima i razvojnim planovima Kantona Sarajevo.

U dosadašnjem periodu su, razvojem distributivne gasne mreže, stvoreni uslovi za korištenje prirodnog gasa za zagrijavanje, kuhanje i pripremu sanitarne vode u naseljima: Ilijaš Grad, Industrijska zona, Stari Ilijaš, Kamenica, Alića Gaj, Misoča, Podlugovi i naselja na dionici Ilijaš Semizovac.

Od značajnijih projekata realizovanih na području ove općine je uključivanje GMRS Ilijaš-Misoča 50/8 (14,5) bar u funkciju snabdijevanja zemnim gasom područja Semizovca, Vogošće i Ilijaša izgradnjom plietilenskog gasovoda na dionici Ilijaš-Semizovac.

Realizacijom ovog projekta je izvršeno uvezivanje ranije izolovanog segmenta gasnog sistema u Ilijašu u jedinstvenu cjelinu gasnog sistema Kantona Sarajevo, kojim se obezbeđuje potreban kapacitet izgrađene i planirane gasne mreže i stvaraju uslovi za kontinuirano snabdijevanje gasom planiranih i postojećih kupaca gasa predmetnog područja.

S obzirom na obim izgrađene gasne mreže, prirodni gas kao eneregent za zagrijavanje, kuhanje i pripremu tople sanitarne vode na području općine Ilijaš nije zastupljen u zadovoljavajućem obimu.

Na distributivnu gasnu mrežu priključeno svega 279 kupaca, od kojih je registrovano samo 207 aktivnih kupaca. Za potrebe zagrijavanja se u najvećoj mjeri koristi čvrsto i tečno gorivo.

Rb	Naziv projekata distributivne gasne mreže	Dužina [m]
1.	Gasovod p=8(14.5) bar, RRS, i gasovoda p=384) bar i DGM p=0,1(0,2) bar za Naselje 1, Ilijaš	11756
2.	Izgradnja PE gasovoda pritiska p=0.1(0.2) bar u naselju Kamenice, Ilijaš	332
3.	Izgradnja dijela DGM p=3(4) bar, Podlugovi (II faza) i prik. gasovoda za OŠ, Općina Ilijaš	606
5.	Izgradnja DGM pritiska p=0,1(0,2) za stambene objekte u naselju Alića Gaj, općina Ilijaš	469
6.	Dogradnja DGM pritiska p=0,1(0,2) bar u industrijskoj zoni, općina Ilijas	1859
7.	Izgradnja DGM p=0.1(0.2) bar u Industrijskoj zoni Luke, Općina Ilijaš	538
8.	RRS p=8(14.5)/3(4)bar i dijela PE gasovoda Ilijaš - Semizovac, na području općine Ilijas	3143
9.	Izgradnja DGM priiska p=3(4) bar u naselju Podlugovi, općina Ilijaš	2299
10.	Izgradnja polietilenskog gasovoda pritiska p=0.1(0.2) bar, Osnovna škola, općina Ilijaš	171
Ukupno:		21172

Tabela br. 34: Pregled do sada izgrađene distributivne gasne mreže, u kojoj nisu sadržani podaci o izgrađenim sekundarnim priključcima do objekata

(Izvor: KJKP "Sarajevogas" Sarajevo d.o.o. Sarajevo od 09.07.2020.)

U periodu 2016-2019. godine, na području općine Ilijaš je, prema razvojnim planovima Općine, izgrađen samo dio distributivne gasne mreže u naselju Alića Gaj i Industrijskoj zoni Luke, u toku 2018. i 2019. godine, u dužini cca 1 km.

Kupci prirodnog gasa u Sarajevogasu su raspoređeni u četiri kategorije: Veliki kupci, Toplane, Mala privreda i Domaćinstva. Kategorija Veliki kupci obuhvata industrijske objekte, škole, bolnice,

hotele, domove zdravlja, kulturne ustanove, vojsku, policiju i slično, a u kategoriju Mala privreda spadaju komercijalni potrošači, budžetske ustanove, vjerske ustanove, humanitarne organizacije i slično.

Tarifna kategorija	Broj mjernih mjesta koja imaju mogućnost korištenja gasa			
	Decembar 2016	Decembar 2017	Decembar 2018	Decembar 2019
Domaćinstva	161	191	244	248
Mala privreda	27	27	27	28
Velika privreda	3	2	2	2
KJKP Toplane	1	1	1	1
Ukupno	192	221	274	279

Tabela br. 35: Kupci gasa za period 2016.-2019. godina
(Izvor: KJKP "Sarajevogas" Sarajevo d.o.o. Sarajevo od 09.07.2020.)

Tarifna kategorija	Broj mjernih mjesta sa registrovanom potrošnjom gasa			
	Decembar 2016	Decembar 2017	Decembar 2018	Decembar 2019
Domaćinstva	134	143	169	180
Mala privreda	20	22	23	24
Velika privreda	3	2	2	2
KJKP Toplane	1	1	1	1
Ukupno	158	168	195	207

Tabela br. 36: Broj mjernih mjesta sa registrovanom potrošnjom gasa
(Izvor: KJKP "Sarajevogas" Sarajevo d.o.o. Sarajevo od 09.07.2020.)

Procenat naplate je iznosi 94.66% (bez fakture za mjesec juni 2020. godine).
Cijene usluga su dostupne na zvaničnoj web stranici Sarajevogasa www.sarajevogas.ba.

3.1.1.8.5. Vodosnadbijevanje

Glavne karakteristike sistema vodosnadbijevanja

Gradski javni vodovodni sistem zasniva se na korištenju vode iz rijeke Misoče sa otvorenim (tirolskim) tipom vodozahvata. Vodozahvat je izgrađen 2000. godine, zahvaćena voda se taloži/dekontaminira od muljnog nanosa u pjeskolovu, a potom gravitaciono transportuje do pumpne stanice, odakle se dalje pumpa do glavnog tehnološkog objekta. Dopremljena voda se tehnološki tretira u postrojenju za koagulaciju/flokulaciju i dezinfekciju u dva zasebna postrojenja sa pripadajućim taložnicima:

- Filtersko postrojenje sa gravitacionim filterskim poljima kapaciteta 50l/s i
- Filtersko postrojenje pod pritiskom, koje čini 6 jednakih modula ukupnog kapaciteta 100l/s.

Nad cijelim procesom sakupljanja i obrade vode upravljanje nadzor i kontrola vrši se preko SCADA sistema iz kontrolne sobe filter postrojenja.

Prerađena voda se akumulira u tri distributivna rezervoara:

- Brdo Karašnica I (600 m³)
- Brdo Karašnica II (2x1.500 m³)
- Hamzin Gaj III (2x 500 m³)

U okviru vodovodnog sistema postoje 22 (dvadesetdvije) pumpne stanice sa 40 (četrdeset) pumpnih agregata koji potiskuju vodu prema rezervoarima ili direktno prema krajnjim korisnicima. U sistemu postoje i 3 (tri) hidrofleksa, kao prelazno rješenje, za napajanje vrhova pojedinih zona. Visina podizanja vode pumpama je u rasponu od 50-167m.

Dužina primarnog cjevovoda u cijelom sistemu iznosi 112.453 m od čega je LŽ 22.425 m, a PE cijevi 90.028 m. Sabirni rezervoari su 10 mjeseci u toku godine popunjeni sa 30% odstupanja od punih rezervoara (od 100% punih rezervoara) sa periodima preliva rezervoara.

JKP "Vodostan" d.o.o pored javnog vodovoda upravlja i lokalnim vodovodima. Rezervoari na lokalnim vodovodima koji su predati na upravljanje i održavanje JKP Vodostan su: Srednje (100 m³), Donji Čevljanovići (40 m³), MZ Kamenica (100 m³), Nišići (100 m³), Dragoradi (jedan rezervoar 25 m³ i jedan 100 m³). Ukupan broj zahvatnih objekata sa izvorišta (kaptaza) je 6, zatim 9 rezervoara te 22 pumpne stanice. Kontinuitet vodosnabdjevanja je totalno ovisan od urednog snabdjevanja električnom energijom.

Prema podacima popisa iz 2013. godine u BiH broj stambenih jedinica na teritoriji općine Ilijaš 10.638, a broj domaćinstava 6.386.

Na gradski (javni) sistem i 5 lokalnih vodovodnih sistema u Ilijašu je priključeno ukupno 7.601 (7.206 u prdhodnom periodu) domaćinstava i 658 (444 u prdhodnom periodu) privredna i društvena subjekta, od toga na gradski (javni) sistema je priključeno 6.698 (6.389 u prdhodnom periodu) domaćinstava i 613 (414 u prdhodnom periodu) privrednih i društvenih subjekata, a 903 (817 u prdhodnom periodu) domaćinstava i 45 (30 u prethodnom periodu) privrednih i društvenih subjekata je priključeno na 5 lokalnih vodovodnih sistema.

Naziv vodovodnog sistema	Broj registrovanih potrošačkih jedinica							
	2016. godina		2017. godina		2018. godina		2019. godina	
	D	P	D	P	D	P	D	P
Gradski (javni) vodovodni sistem	6389	414	6.475	448	6.596	556	6.698	613
Srednje	128	11	134	11	134	11	138	22
Donji Čevljanovići	54	1	61	1	61	1	80	2
MZ Kamenica	300	7	340	4	340	4	337	7
Nišići	223	10	223	9	223	7	234	12
MZ Dragoradi	112	1	114	1	114	1	114	2
Ukupn broj domaćinstava koja koriste vodu iz Gradskog (javnog) vodovodnog sistema	6.389	414	6.457	448	6.596	556	6.698	613
Ukupno broj domaćinstava koja koriste vodu iz lokalni vodovodnih sistemi	817	30	872	26	872	24	903	45
Ukupn broj domaćinstava koja su organizovano snabdjevena vodom za piće u općini Ilijaš	7.206	444	7.468	474	7.468	580	7.601	658

- D – domaćinstva; - N – javne ustanove i privreda

Tabela br. 37: Ukupan broj potrošačkih jedinica koje su priključene na gradski (javni) sistem vodosnabdjevanja i lokalne sisteme kojima upravlja JKP "Vodostan" d.o.o., Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

Profil vodomjera	Broj registrovanih			
	2016. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
do 40 mm	6.657	6.432	6.484	6.657
50-100 mm	76	76	76	76
150 mm i više	0	0	0	0

Tabela br. 38: Ukupan broj potrošačkih jedinica prema profilima vodomjera koje su priključene na gradski (javni) sistem vodosnabdijevanja i lokalne sistemime kojima upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš
(Izvor: JKP Vodostan d.o.o. Ilijaš)

Stanje vodovodne gradske mreže je relativno loše, zbog starosti (50 godina) i dotrajalosti, pa je nužno kontinuirano ulaganje u rekonstrukciju i popravke iste¹⁴³. Općina Ilijaš je u periodu 2014. - 2016. godini pokrenula značajnije aktivnosti i projekte na rekonstrukciji vodovodnog sistema a kojima se značajno smanjuju gubici vode u sistemu. Trenutno gubici vode iznose 36,71 %.

Naziv vodovodnog sistema	Godina	Poduzete aktivnosti na vodovodnim sistemima u periodu 2016.-2019. godina
Gradski (javni) vodovodni sistem	2016	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Gradski stadion, cijev PEHD- Ø200mm, dužina 630m, • Naselje Malešići, cijev PEHD- Ø200mm, dužina 250m, • Naselje Ljubnići, cijev PEHD- Ø200mm, dužina 300m, • IZ Luka, cijev PEHD- Ø200mm, dužina 70m, • Alića Rampa, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 70m, • Alića Rampa, cijev PEHD- Ø63mm, dužina 63m, • Naselje Mrakovo, cijev PEHD-Ø25, dužina 120m, • Naselje INA, cijev PEHD-Ø32, dužina 50m, • Naselje Salkanov Han, cijev PEHD-Ø63, dužina 380m, • Naselje Popovići, cijev PEHD-Ø110, dužina 1044m, Rekonstrukcija i sanacija rezervoara: <ul style="list-style-type: none"> • srednja zona kapacitet 1.000 m³ • za pranje filtera kapacitet 100 m³
	2017	Izgradnja vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Nselje Donja Bioča, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 510m, • Nselje Stari Ilijaš, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 100m, • Nselje Lješevo, cijev PEHD- Ø63mm, dužina 345m, • Nselje Mrakovo-Popovići, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 3780m,
	2018.	Izgradnja vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Gornji Malešići, cijev PEHD- Ø63mm, dužina 1150m, • Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 146m, • IZ Luka, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 338m, Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø160mm, dužina 250m, • Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø225mm, dužina 183m, • Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø225, Ø110, Ø90, Ø63,mm, dužina 162m, • Ribarići, cijev PEHD- Ø 63mm, dužina 64m, • Lješevo, cijev PEHD- Ø140mm, dužina 208m,
	2019	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Filter stanica, cijev PEHD- Ø315mm, dužina 21m, • Nselje Luka, cijev PEHD- Ø63mm, dužina 94m, • Nselje Ljubnići, cijev PEHD- Ø63mm, dužina 294m,

		<ul style="list-style-type: none"> Nselje Luka, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 360m, IZ Luka, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 338m, Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Stari Ilijaš, cijev PEHD- Ø32mm, dužina 32m, Stari Ilijaš, cijev PEHD- Ø63mm, dužina 100m, Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 719m, Naselje Kadarići, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 60m, Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø160mm, dužina 599m, Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø315mm, dužina 80m, Nselje Popovići, cijev PEHD- Ø25mm, dužina 90m, Nselje Popovići, cijev PEHD- Ø40mm, dužina 380m,
Srednje	2019	Izgradnja filterskog postrojenja "Sokolina" 15l/s
Donji Čevljanovići	2016	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Čevljanovići, cijev PEHD Ø 63 dužina 650 m
	2018	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Ilijaš grad, cijev PEHD- Ø 63mm, dužina 4000m,
MZ Kamenica	2016	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Naselje Crna Rijeka, cijev PEHD Ø 32 200 m
	2017	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Naselje Kamenica-Nišići, cijev PEHD Ø 32 100 m
	2019	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Naselje Crna Rijeka, cijev PEHD- Ø32 mm, dužina 500m,
Nišići	2016	Rekonstrukcija vodozahvata: <ul style="list-style-type: none"> Junakovac
	2018	Izgradnja vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Borak-Nišići, cijev PEHD- Ø110mm, dužina 920m
MZ Dragoradi	2019	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> Naselje Dragoradi, cijev PEHD- Ø63mm, dužina 700m,

Tabela br. 39: Poduzete aktivnosti u periodu 2016.-2019. godina na vodovodnim sistemima kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2016-2019)

3.1.1.8.6. Kanalizacija i otpadne vode

Na gradski (javni) sistem i 5 lokalnih vodovodnih sistema u Ilijašu je priključeno ukupno 8.259 korisnika, od toga na kanalizacionu mrežu koja je pod upravom JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš je trenutno priključeno 5.854 korisnika (domaćinstava, javnih ustanova i privrednih subjekata) ili 70,88% od ukupnog broja priključenih na vodovodnu mrežu, dok 2.405 korisnika ili 29,12% potrošačkih jedinica koristi septičke jame. Broj domaćinstava koja su priključena na kanalizacionu mrežu iznosi 5.196 ili 68,36%, 2405 domaćinstva ili 31,64% koristi septičke jame. Javnih ustanovama i poslovnih subjekata koji su priključeni na kanalizacionu mrežu je 658 ili 62% od ukupno broja registrovanih privrednih subjekata. Septičke jame kao način tretmana otpadnih voda koristi i 3.097 stanovnika ili 13,28% koji nisu obuhvaćeni organizovanim snabdjevanjem vodom za piće, te 401 poslovni subjekata koji nije registrovan kao potrošači vode za piće.

Odvođenje fekalnih i oborinskih otpadnih voda na užem području općine Ilijaš rješeno je separativnim sistemom, iz ostalih naselja fekalne i oborinske otpadnih voda odvođe se mješovitim kanalizacionim sistemom. Naselja, koja nisu direktno vezana sa središnjim urbaniziranim područjem nemaju javne kanalizacione mreže. Svim kanalizacionim sistemima na području općine Ilijaš upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš

Grad Ilijaš ima kanalizacionu mrežu u užem urbanom dijelu i na nekoliko lokaliteta (industrijska zona "Željezara", Podlugovi – Sovrle, naselje Lješevo, dio naselja Kadarići), kao i niz manjih mreža. Fekalna kanalizacija u slivu Misoče obuhvata 5 naselja ukupne dužine 8.624 m. Fekalna kanalizacija je izgrađena i u još nekim dijelovima naselja u općini Ilijaš (Stari Ilijaš, Hadžići, Vlaškovo, Popovići, Salkanov Han, Mrakovo, novo naselje uz Gnionicu, Čifluk, Ljubnići, Balbegovići, Gornji i Donji Malešići, Kamenica) u ukupnoj dužini od oko 13,2 km. Međutim bez obzira na dužinu izgrađene kanalizacione mreže ima dosta, posebno individualnih, objekata koji nisu izgradili ni septičke jame, ili su izgradili neadekvatne septičke jame.

Broj projekta	Naziv kanalizacionih mreža	Projektovana dužina kanalizacione mreže u km	Dužina izgrađene kanalizacione mreže u km			
			do 2016	2017	2018	2019
1.1.2.2.	Ljubnići	6,15	1,46	0,303	-	0,100
1.1.2.3.	Malešići	6,1	1,36	0,950	-	1,691
	G.Malešići- Rekonstrukcija					0,108
1.1.2.4.	Donja i Gornja Karaula	3,96	0,51	-	0,735	1,240
	Karaula- Rekonstrukcija			0,030	0,246	
	Vlaškov -rekonstrukcija					
	Kamenica -rekonstrukcija			0,020		
1.1.2.5.	Kadarići	5,82	1,13	-	0,326	0,000
1.1.2.6.	Crna Rijeka (Kamenica)	20,97	1,21	-	-	0,000
1.1.2.7.	G. Luka	9,13	1,87	0,378	-	0,412
	Luka					
1.1.2.8.	Mrakovo- Podlugovi INA-rekonstrukcija	2,24	0,68	-	-	0,024
	Podlugovi Makljen-rekonstrukcija				0,015	
	Podlugovi OŠ-rekonstrukcija			0,080		
	Podlugovi Sovrle -rekonstrukcija				0,050	
	Mrakovo-			0,468		0,320
	Mrakovo-rekonstrukcija				0,040	0,150
2.1.1.1.	Industrijska zona Luka - uređenje (kanalizacija)	3,16	2,38		0,606	1,642
	Industrijska zona Luka - uređenje (kanalizacija)				0,090	
	Lješevo			0,345		0,395
	Ilijaš grad -gradski stadion				1,240	0,180
	Ilijaš grad -Alića Gaj				1,240	
	Misoča – Rekonstrukcija				0,156	
	G. Misoča – Rekonstrukcija				0,030	3,331

Tabela br. 40: Projektovana dužina kanalizacione mreže u km i dužina izgrađene kanalizacione mreže u km

(Izvor: Služba za infrastrukturu, građenje i komunalne poslove)

Na području koje je obuhvaćeno izgrađenom kanalizacionom mrežom nepostoji glavni kolektor i PPOV. Kroz područje općine protiču rijeke Bosna, Misoča, Rača, Ljubina i Stavnja, kao i više manjih i većih potoka u koje se upuštaju otpadne vode bez prečišćavanja.

Tokom 2014. godine općine Vogošća, Ilijaš i Breza izrazile su interes da zajednički riješe pitanje odvodnje i tretmana otpadnih voda sa svojih teritorija. U martu 2014. godine načelnici općina potpisali su sporazum o izradi investicijske i tehničke dokumentacije za projekat "Izgradnja zajedničkog prečišćavača i kolektorske mreže otpadnih voda na području općina Vogošća, Ilijaš i Breza u BiH" sa donatorom Centar za međunarodno sodelovanje in razvoj (CMSR) Slovenija, te konsultantskom firmom iz Nove Gorice. Do sada je urađen Idejni projekat u kome je analizirano nekoliko varijantnih rješenja izgradnje osnovne kolektorske mreže otpadnih voda i pozicije PPOV. Odabrano rješenje podrazumijeva izgradnju glavnog kolektora u dužini oko 23,5 km, izgradnju 11 pumpnih i 4 prepumpne stanice, izgradnju kanalizacione mreže u dužini od oko 235,3 km i izgradnju PPOV kapaciteta 78.000 ekvivalentnih stanovnika (ES). Za ovaj projekat je urađena i Studija utjecaja na okoliš u skladu sa domaćim zakonodavstvom i relevantnim EU direktivama.

Prema Varijanti -1 Uređaj za prečišćavanje (UP) je lociran na području Čifluka MZ-Ljubnići, na lijevoj obali rijeke Bosne. Tu se prečišćena otpadna voda izlijeva u rijeku.

Glavni kolektor je trasiran izključivo sa desne strane rijeke Bosne i protiče kroz pojedina naseljena područja, koja mogu preko primarne i sekundarne kanalizacione mreže na gravitacioni, da se priključe na kolektor.

Za naselja, koja se nalaze na lijevom brijegu rijeke predviđa se izgradnja nove ili dogradnja sekundarne kanalizacione mreže, koja se preko crpnih stanica spaja na glavni kolektor.

OZNAKA	KANALIZACIJA		CRPNA STANICA					
	DN	L	kapacitet	dH	Godišnja količina crpanja		Udio precrpavanja	
					GODINA	GODINA		
	(mm)	(m)	(l/s)	(m)	2020	2045	%	
				(x10m3 m3)	(x10m3 m3)			
Općina Ilijaš								
I1	Balbegovići	do 250	1600	/	/	/	/	/
I7	Donja Bioća	do 250	1300	4,93	5	17	23	100
I8	Donja Misoča	do 400	300	/	/	/	/	/
I19	Gornja Misoča	Postojeći kanalizacioni sistem.						
I21	Hadžići	do 250	800	/	/	/	/	/
I22	Han Karaula	Postojeći kanalizacioni sistem.						
I25	Ilijaš	do 400	5600	/	/	/	/	/
I27	Kadarići	do 250	6900	3,62	10	16	22	25
I29	Karaula	Postojeći kanalizacioni sistem.						
I38	Luka	do 1000	27000	16,04	5	84	114	60
I40	Lješevo	do 250	18000	/	/	/	/	/
I42	Ljubnići	do 250	5100	/	/	/	/	/

I43	Malešići	do 250	2200	21,57	10	106	143	100
I46	Mrakovo*	do 400	5300	77,21	5	495	667	130
I51	Podlugovi	do 250	14100	/	/	/	/	/
I52	Popovići	do 250	200	/	/	/	/	/
I54	Ribarići	do 250	1200	2,94	10	9	12	100
I57	Sovrle	do 250	8400	/	/	/	/	/
I70	Vlaškovno	Postojeći kanalizacioni sistem.						

Tabela br. 41: Planirana kanalizaciona mreža na području općine Ilijaš
(Izvor: Idejni projekat prečistača i kolektorske mreže otpadnih voda na području općina Vogošća, Ilijaš i Breza u BiH, 2014)

Upravljanje nad vodosnabdjevanjem i odvodnja otpadnih voda je u nadležnosti JKP „Vodostan.

Rb	Kategorija potrošača	Usluga snabdijevanja pitkom vodom po m ³ KM	Usluga odvodnje otpadnih voda po m ³ KM	FIKSNI DIO - profil vodomjera mjesečno* KM
1	Domaćinstava	0,7	0,3	2
2	Pravna lica - javne ustanove iz oblasti zdravstva, obrazovanja, nauke kulture i socijalne zaštite	1	Kanalizacija za pravna lica nije izdvojena kao poseban dio cijene	Profil 1/2-1=3
3	Pravna lica – Industrijska djelatnost	2,6		5/4-6/4=5,00
4	Pravna lica – Uslužna djelatnost I sportska udruženja	2,6		2 i više =8,5

Tabela br. 42: Cijena usluga snabdijevanja pitkom vodom i usluga odvodnje otpadnih voda
(Izvor: Izvještaj JKP Vodostan d.o.o. Ilijaš 2017)

Na navedene cijene obračunavaju se posebni vodni naknade i PDV.

PVN za korištenje voda: 0,01;

PVN za zaštitu voda – zagađivači:

- veliki 0,20
- srednji 0,10
- mali 0,04;

Svega:

- veliki 0,21
- srednji 0,11
- mali 0,05;

Prema podacima JKP „Vodostan Ilijaš“ naplata usluga je na nivou 91,00% za gradsko područje, 90% ostali potrošači i potrošači koji vodu koriste sa lokalnih vodovoda 96%. U 2016. godini kod javnih ustanova i privrednih subjekta nivo naplate je iznosio 117%.

3.1.1.8.7. Odlaganje krutog otpada

Planiranje u oblasti upravljanja otpadom propisano je na federalnom i kantonalnom nivou Zakonom o zaštiti okoliša (Sl. novine FBiH broj: 33/03 i 38/09), dok je zakonom o upravljanju otpadom (Sl. novine FBiH broj: 33/3 i 72/09) dodatno obrađeno. na osnovu obaveze proizašlih iz ova dva zakona izrađeni su i usvojeni sljedeći planski dokumenti:

- Federalna strategija upravljanja otpadom 2008-2018., koja čini sastavni dio Strategije zaštite okoliša,
- Federalni plan upravljanja otpadom 2012-2017., koji čini provedbeni dokument Strategije
- Plan upravljanja otpadom Kantona Sarajevo 2015-2020., koji predstavlja značajan instrument za implementaciju strateških i planskih dokumenata FBiH u oblasti upravljanja otpadom u Kantonu Sarajevo.

Zakonom o upravljanju otpadom FBiH, nadležnosti u oblasti upravljanja otpadom su podijeljene između FBiH i kantona, dok je kantonalnim propisima omogućeno dalje prenošenje ovlasti na općine i komunalna preduzeća. Upravljanjem otpadom na području KS regulisano je Zakonom o komunalnim djelatnostima ("Sl.novine KS" broj: 14/16 i 43/16) i Zakonom o komunalnoj čistoći ("Sl.novine KS" broj: 14/16 i 43/16) kojim se propisuju da obavljanje komunalnih djelatnosti na polju prikupljanja, odvoza komunalnog otpada iz stambenih i poslovnih objekata i njegovog odlaganja na deponiju vrše komunalna preduzeća, koja su registrovana za obavljanje ove djelatnosti, u slučaju KS navedeni poslovi su povjereni Kantonalnm javnom komunalnom preduzeću "Rad" (KJKP "Rad").

Općine u sastavu KS nemaju značajnijih nadležnosti u oblasti upravljanja čvrstim otpadom, niti imaju usvojene Odluke kojima se propisuje upravljanje otpadom. Da bi se unaprijedila oblast upravljanja otpadom na nivou KS, nakon što se usvoji Zakon o lokalnoj samoupravi, neophodno je riješiti pitanje usvajanja Zakona o upravljanju komunalnim otpadom KS, usvajanje novog Zakona o komunalnoj oblasti i Zakona o komunalnoj čistoći.

Trenutno se na području općine prikupljanje i odvoz otpada, vrši putem različite komunalne infrastrukture, odnosno različitih tipova posuda za odlaganje otpada a to su:

- 384 metalne posude za odlaganje otpada (kontejneri) zapremine 1100 l, za prikupljanje miješanog otpada, 70 posuda za odvojeno prikupljanje otpada (27 za papir, 23 za plastiku i 20 za staklo),
- plastične kante zapremine 120l (crne i žute) 1700+1700 kom.

Izgrađeno je 20 niša od toga na njih 19 postavljene su posude za papir i plastiku, dok su preostale posude za selektivno prikupljanje otpada smještene na neadekvatnim kontejnerskim mjestima kao što je parking, trotoar, ulica i dr. Nijedna niša nema edukativni i informativni pano o uputama o značaju odvojenog prikupljanja otpada. Na tri lokacije postavljene su korpe zapremine od 5 do 15 m³ koji služe za prikupljanje otpada iz privrednih objekata, na sedam lokacija u krugu pravnih lica postavljene su kante za prikupljanje otpada i 4 korpe koje se prazne po pozivu privrednih subjekata.

U MZ Lješevu, Ljubnići, Misoća, Podlugovi i Mrakovo uspostavljen je sistem dvolinjskog prikupljanja otpada PEHD kantama 120L u crnoj boji za komunalni otpad i žutoj boji za reciklažni otpad. U užem urbanom dijelu grada Ilijaša, prikupljanje otpada se vrši putem zelenih otoka na kojima su postavljeno pet kontejnera za odvojeno prikupljane otpada (papir, plastika, staklo i dva kontejnera za miješani otpad:) U ostalim MZ prikupljanje otpada se vrši putem kontejnera postavljenih na nekoliko mjesta unutar naselja. Komunalni otpad sa zelenih površina se prikuplja

u uličnim korpicama. Sa druge strane, iako na određenim mjestima postoje posude za odlaganje kućnog otpada, na većem dijelu navedena mjesta su veoma neuredna jer se smeće često odlaže van posuda što omogućava rasipanje istog i stvara veoma ružnu sliku urbanog ambijenta, a potencijalno predstavlja izvor zagađenja prostora i zaraze ljudi.

Naziv MZ	2017		2018		2019	
	Broj kanti za komunalni i reciklažni otpad	Ukupno KM	Broj kanti za komunalni i reciklažni otpad	Ukupno KM	Broj kanti za komunalni i reciklažni otpad	Ukupno KM
MZ Lješevno	200+200	13.099,32				
MZ Ljubnići			750+750	449.630,10		
MZ Misoča						
MZ Podlugovi					750+750	451.42,11
MZ Mrakovo						

Tabela br. 43: Broj kanti za komunalni i reciklažni otpad po MZ i iznos finansiranja po MZ
(Izvor: Služba za saobraćaj, stambeno komunalne poslove i građenje)

Godina	Komunalni otpad	Kabasti otpad	Reciklažni otpad	Procenat naplate
	(t)	(t)	(t)	%
2016	3 953,86	10,6	6706,21	69
2017	6 623	8,52	36,92	66
2018	6 604,13	4,24	97,84	79
2019	5 600,00		135,38	81

Tabela br. 44: Godišnji pregled količina prikupljenog otpada za period 2016-2019. i procenat naplate usluga prikupljanja i transporta otpada
(Izvor: KJKP "Rad" d.o.o. od 22.06.2020. godine, dostava informacije)

Odvoz otpada iz Općine Ilijaš se vrši sa tri autosmećara zastupljenih na 7 dionica, jedno vozilo Ford za skupljanje kabastag otpada i vozilo Iveco za prikupljanje reciklažnog otpada.

Kabasti otpad se odlaže tri puta godišnje na punktovima koje odredi KJKP "Rad" d.o.o.Sarajevo.

Prema Operativnom planu i programu održavanja komunalne higijene na području općine redovno se obavljaju poslovi na mašinskom čišćenju i pranju javnih-saobraćajnih, a na površini od 200.500 m² vrši se proljetno-ljetno održavanje zelenih površina.površina površini travnjaka od urbanog značaja u Ilijašu od 200.500 m² vrši se proljetno-ljetno održavanje zelenih površina.

Godina	Mašinsko čišćenje	Pranje javnih-saobraćajnih površina
	m	m ²
2016	517 500	1 118 294
2017	676 500	1 695 478
2018	984 000	1 803 700
2019	1 004 500	1 984 070

Tabela br. 45: Mašinsko čišćenje javnih površina i pranje javnih-saobraćajnih površina
(Izvor: KJKP "Rad" d.o.o. od 22.06.2020. godine, dostava informacije)

Pored niske naplativosti usluga odvoza otpada, jedan od problema koji je prisutan na području općine je odlaganje otpada građana iz drugih općina, na pravcu magistralnog puta koji svoj otpad odlažu pored puta gdje su posna toj lokaciji pri čemu se stvaraju divlje deponije. Za odlaganje otpada za građane sa područja Ilijaša koji gravitiraju na toj lokaciji pri čemu se onda stvaraju divlje deponije. Svakako je tu i niska svijest stanovništva kada je u pitanju propisno odlaganje otpada iz čega proizilazi postojanje divljih deponija odnosno neuređenih smetlišta koja se nalaze na području općine Ilijaš, a odnose se na odlaganje komunalnog i građevinskog otpada.

Imajući u vidu da se divlje deponije u prošlosti više puta sanirale, odnosno da se izvršila evakuacija otpada sa navedenih lokacija, praksa je pokazala da stanovništvo i dalje nepropisno odlaže razne vrste otpada na iste lokacije s tim da se količina otpadne materije konstantno povećava.

U 2019. godini na području općine Ilijaš u ul. Kakanjska, od strane firme ZEOS eko sistem d.o.o., pored niše za selektivno prikupljanje otpada, postavljen je kontejner za skupljanje elektronskog otpada u kojem se vrši prikupljanje: rashladnih uređaja, malih kućanskih aparata, TV-monitora, sijalica i dr. e-otpada).

Regija	Sakupljena količina e-otpada	Broj stanovnika	Kg/po stanovniku
Kanton Sarajevo	1.882.996	438.443	4,29
Općina	84.190	19.603	4,29

Tabela br. 46: Količina prikupljenog e-otpada u 2019. godini

(Izvor: ZEOS eko sistem d.o.o od 06.07.2020. godine)

Prikaz br. 10: Izgled zelenog otoka i kontejnera za e-otpad

(Izvor: ZEOS eko- sistem d.o.o od 06.07.2020. godine)

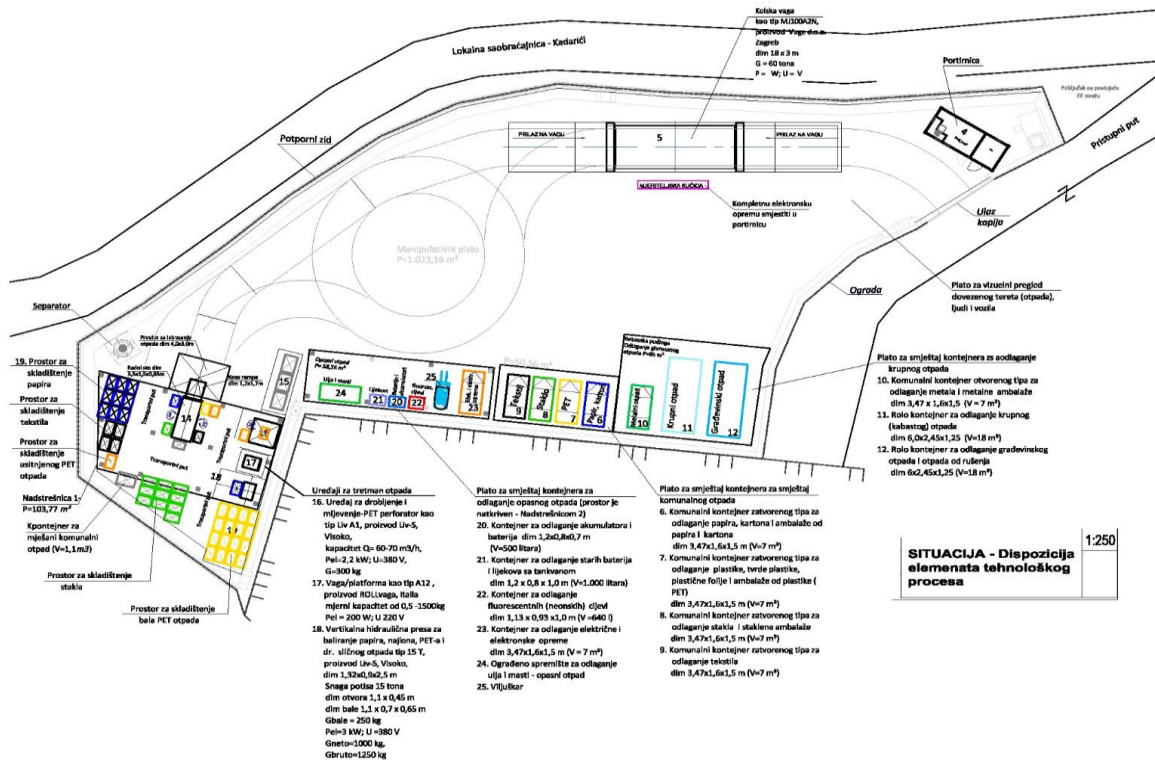
U 2019. godini započeta je izgradnja reciklažnog dvorišta na području općine Ilijaš na lokaciji RJ KJKP "Vodostan" d.o.o. Ilijaš i KJKP Rad d.o.o. Sarajevo površine 1.567,86 m² na kojem stanovnici Ilijaša, po završetku istog, mogu dovoziti otpad iz svojih objekata gdje se ono privremeno skladišti, reciklira do odvoza na konačno zbrinjavanje.

Reciklažno dvorište se sastoji od sljedećih cjelina:

- Sortirnica sa privremenim skladištem - ručno sortiranje (prostor natkriven nadstrešnicom)
- Plato za smještaj kontejnera za odlaganje opasnog otpada (prostor natkriven nadstrešnicom)
- Plato za smještaj kontejnera za odlaganje komunalnog otpada,
- Plato za smještaj kontejnera za odlaganje kabastog, građevinskog i metalnog otpada,
- Kolska vaga.

S obzirom na fizičko-hemijske karakteristike otpada, na prostoru reciklažnog dvorišta, predviđen0 je nekoliko tehnoloških procesa prikupljanja, mehaničke obrade i privremenog skladištenja otpada i to:

- 1) Razdvajanje, tretman i privremeno skladištenje odvojeno prikupljenog komunalnog otpada (papir, karton, staklo, metali, tekstil, PET, plastika, tvrda plastika),
- 2) Skladištenje krupnog kabastog otpada,
- 3) Skladištenje sitnog građevinskog otpada i
- 4) Skladištenje posebnih kategorija otpada,
 - Portirnica
 - Manipulativna površina.

Prikaz br. 12: Reciklažno dvorište, dispozicija elemenata tehnološkog procesa (Izvor: Izvod iz Glavnog projekta Reciklažno dvorište, Enova d.o.o. april 2018.)

U 2019. godini završeni su radovi I faze Reciklažnog dvorišta na području općine Ilijaš u vrijednosti 330.000,00 KM, a obuhvatali su: građevinske radove, izgradnja fekalne i oborinske kanalizacije i izgradnja potpornog zida.

U toku su radovi na izgradnji II faze izgradnje Reciklažnog dvorišta u vrijednosti 250.000,00 KM, a obuhvataju sljedeće radove: izgradnja platoa-manipulativne površine, izgradnja objekata i radovi elektroinstalacija.

Upravljanje otpadom koji nastaje u naseljenim mjestima predstavlja složen sistem planskih mjera kako bi se taj otpad neutralizovao. Prikupljanje i deponovanje otpada sa područja Kantona Sarajevo, uključujući i općinu Ilijaš, je povjereno Kantonalnom javnom komunalnom preduzeću „Rad“ iz Sarajeva i isti ovu vrstu aktivnosti vrši od 1997. godine do danas i isti se sa područja općine odvozi:

- kontejnerima 1,1 m³ u područjima kolektivnog stanovanja i urbanog dijela općine za prikupljanje komunalnog otpada, ali i otpada za reciklažu (papir, plastika i staklo),
- prikupljanje kabastog otpada na određenim lokacijama pored kontejnera tri puta godišnje u toku akcija prikupljanja kabastog otpada.

Prikupljanje miješanog komunalnog otpada sa područja KS, Općine na području Kantona Sarajevo nemaju značajnijih nadležnosti u oblasti upravljanja čvrstim otpadom, niti imaju usvojene Odluke kojima se propisuje upravljanje otpadom. Da bi se unaprijedila oblast upravljanja otpadom na nivou KS, nakon što se usvoji Zakon o lokalnoj samoupravi, neophodno je riješiti pitanje usvajanja predloženog Zakona o upravljanju komunalnim otpadom KS i usvajanje novog Zakona o komunalnoj oblasti i Zakona o komunalnoj čistoći.

3.1.1.8.8. Stanovanje

U objektima kolektivnog stanovanja na području Ilijaša i Srednjeg ima ukupno 1.320 stanova izgrađenih prije 1992. godine i 104 stana u Starom Ilijašu i Mrakovu koji su izgrađeni poslije 1996. godine.

U poslijeratnom periodu izgrađeno je ukupno pet(5) zgrada kolektivnog stanovanja. Preduzeće Industrija građevinskog materijala "IGM" d.o.o. Visoko, 2005-2006 godine izgradilo je prvo zgradu kolektivnog stanovanja na području općine Ilijaš, u poslijeratnom periodu, spratnosti prizemlje + tri sprata (stambeni dio) sa ukupno 26 stanova, odnosno 1.651,14 m² i prizemlje + sprat (poslovni prostori) sa ukupno 46 poslovnih prostora, odnosno 2.550,14 m².

Investitor	2014-2016		2017		2018		2019	
	stanova	poslovnih prostora	stanova	poslovnih prostora	stanova	poslovnih prostora	stanova	poslovnih prostora
IGM d.o.o.Visoko					47			
Fazum Gradnja d.o.o.	26	5	23	4			24	4

Tabela br. 47: Pregled izgrađenih stambenih i stambeno poslovnih zgrada kolektivno stanovanje 2016-2019. godina

(Izvor: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša)

U fazi je izgradnja stambenog objekta investitora Fazum Gradnja d.o.o. Ilijaš u ulici Omladinska, sa ukupno 16 stambenih jedinica.

Izdana je urbanistička saglasnost za izgradnju stambeno-poslovnog objekta za kolektivno stanovanje na lokalitetu nekadašnje "samačka zgrada" koja je porušena, investitora Fond Kantona za izgradnju stanova sa suterenom u dvije eteže sa garažnim mjestima i ostavama, 7 poslovnih prostora u prizemlju i 102 stambene jedinice u prizemlju i spratovima.

Zajedničko održavanje zgrada

Zakonska regulativa

Održavanje zajedničkih dijelova zgrada i upravljanje zgradama na području Kantona Sarajevo uređeno je Zakonom o upravljanju zajedničkih dijelova zgrade (Sl. Novine Kantona Sarajevo 19/17.)

Iako je ova oblast bila regulisana i predhodnim zakonom iz 2012. godine, održavanje zajedničkih dijelova zgrada na području općine Ilijaš nije na potrebnom nivou.

U mnogim zgradama, zbog nezainteresovanosti etažnih vlasnika, još uvijek nisu formirani kućni savjeti, niti izabrani upravitelji zgrada koji bi se brinuli o upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova zgrada. Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Uprava za stambena pitanja e ovlašteno da u takvim zgradama odredi prinudnog upravitelja.

Mnogi etažni vlasnici i dalje ne shvataju da su zajednički dijelovi zgrada njihova zajednička i nedjeljiva svojina, te da su je dužni održavati.

Iako su uložena znatna sredstva od strane Ministarstva i Općine Ilijaš na sanaciji ratnih oštećenja i neadekvatnog održavanja stambenih zgrada, još uvijek nisu sanirani svi objekti kolektivnog stanovanja.

Izvršena je zamjena dotrajalog i oštećenog krovnog pokrivača i krovne građe, oluka i opšava dimnjaka, da bi se stambene zgrade zaštitile od daljnjeg propadanja, ali su značajna sredstva potrebna za obnovu fasada na zgradama kolektivnog stanovanja.

Skoro svi objekti kolektivnog stanovanja nemaju toplinsku zaštitu jer su građeni prije 50 godina i više, a ostala infrastruktura je izgrađena (voda, električna energija, toplovodna, ili gasna mreža, telefon, kablovska televizija).

U posljednje vrijeme etažni vlasnici, samoinicijativno, izvode radove na utopljavanju zgrada kolektivnog stanovanja, što je pohvalno za objekte gdje se to završi za cijelu zgradu ali umjesto efekta dobijemo ružnu sliku fasade, sanira se i uredi jedna polovina fasade, dvije trećine, a ima slučajeva da etažni vlasnik izvrši radove na uređenju fasade zgrade kolektivnog stanovanja samo na zidovima svog stana.

Etažni vlasnici, također samovoljno mijenjaju izgled fasada na način da mijenjaju stolariju, postavljase drvena, PVC stolarija u raznim bojama, zatvaraju terase i lidže, mijenjaju namjenu ulaznih hodnika i vrše druge radove bez pribavljanja dokumentacije od strane nadležnog općinskog organa. Nažalost zbog neefikasnosti inspekcijskih organa, trebaće dosta vremena i angažmana da se stanje popravi i da etažni vlasnici, bez obzira što su vlasnici stambenih jedinica u stambenim objektima. shvate i razumije da se radi o urbanoj gradskoj zoni i da objekte treba uređivati i vršiti intervencije na istim samo na osnovu odobrenja nadležnog organa općine.

Rb	Adresa objekta	Spratnost	Broj stamb. jedinica	Godina izgradnje	Krov	Fasada i zajednički dijelovi zgrade	Upravitelj zgrade
1	126 Ilijaške brigade broj: 2 i 4	P+4	40	1968	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Sarajevo stan
2	126 Ilijaške brigade broj: 8 i 10	P+3	27	1960	Drveni kosi saniran	Sanirani	Sarajevo stan
3	126 Ilijaške brigade broj: 12 i 14	P+3	24	1965	Ravni krov saniran	Sanirani	
4	126 Ilijaške brigade broj: 22 i 24	P+2	18	1962	Drveni kosi saniran	Sanirani	
5	126 Ilijaške brigade broj: 32 i 34	P+2	18	1962	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
6	126 Ilijaške brigade broj: 40 i 42	P+2	18	1962	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
7	126 Ilijaške brigade broj: 52 i 54	P+5	32	1978	Nije oštećen	Nije sanirano	Sarajevo stan
8	126 Ilijaške brigade broj: 88, 90 i 92	P+5	45	1971	Nije oštećen	Nije sanirano	Sarajevo stan
9	126 Ilijaške brigade broj: 94, 96 i 98	P+5	45	1976	Nije oštećen	Nije sanirana	Metal Esport
10	126 Ilijaške brigade broj: 100 i 102	P+6	56	1985	Nije oštećen	Nije sanirano	
11	126 Ilijaške brigade broj: 1 i 3	P+3	28	1960	Drveni kosi saniran	Sanirani	
12	126 Ilijaške brigade broj: 7 i 9	P+2	15	1964	Drveni kosi saniran	Sanirani	
13	126 Ilijaške brigade broj: 15 i 17	P+2	14	1957	Drveni kosi saniran	Sanirani	
14	126 Ilijaške brigade broj: 31 i 33	P+2	14	1957	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
15	126 Ilijaške brigade broj: 39 i 41	P+2	14	1957	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
16	126 Ilijaške brigade broj: 49 i 51	P+2	14	1957	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	
17	126 Ilijaške brigade broj: 57	P+4	15	1987	Ravni nije oštećen	Nije potrebna sanacija	Sarajevo stan
18	126 Ilijaške brigade broj: 59	P+6	28	1987	Ravni nije oštećen	Nije potrebna sanacija	Sarajevo stan
19	126 Ilijaške brigade broj: 61	P+6	21	1987	Ravni nije oštećen	Nije sanirana (manja oštećenja)	Sarajevo stan
20	126 Ilijaške brigade broj: 63	P+6	15	1987	Ravni nije oštećen	Nije sanirana (manja oštećenja)	Sarajevo stan
21	126 Ilijaške brigade broj: 65	P+4	15	1990	Ravni nije oštećen	Nije potrebna sanacija	Sarajevo stan
22	126 Ilijaške brigade broj: 67	P+6	21	1990	Ravni nije oštećen	Nije potrebna sanacija	Sarajevo stan
23	126 Ilijaške brigade broj: 69	P+6	21	1990	Ravni nije oštećen	Nije potrebna sanacija	Sarajevo stan

24	Ivana Franje Jukića broj: 10 i 12	P+4	40	1962	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Sarajevo stan
25	Ivana Franje Jukića broj: 14 i 16	P+2	24	1966	Ravni krov djelimično saniran	Nije sanirano	Sarajevo stan
26	Ivana Franje Jukića broj: 18 i 20	P+2	18	1962	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
27	Ivana Franje Jukića broj: 22, 24, 26 i 28	P+2	24	1961	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Jobing d.o.o
28	Ivana Franje Jukića broj: 30, 32, 34 i 36	P+2	24	1961	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Jobing d.o.o
29	Ivana Franje Jukića broj: 38, 40, 42 i 44	P+2	24	1961	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Sarajevo stan
30	Ivana Franje Jukića broj: 46	Prizemlje	2	1958	Nije saniran	Nije sanirano	
31	Ivana Franje Jukića broj: 48	Prizemlje	2	1958	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
32	Ivana Franje Jukića broj: 50	Prizemlje	2	1958	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
33	Ivana Franje Jukića broj: 52	Prizemlje	2	1958	Dio saniran vlastitim sredstvima stanara	Nije sanirano	
34	Kakanjska broj: 1.	P+1	4	1961	Drveni kosi krov saniran, sanirana ? fasade od strane stanara		
35	Kakanjska broj: 3.	P+1	4	1964	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	Epismont do.o.
36	Kakanjska broj: 5.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	Epismont do.o.
37	Kakanjska broj: 7.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	
38	Kakanjska broj: 9.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	
39	Kakanjska broj: 11.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Sanirana 1/3 fasade od strane stanara	Epismont do.o.
40	Kakanjska broj: 13.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Sanirana 2/3 fasade od strane stanara	
41	Kakanjska broj: 15.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
42	Kakanjska broj: 17.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
43	Kakanjska broj: 19.	P+1	4	1954	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
44	Kakanjska broj: 21.	P+1	4	1954	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
45	Kakanjska broj: 27.	P+1	4	1954	Drveni kosi saniran	Sanirana ? fasade od strane stanara	
46	Kakanjska broj: 29.	P+1	6	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	

47	Kakanjska broj: 31.	P+1	4	1954	Drveni kosi saniran	Sanirana ? fasade od strane stanara	
48	Kakanjska broj: 2.	P+1	4	1956	Drveni kosi saniran	Sanirana 2/3 fasade od strane stanara	
49	Kakanjska broj: 4.	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Sanirana 2/3 fasade od strane stanara	
50	Kakanjska broj: 6.	P+1	5	1947	Drveni kosi saniran	Sanirana 1/3 fasade od strane stanara	
51	Kakanjska broj: 8.	P+1	4	1939	Drveni kosi saniran	Sanirana ? fasade od strane stanara	
52	Kakanjska broj: 10.	P+1	4	1939	Drveni kosi saniran	Sanirana 2/3 fasade od strane stanara	
53	Kakanjska broj: 12.	P+1	4	1939	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
54	Kakanjska broj: 18.	P+1	6	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
55	Omladinska broj: 2	P+1	6	1954	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Sarajevo stan
56	Omladinska broj: 4	P+1	6	1954	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Sarajevo stan
57	Omladinska broj: 6	P+1	6	1954	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Sarajevo stan
58	Omladinska broj: 8	P+1	6	1954	Drveni kosi saniran	Sanirana ? fasade od strane stanara	Sarajevo stan
59	Hašima Spahića broj: 2 i 4	P+2	18	1958	Drveni kosi saniran		Sarajevo stan
60	Hašima Spahića broj: 10, 12, 14, 16, 18 i 20,	P+4	74	1981	Drveni kosi saniran	Sanirani zajednički dijelovi zgrade	Sarajevo stan
61	Hašima Spahića broj: 22, 24 i 26	P+3	36	1979	Ravni krov, sanirano 2/3 krova	Nije sanirano	Sarajevo stan
62	Hašima Spahića broj: 26a do 26 f	Prizemlje	6	1979	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji.		
63	Hašima Spahića broj: 28, 30, 32 i 34	P+4	45	1982	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	Metal Eksport
64	Hašima Spahića broj: 19	P+1	4	1955	Drveni kosi krov saniran, fasada sanirana od strane stanara zgrade, sanirani zajednički dijelovi zgrade		
65	Hašima Spahića broj: 21	P+1	4	1955	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	

67	ul. 28 jul broj: 10	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka ? objekta sanirana od strane stanara dok je drugi stan potpuno devastiran		
68	ul. 28 jul broj: 12	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji.		
69	ul. 28 jul broj: 14	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji.		
70	ul. 28 jul broj: 16	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji.		
71	ul. 28 jul broj: 1.	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji.		
72	ul. 28 jul broj: 7	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji.		
73	ul. 28 jul broj: 9	Prizemlje	2	1952	Urađena od strane stanara		
74	ul. 28 jul broj: 11	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji		
75	ul. 28 jul broj: 13	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji		
76	ul. 28 jul broj: 17	Prizemlje	2	1952	Montažna baraka do sada nije rađeno na njenoj sanaciji		
77	Bosanski put broj: lamela 1,2,3 i 4	P+1	14	1999	Zgrada socijalnog stanovanja		
78	Bosanski put broj: lamela 4a,5,6 i 7	P+1+M	24	2000	Zgrada socijalnog stanovanja		
79	Bosanski put broj: lamela 8,9,10,11 i 12	P+1	20	2002	Zgrada socijalnog stanovanja		
80	Bosanski put broj: lamela 13,14,15 i 16	P+1	16	2002	Zgrada socijalnog stanovanja		
81	Bosanski put broj: lamela 1a,2a i 3a	P+1+M	18	2007	Zgrada socijalnog stanovanja		
82	Bosanski put broj: 41	Prizemlje	2	1958	Fasada sanirana od strane stanara, sanirani zajednički dijelovi zgrade		
83	Bosanski put broj: 39	Prizemlje	2	1958	Nije sanirano		
84	Bosanski put broj: 37	Prizemlje	2	1948	Nije sanirano		

85	Bosanski put broj: 35	Prizemlje	2	1948	Sanirana ? krova i fasade od strane stanara		
86	Bosanski put broj:47	Prizemlje	2	1958	Nije sanirano		
87	Bosanski put broj: 45	Prizemlje	2	1958	Nije sanirano		
88	Bosanski put broj:43	Prizemlje	2	1958	Nije sanirano		
89	Bosanski put broj: 49a,51a,51b,51c,51d,51e	Prizemne i P+1	20	1968	Stanovi pretvoreni u stambene objekte		
90	Bosanski put broj: 153	Prizemlje	2	1912	Sanirano od strane stanara		
91	Bosanski put broj:155	Prizemlje	3	1912	Sanirano od strane stanara		
92	Bosanski put broj:157	Prizemlje	2	1912	Sanirano od strane stanara		
93	Bosanski put broj:159	Prizemlje	2	1913	Nije sanirano		
94	Bosanski put broj: 116,118 i 120	P+1	12	1986	Nije sanirano		
95	Bosanski put broj:122	P+1	4	1952	Nije saniran	Sanirana ? fasade	
96	Bosanski put- Kamenica 13	P+1+M	5	1939	Nije saniran	Sanirana ? fasade	
97	Bosanski put broj:167	Prizemlje	6	1939	Sanirano 2/3 krova	Nije sanirana	
98	Bosanski put broj:169	Prizemlje	5	1939	Sanirana 1/2 krova	Sanirana ? fasade od strane stanara	
99	Bosanski put broj:52	Prizemlje	2	1952	Sanirana ? krova i fasade od strane stanara		
100	ul. Bosanski put broj:54	Prizemlje	2	1952	Fasada sanirana od strane stanara, sanirani zajednički dijelovi zgrade		
101	Bosanski put broj:56	Prizemlje	2	1952	Sanirana ? krova i fasade od strane stanara		
102	Bosanski put broj:58	Prizemlje	2	1952	Sanirana ? krova i fasade od strane stanara		
103	Bosanski put broj:60	Prizemlje	2	1952	Sanirana ? krova i fasade od strane stanara		
104	Bosanski put broj:62	Prizemlje	2	1952	Sanirana ? krova i fasada od strane stanara		

105	Bosanski put broj:70	Prizemlje	2	1952	Nije sanirana		
106	Bosanski put broj:205	P+1	4	1952	Saniran krov od strane	Nije sanirano	
107	Bosanski put broj:237	P+M	3	1958	Krov saniran od strane stanara	Nije sanirano	
108	Bosanski put broj:239	P+1	4	1920	Saniran	Nije sanirano	
109	Bosanski put broj:241	P+1	4	1935	Krov saniran od strane Općine Ilijaš	Urađena ? fasade od strane stanara zgrade	Jobing d.o.o
110	Ul. Brače Trebinca broj: 1	P+1	4	1912	Nije sanirano		
111	Mrakovo bb Romsko naselje faza 1	P+1	4	2014	Zgrada socijalnog stanovanja		
112	Mrakovo bb Romsko naselje faza 1a	P+1	4	2014	Zgrada socijalnog stanovanja		
113	Mrakovo bb Romsko naselje faza 3	P+1	4	2016	Zgrada socijalnog stanovanja		
114	Podlugovi, ul. Moševačka br. 32	P+1	10	1918	Nije sanirano		
115	Podlugovi, ul. Moševačka br. 34	P+1	10	1918	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
116	Podlugovi, ul. Moševačka br. 36	P+1	4	1960	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
117	Podlugovi, ul. Moševačka br. 38	P+1	4	1960	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
118	Podlugovi, ul. Moševačka br. 77	P+1	5	1958	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
119	Podlugovi, ul. Moševačka br. 81	P+1	6	1958	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
120	Srednje br. 1 - stara škola	P+1	6	1959	Nije sanirano		
121	Srednje br. 6	P+1	4	1966	Nije sanirano		
122	Srednje br. 7	Prizemlje	2	1966	Nije sanirano		
123	Srednje br. 9	P+1	4	1973	Drveni kosi saniran	Nije sanirana	
124	Srednje br. 11	Prizemlje	2	1958	Saniran krov i fasada od strane stanara, sanirani zajednički dijelovi zgrade		
125	Srednje br. 12	Pr.	2	1958	Sanirana ? krova i fasade od strane stanara		
126	Srednje br. 13	Pr.	2	1958	Sanirana ? krova i fasade od strane stanara		
127	Srednje br. 14	P+1	3	1967	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	

128	Srednje br. 20	P+2	12	1973	Ravni krov, bez oštećenja	Nije sanirano	
129	Srednje br. 55	P+1	8	1956	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
130	Srednje br. 51	P+1	4	1959	Nije sanirano		
131	Srednje br. 53	P+1	4	1959	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
132	Srednje br. 67	P+1	4	1959	Drveni kosi saniran	Nije sanirano	
133	Srednje br. bb	P+M.	2	1955	Nije sanirano		

Tabela br. 48: Spisak stanova na području općine Ilijaš i trenutno stanje istih
 (Izvor: Služba za stambeno komunalne poslove, građenje i zaštitu okoliša)

Individualnu stambenu izgradnju ne prati razvoj infrastrukture, a prije svega putne infrastrukture.

MJESNA ZAJEDNICA	NASELJENO MJESTO	DOMAĆINSTVA	STANOVI-KUĆE
LJUBNIĆI	Balibegovići	30	58
	Banjer	3	6
	Ljubnići	205	291
		238	355
LJEŠEVO	Lješevo	308	420
	Odžak	85	141
		393	561
PODLUGOVI	Podlugovi	401	667
	Sovrle	390	684
		791	1351
MRAKOVO	Mrakovo	844	1372
	Popovići	80	109
		924	1481
ILIJAŠ GRAD	Ilijaš	1217	1610
	Kadarići	137	252
		1354	1862
ILIJAŠ STARI	Karaula	88	175
	Vlaškovo	127	236
	Stari Ilijaš	489	697
		704	1108
MISOČA	Donja Misoča	146	204
	Gornja Misoča	112	146
		258	350
LUKA	Donja Bioča	34	83
	Gornja Bioča	66	160
	Luka	319	462
		419	705
MALEŠIĆI	Malešići	223	530
	Ribarići	17	34
		240	564
LJUBINA	Korita	3	32
	Kožlje	11	32
	Ljubina	22	43
	Solakovići	69	99
	Vidotina	3	12
		108	218

SREDNJE	Bokšići	11	54
	Donji Čevljanovići	30	53
	(Duboki Potok)	3	5
	Duševine	3	52
	Gojanovići	31	73
	(Han Šići)	3	13
	Homar	19	39
	Ivančići	52	94
	Krivajevići	14	80
	Lađevići	2	16
	(Luka / stubline)	4	13
	Medojevići	32	66
	Moševići	25	45
	Nišići	19	191
	Srednje	127	204
	Stomorine	18	25
	(Stubline)	3	5
	(Sabanci)	3	7
	(Vilić)	3	5
	Visojevica	10	17
	(Zlotege)	3	9
	393	1066	
KAMENICA	(Buljetovina)	3	40
	(Hadžići)	3	12
	Kamenica	239	325
	(Krčevine)	3	34
		248	411
GAJEVI	Donje Selo	37	78
	Draževići	3	5
	Gajevi	20	65
	G.Čevljanovići	20	44
	Lipnik	4	13
	Rakova noga	3	9
	Vrutci	33	80
	Vukasovići	34	67
		154	361
DRAGORADI	Dragoradi	53	79
	Gajine	23	31
	Podlipnik	3	1

	Sudići	36	73
	Vladajevići	22	46
		137	230
Ukupno za ILIJAŠ:		6361	10623

Tabela br. 49: Broj stanova, kuća po MZ

(Izvor: Popis stanovništva 2013. po mjesnim zajednicama i naseljenim mjestima)

Trenutno na području općine izgrađeno je 9.199 stambena objekta individualnog stanovanja, izgrađeno je više novih naselja uz već postojeća naselja (Podlugovi, Mrakovo, Luka, Lješevno, Kadarići). Angažmanom općinskog menadžmenta u naselja je dovedena električna energija, vodovodna i kanalizaciona mreža, asfaltirani putni pravci, telefonska i kablovska mreža. U narednom periodu potrebno je dalje raditi na unaprijeđenju infrastrukture i uslova stanovanja.

Jedan od problema koji je prisutan na području općine Ilijaš, a i Kantona Sarajevo, su bespravno izgrađeni stambeni objekti, kojih na području općine ima cca 1000. Problem usložnjava činjenica da trenutno u Kantonu Sarajevo nema zakonske regulative koja bi omogućila legalizaciju bespravno izgrađenih objekata. Odluka o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata (Sl. novine Kantona Sarajevo broj: 6/06, 18/07, 18/08, 35/12 i 51/15) omogućavala je legalizaciju zaključno sa 31.01.2016. godine. Ovdje treba istaći činjenicu da i svi investitori koji su podnosili zahtjeve do tog perioda nisu iskoristili svoja prava, nego su više puta podnosili zahtjeve za naknadnu urbanističku saglasnost, a nikada nisu završili postupak i zatražili naknadno odobrenje za građenje, da li iz finansijskih razloga ili neznanja, ali ovdje treba pomenuti i grupu bespravnih graditelja koji nisu završili postupke, a bili oslobođeni obaveza plaćanja naknada, a koje obaveze je preuzimalo Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo za porodice šehida i poginulih boraca, ratne vojne invalide i boračku populaciju.

U periodu 2016-2019. godina na području BiH, posebno Federaciji BiH pojavilo se interesovanje stranih investitora za izgradnjom stambenih tzv. apartmanskih objekata. Ova potreba je bila jako izražena na području općine Ilijaš, posebno u periodu 2016. i 2017. godine. Strani investitori, većinom iz arapskih zemalja su, bez predhodne upute nadležnih općinskih organa, a putem raznih posrednika koji su u tim poslovima tražili svoj interes, kupovali zemljište koje nije bilo uređeno, bez prilaza, vode kanalizacije i ostale infrastrukture. Općina je dala podršku svim investitorima, bez obzira odakle su dolazili, ali pod uslovom da se u potpunosti ispoštuje zakonska regulativa. Shodno tome u periodu od 2016. godine za izgradnju naselja apartmanskog tipa općina je usvojila 24 planska provedbena dokumenta i na taj način smo putem isti usmjerili strane investitore na izgradnju urbanih naselja sa potpuno izgrađenom infrastrukturom. Možemo reći da na području općine nije bilo neplanske izgradnje kada su u pitanju apartmanska naselja. Zbog jako komplikovanje procedure proces do izgradnje objekata traje dugo. Shodno usvojenoj planskoj dokumentaciji na području Popovića od strane firme MM United d.o.o. izgrađeno je 55 novih individualnih objekata, apartmanskog tipa, u Mrakovu od strane firme Alamiya d.o.o. 9 objekata apartmanskog tipa, a pokrenute su aktivnosti na više lokaliteta na provođenju planske dokumentacije:

- Savića Brdo, investitor "Alsamhan" d.o.o. u fazi izdavanje dokumentacije o građenju za infrastrukturu i objekte,
- Sovrle, investitor "Bosnian international tourism d" d.o.o, izdata dokumentacija o građenju za izgradnju infrastrukture unutar naselja,
- Sovrle investitor "Alhammad group" d.o.o. "DBR Trading" d.o.o. i investitor "Bosnian international tourism d" d.o.o, u u fazi postupak izdavanja dokumentacije o građenju za infrastrukturu van naselja,

- Sovrle investitora "DBR Trading" d.o.o. u fazi izdavanje dokumentacije o građenju za infrastrukturu unutar naselja,
- Makka Real Estate d.o.o. u Mrakovu izdata odobrenja za infrastrukturu tri stambena objekta,
- My Bosnija Greeland d.o.o. u Malešićima, izdato odobrenje za infrastrukturu i izgradnju osam objekata,
- Azda d.o.o. u Bioći izdate urbanističke saglasnosti za infrastrukturu i izgradnja 31 stambeni objekat, u toku postupak izdavanja odobrenja za građenje za infrastrukturu,
- U obuhvatu RP Savića Brdo firmi Samara d.o.o. izdata odobrenja za izgradnju infrastrukture i izgradnju 7 stambenih objekata.

PROSTORNO PLANSKA DOKUMENTACIJA

Razvojna prostorno planska dokumentacija:

- Prostorni plan Kantona Sarajevo za period 2003-2023 (Sl.novine KS broj: 26/06, 4/11 i 22/17).
- Prostorni plan područja posebnih obilježja zaštićeni pejzaž"BIJAMBARE" (Sl. novine KS 23/09),
- Urbanistički plan Grada Sarajeva za urbano područje Ilijaš za period 1986-2015 (Sl. novina KS broj: 26/05),
- U fazi izrada novog Urbanističkog plana za urbano područje Ilijaš (Odluka o pristupanju izradi Sl. novine KS broj:48/16).

Rb	Regulacioni plan	Plan parcelizacije	Površina (ha)	Sl. novine Kantona Sarajevo
1	Industrijska zona "Luka"		48,3	33/08,3/16,49/17
2	"Centar"		29,4	35/10,42/13,27/14,43/14,42/16,49/17
3	"Alića Gaj"		14,7	45/14,2/18
4	"Savića Brdo"		31,44	27/17
5	"Stari Ilijaš"		67,1	27/17
6	Industrijska zona "Željezara"		45,3	12/01,12/17
7	"Komunalno groblje Haluge"		7,4	32/01
8	"Banovac"		31,8	34/11,39/13,30/16,13/17
9	"PDI Bosna"		6,5	15/12,49/17
10	"Podlugovi I"		59,31	44/13,3/17
11	"Podlugovi II"		51,9	44/13,49/14
12	"Srednje"		21	14/13,5/15,2/16
13	"Ljubnići-Tref" farma		3,8	45/14

Tabela br. 50: Regulacioni planovi
(Izvor: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša)

Rb	Regulacioni plan	Plan parcelizacije	Površina (ha)	Broj individualnih objekata	Broj objekata društvene infrastrukture	Sl. novine Kantona Sarajevo
1	Haluge Mrakovo "Tevasul" d.o.o.		14,1	132	1	14/17
2	Karaula "Talhah" d.o.o.		6,4	61	1	49/17
3	Gornji Kadarići "Union real estate" d.o.o.		6,7	57	3	49/17
4	Savića Brdo 1 "Alsamhan"		4,3	16		27/17
5	Sovrle "Bosnian international tourism" d.o.o.		2,6	47		43/17
6	Sovrle 1 "Alhammad group" d.o.o.		1	17	1	30/17
7	Sovrle 2 "DBR Trading" d.o.o.		5,07	63		23/17
8	Mrakovo "Al Alamiya" d.o.o.		3,7	9		31/16
9	Mrakovo 1 "Aldana" d.o.o.		1,2	16		26/20
10		Popovići "MM United" d.o.o.		57	3	39/13,49/1
11		Mrakovo "Makka Real Estate" d.o.o.	2,19	26		616
12		Donja Bioča, Faza I "Compact Invest" d.o.o.	86,87	263		44/13
13		Bioča I "Asser Al Khalidi" d.o.o.	11,16	33		31/16
14		Bioča II "Azda" d.o.o.	23,71	32	2	31/16
15		Ljubnići, "Senabil" d.o.o.	12,48	61		44/13,12/15
16		Ljubnići I "Amlaki" d.o.o.	6,91	117		18/15
17		Malešići "My Bosnia Greenland" d.o.o.	2,84	48		33/15
18		Ivančići "Wasel Real Estate" d.o.o.	2,57	48		1215
19		Nišići, "Alhama Company"	1	6		1016
20		Kamenica, Crna Rijeka Balta Mirsad	5,32	36		19/16

21		Dragoradi, "Ayaseen" d.o.o.				14/17
22		Turističko kreacioni kompleks "Pioneers System" d.o.o.	6,4		Hotel sa 10 bungalova	14/17
23		Popić Živko, Ljubnići	1,92	6		23/17
24		Ljubnići II "Aquasan" d.o.o.	11,1	16		27/17

Tabela br. 51: Pregled provedbene dokumentacije za izgradnju apartmanskih naselja

(Izvor: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša)

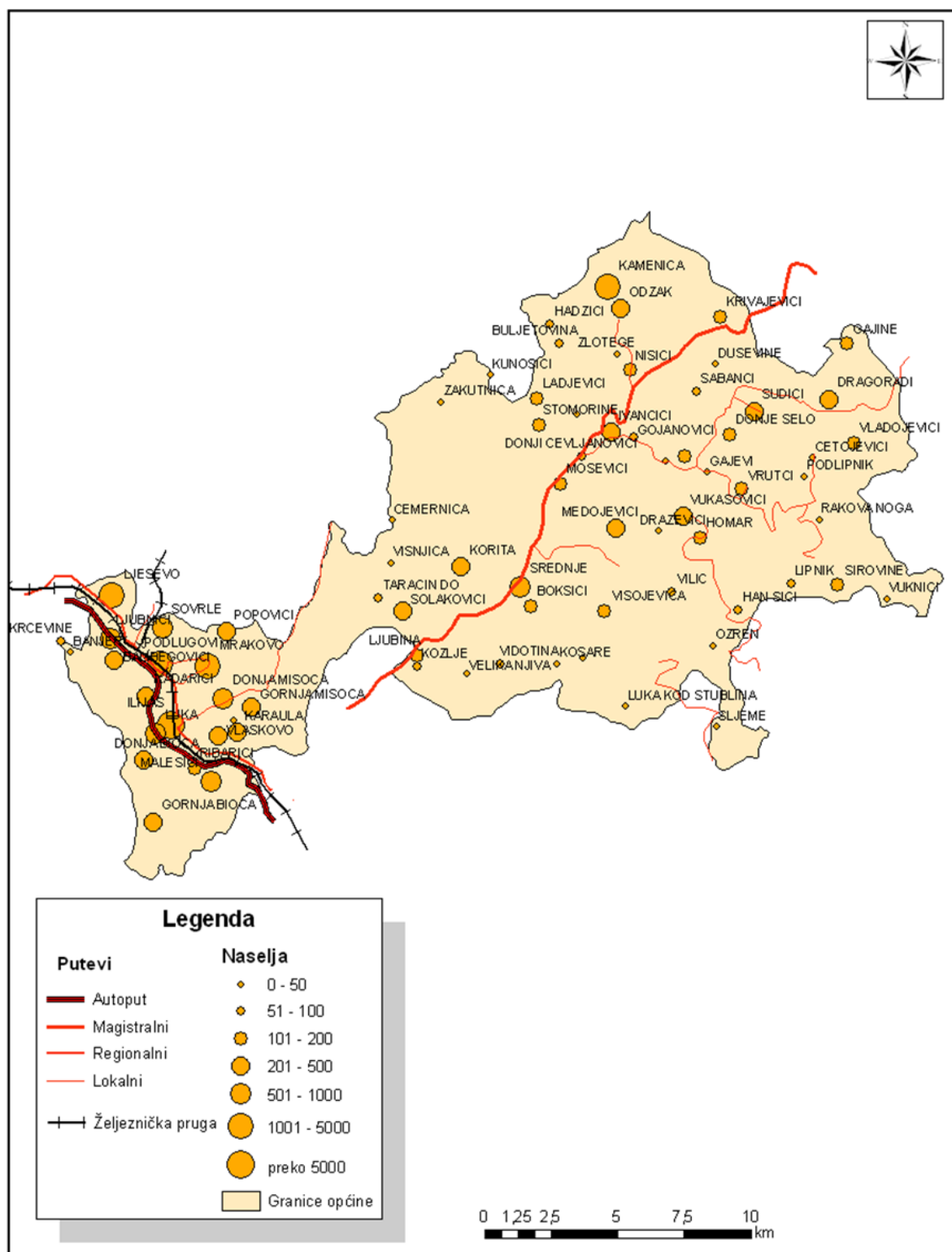
Trenutno na području općine izgrađeno je 9.199 stambena objekta individualnog stanovanja, izgrađeno je više novih naselja uz već postojeća naselja (Podlugovi, Mrakovo, Luka, Lješevno, Kadarići). Angažmanom općinskog menadžmenta u naselja je dovedena električna energija, vodovodna i kanalizaciona mreža, asfaltirani putni pravci, telefonska i kablovska mreža. U narednom periodu potrebno je dalje raditi na unaprijeđenju infrastrukture i uslova stanovanja.

Jedan od problema koji je prisutan na području općine Ilijaš, a i Kantona Sarajevo, su bespravno izgrađeni stambeni objekti, kojih na području općine ima cca 1000. Problem uslozjava činjenica da trenutno u Kantonu Sarajevo nema zakonske regulative koja bi omogućila legalizaciju bespravno izgrađenih objekata. Odluka o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata (Sl. novine Kantona Sarajevo broj:6/06,18/07,18/08,35/12 i 51/15) omogućavala je legalizaciju zaključno sa 31.01.2016 godine. Ovdje treba istaći činjenicu da i svi investitori koji su podnosili zahtjeve do tog perioda nisu iskoristili svoja prava, nego su više puta podnosili zahtjeve za naknadnu urbanističku saglasnost, a nikada nisu završili postupak i zatražili naknadno odobrenje za građenje, da li iz finansijskih razloga ili neznanja, ali ovdje treba pomenuti i grupu bespravnih graditelja koji nisu završili postupke, a bili oslobođeni obaveza plaćanja naknada, a koje obaveze je preuzimalo Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo za porodice šehida i poginulih boraca, ratne vojne invalide i boračku populaciju.

U periodu 2016 -2019 godina na području BiH, posebno Federaciji BiH pojavilo se interesovanje stranih investitora za izgradnjom stambenih tkz. apartmanskih objekata. Ova potreba je bila jako izražena na području općine Ilijaš, posebno u periodu 2016 i 2017. godine. Strani investitori, većinom iz arapskih zemalja su, bez predhodne upute nadležnih općinskih organa, a putem raznih posrednika koji su u tim poslovima tražili svoj interes, kupovali zemljište koje nije bilo uređeno, bez prilaza, vode kanalizacije i ostale infrastrukture. Općina je dala podršku svim investitorima, bez obzira odakle su dolazili, ali pod uslovom da se u potpunosti ispoštuje zakonska regulativa. Shodno tome u periodu od 2016 godine za izgradnju naselja apartmanskog tipa općina je usvojila 24 planska provedbena dokumenta i na taj način smo putem isti usmjerili strane investitore na izgradnju urbanih naselja sa potpuno izgrađenom infrastrukturom. Može mo reći da na području općine nije bilo neplanske izgradnje kada su u pitanju apartmanska naselja. Zbog jako komplikovanje procedure proces do izgradnje objekata traje dugo.

Shodno usvojenoj planskoj dokumentaciji na području Popovića od strane firme MM United d.o.o. izgrađeno je 55 novih individualnih objekata, apartmanskog tipa, u Mrakovu od strane firme Alamiya d.o.o. 9 objekata apartmanskog tipa, a pokrenute su aktivnosti na više lokaliteta na provođenju planske dokumentacije:

- Savića Brdo, investitor "Alsamhan" d.o.o. u fazi izdavanje dokumentacije o građenju za infrastrukturu i objekte,
- Sovrle, investitor "Bosnian international tourism d.o.o.", izdata dokumentacija o građenju za izgradnju infrastrukture unutar naselja,
- Sovrle investitor "Alhammad group" d.o.o. "DBR Trading" d.o.o. i investitor "Bosnian international tourism d.o.o.", u fazi postupak izdavanja dokumentacije o građenju za infrastrukturu van naselja
- Sovrle investitora "DBR Trading" d.o.o. u fazi izdavanje dokumentacije o građenju za infrastrukturu unutar naselja
- Makka Real Estate do.o. u Mrakovu izdata odobrenja za infrastrukturu tri stambena objekta,
- My Bosnia Greenland d.o.o. u Malešićima, izdato odobrenje za infrastrukturu i izgradnju osam objekata,
- Azda d.o.o. u Bioći izdate urbanističke saglasnosti za infrastrukturu i izgradnja 31 stambeni objekat, u toku postupak izdavanja odobrenja za građenje za infrastrukturu,
- U obuhvatu RP Savića Brdo firmi Samara d. o.o. izdata odobrenja za izgradnju infrastrukture i izgradnju 7 stambenih objekata.

Prikaz br. 13: Karta Ilijaša sa brojem stanovnika po naseljenim mjestima
 (Izvor: Muniba Osmanović MA Geografije (Turizam i zaštita okoliša) u programu Arc GIS 10.0)

Usvojeno je i u toku izrada više RP i planova parcelizacije za izgradnju individualnih objekata, apartmanskog tipa.

Rb	Regulacioni plan	Plan parcelizacije	Površina (ha)	Broj individualnih objekata	Broj objekata društvene infrastrukture	Status plana
1	Haluge Mrakovo		14,1	132	1	Usvojen
2	Karaula		6,4	61	1	Usvojen
3	Gornji Kadarići		6,7	57	3	Usvojen
4	Savića Brdo 1		4,3	16		Usvojen
5	Sovrle		2,6	47		Usvojen
6	Sovrle 1		1	17	1	Usvojen
7	Sovrle 2		5,07	63		U fazi nacrt plana
8	Mrakovo		3,7	9		Usvojen
9	Mrakovo 1		1,2			U fazi izrada koncepta
10		Popovići		55	3	Usvojen
12		Makka Real Estate	2,19	26		Usvojen
13		Dragoradi		105		Usvojen
14		Turističko rekreacioni kompleks "Pionirs"	6,4		Hotel sa 10 bungalova	Usvojen

Tabela br. 52: Pregled provedbene dokumentacije za izgradnju stambenih objekata, apartmanskog tipa
(Izvor: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša)

3.1.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza

Analiza je rezultat dviju radionica, održanih u augustu 2020. godine, na kojima se od strane sektorske radne grupe za životnu sredinu i infrastrukturu, te u saradnji sa zainteresiranim partnerima, diskutovalo o svim ključnim faktorima koji utiču na očuvanje zdrave životne sredine i na razvoj infrastrukture, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima općine Ilijaš.

PESTEL analiza

Zajednička ocjena članova radne grupe za životnu sredinu i infrastrukturu je da na razvoj ovog sektora najveći pozitivan politički uticaj imaju efikasno funkcionisanje svih nivoa vlasti u smislu donošenja zakonske regulative, mogućnost pribavljanja kreditnih sredstava i sredstava fondova za zaštitu okoliša te činjenica da općina Ilijaš teritorijalno pripada Kantonu Sarajevo kao i politička odlučnost na svim nivoima vlasti u provođenju zakonskih propisa iz ove oblasti.

Među političkim faktorima koji ograničavajuće djeluju na očuvanje životne sredine i unapređenje infrastrukture na području općine Ilijaš prepoznati su ograničena nadležnost lokalne samouprave u donošenju podzakonskih akata (Odluke, Uredbe) u oblasti okoliša i infrastrukture, kao i nepostojanje ekološke inspekcije i saobraćajne inspekcije na nivou lokalne zajednice.

U okviru ekonomskih faktora od značaja za životnu sredinu i infrastrukturu kao pozitivni su ocijenjeni usvajanje Prostornog plana Kantona Sarajevo 2003-2023 i Regulacionih planova na području općine, te donošenje Odluke o pristupanju izradi Urbanističkog plana za urbano područje općine Ilijaš, funkcionisanje poduzeća u javnom i privatnom sektoru za reciklažu sekundarnih sirovina, izgradnja reciklažnog dvorišta na nivou općine, izgradnja novih privrednih objekata koja utiču na razvoj nove infrastrukture, te povoljna kreditna sredstva i sredstva fondova za okoliš koji također povoljno utiču na razvoj infrastrukture i zaštitu okoliša.

Radna grupa je u okviru socijalnih faktora identificirala kao pozitivno utičuće na životnu sredinu i infrastrukturu povećanje nivoa obrazovne strukture mladih, što utiče povoljno na povećanje ekološke svijesti, poboljšanje kvaliteta života i svijesti o zdravlju koji povećanim očekivanjima utiču na poboljšanje kvaliteta infrastrukture.

Negativnim socijalnim faktorima, koji utiču na kvalitet okoliša, sistemski i urbani razvoj infrastrukture, ocijenjena je kao nepovoljnim bespravna izgradnja i izražena potreba za izgradnjom nove infrastrukture, još uvijek naglašen nedostatak svijesti građana o zaštiti okoliša, kao i niska stopa zaposlenosti koja utiče na povećano nekontrolisano iskorištavanje prirodnih resursa (naročito šumskih).

Tehničko-tehnološki faktori koji idu u prilog razvoju infrastrukture i očuvanju okoliša po ocjeni radne grupe su kvalitetna opremljenost komunalnog preduzeća, uvođenje savremene tehnologije i opreme u proces rada komunalnih preduzeća u Kantonu Sarajevo, kao i pojedinih privrednih subjekata.

Radna grupa je ocijenila da veliki problem u zaštiti okoliša čine veliki broj individualnih ložišta sa upotrebom necertificiranih energenata, nekvalitetan javni saobraćaj i upotreba velikog broja automobila i teretnih vozila čiji dizel motori imaju normu EURO3 i manju, nepokrivenost komunalnim uslugama cijele teritorije Općine, te nenadležnost općine u provođenju inspekcijakog nadzora u oblasti zaštite, okoliša i saobraćajne infrastrukture, a pozitivan uticaj je pribavljanje okolinskih dozvola od strane privrednih subjekata koji podliježu toj obavezi.

U okviru ekoloških faktora ova grupa je prepoznala kao pogodnosti za zaštitu okoliša razvoj infrastrukture, ubranu izgradnju kanalizacione i ostale infrastrukturne mreže u naseljima širom

Općine, pokrivenost područja planskom dokumentacijom, uspostavljene industrijske zone, te prirodne resurse.

Nasuprot tome, kao faktori koji direktno ugrožavaju životnu sredinu, a time i održivi razvoj, identificirani su neposjedovanje uređaja za tretman otpadnih voda, mali broj priključaka na gradsku gasnu mrežu, sporost provođenja regulacionog plana usljed nedostataka sredstava, bespravna izgradnja objekata i neplanska izgradnja infrastrukture, ali i minirana područja, pojava klizišta i nekontrolisana eksploatacija prirodnih resursa (šume, minerala).

Radna grupa je među pravnim faktorima koji pozitivno utiču na očuvanje životne sredine i razvoja infrastrukture istakla postojanje zakonske regulative iz oblasti okoliša, Prostorni plan zaštićenih pejzaža „Bijambare“ i „Skakavac i donošenje odluka o vodozaštitnim zonama vodotoka i izvorišta.

Međutim, pravni kontekst djeluje i ograničavajuće na unapređenje infrastrukture i zaštite okoliša, a radna grupa je uočila da je to u najvećoj mjeri posljedica nepostojanje i neprovođenja Zakona o koncesijama, nprovođenje kaznenih mjera za zagađivače životne okoline, te nedovoljna pokrivenost redarskim i inspekcijским službama (ekološka inspekcija, zaštita prirode, sanitarna).

SWOT analiza

SWOT analiza, kao ključni aparat za identifikaciju mogućih prednosti lokalne zajednice u odnosu na komparativne sisteme, utvrdila je osnovne pravce djelovanja i predstavlja rezultat diskusija i analiza o internim snagama i slabostima i eksternim prijetnjama i mogućnostima koje karakterišu razvoj infrastrukture i zaštitu okoliša na području općine Ilijaš. Identifikovani atributi u donjoj tabeli rezultat su rada učesnika radionica, predstavnika privrede, relevantnih institucija i kompetentnih pojedinaca u Općini i zbirni je iskaz njihovog viđenja postojećeg stanja.

Snage:	Slabosti:
<ul style="list-style-type: none"> • Teritorijalna pripadnost Općine Kantonu Sarajevo 	<ul style="list-style-type: none"> • Bespravna gradnja i pritisak na infrastrukturu
<ul style="list-style-type: none"> • Intenzivna izgradnja infrastrukture (vodovod, kanalizacija, putna infrastruktura, gasna mreža, elektrodistributivna mreža) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna efikasnost inspekcije
<ul style="list-style-type: none"> • Izgrađeno reciklažno dvorište 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna ekološka osviještenost građana o očuvanju okoliša
<ul style="list-style-type: none"> • Otvorena preduzeća za reciklažu metalnog i drugog otpada 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepokrivenost cijele teritorije u pružanju komunalnih usluga
<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja komunalne infrastrukture za prikupljanje ambalažnog i ostalog otpada 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno iskorištavanje prirodnih resursa
<ul style="list-style-type: none"> • Postepeno uvođenje savremenih tehnologija i opreme u poces rada privrednih subjekata 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje Plana upravljanja otpadom
<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšanje obrazovne strukture stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje MSP i preduzetnika koji se bave prikupljanjem i reciklažom ostalog krutog otpada
<ul style="list-style-type: none"> • Izrađen prostorni plan Kantona Sarajevo za period 2003-2023 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje lokacije za odlaganje građevinskog otpada i lokacije za odlaganje zemlje iz iskopa
<ul style="list-style-type: none"> • Donešena odluka o pristupanju izradi novog Urnabističkog plana za urbano područje Ilijaš 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje glavnog kolektora i prečištača fekalnih voda

<ul style="list-style-type: none"> Izrađeni Regulatorni planovi za urbani dio Ilijaša i urbani dio lokaliteta Srednje 	<ul style="list-style-type: none"> Nepostojanje Studija i projekata u svrhu eksploatacije postojećih prirodnih resursa
<ul style="list-style-type: none"> Prirodni resursi 	<ul style="list-style-type: none"> Veliki broj individualnih ložišta sa upotrebom necertificiranih energenata
<ul style="list-style-type: none"> Uspostavljene industrijske zone 	<ul style="list-style-type: none"> Nesistemsko zbrinjavanje površinskih voda i pojava klizišta
<ul style="list-style-type: none"> Politička odlučnost na lokalnom nivou u provođenju zakonskih propisa 	<ul style="list-style-type: none"> Minirane i rizične površine

Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> Raspoloživa sredstva Federalnog i Kantonalnog fonda za okoliš 	<ul style="list-style-type: none"> Nenadležnost lokalne zajednice u provođenju podzakonskih akata (odluke, Uredbe) iz oblasti zaštite okoliša i saobraćajne infrastrukture
<ul style="list-style-type: none"> Kvalitetna opremljenost KJKP u Kantonu Sarajevu 	<ul style="list-style-type: none"> Nenadležnost lokalne zajednice u provođenju inspekcijuskog nadzora u oblasti zaštite okoliša i saobraćajne infrastrukture
<ul style="list-style-type: none"> Postojanje zakonske regulative iz oblasti zaštite okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> Neadekvatno uređena saobraćajna infrastrukturna mreža
<ul style="list-style-type: none"> Prostorni plan za zaštićeni pejzaž „Bijambare“ i „Skakavac“ 	<ul style="list-style-type: none"> Nekvalitetan javni saobraćaj i upotreba velikog broja automobila i teretnih vozila čiji dizel motori imaju normu EUR03 i manju
<ul style="list-style-type: none"> Pokrenute aktivnosti na izradi "Stručnog obrazloženja za proglašenje zaštite Čemerske planine sa kanjom rijeke Misoče" 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljno korištenje mogućnosti definisane Zakonom o koncesiji i Zakona o javno-privatnom partnerstvu
<ul style="list-style-type: none"> Donešene odluke o vodozaštitnim zonama vodotoka i izvorišta 	<ul style="list-style-type: none"> Nepostojanje spremnosti za primjenu i kontrolu mjera iz okolinske dozvole
<ul style="list-style-type: none"> Uvedeni standardi u proizvodne procese privrednih subjekata i u rad lokalne javne uprave 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljna pokrivenost redarskim i inspekcijuskim službama
<ul style="list-style-type: none"> Članstvo u transportnoj zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> Pandemija izazvana korona virusom-COVID19

3.2. Ekonomski i ruralni razvoj

3.2.1. Trenutno stanje

3.2.1.1. Opći podaci

Prijeratna ekonomija općine Ilijaš se zasnivala na velikim privrednim sistemima koji su bili nosioci privrednog razvoja. U prijeratnom periodu su bili aktivni privredni subjekti, koji su zapošljavali veliki broj ljudi uglavnom u metalurško-metalskoj industriji (“Željezara”, Ilijaš) i drvnoj industriji („Bosna“ Ilijaš, i drugi).

Privatizacijom su nastale manje firme, koje su u današnje vrijeme uz novoosnovane domaće i inostrane kompanije nosioci razvoja općine Ilijaš.

Prerađivačka industrija koja je tradicionalno okosnica razvoja Ilijaša se u poslijeratnom periodu suočila sa velikim brojem problema. Problemi su uglavnom bili zastarjela oprema, neobezbijeđeno tržište za plasman proizvoda, nedostatnost kapitala, loša saobraćajna infrastruktura, nedostatak stručnih kadrova i sl. Ovaj period ukazuje na nisku razvijenost poduzetništva i potrebu da se poduzmu snažnije aktivnosti na njegovom jačanju, prvenstveno kroz izgradnju funkcionalne poduzetničke infrastrukture, poboljšanje lokalnog poslovnog okruženja i proaktivniju ulogu lokalne zajednice u privlačenju novih investicija.

Po završetku globalne ekonomske krize i perioda recesije, a naročito od 2013. godine, privreda općine Ilijaš bilježi konstantan rast, koji se može posmatrati kroz kontinuirani porast zaposlenosti, povećanje nivoa razvijenosti, odnosno indeksa razvijenosti u odnosu na FBiH, rast izvoza i obima investicija. Obim industrijske proizvodnje u metalurško-metalskom i drvnom sektoru u posljednje četiri godine bilježi snažan rast, koji je rezultat uspješnog privlačenja novih investicija, odnosno otvorenja novih poslovnih subjekata, ali i značajnih investicionih ulaganja unutar postojećih privrednih subjekata koji posluju na teritoriji općine Ilijaš već duži niz godina.

Pored navedenog evidentan je značajan nivo javnih investicija u infrastrukturne i razvojne projekte što je uticalo na unapređenje poslovne infrastrukture, te poboljšanje poslovnog ambijenta, odnosno povećanje imidža općine Ilijaš u kontekstu privlačenja novih investicija.

Ograničavajući faktor uspostave potpuno funkcionalnog modela upravljanja lokalnim razvojem je što općine na području FBiH imaju ograničene nadležnosti, odnosno većina ovlaštenja, kao i raspolaganje samim finansijskim sredstavima su na nivou kantona.

Od drugog kvartala 2020. godine privreda općine Ilijaš se suočava negativnim posljedicama pandemije izazvane korona virusom – COVID 19, te u ovom periodu bilježi određeni pad privrednih aktivnosti, prvenstveno nivoa zaposlenosti²⁵, izvoza i investicija.

²⁵ Na vrhuncu negativnih posljedica izazvanih koronavirusom u aprilu 2020. g. na području općine Ilijaš je bilo 3.609 zaposlenih, što je za 507 radnih mjesta manje u odnosu na 31.12.2019. Čitav period od početka drugog kvartala 2020. godine prati stagnacija izvoza i značajno umanjeno nivoa investicija. Provedbom mjera za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica, te ukidanjem „lockdown“ mjere, zaposlenost se postepeno vraća na nivo prije proglašenja pandemije. Na dan 30.09.2020. godine na području općine Ilijaš je zaposleno 3.897 lica, odnosno 219 radnih mjesta manje u odnosu na 31.12.2019. godine, što dokazuje trend postepenog umanjavanja negativnih posljedica izazvanih koronavirusom sa aspekta zaposlenosti na području općine Ilijaš.

Pokazatelji ekonomskog razvoja (indeks razvijenosti, plaće, zaposlenost i spoljnotrgovinska razmjena)

Indeks razvijenosti

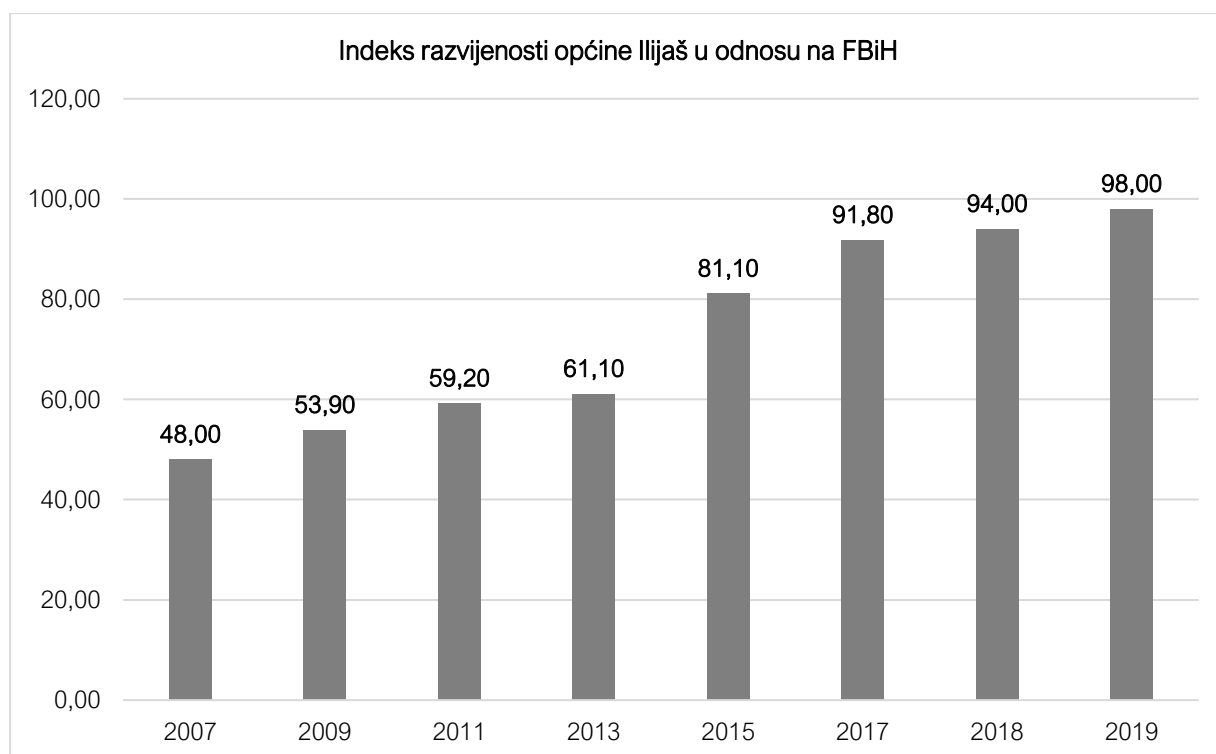
Prema indeksu razvijenosti Ilijaš spada u srednje razvijene općine u FBiH.²⁶

Sa indeksom razvijenosti od 0,98 (prema staroj metodologiji 98) indeksa poena općina Ilijaš na ljestvici ranga razvijenosti općina u FBiH je u grupi III, te zauzima 21. mjesto od ukupno 79 općina u FBiH.

Tešanj	Tuzla	Bihać	Visoko	Breza	Ilijaš	Jablanica	Kakanj	Olovo	FBiH
106	118	103	94	87	98	87	93	68	100

Tabela br. 53 ²⁷: Indeks razvijenosti pojedinih općina u FBiH u 2019. godini (indeksni poen)

(Izvor baznih podataka iz kojih su izvedeni prezentirani podaci: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; juni, 2020.godine)

Grafikon br. 3: Kretanje indeksa razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH po godinama (Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; juni, 2020. godine)

²⁶Izvor podataka: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja, juni 2020. g.

²⁷ Pretvorba prikaza indeksa, u odnosu na službeno objavljene podatke u publikaciji „Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini, kao npr. Pretvorba indeksa 0,98 u indeks 98 je izvršena zbog potrebe jednoobraznog prikaza i pojednostavljenja poređenja predmetnih podataka kroz duži vremenski period, odnosno vremenski period od usvajanja Strategije održivog razvoja općine Ilijaš za period 2013-2017, preko Strategije održivog razvoja općine Ilijaš za period 2018-2022 do kraja planskog perioda ovog strateškog dokumenta, odnosno za vremenski period od 01.01.2013. godine do 31.12.2027. godine.

Plaće

Zaposlenici na području općine Ilijaš u prosjeku ostvaruju najniže prosječne neto plaće u Kantonu Sarajevo, a iste su ujedno i znatno niže u poređenju sa ostvarenim plaća u FBiH. Prosječna plata u općini Ilijaš iznosi 703,00 KM, i za 39,02 % je niža od ostvarene prosječne plaće u Kantonu Sarajevo, koja je u 2019. godini iznosila 1.153,00 KM. Također, prosječna plaća u općini Ilijaš u 2019. godini je niža za 24,25 % od ostvarene prosječne plaće u FBiH, koja je iznosila 928,00 KM. Niske prosječne plaće u općini Ilijaš ukazuju na nedovoljan životni standard, odnosno slabu kupovnu moć lokalnog stanovništva, što je objektivna opasnost za dodatno intenziviranje odlazaka lokalnog stanovništva prema razvijenijim lokanim zajednicama unutar Bosna i Hercegovine ili masovnijeg odlaska, posebno populacije mladih izvan Bosne i Hercegovine.

Tešanj	Tuzla	Bihać	Visoko	Breza	Ilijaš	Jablanica	Kakanj	Olovo	FBiH
634	965	1.014	646	961	703	970	1.025	693	928

Tabela br. 54: Indeks razvijenosti pojedinih općina u FBiH u 2019. godini (indeksni poen)
(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; Juni, 2020.godine)

Općina	2016	2019	Index (2019/ 2016)	2016/KS= 100	2019/KS= 100	KS =100 (2019) / KS =100 (2016)
	(KM)	(KM)		Index ²⁸	Index	Index
Centar	1.197,00	1.365,00	114,04	117,58	118,39	100,68
Hadžići	832	908,00	109,13	81,73	78,75	96,36
Iliđa	820	960,00	117,07	80,55	83,26	103,37
Ilijaš	638	703,00	110,19	62,67	60,97	97,29 ²⁹
Novi Grad	868	996,00	114,75	85,27	86,38	101,31
Novo Sarajevo	1.115,00	1.290,00	115,7	109,53	111,88	102,15
Stari Grad	1.027,00	1.143,00	111,30	100,88	99,13	98,26
Trnovo	814	1.010,00	124,08	79,96	87,60	109,55
Vogošća	763	822,00	107,73	74,95	71,29	95,12
Prosjek u KS	1.018,00	1.153,00	113,26	100,00	100,00	100,00

Tabela br. 55: Prosječne neto plaće po općinama u Kantonu Sarajevo u periodu 2016-2019 (usporedni pregled)
(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. i 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017.g. i juni, 2020. godine)

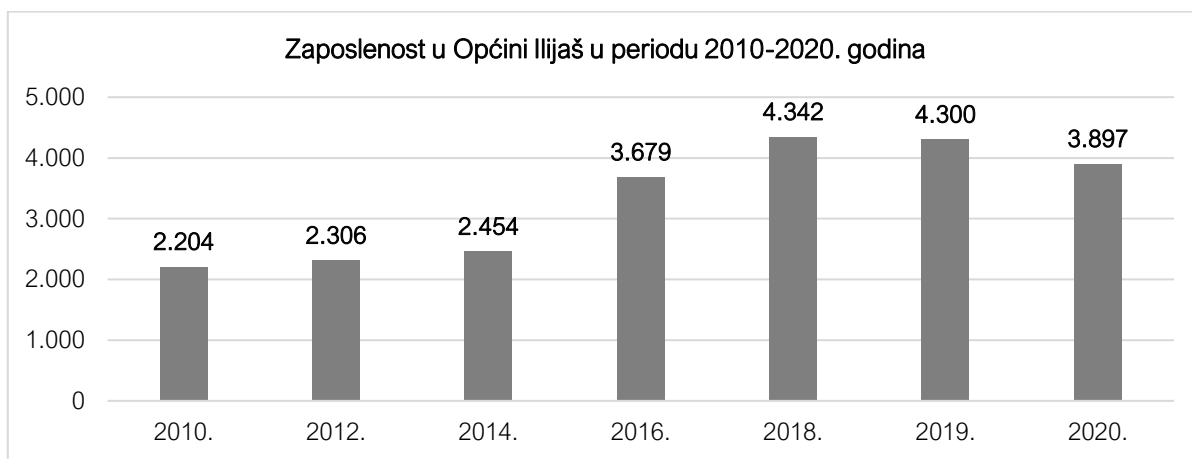
²⁸ Index: KS =100 (2016) je odnos između vrijednosti: KS - Prosječna plaća u Kantonu Sarajevo u 2016. godini / prosječna plaća u općini koja je u sastavu Kantona Sarajevo u 2016. godini (ujedno ulazi u prosječnu plaću u Kantonu Sarajevo). KS=100 je bazična indeksna vrijednost prosječne plaće u Kantonu Sarajevo sa 100 indeksnih poena, koji reprezentuju prosječnu plaću u Kantonu Sarajevo u 2016. godini u iznosu od 1.018,00 KM. Ista metodologija je korištena za izračun vrijednosti u koloni VI, Tabele, koja se odnosi na podatke u 2019. god., te koloni VII Tabele koja prikazuje indeksiranje prethodno utvrđenih indeksnih vrijednosti iz kolona V i VI.

²⁹ Općina Ilijaš je sa 97,29 indeksna poena (poslije Vogošće (92,12) i Hadžića (96,36)) na trećem mjestu ispodprosječnog trogodišnjeg rasta indeksa plaća mjenjenim na bazni indeks u KS (100). U istom periodu najznačajniji rast plaća je ostvarila općina Trnovo 24,08 %, sa porastom trogodišnjeg indeksa mjenjenim na bazni indeks KS od 9,55%. Promjene ovog indeksa pokazuju napredak ili zaostajanje određene lokalne zajednice u općem trendu rasta plaća na nivou Kantona Sarajevo, što je naročito koristan pokazatelj s obzirom da su sve lokalne zajednice u trogodišnjem periodu 2016.-2019. godina bilježile porast neto plaća.

Općina Ilijaš je općina sa najnižom plaćom u Kantonu Sarajevo, što je posljedica snažnog porasta zaposlenosti kroz dominantno povećanje zaposlenosti u prerađivačkoj industriji u kojoj radnici ostvaruju znatno niže plaće u poređenju sa drugim vrstama djelatnosti, odnosno sektorima, kao što su: javna uprava, javna preduzeća i ustanove, bankarstvo, IT sektor, i sl.

Zaposlenost

Općina Ilijaš u posljednjih proteklom periodu bilježi snažan rast zaposlenosti, koji je bio naročito značajan u periodu 2013-2016 godine, unutar kojeg je kreirano 1.278 novih radnih mjesta, te u periodu 2016-2019. godine, 621 novo radno mjesto.³⁰ Povećanje zaposlenosti je rezultat značajnih investicionih ulaganja³¹ poslovnog sektora na teritoriji općine Ilijaš, odnosno dolaska većeg broja novih kompanije, ali i rasta i razvoja postojećih privrednih subjekata, koji već duži niz godina obavljaju djelatnost na teritoriji općine Ilijaš.³²

Grafikon br. 4: Zaposlenost u Općini Ilijaš u periodu 2010-2020. godina

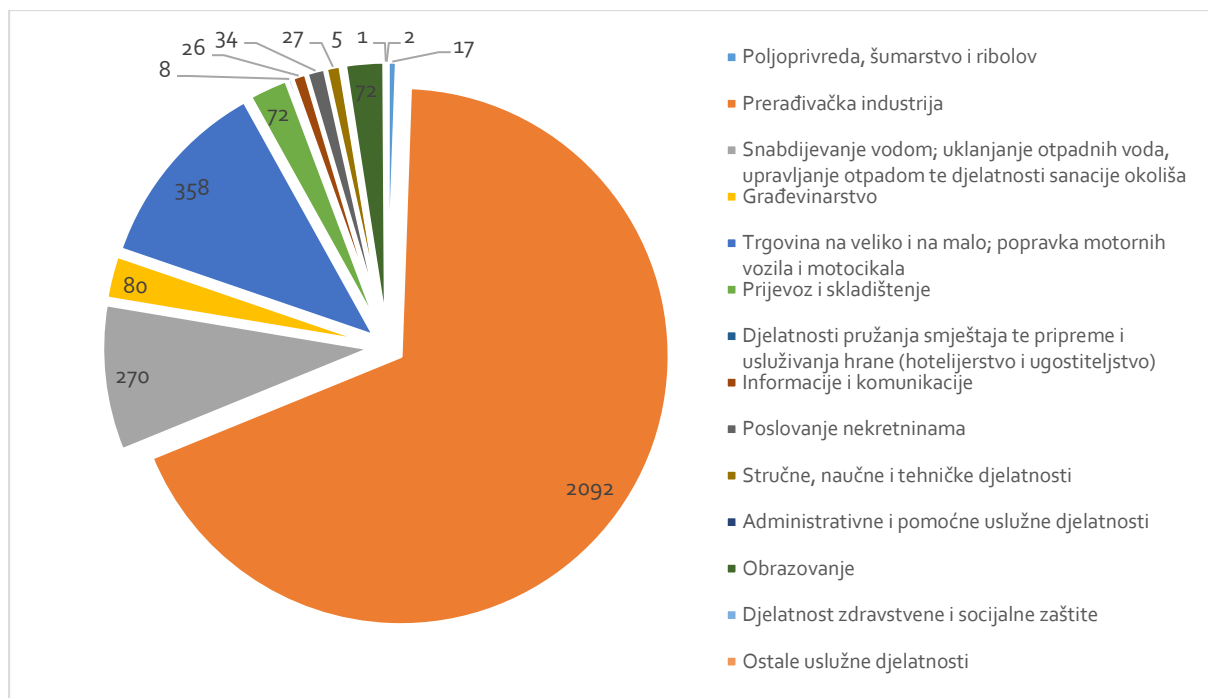
(Izvor: Za period od 2010. do 2019. godine: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, a za 2020. godinu podaci Poreske uprave FBiH-Ispostava Ilijaš)

³⁰ Prema Izvještaju o realizaciji programa postinvesticione podrške i rada s investitorima u 2016. godini, koji je pripremljen prema metodologiji Grupacije svjetske banke, koja je usvojena kroz implementaciju LIFE projekta - projekat se tiče poboljšanja poslovnog okruženja, radi povećanja konkurentnosti privrede općine Ilijaš, a implementiran je u saradnji s Grupacijom svjetske banke uz podršku Ambasade Velike Britanije, procijenjeni nivo investicionih ulaganja poslovnih subjekata na području općine Ilijaš u 2016. godini iznosi 12.375.000,00 KM. Ukupna vrijednost procijenjenih investicija po ovom izvještaju se odnosi na proizvodne subjekte, koji su investicije realizirali uglavnom unutar postojećih industrijskih zona na teritoriji općine Ilijaš, a najznačajnija pojedinačna investicija je investicija Prevent grupacije u Željezaru, Ilijaš.

³¹ Prema Izvještaju o realizaciji programa postinvesticione podrške i rada s investitorima u 2016. godini, koji je pripremljen prema metodologiji Grupacije svjetske banke, koja je usvojena kroz implementaciju LIFE projekta - /projekat se tiče poboljšanja poslovnog okruženja, radi povećanja konkurentnosti privrede općine Ilijaš, a implementiran je u saradnji s Grupacijom svjetske banke uz podršku Ambasade Velike Britanije/, procijenjeni nivo investicionih ulaganja poslovnih subjekata na području općine Ilijaš u 2016. godini iznosi 12.375.000,00 KM. Ukupna vrijednost procijenjenih investicija po ovom izvještaju se odnosi na proizvodne subjekte, koji su investicije realizirali uglavnom unutar postojećih industrijskih zona na teritoriji općine Ilijaš, a najznačajnija pojedinačna investicija je investicija Prevent grupacije u Željezaru, Ilijaš.

³² Na području općine Ilijaš posluje značajan broj brzorastućih preduzeća, koja bilježe konstantan godišnji rast prihoda, zaposlenosti i izvoza, odnosno pojedinačni rast navedenih pokazatelja preko 10%, kao što su: Ama adriatic, Xylon Corporation, Kalea, Kondisa, Investor, Sacom, Wood Team, Meltal, Frimeco, Tranzitexport, Ahsun sirovinakomerc, Sarfa, Žuče, Ezio inox, Schiedel i sl. Mnoge od navedenih kompanija su u proteklom periodu iz malih preduzeća prešla u kategoriju srednjih preduzeća, te iz srednjih u velika preduzeća, kao što su: Ama adriatic, Xylon Corporation, Kalea, Meltal, Frimeco i Wood Team.

Najveća koncentracija zaposlenosti na teritoriji općine Ilijaš je u prerađivačkoj industriji u kojoj je unutar 43 privredna društava u 2019. godini uposleno 2.085 radnika, dok je ukupan broj uposlenih u pravnim licima na teritoriji općine Ilijaš 3.064, uključujući sva privredna društva sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.³³

Grafikon br. 5: Koncentracija zaposlenosti u privrednim društvima sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš u 2019. godini, po strukturi klasifikacija djelatnosti³⁴

(Izvor: LRC – BIS baza podataka o poslovanju privrednih društava sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš u 2019. godini, obrada podataka: Služba za privredu i finansije općine Ilijaš)

Spoljnotrgovinska razmjena

Prema statističkim podacima učešće izvoza sa teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu Federacije Bosne i Hercegovine iznosi 3,04% u 2019. godini, sa ukupnim ostvarenim izvozom od 231.942.000,00 KM, tako da općina Ilijaš pozicionirana na 10. mjestu na rang listi lokalnih zajednica po ostvarenom izvozu u 2019. godini. Izvoz „per capita“ s teritorije Općine Ilijaš u 2019.

³³ Podatak je utvrđen provedenom analizom putem Službe za privredu i finansije Općine Ilijaš – Odsjek za privredu i lokalni razvoj, na osnovu dostupnih podataka iz LRC – BIS baze podataka, za 2019. godinu koja prezentira oficijelne podatke FIA-e (Finansijsko informatičke agencije FBiH) s napomenom da se isti odnose samo na uposlenost unutar privrednih društava koja imaju registrovano sjedište na teritoriji općine Ilijaš. Dakle prezentirani podatak ne uključuje zaposlenost unutar djelatnosti fizičkih lica, niti djelatnosti privrednih društava, koja posluju na teritoriji općine Ilijaš, a čije je sjedište po Sudskom rješenju o registraciji subjekta, prijavljeno na adresi izvan teritorije općine Ilijaš.

³⁴ Struktura klasifikacija djelatnosti je preuzeta iz Klasifikacije djelatnosti BiH 2010 (skraćeno: KD BiH 2010), koja je općeprihvaćena nomenklatura djelatnosti u Bosni i Hercegovini (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 47/10), s napomenom da u prikazu nisu evidentirane sljedeće oblasti: Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, Javna uprava i odbrana, Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, Djelatnosti kućanstva kao poslodavca i Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela jer prema podacima FIA-e, odnosno LRC-BIS baze podataka unutar ovih grana nema registrovane zaposlenosti, s obzirom da se podaci odnose samo na privredna društva. Unutar neevidentiranih oblasti postoji zaposlenost koja nije predmetom ove analize, jer se ista isključivo odnosi na privredna društva registrovana u skladu sa Zakonom o privrednim društvima FBiH (“Službene novine FBiH”, br. 81/15).

godini iznosi 11.257,68 KM, dok prosječni izvoz „per capita“ na nivou Kantona Sarajevo iznosi 3.394,79 KM.³⁵

Prema objavljenim podacima o pokrivenosti uvoza izvozom, općina Ilijaš je u 2019. godini zabilježila suficit spoljnotrgovinske razmjene u vrijednosti od 116.768.165,00 KM i to kroz ubjedljivu pokrivenost uvoza izvozom od 201,38 %. Također i u prethodnom periodu općina Ilijaš je konstantno bilježila visoku pokrivenost uvoza izvozom, odnosno suficit iz spoljnotrgovinske razmjene. Prezentirani podaci ukazuju na dominantno izvoznu orijentaciju i visoku konkurentnost lokalne privrede, odnosno izvoznu orijentaciju i konkurentnost privrednih subjekata, koji posluju na teritoriji općine Ilijaš, što je ohrabrujući podatak u kontekstu očekivanih efekata ubrzanog rasta i razvoja privrede općine Ilijaš, a samim tim i očekivanog povećanja zaposlenosti.

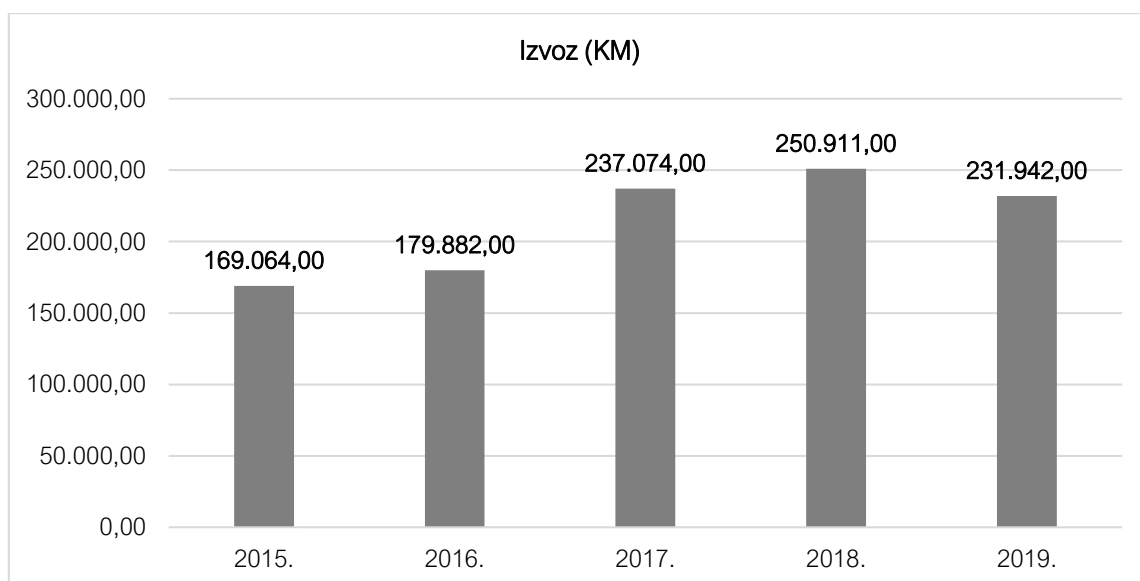
Na bazi prikupljenih podataka, kroz provedbu “aftercare” posjeta privrednim subjektima u 2019. godini koje su provodene u saradnji s drugim državnim i međunarodnim institucijama, kroz Saradničku mrežu³⁶ koju predvodi FIPA-Agencija za promociju stranih investicija u BiH, izvozna tržišta na koja proizvodni subjekti s teritorije općine Ilijaš uglavnom izvoze robe, a to su: prvenstveno tržište Europske Unije, a posebno tržište Njemačke, Austrije, Italije, Belgije, Velike Britanije, Holandije i Slovenije, te tržišta Srbije, Crne Gore i Turske. U posljednje vrijeme pojedini subjekti s teritorije Općine su počeli izvoziti i na udaljenija tržišta širom Azije i Sjeverne Amerike.

Godina	Uvoz u hilj. KM	Učešće Općine Ilijaš u uvozu u Kantonu Sarajevo (%)	Učešće Općine Ilijaš u uvozu u FBiH (%)	Izvoz u hilj. KM	Učešće Općine Ilijaš u izvozu u Kantonu Sarajevo (%)	Učešće Općine Ilijaš u izvozu u FBiH (%)	Pokrivenost uvoza izvozom (%)
2015.	57.678	1,61%	0,54%	169.064	16,82	2,75	293,12
2016.	79.094	2,16%	0,72%	179.882	17,3	2,87	227,43
2017.	98.053	2,23	0,79	237.074	15,61	3,27	241,78
2018.	113.728	2,43	0,86	250.911	16,29	3,17	220,62
2019.	115.174	2,36	0,83	231.942	26,25	3,04	201,38

Tabela br. 41: Podaci o uvozu i izvozu i pokrivenošću uvoza izvozom na području općine Ilijaš (Izvor: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH” u 2015., 2016., 2017., 2018. i 2019. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja; april, 2016.g. ; maj, 2017.g. ; juni, 2018.g. ; juni, 2019.g. i juni, 2020. g.)

³⁵ Podaci o ostvarenom učešću u izvozu FBiH i vrijednosti ukupnog izvoza su objavljeni u publikaciji “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH za 2019. godinu”, Federalni zavod za programiranje razvoja; juni, 2020. godine, dok je izvoz „per capita“ izračunat na bazi 20.603 stanovnika općine Ilijaš, te 420.496 stanovnika Kantona Sarajevo, što su podaci o procijenjenom broju stanovnika u 2019. godini, koji su također objavljeni u pomenutoj publikaciji.

³⁶ Općina Ilijaš je član Saradničke mreže, koju predvodi FIPA-Agencija za promociju stranih investicija u BiH, a sama Partnerska mreža je neformalna organizacija u čijem radu učestvuju i predstavnici Grupacije svjetske banke u BiH, oformljena s ciljem međusobne razmjene iskustava, poboljšanja poslovnog okruženja i privlačenja novih investicija. Mreži su se do sada pridružile sljedeće institucije: Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Kanton Sarajevo, Zeničko - dobojski kanton, Tuzlanski kanton, Hercegovačko – neretvanski kanton, Srednjobosanski kanton, Bosansko - podrinski kanton, Unsko - sanski kanton, Kanton 10, Grad Mostar, Grad Tuzla i Grad Goražde, te općine: Centar Sarajevo, Vogošća, Visoko, Ilidža, Hadžići, Kiseljak, Tešanj, Žepče, Travnik, Vitez, Srebrenik, Grude, Lukavac, Živinice, Posušje i Usora.

Grafikon br. 6: Izvoz općine Ilijaš za period 2015-2019. godina

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH" u 2015.g., 2016.g., 2017.g., 2018.g. i 2019.g., Federalni zavod za programiranje razvoja; april, 2016.g. ; maj, 2017.g. ; juni, 2018.g. ; juni, 2019.g. i juni, 2020. g.)

3.2.1.2. Poljoprivreda

Zbog ranije razvojne politike općine Ilijaš u kojoj su metalurška, metalna i drvna industrija bile prioritetne privredne grane, razvoj poljoprivrede, bez obzira na prirodne potencijale (pašnjaci, livade, stočni fond, uslovi za organsku proizvodnju) decenijama je bio gotovo zanemaren.

Nasuprot tome, u današnje vrijeme, u ruralnim područjima općine Ilijaš, poljoprivreda je glavni i jedini izvor zapošljavanja i dohotka, a tradicionalno je orjentisana na stočarstvo, prvenstveno na uzgoj goveda i ovaca i proizvodnju nekih ratarskih kultura.

Međutim, nizak nivo produktivnosti, klimatski i pedološki uslovi, razućenost i usitnjenost kapaciteta u primarnom sektoru i njegova neorganizovanost sa jedne strane, neorganizovan otkup, plasman poljoprivrednih proizvoda, nedostupni i nepovoljni krediti za poljoprivredu s druge strane, predstavljaju objektivna ograničenja za razvoj poljoprivrede u općini Ilijaš.

Djelatnost poljoprivrede, lova i šumarstva je danas na području ilijaške općine značajno nerazvijenija u odnosu na prosjek FBiH, uzimajući u obzir samo zvanične podatke. U ovoj djelatnosti je registriran značajno manji broj radnika od prosjeka zaposlenosti u ovoj djelatnosti na području FBiH.

Uprkos značajnijim potencijalima za razvoj poljoprivrede (posebice stočarstva), te razvoj šumarstva, općina Ilijaš u ovim djelatnostima ne proizvodi dovoljno da bi zadovoljila potrebe lokalnog stanovništva.

Jedno od mogućih objašnjenja je izrazito veliki obim sive ekonomije u ovoj djelatnosti. U svakom slučaju, poljoprivreda, lov i šumarstvo je djelatnost u kojoj na području općine Ilijaš postoji značajan prostor za dodatno zapošljavanje, pa je to djelatnost kojoj treba posvetiti dodatnu pažnju i raditi na njenom razvoju.

Općina Ilijaš je u proteklom periodu izdvojila značajna sredstva za podsticaj razvoja poljoprivrede što uz podsticajna sredstva viših nivoa vlasti (Kantona Sarajevo Federacije BiH) predstavlja značajna ulaganja u ovu privrednu granu. Podrška primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji sa nivoa Kantona i Federacije Bosne i Hercegovine kroz program poticaja je nesiguran, nema kontinuiteta ni po vrstama ni po iznosima što je stvorilo dodatnu nesigurnost kod planiranja proizvodnji i investicija od strane registrovanih proizvođača.

Općina ima značajne mogućnosti za razvoj određenih poljoprivrednih proizvodnji koje se mogu staviti u funkciju ukupnog razvoja Kantona Sarajevo i rješavanja problema nezaposlenosti.

Struktura poljoprivrednih površina

Općina raspolaže značajnim poljoprivrednim površinama u iznosu od 12.533 ha ili 41% ukupnog raspoloživog zemljišta na području Općine.

Od toga na livade otpada 5.435 ha ili 17% ukupnog zemljišta, na pašnjake 3.700 ha ili 12%, na oranice i vrtove 3.048 ha ili 10% zemljišta i voćnjake 660 ha ili 7%.³⁷

Kategorija zemljišta	Površina (ha)		
	Privatno	Javno	Ukupno
Oranice i vrtovi	2.875	173	3.048
Voćnjaci	649	11	660
Livade	5.309	126	5.435
Obradivo zemljište	8.833	310	9.143
Pašnjaci	2.471	1.229	3.700
Poljoprivredno zemljište	11.304	1.539	12.533
Šumsko tlo	2.606	14.535	17.141
Neplodno tlo	127	1.058	1.185
Ukupno:	14.037	16.822	30.859

Tabela br. 56: Struktura zemljišta na području općine Ilijaš 2019. godine
(Izvor: Služba za katastar i imovinsko pravne odnose Ilijaš, interna baza podataka)

Na osnovu podataka iz prostornog plana Općine, u tabeli koja slijedi predstavljen je bilans nešumskog i poljoprivrednog zemljišta prema upotrebnoj vrijednosti.

kategorija	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
površina (ha)	114	805	1.360	4.455	2.811	1.236	927	9

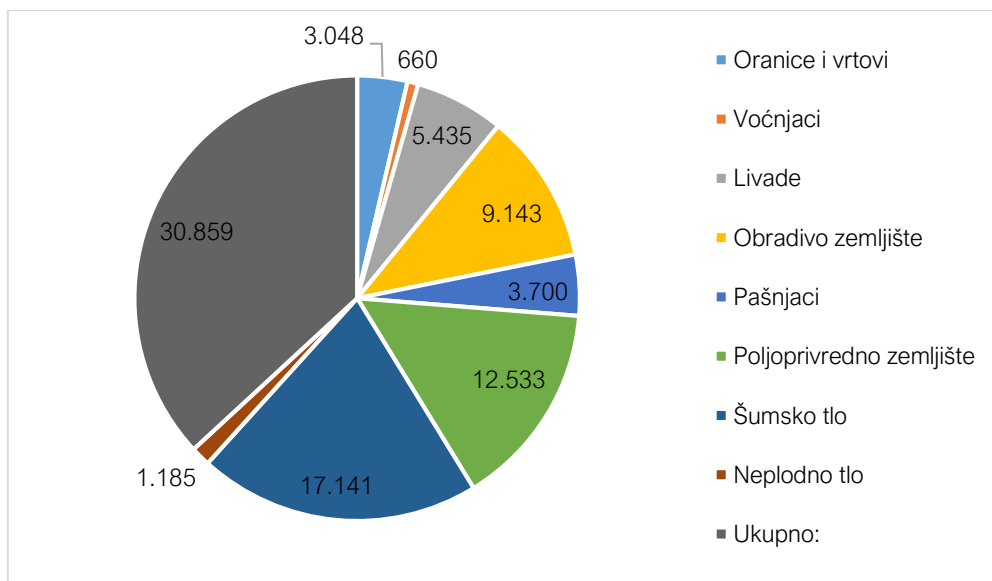
Tabela br. 57: Upotrebna vrijednost nešumskog i poljoprivrednog zemljišta

(Izvor: Studija upotrebne vrijednosti zemljišta u Kantonu Sarajevo za potrebe izrade Prostornog plana za period 2003-2023.)

Ako se razmotri struktura obradivog zemljišta, koje čini oko 72% ukupnog poljoprivrednog zemljišta, 60% su livade, 33% oranice i vrtovi i 7% voćnjaci. Učešće oranica i vrtova u ukupnom poljoprivrednom zemljištu je nisko, a većinu poljoprivrednog zemljišta čine livade i pašnjaci.

³⁷ Po procentualnom učešću u ukupno raspoloživom zemljištu na teritoriji općine, većina zemljišta je pod šumama (55%).

Ovakva struktura zemljišta predstavlja značajno ograničenje za razvoj intenzivne poljoprivredne proizvodnje.

Grafikon br. 7: Učešće pojedinih kategorija zemljišta u ukupnoj površini raspoloživog zemljišta na teritoriji općine Ilijaš 2019. godine

(Izvor: Služba za imovinsko – pravne, geodetske poslove i katastar Općine Ilijaš, interna baza podataka)

Poljoprivredna djelatnost je također uslovljena razmještanjem stanovnika i tradicionalnim načinom življenja na manjim posjedima. Jedno od osnovnih obilježja jeste usitnjenost posjeda i njihova rascjepkanost.

Porodična gazdinstva u prosjeku su veličine 1,5-2 ha. Posjedi su sastavljeni od 5-7 parcela. Većina, tj čak 79% posjeda ima površinu manju od 3 ha, dok je svega 10% posjeda veće od 5 ha. Na tako malim posjedima nije moguće zasnovati neku ozbiljnu proizvodnju iz sljedećih razloga: Smanjena mogućnost primjene mehanizacije, Otežano odvodnjavanje i navodnjavanje, Poštivanje plodoređa i Gradnja infrastrukture i sl. Iz navedenog se da zaključiti da područje Općine Ilijaš karakterizira usitnjena i nespecijalizirana poljoprivredna proizvodnja i nerazvijeno tržište. S toga je potrebno u područje poljoprivrede ugraditi marketinški način razmišljanja i tržišnog nastupa. Istraživanje i izrada programa proizvodnje autohtonih i specifičnih proizvoda koji će omogućiti razvoj porodičnih imanja.

Važno je istaći i činjenicu, da se posljednjih godina poljoprivredno zemljište sve više ugrožava što je u suprotnosti sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu. Sve više se koristi za izgradnju stambenih i poslovnih objekata, čime se smanjuje potencijal za razvoj poljoprivrede.

Primjenom odgovarajućih mjera zakonske regulative i prostorno planske dokumentacije neophodno je spriječiti trajno uništavanje poljoprivrednog zemljišta pretvarajući ga u građevinsko.

Na teritoriji općine Ilijaš egzistira samo jedna registrovana zadruga i to: ZZ „Malešićanka“ Ilijaš.

Zadruge bi trebale da budu nosioci razvoja poljoprivredne proizvodnje, da pomognu razvoj poljoprivrede i sela, ali nisu osposobljene kadrovski, materijalno i finansijski da preuzmu na sebe tu ulogu. Ove zadruge se nalaze u procjepu između uloge koja im je dodijeljena kao nosioca poljoprivredne proizvodnje i mogućnosti da u teškim uslovima privređivanja opstanu.

Opremljenost mehanizacijom – traktorima, priključcima i drugim radnim mašinama, od kojih su najzastupljeniji motokultivatori sa priključcima, još uvijek nije zadovoljavajuća, iako su u posljednjih desetak godina izvršena znatna ulaganja u poljoprivrednu mehanizaciju, a iz godine u godinu broj traktora i priključnih mašina se povećava.

Snabdjevenost raznim poljoprivrednim uređajima i opremom na gazdinstvima (aparati za mužu, laktofrizi i druga oprema) također nije zadovoljavajuća.

Kako bi se tehnološki unaprijedila individualna gazdinstva potrebna su znatno veća i sopstvena ulaganja i podrška šire zajednice u modernizaciji poljoprivredne mehanizacije i opreme.

Savremena poljoprivredna proizvodnja traži proizvođače koji poznaju i primjenjuju nove i moderne tehnologije, pa otuda stručno obrazovanje poljoprivrednih proizvođača daleko zaostaje za stvarnim potrebama poljoprivrede na području općine Ilijaš.

Na području Kantona Sarajevo postoje značajni kapaciteti prehrambene industrije koji koriste poljoprivredne sirovine kakve se mogu proizvoditi na području općine Ilijaš. Osim toga, Sarajevo je najveći potrošač i najjače tržište poljoprivrednih proizvoda, a blizina općine Ilijaš ostavlja mogućnost lakšeg plasmana poljoprivrednih proizvoda na njegovom tržištu, a time i veću konkurentnost proizvoda u odnosu na one iz udaljenijih područja BiH i iz regiona.

U okviru kantonalnih i lokalnih razvojnih dokumenata, usvojenih u posljednjih nekoliko godina, razvoj poljoprivrede komplementarno sa turizmom prepoznat je kao prioritet u cilju postizanja održivog razvoja, kako Kantona tako i općine Ilijaš, čemu će svakako značajno doprinijeti i ova strategija.

3.2.1.2.1. Ratarstvo

S obzirom na značajne zemljišne potencijale, orijentacija i interes poljoprivrednika za ratarskim proizvodima nije zadovoljavajuća. U posljednje vrijeme zapaža se evidentno povećanje zasijanih površina žitarica na području Nišićke visoravni kao rezultat stimulativnih mjera – podrški od strane Kantona i Federacije. Sve više pažnje posvećuje se sjetvi heljde, ječma i raži.

Sjetvena struktura u 2019. godini izgledala je kako slijedi:

- povrtne kulture 454 ha
- strna žita 705 ha
- stočno krmno bilje 151 ha

U sjetvenu strukturu treba sve više uvoditi triticales (hibrid pšenice i raži) koji predstavlja visokoprinosno žito u rejonima gdje ostale žitarice podbacuju u prinosu, odnosno na zemljištima slabijeg potencijala, a služi kao odlična stočna hrana i dobra sirovina za pekarsku industriju u kombinaciji sa drugim sirovinama od žitarica.

Također ratarsku proizvodnju treba usmjeriti na proširenje proizvodnje pod heljdom, triticalesom i dominirajućim žitaricama.

Kada je u pitanju proizvodnja stočne hrane treba povećati površine pod lucerkom, djetelinom, travno leguminoznim smješama kao i silažnog kukuruza.

Organiziranje intenzivne ratarske proizvodnje je moguće na oraničnim područjima uz rijeke (Bosna, Misoča, Stavnja).

Ljekovito i aromatično bilje

Veoma interesantna mogućnost na području općine Ilijaš je i eksploatacija ljekovitog i aromatičnog bilja klasičnom eksploatacijom, koje se još uvijek uglavnom sakuplja kao samoniklo, pa se tako uvećava prihod seoskih porodica.

Intenzivni uzgoj ljekovitog bilja primjenjuje firma „Halilović“, doo Ilijaš na području Nišićke visoravni gdje se uzgaja kamilica, matičnjak, menta i iris na cca 100,0 ha. Takođe posjeduju i vlastite kapacitete za sušenje, skladištenje, preradu, pakovanje, ekstrakciju i destilaciju ljekovitog i aromatičnog bilja. U svojim proizvodnim kapacitetima proizvodi eterična ulja od smilja, bora, jele, smreke, lavande i kadulje.

3.2.1.2.2. Povrtlarstvo

Ozbiljnije bavljenje proizvodnjom povrća je uglavnom ograničeno zbog malih parcela i nemogućnosti primjene mehanizacije, nedostatka sistema za navodnjavanje. Proizvodnja je uglavnom tradicionalna i potrebno je posvetiti posebnu pažnju edukaciji.

Klasična proizvodnja povrća kojoj se sve više priključuju i zatvoreni proizvodni objekti – plastenici, zauzima područja uz vodne tokove te ravine općine Ilijaš.

Povrtlarsku proizvodnju treba usmjeriti na proširenje proizvodnje krtolastog, korjenastog, lukovičastog i salatnog povrća.

Proizvodnja zdrave hrane

Općina Ilijaš za organsku proizvodnju ima odlične preduvjete poput područja izuzetno čistog zraka, nezagađenog obradivog zemljišta, iskonskih pašnjaka i bistre vode. Raspoloživo poljoprivredno zemljište izuzev pojasa uz saobraćajnice je ekološki očuvano i zadovoljava standarde za organsku proizvodnju.

Organskom proizvodnjom žitarica, ljekovitog bilja i povrća se već na području Nišićke visoravni uspješno bavi registrovana firma „Halilović“ d.o.o. Ilijaš, pa bi ona mogla biti dobar primjer za umnožavanje dobre prakse kod većeg broja zainteresovanih potencijalnih proizvođača.

3.2.1.2.3. Voćarstvo

Klimatske prilike ograničavaju gajenje voća na uski pojas nižih terena i doline rijeke Bosne i Misoče. Ovu proizvodnju u cjelini karakterišu niski prinosi, klasični uzgojni oblici sa dominacijom koštičavog i jabučastog voća sa starim zasadima uglavnom u okviru okućnica, prevaziđenog sortimenta i šarenilom vrsta i sorti kao i niskog nivoa agro i pomotehnike. Zadnjih godina na području općine Ilijaš zasađeni su uzorni voćnjaci, uglavnom sa jabukom, kruškom i šljivom.

Ovdje poseban problem predstavlja nedostatak znanja za intenzifikaciju proizvodnje (principi rezidbe, zaštite, ampelotehnologije i dr) kao i nedostatak navodnjavanja .

U ovoj proizvodnji postoje vrlo dobri uslovi za integralnu i organsku proizvodnju.

Novi zasadi maline koji su podignuti na prostoru općine Ilijaš u 2016. godini nisu opstali i većim dijelom su iskrčeni. Ova vrsta proizvodnje nije opstala prvenstveno zbog poremećaja na tržištu kao i nestabilne otkupne cijene maline.

3.2.1.2.4. Stočarstvo

Veliko učešće livada i pašnjaka u ukupnim poljoprivrednim površinama predstavlja dobru osnovu za razvoj stočarske proizvodnje. U brdsko planinskim područjima općine, Nišićke visoravni i susjednim brdskim područjima, stočarstvo je praktično jedini ekonomski isplativ način korištenja zemljišta i važan uslov za demografsku pokrivenost prostora.

U poslijeratnom periodu stočarska proizvodnja je doživjela rast, poboljšanje pasminskog sastava i povećanje proizvodnje po grlu, ali ipak se može reći da posljednjih godina proizvodni potencijal u ovoj grani stagnira iako ima prostora za daleko snažniji razvoj.

Vrsta stoke i domaćih životinja	Brojno stanje
Goveda	2126
Ovce	14250
Perad	185000
Konji	68

Tabela br. 58: Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja 2019. godine
(Izvor: Služba za privredu, finansije i investicije, interna baza podataka)

Problemi koji prate stočarsku proizvodnju su: nizak stepen finalizacije proizvoda, nizak nivo primjene standarda kvaliteta, nedovoljan nivo opremljenosti objekata u proizvodnji, preradi i čuvanju poljoprivrednih proizvoda, nedostatak infrastrukture za sakupljanje i otkup proizvoda.

Govedarstvo

U oblasti stočarstva najvažnije mjesto zauzimaju govedarstvo i peradarstvo.

Govedarstvo se smatra pokretačem razvoja ukupne poljoprivrede, a ujedno je i važan uslov intenzifikacije ratarske proizvodnje na području općine Ilijaš. Proizvodnja mlijeka je strateška aktivnost i osnova reprodukcije u govedarstvu. Proizvedeno mlijeko se uglavnom troši u domaćinstvima, a značajnim dijelom se organizovanim otkupom plasira u mliječnu industriju „Milkos“ Sarajevo. Godišnja otkupljena količina mlijeka za „Milkos“ sa područja općine Ilijaš iznosi cca 1,000.000 litara.

Proizvodnja junećeg mesa i mlijeka još uvijek nisu dostigle nivo koji zaslužuju ako se uzmu u obzir naše mogućnosti za proizvodnju stočne hrane. Postojeći kapaciteti nisu u potpunosti iskorišteni, a i za podizanje novih potrebna su značajnija ulaganja kako u izgradnju objekata, tako i u nabavku kvalitetnih grla i opreme. Razlog za ovakvo stanje je u ograničenom pristupu finansijskim izvorima, kao i mogućnosti otpalte kredita.

Posljednjih godina na području općine Ilijaš izgrađeno je više farmi krava i ovaca, te znatno poboljšan stočni genetski potencijal. Na ovakva pozitivna kretanja uticaj su imali programi podsticajnih mjera Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Kantona Sarajevo i lokalne samouprave, kao i farmeri koji su dodatno angažovali svoja sredstva (uglavnom kreditnim zaduživanjem kod banaka).

Najznačajnija proizvodnja mlijeka je na farmama „Mujanović“ sa 100 muznih grla i ZZ „Malešićanka“ koje posjeduju 50 muznih krava kao i nekoliko manjih farmi sa 10-20 muznih grla.

Velika usitnjenost proizvodnje i privlačnost izravne prodaje na zelenim pijacama u mnogome otežavaju bolje rezultate na ovom planu.

Tov junadi u cilju proizvodnje mesa, zahvaljujući postojećim poticajima, postao je opredjeljenje poljoprivrednih proizvođača općine. Za dugoročno i stabilno ulaganje u pokretanje i povećanje proizvodnje u oblasti tova junadi neophodno je stvoriti bolje uslove plasmana kroz otvaranja novih tržišta. Nosioci proizvodnje su organizovane farme za produženi tov. Farme: „Mujanović“ sa kapacitetom od 250 grla u turnusu i dva objekta u Podlugovima „Smajlović“ sa kapacitetom od po 150 grla u turnusu, a postoji i više malih proizvođača kojima je tov junadi dopunska djelatnost.

Ovčarstvo

Ovčarstvo je zadržalo tradicionalan način proizvodnje, nedozvoljavajući skoro nikakve tehnološke promjene. Zbog svoje integrisanosti u domaći proizvodni prostor, ovčarstvo se pokazalo rezistentnim i relativno se brzo obnavlja. Od reintegracije općine Ilijaš, broj ovaca do danas se gotovo udvostručio.

Peradarstvo

U peradarstvu je posljednjih godina prisutna tendencija povećanja proizvodnje kao rezultat poduzetničkih ulaganja poljoprivrednih domaćinstava.

Danas na području općine Ilijaš djeluju dvije veće farme za proizvodnju konzumnih jaja: „Farma Bioča“ kapaciteta 20.000 koka nosilica i IPP farma „Ribarići“ kapaciteta 30.000 koka nosilica.

Farma IPP „Ribarići“ posjeduje i proizvodne kapacitete za tov pilića (25.000 komada u turnusu, odnosno cca 150.000 na godišnjem nivou). Na području Ilijaša imamo i novootvorene farme brojlera na Nišićima kapaciteta od 34.000 brojlera po turnusu, farma Brojlera u Ljubinićima kapaciteta 50.000 brojlera po turnusu kao i više malih proizvođača kojima je tov pilića dopunska djelatnost.

Pčelarstvo

Pčelarstvo ima zapažen značaj, koji se naročito očituje kroz snažan poslijeratni razvoj, što je imalo kao rezultat okupljanje pčelara u Udruženje pčelara „Maja“ Ilijaš.

Velike površine livada i pašnjaka sa bogatom florom i obiljem medonosnog bilja, uslovili su povoljne uslove za razvoj pčelarstva tako da u sezoni na širem području Nišićke visoravni boravi veliki broj pčelara iz susjednih općina. Velika izdašnost resursa i pokazana volja ljudi da se bave pčelarstvom treba da budu osnovni pokretači daljeg razvoja ove grane poljoprivrede.

Broj pčelinjih društava na području općine iznosi cca 2.500, a prevladavaju pojedinačni pčelari sa manjim brojem košnica. Med koji je proizveden na širem lokalitetu Nišićke visoravni bi mogao primjenom certifikacionih šema ući u proces zaštite geografskog porijekla kao visoko vrijedan i specifičan proizvod sa područja općine Ilijaš.

O zdrastvenom stanju stočnog fonda brinu se dvije veterinarske stanice:

- KJP „Veterinarska stanica Sarajevo“
- Ido Sarajevo – Ambulanta u Ilijašu i privatna veterinarska stanica "DI-VET" Stari Ilijaš.

3.2.1.3. Šumarstvo

Veliki potencijal za razvoj drvne industrije na području općine Ilijaš su šume koje obuhvataju 15.311 ha u državnom vlasništvu, a 4.242 ha su šume u privatnoj svojini.

Procijenjena zapreminska zaliha drvne mase – resursa u državnom vlasništvu bez šuma sa ograničenjem u gospodarenju iznosi 3.044.480 m³, od čega 2.275.410 m³ četinarima i 769.070 m³ lišćara. Godišnji zapreminski prirast državnih šuma bez šuma sa ograničenjem u gospodarenju iznosi 72.155 m³, od čega 58.165 m³ na lišćare i 13.595 m³ na četinare.³⁸

3.2.1.4. Prerađivačka industrija

Svi pokazatelji o kretanju privrede po djelatnostima, posebno (broj poslovnih subjekata, broj uposlenih, ostvareni prihod i izvoz) ukazuju da je prerađivačka industrija na teritoriji općine Ilijaš vodeća industrijska, ali i uopćeno privredna grana.

Na teritoriji općine Ilijaš u 2019. godini broj registriranih poslovnih subjekata u oblasti prerađivačke industrije je 43, odnosno 21,18% od ukupno registrovanih privrednih društava na području općine Ilijaš.³⁹

U 2019. godini u prerađivačkoj industriji ostvaren je prihod u iznosu od 224.888.122,00 KM što je 50,73% ukupno ostvarenog prihoda u svim granama privrede. Ostvareni prihod u prerađivačkoj industriji je veći za 50.507.069,00 KM u odnosu na 2016. godinu. Ukupni izvoz ostvaren u prerađivačkoj industriji u 2019. godini iznosi 157.759.114,00 KM i veći je za 23.464.428,00 KM u odnosu na 2016. godinu. Učešće prerađivačke industrije u ukupnom izvozu s teritorije općine Ilijaš iznosi čak 68,20%.

Također u 2019. godini je iskazana i dobit od 718.409,00 KM.

U oblasti prerađivačke industrije trenutno je zaposleno 2.092 uposlenika ili 68,28% od ukupnog broja zaposlenih u svim privrednim društvima sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš. Broj zaposlenih se u 2019. godini, povećao za 378 novih radnih mjesta u odnosu na 2016. godinu.⁴⁰

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu privrede	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prihodu
43	2.092	68,28%	224.888.122	50,73%	157.759.114	70,15%

Tabela br. 59: Zbirni pokazatelji poslovanja u prerađivačkoj industriji općine Ilijaš za 2019. godinu (Izvor: LRC-BIS baza podataka, obrada podataka vršena putem Odjeka za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš)

³⁸ Izvor podataka: KJP Sarajevo– šume d.o.o., Sarajevo, podaci dostavljeni na upit pri izradi Investicionog sažetka Općine Ilijaš, koji je rađen u saradnji sa Grupacijom svjetske banke 2016. godine, te je isti ažuriran u 2019. godini.

³⁹ Ukupan broj registrovanih privrednih društava sa sjedištem na području općine Ilijaš u 2019. godini je 203. Broj registrovanih subjekata u prerađivačkoj industriji bilježi pad učešća u ukupnom broju registrovanih subjekata na području općine Ilijaš u posljednjih par godina, a uzrok tome je učestala registracija djelatnosti iz oblasti: Poslovanje nekretninama, Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila i motocikala, te registracija djelatnosti koje u prethodnom periodu nisu bile zastupljene, od kojih izdvajamo oblast: Informacije i telekomunikacije. Izvor podataka: LRC-BIS baza podataka.

⁴⁰ Za analizu su korišteni iz LRC-BIS baze podataka, na bazi podataka FIA-e (Finansijsko – informatička agencija FBIH), 2019. godina. Napomena: Izneseni pokazatelji se odnose samo na privredna društva sa registrovanim sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.

3.2.1.4.1. Industrija hrane i pića

Industrija hrane i pića u općini Ilijaš nije naročito razvijena, uzimajući u obzir ogroman potencijal općine Ilijaš, odnosno zemljište na kojem se mogu proizvoditi potrebne sirovine za upotrebu u ovoj industriji.

U posljednje vrijeme evidentan je ubrzani razvoj peradarskih farmi koje su uglavnom u kooperantskim odnosima sa većim prehrambenim proizvođačima, te snažan razvoj plasteničke proizvodnje, gdje posebno možemo izdvojiti proizvodnju: paradajza i kornišona, koji se u posljednje vrijeme djelimično i prerađuju na teritoriji općine Ilijaš, te preradu određenih vrsta voća i povrća radi proizvodnje sokova, salata i sl.. Prehrambeni kapaciteti u oblasti prerade voća i povrća su u fazi razvoja i trenutno su nedovoljnog kapaciteta da prate porast proizvodnje voća na teritoriji općine Ilijaš.

Industrija hrane i pića, pored trenutno nedovoljne razvijenosti u budućnosti bi trebala da postane jedna od vodećih grana prerađivačke industrije na području općine Ilijaš, jer za to postoje infrastrukturni, tržišni, sirovinski i drugi resursni uslovi.

Konkurentne prednosti za ulaganje u poljoprivredu i prehrambeno-prerađivačku industriju su: zadovoljavajuća veličina tržišta sarajevske makroregije sa okolinom, područje sa preko 1.000.000 stanovnika u neposrednoj blizini Ilijaša (Kanton Sarajevo, Zeničko-dobojski Kanton, Srednjobosanski Kanton, susjedne općine u Republici Srpskoj), nezagađeno tlo, posebno na području Nišičke visoravni, Bijambara, Gajeva i Podlipnika sa susjednim selima, zatim mogućnost eksploatacije samoniklog ljekovitog i aromatskog bilja, šumskih plodova i gljiva.

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu prerađivačke industrije	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prihodu industrijske grane
5	53	2,53%	4.499.653	2,00%	484.389	10,77%

Tabela br. 60: Zbirni pokazatelji poslovanja u industriji hrane i pića općine Ilijaš za 2019. godinu⁴¹

⁴¹ Prezentirani podaci se odnose na privredna društva sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš, čija je osnovna (statistički registrirana) djelatnost u oblasti industrije hrane i pića, tako da prikazani podaci ne uključuju dio zaposlenosti, cjelokupan promet i izvoz u ovoj grani industrije, jer prema nama dostupnim podacima iz LRC-BIS baze podataka, nije moguće izdvojiti podatke o prometu, zaposlenosti i izvozu koji se odnose samo na ovu industrijsku granu unutar subjekata koji se bave mješovitim djelatnostima, kao što su npr. ARHAZ d.o.o., HALILOVIĆ d.o.o., odnosno BIOHALILOVIĆ i sl., gdje ne dominira djelatnost iz oblasti industrije hrane i pića, niti je ona statistički registrirana kao osnovna djelatnost. Drugi ograničavajući faktor potpune tačnosti date informacije se odnosi na pojedine subjekte koji se bave industrijom hrane i pića, putem podružnica, a nemaju registrirano sjedište na teritoriji općine Ilijaš, koji također ovdje nisu uključeni, a ostvaruju značajne rezultate, kao što je privredno društvo MUJANOVIĆ d.o.o., Sarajevo. Također, napominjemo, radi potpune informacije, kao ograničenje svih ostalih analiza poslovanja, naročito s aspekta broja uposlenih i ostvarenog prihoda, da i unutar ove analize nisu uključene djelatnosti fizičkih lica, odnosno obrti ili obrtu srodne djelatnosti, jer nisu pravna lica i shodno tome ne podnose svoje izvještaje o poslovanju prema FIA-Finansijsko-informatičkoj agenciji.

Najznačajniji privredni subjekti u oblasti industrije hrane i pića su:

- **INVESTOR d.o.o. Ilijaš** - plastenička proizvodnja i prerada gotovih poljoprivrednih proizvoda. BH Food je dio kompanije i vlastiti brend koji se bavi uzgojem i proizvodnjom začinskog bilja i začinskih salata vrhunske kvalitete.
- **KONDISA d.o.o. Ilijaš** – Proizvodnja konditorskih i pekarskih proizvoda. Naročito značajan proizvodni subjekt jer je praktično jedina kompanija u pomenutoj branši, čiji su proizvodi značajno prisutni na domaćem, ali i regionalnom tržištu, odnosno tržištima susjednih zemalja, kao što su: Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija.
- **HALILOVIĆ d.o.o. Ilijaš** - Intenzivni uzgoj ljekovitog bilja na području Nišićke visoravni gdje se uzgaja kamilica na cca 4,0 ha. Posjeduje vlastite kapacitete za skladištenje, preradu, pakovanje, ekstrakciju i destilaciju ljekovitog i aromatičnog bilja.
- **AXIS d.o.o. Ilijaš** – Novoosnovana kompanija u oblasti industrije hrane i pića, koja se oslanja na postojeću peradarsku proizvodnju, kao sirovinsku bazu. Firma je izvozno orijentisana i bavi se preradom pilećih nožica za inostrana tržišta, posebno kinesko tržište. Trenutno posluju u poslovnim prostorijama u vlasništvu firme FH PRINCESS TRADE d.o.o. Ilijaš.

3.2.1.4.2. Metalurško-metalska industrija

Metalurško-metalska industrija je izuzetno značajna privredna grana općine Ilijaš, naročito sa aspekta ostvarenih prihoda, izvoza i broja postojećih radnih mjesta. Privredni razvoj općine Ilijaš se tradicionalno oslanja na metalurško-metalsku industriju, sa značajnim učešćem u ukupno ostvarenim prihodima prerađivačke industrije u općini Ilijaš.⁴² Bogato industrijsko nasljeđe općine Ilijaš u ovoj grani industrije otvara mogućnost investiranja u podsektore koji se naslanjaju na moderne tehnologije i iskusnu radnu snagu. Postojeće industrijske zone, te dostupnost potrebne količine i snage električne energije čini općinu Ilijaš izuzetno pogodnom za nove investicije u metalurško-metalskoj industriji. Najrazvijeniji podsektori metalurško-metalske industrije u općini Ilijaš su: livanje odlivaka, izrada dijelova za automobilsku industriju - uglavnom komponenti za kočione sisteme, proizvodnja kablova, cilindara, proizvodnja sjedišta za sporohodna vozila (traktori, građevinske mašine), prikupljanje metalnih sirovina, sortiranje i njihovo presovanje.

Konkurentne prednosti za investiranje u metalurško-metalskoj industriji su: industrijska tradicija općine Ilijaš, povoljan geostrateški položaj, postojeća poslovna infrastruktura – industrijske zone, kvalifikovana radna snaga, postojeća saobraćajna, te posebno željeznička infrastruktura, dostupnost potrebne količine i snage električne energije i blizina univerzitetskih centara i strukovnih škola.

⁴² Učešće metalurško-metalske industrije u ukupnom prihodu privrede na području općine Ilijaš je 21,86%, te 43,09% u prihodima prerađivačke industrije. Izvor podataka: Prezentirani podaci su izneseni na osnovu analize provedene putem Odsjeka za privredu i lokalni razvoj na bazi podataka iz LRC-BIS baze podataka za 2019. godinu

Metalurško-metalska industrija nakon gotovo potpunog zastoja, koji je bio prouzrokovan ratnim dešavanjima, odnosno devastacijom postojećih privrednih kapaciteta (naročito Željezare, Ilijaš) u posljednje vrijeme bilježi snažan rast i razvoj, te rekordni nivo novih investicija.⁴³

Većina privrednih društava koja posluju na teritoriji općine Ilijaš, a čija je osnovna djelatnost u oblasti metalurško-metalske industrije su brzorastuća mala i srednja preduzeća, koja ostvaruju kontinuirani rast u procentu do 10%, i to kumulativno: prihoda, broja uposlenih i izvoza.⁴⁴

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu prerađivačke industrije	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prihodu industrijske grane
10	562	26,86%	96.915.948	43,09%	61.238.324	63,19%

Tabela br. 61: Zbirni pokazatelji poslovanja u metalurško-metalskoj industriji općine Ilijaš za 2019. godinu (Izvor: LRC-BIS baza podataka, Analiza Odjela za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš)

Ostvareni prihodi privrede općine Ilijaš u metalurško-metalskoj industriji u 2015. godini su: 44.699.290,00 KM, u 2016. godini: 59.084.032,00 KM, dok su u 2019. godini iznosili: 96.915.948,00 KM. Ubrzani rast prihoda prati i snažan porast ostvarene vrijednosti izvoza, tako je izvoz proizvoda iz metalurško-metalske industrije s teritorije općine Ilijaš sa 39.582.073,00 KM iz 2015. godine, porastao na 61.238.324,00 KM u 2019. godini. Rast prihoda i izvoznih aktivnosti prati i trend značajnog povećanja zaposlenosti, tako da u periodu od 2016. godine do početka 2020. godine imamo 246 novootvorenih radnih mjesta u ovoj industrijskoj grani.

Najznačajniji privredni subjekti su:

- **AMA ADRIATIC d.o.o. Ilijaš** - U sastavu italijanske grupacije AMA koja je lider u proizvodnji dijelova, opreme i komponenti za sporu mehanizaciju. Firma se bavi proizvodnjom: hidrauličnih cilindara, sjedišta za radne mašine i elektrokablova za radne mašine. U kompaniji je trenutno zaposleno oko 150 radnika. Subjekt unutar Industrijske zone Luke gradi i oprema novi proizvodni kapacitet, sa ciljem da proširi proizvodnju.

⁴³ U proteklom periodu u samu Željezaru, Ilijaš, koja je postala članica Prevent grupacije je investirano oko 40 miliona KM. Pored ove strateške investicije za dalji razvoj metalurško-metalske industrije na teritoriji općine Ilijaš, značajan nivo investicionih ulaganja je realiziran i u drugim proizvodnim subjektima u oblasti metalurško-metalske industrije, od kojih izdvajamo realizirane investicije u privrednim društvima: Tranzitexport, Frimeco i Sacom. Od 2019. godine, i tokom 2020. godini se realiziraju naročito značajne investicije u privrednim društvima: AMA ADRIATIC d.o.o., Ilijaš – izgradnja nove proizvodne hale i LIMSAR d.o.o., Vogošća, također kroz izgradnju nove proizvodne hale. Pomenuti subjekti posluju unutar IZ Luke, Ilijaš. Iznoseni podaci su utemeljeni na provedenim istraživanjima i Izveštajima koji su pripremljeni u saradnji sa Grupacijom svjetske banke, posebno kroz realizaciju programa postinvesticione podrške - "aftercare", te uopćeno realizacijom ostalih aktivnosti LIFE projekta, koji se tiče poboljšanja lokalnog poslovnog okruženja i konkurentnosti radi povećanja nivoa zaposlenosti na teritoriji općine Ilijaš.

⁴⁴ Iznoseni podatak je baziran na provedenim analizama unutar Odsjeka za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš, a ideja praćenje rasta i razvoja brzorastućih preduzeća je započeto kroz realizaciju EU projekata, od 2016. godine, pod naslovom: "Podrška brzorastućim malim i srednjim preduzećima i lokalnom poslovnom okruženju", koji je realiziran u saradnji sa SERDA-Sarajevska regionalna razvojna agencija, Mrežom poslovnih savjetnika u BiH – LESPnet i općinama: Novi Grad Sarajevo i Vogošća.

- **ŽELJEZARA d.d. Ilijaš - Prevent FAD** - Ukupna investicija minimalno 40 miliona KM, trenutno zapošljava oko 140 lica. U budućnosti je planirana izgradnja nove livnice srednjih odljevaka.⁴⁵
- **FRIMECO d.o.o. Ilijaš** - Frimeco proizvodi jednu od osnovnih komponenti za proizvodnju kočnica u autoindustriji, 100% izvoznik na tržišta Evrope, Azije i Amerike. Frimeco trenutno zapošljava preko 40 radnika.
- **SACOM d.o.o. Ilijaš** - Proizvodnja i ugradnja horizontalnih i vertikalnih saobraćajnih znakova i zaštitnih ograda za ceste; proizvodnja, ugradnja i distribucija ostale putne opreme. Posjeduju CE oznaku, te zapošljava oko 50 radnika.
- **EZIO INOX d.o.o., Ilijaš** – Bosansko-italijanska kompanija, koja se bavi proizvodnjom proizvoda od inoksa (bačve za med i vino, posude za upotrebu u industriji i kućanstvu, proizvodnja roštilja, i sl.). Predmetni proizvodi se prodaju na domaćem i inostranim tržištima. Subjekt zapošljava oko 20 radnika
- **C.I.B.O.S., d.o.o. Ilijaš** se bavi prikupljanjem i reciklažom posebnih materijala (izdvojenih metala).⁴⁶ Naročito značajan subjekt jer zapošljava oko 120 radnika, ostvaruje izuzetno značajan prihod i izvoz.

Preostali značajni subjekti u oblasti metalurško-metalske industrije su: **LIMSAR d.o.o. Vogošća, Ilijaš, AHSUN SIROVINAKOMERC d.o.o. Ilijaš, TRANZITEXPORT d.o.o., Ilijaš**, itd.

3.2.1.4.3. Drvena industrija

Drvena industrija je u poslijeratnom periodu preuzela primat vodeće industrijske grane na području općine Ilijaš, i danas je uz metalurško-metalsku industriju nosilac razvoja privrede općine Ilijaš. Veliki potencijal za razvoj drvne industrije na području općine Ilijaš su šumsko zemljište i šume koje obuhvataju ukupnu površinu od oko 17.141 ha, od čega su na površini od oko 4.250 ha šume u privatnoj svojini.

Najrazvijeniji postojeći podsektori drvne industrije u općini Ilijaš su: proizvodnja namještaja, proizvodnja rezane građe – djelatnost pilana, djelatnost sušenja drvnog sortimenta, proizvodnja podnih obloga od punog drveta, proizvodnja drvne stolarije.

Konkurentske prednosti za investiranje u drvnj industriji su: raspoloživi šumski resursi, industrijska tradicija općine Ilijaš, povoljan geostrateški položaj, postojeća poslovna infrastruktura – industrijske zone, postojeća saobraćajna, te posebno željeznička infrastruktura.

⁴⁵ Željezara d.d., Ilijaš je ostvarila loš poslovni rezultat u 2019. g. (gubitak od 9,178.388,00 KM) prema podacima iz LRC-BIS baze podataka. Uključujući prezentirani negativni poslovni rezultat Željezare d.d., Ilijaš, metalurško-metalska industrija općine Ilijaš je ostvarila agregatni gubitak u 2019. godini od 4.808.801,00 KM, iako su svi ostali poslovni subjekti, osim subjekta MABO d.o.o., Ilijaš, ostvarili agregatnu dobit od oko 4,5 miliona KM.

⁴⁶ C.I.B.O.S. d.o.o., Ilijaš je obrađen u poglavlju metalurško-metalska industrija zbog značaja samog subjekta sa aspekta zaposlenosti – 127 zaposlenih, ostvarenog prihoda od preko 70 miliona KM, te izvoza od oko 52 miliona KM, ali prvenstveno zbog komplementarnosti djelatnosti koju obavlja sa metalurško-metalskim djelatnostima, iako je registrovan u razredu E - Snadbijevanje vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša.

I drvna industrija nakon gotovo potpunog zastoja, koji je bio prouzrokovan ratnim dešavanjima, odnosno devastacijom postojećih privrednih kapaciteta (naročito Intal Bosne, Ilijaš) u posljednje vrijeme bilježi ekspanzivan rast i razvoj, te rekordni nivo novih investicija.⁴⁷

Značajan broj malih i srednjih privrednih društava koja posluju na teritoriji općine Ilijaš, a čija je osnovna djelatnost u oblasti drvne industrije su brzorastuća mala i srednja preduzeća, koja ostvaruju kontinuirani rast preko 10%, odnosno kumulativni rast: prihoda, izvoza i zaposlenosti, koji prelazi 10%.

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu prerađivačke industrije	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prihodu industrijske grane
17	1.364	65,20%	115.008.287	61,87%	94.522.501	82,19%

Tabela br. 62: Zbirni pokazatelji poslovanja u drvnoj industriji općine Ilijaš za 2019. godinu
(Izvor: LRC-BIS baza podataka, Analiza Odjela za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš)

Ostvareni prihodi u oblasti drvne industrije kontinuirano rastu. Prihodi privrede općine Ilijaš u drvnoj industriji u 2015. godini su iznosili 88.042.835,00 KM, u 2016. godini: 107.889.741,00 KM, a u 2019. godini: 115.008.287,00 KM. Ubrzani rast prihoda prati i snažan porast ostvarene vrijednosti izvoza, tako što je izvoz proizvoda u oblasti drvne industrije s teritorije općine Ilijaš sa 72.900.130,00 KM iz 2015. godine, porastao na 90.584.187,00 KM u 2016. godini, te 94.522.501,00 KM u 2019. godini. Rast prihoda i izvoznih aktivnosti prati i trend značajnog povećanja zaposlenosti, tako da u periodu od 2016. godine do početka 2020. godine imamo 74 novootvorena radna mjesta u ovoj industrijskoj grani.

Najznačajniji privredni subjekti su:

- **STANDARD FURNITURE FACTORY d.d. Ilijaš** - Najveći privredni subjekt u općini Ilijaš. Regionalni lider u proizvodnji trpezarijskog namještaja sa potpuno izvoznom orijentacijom na tržišta Njemačke, Austrije, Belgije, Holandije, Slovenije i Hrvatske. Preko 650 zaposlenih.
- **XYLON CORPORATION d.o.o. Ilijaš** - Proizvodnja masivnih podova vrhunske kvalitete. Ubraja se u vodeće proizvođače i izvoznike podnih obloga u Jugoistočnoj Europi. 90% ukupno ostvarene proizvodnje se izvozi od čega se najveći dio plasira na tržište Europske Unije. Članica internacionalne PLENA grupacije od 2007. godine. Xylon trenutno upošljava oko 180 radnika.
- **KALEA d.o.o. Ilijaš** - Proizvodi preko pedeset modela tapaciranih proizvoda i pločasti namještaj. Zapošljava oko 280 radnika.

Ostali značajniji privredni subjekti: **WOOD TEAM d.o.o. Ilijaš**, **DRVO PRODUKT d.o.o. Ilijaš**, **SARFA d.o.o. Srednje**, **ŽUĆE d.o.o. Srednje**, **BASIQ d.o.o., Ilijaš**, itd.

⁴⁷ Naročito značajna investicija u oblasti drvne industrije je investicija privrednog društva STANDARD FURNITURE FACTORY, koji trenutno zapošljava oko 650 radnika u proizvodnim pogonima na lokalitetu bivše fabrike Intal Bosna. Standard je ujedno i najveći proizvodni subjekt koji posluje na teritoriji općine Ilijaš.

3.2.1.5. Građevinarstvo

Unutar privrednih društava čija je osnovna registrirana djelatnost građevinarstvo, a koja posluju sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš u 2019. godini je zaposleno svega 80 radnika i iskazano je smanjenje broja uposlenih u odnosu na 2016. godinu, kada je bilo uposleno 87 radnika u ovoj grani privrede. Na osnovu iznesenih podataka zaposlenost u oblasti građevinarstva na području općine Ilijaš, u ukupnoj zaposlenosti unutar 203 registrovana pravnih lica sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš iznosi svega 2,61 %. U ovoj grani privrede je registrovano 10 privrednih društava ili 4,93% od ukupnog broja registriranih privrednih društava sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.

Tokom 2019. godine u građevinarstvu je ostvareno povećanje ostvarenih prihoda u odnosu na 2016. godinu, sa 5.400.586,00 KM u 2016. godini na 6.579.287,00 KM u 2019. godini.

Registrirana privredna društva u oblasti građevinarstva u 2019. godini nisu ostvarila značajne prihode od izvoza.

3.2.1.6. Trgovina i usluge

Trgovina je posebno značajna djelatnost na području općine Ilijaš po broju registrovanih privrednih društava. U ovoj djelatnosti je najveći broj registrovanih privrednih društava, njih 49 sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.

U djelatnosti trgovine ukupni prihod u 2016. godini u ovoj grani privrede je iznosio 52.739.990,00 KM, dok je u 2019. godini iznosi 96.344.699,00 KM. U posljednje vrijeme je primjetan značajan rast broja privrednih društava u oblasti trgovine, te otvaranje trgovačkih centara od kojih možemo izdvojiti kao najznačajnije: **TC Bingo, TC Konzum, TC Best i TC Edeka**.

Pored privrednih društava na općini Ilijaš registrovano je i 76 trgovačkih radnji.⁴⁸ U posljednje vrijeme je evidentna stagnacija broja novoregistrovanih trgovačkih radnji, što je najvjerovatnije posljedica snažne konkurencije, uzrokovane otvaranjem većeg broja trgovačkih centara.⁴⁹

U djelatnosti ugostiteljstva, koja je bitna lokalna djelatnost nema značajnijih privrednih društava tj. registrovana su samo 3 pravna lica sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš, čija je osnovna djelatnost ugostiteljstvo i koji trenutno upošljavaju 8 radnika.

Kada govorimo o djelatnostima fizičkih lica u oblasti ugostiteljstva, na teritoriji općine Ilijaš je prijavljeno 50 ugostiteljskih radnji u 2019. godini. Uopćeno u posljednje vrijeme uz postepeni razvoj turizma na teritoriji općine Ilijaš evidentan je blagi porast broja registriranih ugostiteljskih djelatnosti.

Djelatnost transporta i skladištenja obavlja 13 privrednih društava. Ukupni ostvareni prihod u 2016. godini u ovoj grani privrede iznosi 9.149.822,00 KM, a uposleno je ukupno 63 radnika. U 2019. godini ukupno ostvareni prihod iznosi 10.823.201,00 KM, a uposleno je 72 radnika.⁵⁰

⁴⁸ Podatak se odnosi na 2019. godinu i preuzet je iz Informacije o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja za 2016. godinu, Služba za privredu, finansije i investicije Općine Ilijaš; novembar, 2019. godine.

⁴⁹ U 2015. godini na teritoriji općine Ilijaš su poslovale 84 trgovačke radnje. Podatak preuzet iz Informacije o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja za 2016. godinu, Služba za privredu, finansije i investicije Općine Ilijaš; novembar, 2016. godine.

⁵⁰ Podaci su preuzeti iz LRC-BIS baze podataka za 2016.g. i 2019.g.

Ovome treba dodati 20 registrovanih samostalnih prijevoznika – taksi prijevoz i prijevoz tereta (autoprevoznici).⁵¹

Poslovanje nekretninama⁵² obavlja 29 privrednih društava u kojima je u 2019. godini uposlano svega 20 radnika.⁵³

3.2.1.7. Turizam

Općina Ilijaš raspolaže značajnim prirodnim potencijalima za razvoj turizma, naročito u oblastima seoskog, zdravstvenog i sportsko-rekreativnog turizma, te djelimično kulturno-historijskog turizma.

Međutim do danas niti jedan od navedenih oblika u bilo kojem segmentu nije organizaciono uspostavljen, niti su stvoreni atraktivni smještajni i sadržajni kapaciteti za značajnije turističke posjete.

U posljednje vrijeme se javljaju pokušaji poduzetnika u ovoj oblasti koji nastupaju sa određenim projektima koji su danas samo djelimično afirmisani i kojima je potrebna stručna, materijalno-tehnička, odnosno infrastrukturna i organizacijska pomoć.

Pored općepoznate prisutnosti inostranih turista na teritoriji općine Ilijaš, oficijelno nema registriranih turističkih posjeta, niti evidentiranih noćenja na području općine Ilijaš.⁵⁴

Na području općine Ilijaš je registrovano svega 29 soba, sa ukupno 65 kreveta, što je daleko ispod prosjeka drugih općina u Kantonu Sarajevo.

Rb	Općina	Broj soba	Broj kreveta	Dolasci	Noćenja
1.	Stari Grad	1.699	4.061	2.074	4.465
2.	Centar	1.392	3.040	2.491	4.261
3.	Novo Sarajevo	573	1.216	545	929
4.	Novi Grad	609	1.306	306	673
5.	Iliđa	2.110	4.765	3.307	7.263
6.	Vogošća	199	375	28	69
7.	Trnovo	122	361	128	463
8.	Hadžići	157	565	1.053	1.931
9.	Ilijaš	29	65	0	0

Tabela br. 63. Ukupni broj dolazaka i noćenja turista po općinama za august, 2020. godine
(Izvor: Izvještaj o statističkim pokazateljima turističkog prometa u Kantonu Sarajevo, Turistička zajednica Kantona Sarajevo, septembar, 2020.godine)

⁵¹ Podaci su preuzeti iz Informacije o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Službe za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš, novembar, 2016. godine, te iz Informacije o stanju privrede i poljoprivrede, Službe za privredu i finansije općine Ilijaš, novembar, 2019. godine.

⁵² Podrazumijeva sljedeće djelatnosti: Iznajmljivanje i upravljanje vlastitim nekretninama ili nekretninama uzetim u zakup (leasing), djelatnost agencija za poslovanje nekretninama i djelatnost kupovine i prodaja vlastitih nekretnina.

⁵³ Podaci preuzeti iz LRC-BIS baze podataka

⁵⁴ Podaci su izneseni na osnovu Izvještaja o statističkim pokazateljima turističkog prometa u Kantonu Sarajevo, Turistička zajednica Kantona Sarajevo, septembar, 2020. godine

Prema istom Izvještaju u periodu januar – august, 2019. godine na prostoru Kantona Sarajevo su zabilježeni izuzetni rezultati u oblasti turističke posjećenosti, od kojih izdvajamo: 451.877 turističkih posjeta, odnosno turista, od čega su 52.222 domaći turisti, a 399.655 strani turisti, te 1.012.991 evidentiranih noćenja od čega su 905.326 noćenja stranih turista. Turizam Kantona Sarajevo izuzimajući uticaj pandemije COVID-19 je brzorastuća privredna grana, jer Kanton Sarajevo bilježi konstantan rast turističke posjećenosti, te ostvaruje rekordne statistike u broju turističkih noćenja, što je velika razvojna prilika i za općinu Ilijaš.⁵⁵

Od turističkih destinacija, odnosno potencijala za razvoj turizma općine Ilijaš, posebno se mogu izdvojiti:

- **Zaštićeni prirodni pejzaž Bijambare** sa predjelima pokrivenim crnogoričnom šumom i stazama za šetnju u prirodi. Posebno je atraktivna Bijambarska pećina dužine 420 m sa 4 velika hodnika čiji prečnik doseže i do 60 m, a koji su visoki i preko 30 m. Pećina je bogata oblicima pećinskog nakita kao što su stalaktiti, stalagmiti, draperije, bigrene kade, stupovi. Nastanjena je kolonijom šišmiša i cvrčaka i drugim oblicima faune.⁵⁶
- **Nekropola sa stećcima Kuposići-Stari grad Dubrovnik, i nekropola stećaka Mramorje izmještena kod Bijambarara**
- **Kanjon rijeke Misoče**
- **Planine Zvijezda i Ozren, te Čemerska planina** koje obiluju značajnim prirodnim vrijednostima, jedinstvenim fenomenom eko-klime, raznim vrstama biljaka i životinja te gljivama
- **Područje Podlipnika** s obiljem gljiva i nedovoljno istraženim izvorištem termalno-mineralne vode

Putem online Internet alata „BH Itinerer“, čiju izradu je finansirala Ambasada SAD-a, je prezentiran mapirani itinerer koji obuhvata potez pećina Bijambare - nekropola stećaka - Stari grad Dubrovnik. Kao nastavak aktivnosti i saradnje sa ROTOR-om, tokom 2019. godine je implementiran projekat „Čista rijeka Bosna“.⁵⁷

Više informacija o nacionalnim spomenicima, manifestacijama i turističkim potencijalima općine Ilijaš je dato u serijalu „Turizam plus“ koji je finansirala Ambasada SAD-a u saradnji sa ROTOR-om.⁵⁸

Na području općine Ilijaš je u proteklom periodu implementiran značajan broj privatnih inicijativa u oblasti turizma, od kojih izdvajamo: Etno begovo selo – Bijambare, Projekat Kooridor 100 – adrenalinski turizam, UR Restoran Mehdijano, Seosko domaćinstvo Vila Mejra, UR Koliba Jelik, Seosko domaćinstvo – izletišta, vl. Savo Pejić i sl.

⁵⁵ Turizam je najpogođenija privredna grana na području Kantona Sarajevo sa najizraženijim ekonomskim posljedicama, koje su izazvane pandemijom koronavirusa – COVID-19. Na području Kantona Sarajevo je zbog pandemije enormno smanjena turistička posjećenost u 2020. godini. U poređenju perioda: I-VIII, 2019.g. sa periodom: I-VIII, 2020. godine je zabilježen pad turističkih posjeta sa 451.877 na 92.266, te pad broja evidentiranih noćenja sa 1.012.991 na 240.190 noćenja, a posebno su smanjene posjete inostranih turista, i to: u dolascima sa 399.655 na 63.680 (indeks 15,9), te noćenjima sa 905.326 na 185.263 (indeks 20,5).

⁵⁶ Link: <http://www.zppks.ba/bijambare>

⁵⁷ Link: <http://bh-itinerary.com/opcine-opstine/op%C4%87ina-ilija%C5%A1.html>

⁵⁸ Link: <https://www.youtube.com/watch?v=SazeFSLkItM&app=desktop>

3.2.1.8. Razvoj MSP, obrta i poduzetništva

Na području općine Ilijaš djelatnost obavlja 411 privrednih društava sa registriranim sjedištem na teritoriji općine Ilijaš, te 214 podružnica privrednih društava. Također na teritoriji općine Ilijaš su evidentirane 434 djelatnosti fizičkih lica (tzv. "samostalne djelatnosti", uključujući: obrte, obrtu srodne djelatnosti (pretežno IPP, djelatnosti u oblasti saobraćaja), trgovačke i ugostiteljske radnje.⁵⁹ Na osnovu iznesenih podataka, a na bazi procijenjenog broja stanovnika⁶⁰ na teritoriji općine Ilijaš u 2019. godini je utvrđen i broj preduzeća na 1.000 stanovnika. Broj preduzeća na 1.000 stanovnika u 2016. godini je 45,9, dok je u 2019. godini po istoj metodologiji bio 51,4, što nam ukazuje na značajne investicione aktivnosti i povećanje broja novoosnovanih preduzeća u posljednje tri godine.

BROJ PREDUZEĆA				
Pravna lica	Podružnice u sastavu pravnih lica	Djelatnosti fizičkih lica	UKUPNO	Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
411	214	434	1.059	51,4

Tabela br. 64: Broj preduzeća na teritoriji općine Ilijaš u 2019. godini
(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; juni, 2020. godine)

Općina Ilijaš i pored značajnog rasta broja preduzeća, odnosno poslovnih subjekata i dalje zaostaje po broju preduzeća na 1.000 stanovnika u odnosu na prosjek Kantona Sarajevo, koji ima 92 preduzeća na 1.000 stanovnika, također zaostaje i u poređenju sa prosječnim brojem preduzeća na 1.000 stanovnika na nivou Federacije BiH, gdje imamo 65,7 preduzeća na 1.000 stanovnika. Izneseni podaci ukazuje na potrebu provedbe dodatnih mjera s ciljem privlačenja novih poslovnih subjekata kroz: stvaranje atraktivnijeg poslovnog ambijenta, otvaranje novih investicionih lokacija, odnosno dodatno ulaganje u izgradnju lokalne poduzetničke infrastrukture, te jačanje institucionalnih i upravljačkih kapaciteta lokalne zajednice radi adekvatne podrške potencijalnim i postojećim investitorima. Kao moguće dodatne mjere se mogu razmotriti i pitanja: proširenje postojeće liste poticaja lokalnoj privredi⁶¹, posebno "start up" biznisima, podrška uspostavi prekvalifikacijskih centara radi povećanja atraktivnosti lokalne zajednice posmatrano s aspekta kvaliteta radne snage, te podrška uspostavi biznis centara i inkubatora ili provedbom sličnih inicijativa s ciljem konkretne podrške poslovnim subjektima.

Tešanj	Tuzla	Bihać	Visoko	Breza	Ilijaš	Jablanica	Kakanj	Olovo	KS	FBiH
59,2	87,4	76,9	78,1	48,4	51,4	71,2	39,5	44,5	92,0	55,7

Tabela br. 65: Komparativni pregled broja preduzeća na 1.000 stanovnika
(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; juni, 2020. godine)

⁵⁹ Izvor podataka: Publikacija: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; juni, 2020. godine

⁶⁰ Prema procjeni Federalnog zavoda za statistiku na području općine Ilijaš u 2019. godini živi 20.603 stanovnika

⁶¹ Link Lista poticaja Općine Ilijaš:

https://www.ilijas.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=4903&Itemid=150

Prezentirana Lista poticaja se odnosi na redovne poticaje koje je Općina Ilijaš provela ili kontinuirano provodi: samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama, donatorima i nevladinom sektorom, te se ista ne odnosi na mjere smanjenja/sanacije negativnih ekonomskih posljedica izazvanih korona virusom-COVID 19, što je tretirano posebnim mjerama, odnosno interventnim poticajima, kao što je npr. : Finansiranje dijela minimalne neto plate za djelatnosti fizičkih lica za mjesec april i maj, 2020. g. i sl.

Na osnovu podataka iz LRC-BIS baze po predatim godišnjim finansijskim izvještajima za 2019. godinu na teritoriji općine Ilijaš posluju 203 privredna društava.⁶² U ovaj broj nisu uključena privredna društva koja posluju na općini Ilijaš putem poslovnih jedinica, a čije je sjedište na nekoj drugoj općini.

	Ilijaš	Visoko	Breza	Hadžići	Tešanj	Zenica
Broj kompanija	203	451	75	262	564	718
Prosječan broj zaposlenih u kompaniji	15	14	31	12	20	23
Broj kompanija do 5.00.000 KM prihoda	145	311	52	188	344	472
Broj kompanija do 5.000.000 KM prihoda	40	102	16	55	177	195
Broj kompanija preko 5.000.000 KM prihoda	18	38	7	19	43	51

Tabela br. 66: Komparativni pregled - profil industrije u 2019. godini⁶³

Djelatnosti fizičkih lica

Kada su u pitanju djelatnosti fizičkih lica,⁶⁴ odnosno djelatnosti male privrede na 1.000 stanovnika dolazi 19,82 registriranih djelatnosti fizičkih lica u 2016. godini, te 20,63 u 2019. godini.⁶⁵ Iako je u posljednjih dvadeset godina broj registriranih djelatnosti više od tri puta veći, ukupan broj

⁶² Podaci FIP-a (Finansijsko informatička agencija FBiH), za 2019. godinu, preuzeti iz LRC-BIS baze podataka. Podatak se odnosi na privredna društva registrovana u skladu sa Zakonom o privrednim društvima FBiH, čije je sjedište na teritoriji općine Ilijaš, i koja su prema FIA-i dostavili obavezni godišnji izvještaj o poslovanju za 2019. godinu.

⁶³ Forma prikazanih tabela je ustanovljena tokom izrade Strategije održivog razvoja općine Ilijaš za period 2018.-2022. g. i zadržana je u procesu izrade ovog strateškog dokumenta iz razloga jednoobraznosti, čime osiguravamo kontinuirano praćenje kretanja prezentiranih pokazatelja kroz duži vremenski period. Izvor podataka:LRC-BIS.

⁶⁴ Pojam djelatnosti fizičkih lica, podrazumijeva registrirane djelatnosti na teritoriji općine Ilijaš, koje su prijavljene u skladu sa: Zakonom o obrtu i srodnim djelatnostima FBiH ("Službene novine FBiH", br. 35/09, 42/11), Zakonom o unutrašnjoj trgovini FBiH ("Službene novine FBiH", br. 40/10, 79/17), Zakonom o ugostiteljskoj djelatnosti ("Službene novine FBiH", br. 32/09), Zakonom o turističkoj djelatnosti FBiH ("Službene novine FBiH", br. 32/09), te Zakonom o cestovnom prijevozu FBiH ("Službene novine FBiH", br. 28/06, 02/10). Registracija ovih djelatnosti je nadležnost općinskog načelnika, odnosno općinskog organa uprave, a u Općini Ilijaš se vrši putem Službe za privredu i finansije općine Ilijaš.

⁶⁵ Prezentirani podaci su baziran na objavljenim podacima iz publikacije "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini i 2019. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017. godine i juni, 2020. godine. U pomenutoj publikaciji je objavljeno da na općini Ilijaš posluju 402 djelatnosti fizičkih lica, te da je procijenjeni broj stanovnika 20.283 u 2016. godini.

djelatnosti male privrede i dalje je ispodprosječan u poređenju sa brojem djelatnosti na 1.000 stanovnika u drugim općinama u sastavu Kantona Sarajevo, te na nivou Federacije BiH.⁶⁶

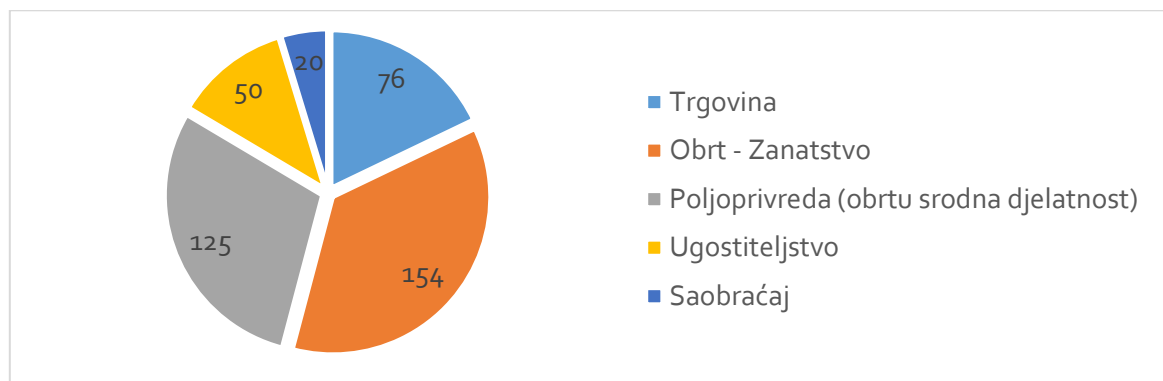
Prema podacima Pozne uprave FBiH na teritoriji općine Ilijaš u 2020. godini je u maloj privredi (djelatnostima fizičkih lica) uposlano ukupno 565 lica.⁶⁷

Vidljivo je da je najveći broj registriranih u oblasti male privrede iz djelatnosti obrta (zanatske djelatnosti) i obrtu srodnih djelatnosti (koju uglavnom čini kategorija individualnih poljoprivrednih proizvođača). Također, primjetan je najznačajniji porast registrovanih djelatnosti u oblastima: obrt i obrtu srodne djelatnosti.

Poredeći podatke iz 2019. godine sa podacima iz 2016. godine zaključuje se da je ukupan broj registriranih djelatnosti male privrede – djelatnosti fizičkih lica zabilježio rast od 4,17%.⁶⁸

Djelatnost	Broj registrovanih		Index
	2016. godina	2019. godina	2019./2016.
Trgovina	76	76	100,00
Obrt - Zanatstvo	129	154	119,38
Poljoprivreda (obrtu srodna djelatnost)	105	125	119,05
Ugostiteljstvo	63	50	79,37
Saobraćaj	35	20	57,14
U K U P N O:	408⁶⁹	425	104,17

Tabela br. 67: Pregled broja registrovanih djelatnosti fizičkih na teritoriji općine Ilijaš u 2016. i 2019. godini (Izvor: Podaci Službe za privredu i finansije, Informacija o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš; novembar, 2016. i novembar 2019. godine)

Grafikon br. 8: Broj registrovanih djelatnosti fizičkih lica na području općine Ilijaš u 2019. godini (Izvor: Informacija o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš; novembar, 2019. godine)

⁶⁶ 1997. godine u općini Ilijaš je bilo registrirano ukupno 115 djelatnosti fizičkih lica

⁶⁷ Podaci dostavljeni na zahtjev upućen prema Poreznoj upravi FBiH, odnosno Poreznoj ispostavi Ilijaš i odnose se na dan 12.05.2020. godine.

⁶⁸ Izvor podataka: Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš.

⁶⁹ Izvor: Informacija o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš, novembar, 2016. godine. Zbog razlike u vremenu objavljivanja podataka, podatak o broju registrovanih djelatnosti fizičkih lica po evidenciji Službe za privredu i finansije se neznatno razlikuje od broja registrovanih djelatnosti prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, kako je objavljeno u publikaciji "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini"; maj, 2017. godine.

Izneseni podaci ukazuju na relativno nisku razvijenost samostalnog privređivanja na području općine Ilijaš. Međutim, uzimajući u obzir podatke u posljednje tri godine, možemo zaključiti da oblast samostalnog privređivanja-mala privreda postepeno zauzima sve značajnije mjesto u ukupnim privrednim aktivnostima općine Ilijaš.

Poduzetnička infrastruktura – investicione lokacije

INDUSTRIJSKA ZONA LUKE, ILIJAŠ

Površina:	16,6 ha
Tip zone:	Greenfield
Vlasništvo:	Mješovito
Opis lokacije zone u odnosu na transportne koridore:	Koridor Vc – 2 km
	Regionalni put Sarajevo-Visoko – 1km
	Željeznička pretovarna stanica – Podlugovi - 2km
Broj i površina parcela koje su slobodne i raspoložive su za investiranje:	15 parcela s mogućnošću udvajanja po potrebi investitora, na površini od oko 7,5ha
Poslovna mogućnost:	Kupovina zemljišta
Cijena prodaje zemljišta u zoni:	25 KM/m ² kao stimulaturna početna cijena
Način prodaje:	Licitacija
Opremljenost infrastrukturom:	Električna energija
	Voda
	Kanalizacija
	Rasvjeta
	Telekomunikacije
	Pristupni putevi
Gasifikacija (u toku)	
Kompletno infrastrukturno opremljene parcele	
Prioritetni sektori za investiranje u zonu:	Metalurško-metalska industrija, drvna industrija, industrija hrane i pića.
	Mala i srednja preduzeća
Procedura i uslovi ulaska u zonu su određeni sljedećim dokumentima:	Odluka o osnivanju Industrijske zone Luke, Ilijaš ("Službene novine KS", br. 36/12)
	Regulacioni plan Industrijska zona Luke, Ilijaš ("Službene novine KS", br. 33/08)
	Zakon o stvarnim pravima ("Službene novine FBiH", br. 66/13, 100/13)
	Statut Općine Ilijaš – prečišćeni tekst ("Službene novine KS", br. 20/09, 46/18)
	Pravilnik o postupku javnog konkursa za raspolaganje nekretninama u vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, općina i gradova ("Službene novine FBiH", br. 17/14)

Postojeći privredni subjekti u zoni su:	Ama adriatik d.o.o
	Sacom d.o.o.
	Wood Team d.o.o.
	Edas d.o.o.
	Superior group d.o.o.
	Ezio Inox d.o.o.
	Lamers d.o.o.
	Cloudlt d.o.o.
	Limsar d.o.o.
Kupro d.o.o.	
Dokumentacija potrebna za investiranje, organ koji je izdaje	
Provedba postupka ulaska u zonu:	Priprema potrebne dokumentacije za licitaciju za prodaju zemljišne parcele, provodi Služba za imovinsko – pravne poslove, geodetske poslove i katastar.
	Odluka o načinu i uslovima prodaje neizgrađenog građevinskog zemljišta, donosi Općinsko vijeće Ilijaš
	Investitor mora ispuniti potrebne zahtjeve s aspekta zaštite okoliša u skladu s Regulacionim planom i postojećim zakonskim okvirom.
Potrebne dozvole - postupke provodi Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša	Urbanistička saglasnost
	Odobrenje za građenje - Građevinska dozvola
	Upotrebna dozvola
Kontakt:	
Tim za implementaciju projekta:	Vođa Tima: Merima Osmanović, Pomoćnik općinskog načelnika u Službi za privredu i finansije tel. +387 33 580 650; e-mail: merima.osmanovic@ilijas.ba
	Kontakt za investitore: Mirza Marukić, Šef odsjeka za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije tel. +387 33 580 651; e-mail: mirza.marukic@ilijas.ba
	Mersa Zeković, Šef odsjeka za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša tel. +387 33 580 661; e-mail: zekovic.mersa@ilijas.ba
Internet Link:	Brošura Industrijska zona Luka
	https://www.ilijas.ba/PDF/2016/BrosuraInvesticijeIndustrijskaZonaLuka.pdf
	Investicioni sažetak (bosanski jezik)
	https://www.ilijas.ba/PDF/2019/Ilijas_Investicioni_sazetak_BiH_2019_WEB_200ppi.pdf
	Investicioni sažetak (engleski jezik)
https://www.ilijas.ba/PDF/2019/Ilijas_Investicioni_sazetak_ENG_2019_WEB_200ppi.pdf	

OSTALE INVESTICIJSKE LOKACIJE

Naziv lokacije	Površina lokacije	Vlasništvo	Opis lokacije	Poslovna mogućnost
BROWNFIELD ZONE				
Industrijska zona Željezara, Ilijaš	45 ha	Mješovito, određeni broj parcela na prodaju u privatnom vlasništvu	Kompletno infrastrukturno opremljene parcele.	Kupovina zemljišta, cijena na upit prema vlasniku
Industrijska zona PDI Bosna/CIPI – Colak Industrijski Park Ilijaš	6,5 ha	Privatno 12 parcela u privatnom vlasništvu, 6,04 ha neto površine.	Kompletno infrastrukturno opremljene parcele.	Kupovina i najam zemljišta, cijena na upit vlasniku. Link: http://www.produzieren-in-bosnien.de/

Rad na poboljšanju lokalnog poslovnog okruženja

Općina Ilijaš u postupku izdavanja dozvola za građenje u ime investitora prikuplja potrebne saglasnosti od nadležnih institucija i javnih preduzeća na nivou općine, Kantona Sarajevo i Federacije BiH,
Općina Ilijaš je značajno skratila vrijeme i smanjila troškove za dobijanje dozvola i kompletiranje dokumentacije za poslovni sektor i građane u općini,
U cilju praćenja realizacije podnesenih zahtjeva prema općini Ilijaš, općina je razvila sistem elektronskog praćenja statusa predmeta “Web provjera statusa predmeta” i “SMS provjera statusa predmeta” (link: https://www.ilijas.ba/#euprava) putem kojih korisnici općinskih usluga mogu samostalno provjeravati status predmeta “online”,
Općina Ilijaš svim potencijalnim investitorima pruža sveobuhvatnu podršku u realizaciji planirane investicije putem imenovanih kontakt osoba, te posredstvom multidisciplinarnog Tima koji je spreman investitoru na ugovorenom sastanku ponuditi sve potrebne informacije u cilju pojednostavljenja i brze realizacije planirane investicije,
Općina Ilijaš domaćim i inostranim investitorima pruža postinvesticionu podršku („aftercare“) koja se realizuje kroz Saradničku mrežu za postinvesticionu podršku investitorima koja uključuje institucije na svim nivoima vlasti u BiH,
U cilju dodatnog poboljšanja lokalnog poslovnog okruženja i rada sa postojećim i potencijalnim investitorima Općina Ilijaš je oformila Privredno vijeće,
Općina Ilijaš je uspostavila Biznis centar u kojem je smještena ispostava Finansijsko-informatičke agencije (čime su stvoreni uslovi za predaju finansijskih izvještaja na području općine Ilijaš). Unutar Biznis centra se provode povremene poslovne edukacije, sastanci, prezentacije i sl.

Program mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na lokalnu privredu izazvanih koronavirusom (COVID-19):

Oslobađanje od plaćanja zakupa poslovnih prostorija u vlasništvu Općine Ilijaš u periodu proglašenja mjere (90 dana po prestanku stanje nepogode) u skladu sa Odlukom Općinskog vijeća Ilijaš,
Oslobađanje od plaćanja zakupa javnih površina u periodu proglašenja mjere (90 dana po prestanku stanje nepogode) u skladu sa Odlukom Općinskog vijeća Ilijaš,
Regresiranje ukupne kamatne stope za privredne subjekte (djelatnosti pravnih i fizičkih lica) u ukupnoj vrijednosti do 100.000,00 KM na odobrene kredite u saradnji sa BBI bankom za 2020. godinu,
Finansiranje dijela neto plaća za djelatnosti fizičkih lica za mjesec mart i april, 2020. godine,
Dodjela na korištenje poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu Općine na period od 2 godine
Sufinansiranje proljetne sjetve u 2020. g. u iznosu od 150.000,00 KM u saradnji Federalnim ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
Sufinansiranje jesenjske sjetve u 2020. g. u iznosu od 50.000,00 KM u saradnji Federalnim ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
Sufinansiranje nabavke poljoprivredne mehanizacije u 2020.g. u procentu 12% od nabavne cijene

3.2.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza

Analiza je rezultat dviju radionica, održanih u augustu 2020. godine, na kojima se od strane sektorske radne grupe za ekonomski i ruralni razvoj, te u saradnji sa zainteresiranim partnerima, diskutovalo o svim ključnim faktorima koji utiču na razvoj privrede i poduzetništva na području Općine Ilijaš.

PESTEL analiza

U okviru političkih faktora od značaja za ekonomski i ruralni razvoj kao pozitivni su od strane radne grupe ocijenjeni EU perspektiva Bosne i Hercegovine, mogućnost korištenja raspoloživih sredstava viših nivoa vlasti i strateško-planski pristup Općine prema sopstvenom razvoju.

S druge strane, radna grupa je prepoznala i političke faktore koji ograničavajuće djeluju na ekonomski i ruralni razvoj, među kojima su istaknuti: nedovoljni kapaciteti za korištenje pretpripravnih fondova EU, povremena politička nestabilnost u zemlji i regionu, umanjene nadležnosti općina, nedovoljna spremnost lokalnih zajednica za provedbu većeg broja zajedničkih razvojnih inicijativa, te neusklađenost termina održavanja izbora (lokalni i opći izbori u BiH).

Ključni ekonomski faktori koji potiču razvoj privrede u urbanim i ruralnim područjima Općine Ilijaš su konkurentnost lokacije (geopolitički položaj teritorija općine), mogućnost plasmana proizvoda i usluga na tržištu sarajevske makroregije, prirodni resursi (šuma, mineralne sirovine, nezagađeno poljoprivredno zemljište), postojeći potencijali za nastavak razvoja turizma, zatim razvijena infrastruktura (asfaltirani putevi, izvršena elektrifikacija, PTT usluge su dostupne u svim naseljenim mjestima i u ruralnom i urbanom dijelu Općine, u većini mjesta je kvalitetno riješen problem vodosnabdijevanja), pozitivan trend razvoja lokalne privrede, što se može posmatrati kroz: povećanje zaposlenosti, povećanje obima investicija, rast izvoza i indeksa razvijenosti Općine Ilijaš, i na kraju kao naročito značajni faktori se nameću, ojačani institucionalno-upravljački kapaciteti lokalne zajednice i povoljno lokalno poslovno okruženje i servisi prema postojećim i potencijalnim investitorima, te pozitivne projekcije rasta BH ekonomije.

Radna grupa je identifikovala i ekonomske faktore koji ograničavajuće i usporavajuće djeluju na razvoj privrede, pri čemu su ključni siva ekonomija, nedovoljno izdvajanje sredstava za promociju i neadekvatan marketinški pristup biznisu, ispodprosječan broj malih i srednjih preduzeća u odnosu na prosjek u Kantonu Sarajevo i FBiH, trenutno loša konkurentna pozicija bosanskohercegovačke ekonomije, izostanak funkcionalne saradnje sa institucijama za poticanje izvoza, složene procedure za dobijanje dozvola, nedovoljna zainteresiranost privrednika za međusobno umrežavanje i provedbu zajedničkih inicijativa.

Socijalni faktori koji idu u prilog privrednom i ruralnom razvoju na području Općine Ilijaš su blizina univerziteta i pozitivan prirodni priraštaj stanovništva Općine. Među socijalnim faktorima sa negativnim dejstvom na privredu radna grupa je izdvojila kao posebno važne neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s postojećim obrazovnim smjerovima i usmjerenjima, izostanak društvene odgovornosti privrednika i njihova nespremnost da ulažu u edukaciju uposlenika.

Tehničko-tehnološki faktori koji pozitivno djeluju na razvoj ekonomije na području ilijaške općine su dostupnost IT i TK tehnologija, kao i postojanje primjera dobre prakse tehnoloških transfera u ovdašnjim privrednim subjektima. Negativno dejstvo tehničko-tehnoloških faktora na ekonomski razvoj Općine imaju nedovoljno ulaganje u napredne tehnologije, nedostatak ulaganja u istraživanje i razvoj, nedovoljan broj razvojnih- tehnoloških institucija, nedovoljna povezanost postojećih institucija sa privrednim subjektima, kao i nepostojanje lokalnih inicijativa za uvođenje novih tehnologija.

Na razvojne mogućnosti privrede Općine Ilijaš pozitivno utiču i određeni ekološki faktori, kao što su primjena usvojenog KEAP-a, uređen odvoz otpada, provedba značajnog broja lokalnih ekoloških inicijativa, edukacija i projekata. Na iskorištenje prirodnih i privrednih potencijala ove lokalne zajednice ograničavajuće djeluju nizak nivo ekološke svijesti, te prekomjerna zagađenost zraka u zimskom periodu.

Među pravnim faktorima sa pozitivnim dejstvom na ekonomski i ruralni razvoj Općine Ilijaš djelimično pojednostavljenje administrativnih postupaka na lokalnom nivou, te postojanje pravnog okvira za podršku razvoju malog i srednjeg poduzetništva.

Ipak, određeni pravni faktori negativno utiču na mogućnosti razvoja privrede Općine Ilijaš, a prije svih neusklađenost propisa i ingerencija, nedovoljna spremnost određenog broja institucija za EU integracije, izostanak funkcionalne saradnje sa institucijama za poticanje izvoza i složene procedure za dobijanje dozvola.

SWOT analiza

SWOT analiza, kao ključni aparat za identifikaciju mogućih prednosti lokalne zajednice u odnosu na komparativne sisteme, utvrdila je osnovne pravce djelovanja i predstavlja rezultat diskusija i analiza o internim snagama i slabostima i eksternim prijetnjama i mogućnostima koje karakterišu ekonomski i ruralni razvoj na području Općine Ilijaš. Identifikovani atributi u donjoj tabeli rezultat su rada učesnika radionica, i predstavljaju zbirni iskaz njihovog viđenja postojećeg stanja.

Snage:	Slabosti:
<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni resursi Općine Ilijaš 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljni kapaciteti za pristupanje i korištenje pretpriступnih fondova
<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost korištenje raspoloživih sredstava viših nivoa vlasti 	<ul style="list-style-type: none"> • Siva ekonomija
<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijeđena lokalna infrastruktura (cestovna, vodovodna, kanalizaciona, gasna, telekomunikaciona) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno izdvajanje sredstava za promociju i neadekvatan marketinški pristup biznisu
<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni potencijali za nastavak razvoja turizma 	<ul style="list-style-type: none"> • Ispodprosječan broj malih i srednjih preduzeća u odnosu na prosjek u Kantonu Sarajevo i FBiH
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivan prirodni priraštaj stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s postojećim obrazovnim smjerovima i usmjerenjima
<ul style="list-style-type: none"> • Strateški (planski) pristup Općine prema sopstvenom razvoju 	<ul style="list-style-type: none"> • Nespremnost privrednika za ulaganje u edukaciju uposlenika
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivan trend razvoja lokalne privrede (povećanje zaposlenosti, nove investicije, rast izvoza i indeksa razvijenosti) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna društvena odgovornost privrednika
<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljene industrijske zone 	<ul style="list-style-type: none"> • Nezainteresiranost preduzetnika za lokalno umrežavanje i provedbu zajedničkih inicijativa
<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijeđena poslovna infrastruktura i ojačani institucionalno upravljački kapaciteti lokalne zajednice 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatna ulaganja u napredne tehnologije

<ul style="list-style-type: none"> • Povoljno lokalno poslovno okruženje 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatna ulaganja u istraživanje i razvoj
<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljeni servisi prema postojećim i potencijalnim investitorima 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje lokaliteta za izgradnju novih industrijsko-poslovnih zona
<ul style="list-style-type: none"> • Usvojena Strategija prema mladima 	<ul style="list-style-type: none"> • Nizak nivo ekološke svijesti
	<ul style="list-style-type: none"> • Nespremnost lokalnih zajednica iz okruženja za provedbu zajedničkih razvojnih inicijativa
	<ul style="list-style-type: none"> • Prekomjerna zagađenost zraka u zimskom periodu

Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost plasmana proizvoda na tržište sarajevske makroregije 	<ul style="list-style-type: none"> • Politička nestabilnost u zemlji i regionu (rizik investiranja)
<ul style="list-style-type: none"> • Geostrateški položaj Kantona Sarajevo 	<ul style="list-style-type: none"> • Umanjene nadležnosti općina u FBiH
<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijeđena cestovna infrastruktura 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost termina održavanja izbora (lokalni i opći izbori u BiH)
<ul style="list-style-type: none"> • Blizina univerziteta tj. veći broj visokoškolskih ustanova u krugu od 20 km do 50 km 	<ul style="list-style-type: none"> • Loša konkurentna pozicija bosanskohercegovačke ekonomije
<ul style="list-style-type: none"> • Rast i razvoj turizma u KS 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljan broj razvojnih institucija
<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost IT i TK tehnologija 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna povezanost postojećih razvojnih i obrazovnih institucija s privrednim subjektima
<ul style="list-style-type: none"> • EU perspektiva BiH 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost propisa i ingerencija
<ul style="list-style-type: none"> • Članstvo BiH u CEFTA-i 	<ul style="list-style-type: none"> • Složene procedure za dobijanje dozvola
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivne projekcije rasta BH ekonomije (rast BDP-a, rast industrijske proizvodnje i izvoza) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna podrška privrednim subjektima od strane privrednih komora
<ul style="list-style-type: none"> • Usvojen KEAP 	<ul style="list-style-type: none"> • Nespremnost institucija za EU integracije
<ul style="list-style-type: none"> • Rast i razvoj poslovnih subjekata u oblasti namjenske industrije 	<ul style="list-style-type: none"> • Loša pozicija BiH na ljestvici "Easy of doing business ranking"
<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja Koridora 5C 	<ul style="list-style-type: none"> • Pandemija izazvana korona virusom – COVID19

3.3. Društveni razvoj (stanovništvo, obrazovanje i kvalitet života)

3.3.1. Trenutno stanje

3.3.1.1. Stanovništvo

Demografska i migraciona kretanja

Demografski resursi čine važnu komponentu društveno-ekonomskog razvoja određenog područja. Stanovništvo se smatra osnovnim faktorom razvoja, s obzirom na to da preko kontigenta radne snage ili svog ekonomski aktivnog dijela pokreće proizvodnju, ali i direktno učestvuje u potrošnji proizvedenih dobara.

Demografska slika

Općina Ilijaš prostire se na površini od 308,6 km² i u 2019. godini broji 20.603 stanovnika, koji žive u 74 naselja. Na području općine Ilijaš primjetan je trend stalnog porasta broja stanovnika, kao i gustine naseljenosti koja iznosi 66,8 stanovnika/km² u 2019. godini.

Općine / Kantoni	2016.	2016.	Index 2016/ 2010
Breza (susjedna općina iz ZDK)	189,7	185,7	99,83
Visoko (susjedna općina iz ZDK)	171,4	170	99,18
Zeničko-dobojski kanton	108	107,1	99,16
Kiseljak (općina iz SBK)	124	123,2	99,35
Srednje-bosanski kanton	79	76	96,20
Ilijaš	65,7	66,8	101,67
Kanton Sarajevo	327	329,3	100,70
FBiH	84,5	83,9	99,28

Tabela br. 53: Uporedni pregled gustine naseljenosti stanovništva (broj stanovnika/km²) za 2016. i 2019. godinu

(Izvor: „Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH”, Federalni zavod za programiranje razvoja, maj 2017. godine i decembar 2019)

Na području Kantona Sarajevo u 2019. godini rođeno je 4.320 stanovnika, a stopa nataliteta iznosi 10,3 promila. Najveća stopa nataliteta u 2019. godini je u općini Ilijaš 13,3 promila, a najmanja u općini Stari Grad 8,8 promila.

Prirodni priraštaj na području Kantona Sarajevo u 2019. godini je 0,3 promila te je u odnosu na 2013. godinu (1,3), prirodni priraštaj i u Kantonu Sarajevo manji. U 2016. godini prosječan prirodni priraštaj stanovništva na području općine Ilijaš iznosio je 4,6 promila, a 2019. godine 5,5 promila.

GODINA	Općina Ilijaš	Kanton Sarajevo
2013.	93 (4,7‰)	519 (1,3‰)
2014.	68 (3,4‰)	351 (0,8‰)
2015.	84 (4,2‰)	150 (0,4‰)
2016.	93 (4,6‰)	479 (1,1‰)
2017.	67 (3,3‰)	492 (1,2‰)
2018.	78 (3,8‰)	257 (0,6‰)
2019.	114 (5,5‰)	116 (0,3‰)
Index 19/13	122,6	22,4

Tabela br. 54: Prirodni priraštaj stanovnika općine Ilijaš za period 2013-2019.

(Izvor: Demografska analiza Kantona Sarajevo po općinama u periodu 2013-2019. godine, Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo)

Ratna dešavanja u periodu 1992-1995. godine ostavila su značajan utjecaj na stanje i kretanje stanovništva, kako na području Kantona Sarajevo tako i na području općine Ilijaš. Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma započeo je proces povratka izbjeglih i raseljenih osoba u predratne domove. Navedeni proces se dobrim dijelom realizirao od 1996. do 2001. godine, te se stanje migracije stanovništva na području općine Ilijaš, kao i u ostalim općinama u Kantonu Sarajevo, stabiliziralo. Ako se uporedi stanje u 1991. i 2011. godini, može se zaključiti da su se desile značajne promjene u odnosu urbanog i ruralnog stanovništva, s obzirom na to da je udio ruralnog stanovništva u ukupnom stanovništvu sa 73% iz 1991. godine smanjen na oko 25% u 2011. godini. Prema procjenama općinskih službi, trenutno je približno 85% stanovništva općine nastanjeno na svega 25% općinske teritorije. Nakon reintegracije općine 1996. godine stambeni fond na području općine Ilijaš je bio gotovo u potpunosti uništen, a većina povratnika je imala status interno raseljenih osoba. Danas u općini živi 563 stanovnika (258 porodica) s priznatim statusom raseljenih osoba (ili oko 2%) od čega je interno raseljeno 5 porodica ili 12 lica koji su prije rata imali prebivalište na području općine Ilijaš, dok je 253 porodice ili 551 lice raseljene osobe iz drugih općina, pretežno sa područja Istočne Bosne od kojih je najviše raseljenih lica sa područja općine Srebrenica (116 porodica/245 lica).

U odnosu na protekle godine broj raseljenih lica nije se značajno smanjivao jer nije bilo većih projekata obnove stambenih jedinica. U 2019. godini počela je realizacija regionalnog stambenog programa na području općine Ilijaš – Projekat BH4, u okviru kojeg završena obnova 11 stambenih jedinica, dok će se u 2020. godini obnoviti još 3. U implementaciji Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica izvršena je obnova 4 stambene jedinice za interno raseljena lica.

Od 2005. godine kada je posljednji put rađena re-registracija raseljenih lica pa do kraja 2019. godine, primjenjujući zakonske propise koji regulišu ovu oblast, donesena su 1194 rješenja o prestanku statusa raseljenog lica, čime je status raseljenog lica prestao za 3425 lica ili 1198 porodica, od čega je 607 porodica kupilo ili izgradilo nove stambene jedinice na području općine Ilijaš, a 284 porodice bile su korisnici donacija za obnovu stambenih jedinica.

Od početka 1998. godine do 31.12.2019. godine Općina Ilijaš zaprimila je 3595 zahtjeva za dobrovoljni povratak u kojima je 12097 članova domaćinstva apliciralo za povratak na svoje prijeratno prebivalište.

Raseljena lica	2005. godina		2018. godina		2019. godina	
	porodica	članova	porodica	članova	porodica	članova
Interno raseljena lica	374	1.074	12	28	5	12
Eksterno raseljena lica	1.351	4.125	255	570	253	551
UKUPNO	1.725	5.199	267	598	258	563

Tabela br. 55: Trend opadanja broja raseljenih lica na području općine Ilijaš

(Izvor: Izvještaj o radu općinskog načelnika i službi općine Ilijaš za 2019.godinu, februar 2020. godine)

Socijalna i radna struktura

Stopa učešća radnosposobnog stanovništva (15-64 godina) u ukupnom stanovništvu općine Ilijaš prema statističkim podacima iznosi 70,00%, dok je stopa učešća radnoaktivnog stanovništva 43,11%.

Općina	Radno sposobno stanovništvo	Radno aktivno stanovništvo
Ilijaš	14.414	8.882
Vogošća	20.070	10.494
Hadžići	17.262	9.652
Breza	9.467	4.595
Kakanj	25.949	13.195
Olovo	6.516	3.423
Vareš	5.207	2.238
Visoko	26.948	16.708
Kiseljak	14.145	6.569

Tabela br. 56: Uporedni pregled radnosposobnog stanovništva (15-64 godine) i radnoaktivnog stanovništva u 2019. godini po općinama

(Izvor: „Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2019. godini”, Federalni zavod za programiranje razvoja, decembar 2019. godine)

Od ukupnog broja radnoaktivnog stanovništva u 2019. godinu na teritoriji općine Ilijaš zaposleno je 5.834 stanovnika.⁷⁰

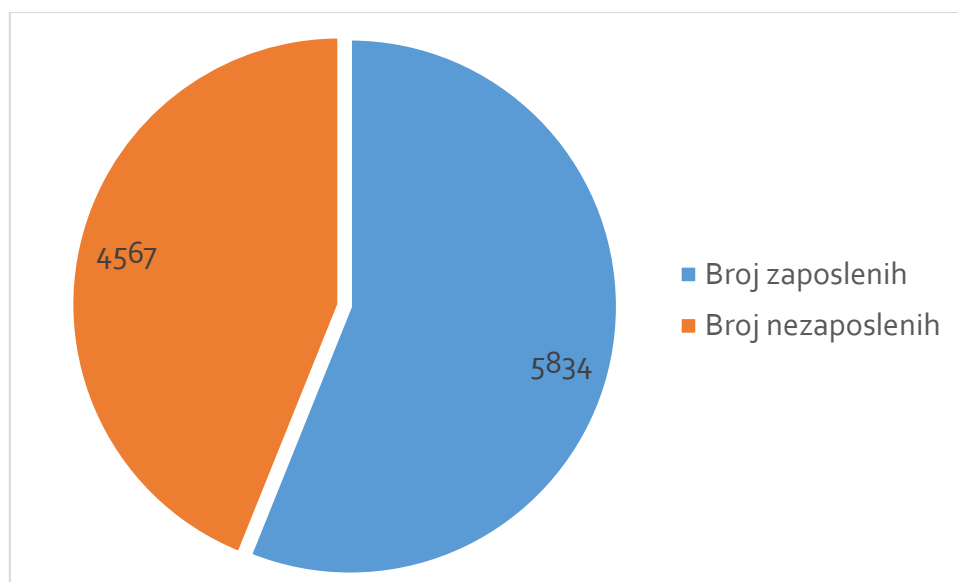
Naime, 61,6% od radno sposobnog stanovništva na području općine Ilijaš je ekonomski aktivno, odnosno, ili zaposleno ili registrirano na Birou za zapošljavanje. Iako registracija na Birou za zapošljavanje ne znači nužno da te osobe i aktivno traže zaposlenje, u ovom kontekstu su u nedostatku drugih podataka posmatrani kao kategorija aktivnih na tržištu rada.

⁷⁰ Za analizu su korišteni podaci „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo”, Bilten - Statistički pregled br. 12/2019, januar 2020. godine.

Jedan od zabrinjavajućih indikatora, a ujedno i velikih izazova za predstavnike općinskih organa, leži u činjenici da se općina Ilijaš nalazi na prvom mjestu po broju nezaposlenih u Kantonu Sarajevo. Stopa nezaposlenosti sa 31.12.2019. godine iznosila je 43,91%.

Tržište rada karakterizira i visoka stopa učešća registriranih nezaposlenih lica u broju radno sposobnog stanovništva, koja iznosi 31,68%. Prema podacima JU „Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo” broj registriranih nezaposlenih lica u općini Ilijaš je 4.567, a broj zaposlenih lica zaključno sa 31.12.2019. godine je 5.834.⁷¹

Međutim, kada je u pitanju općina Ilijaš ovi statistički podaci moraju se uzeti s određenom dozom opreznosti, tj. stopa stvarne nezaposlenosti je niža, s obzirom na široko rasprostranjenu sivu ekonomiju i fiktivno prijavljivanje boravka stanovnika koji faktički žive i/ili rade na području drugih općina. Ove pojave zahtijevaju bolju primjenu zakona i aktivniju ulogu inspekcija rada i Biroa za zapošljavanje. Ipak, nezaposlenost će i dalje predstavljati prepreku progresivnijem razvoju, što nalaže da svi nivoi vlasti moraju ispuniti svoju dužnost i obavezu iskorištavanja svih dostupnih resursa kako bi osigurali ostvarivanje prava na rad i pristojnu zaradu.

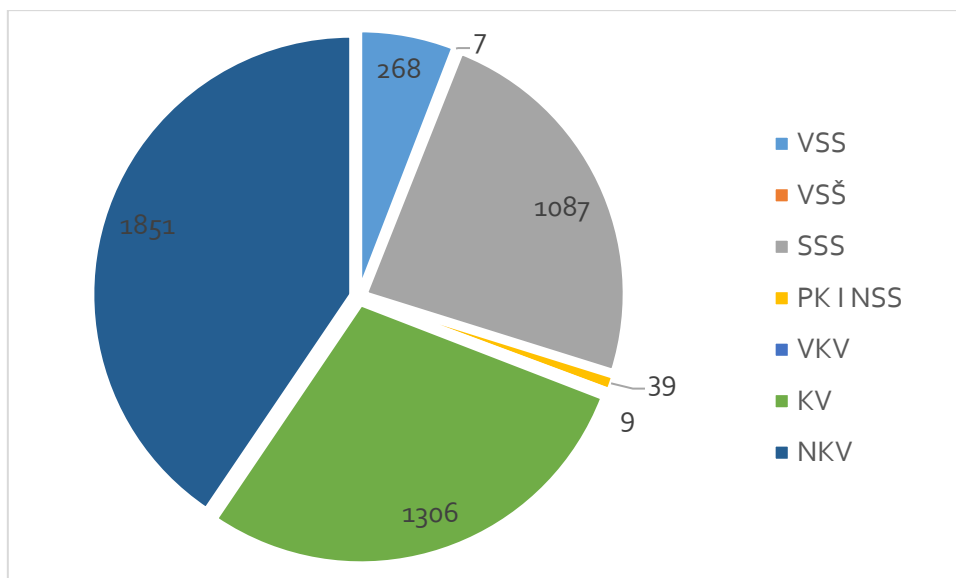

Grafikon br. 10: Učešća registriranih nezaposlenih lica

(Izvor: Statistički pregled br. 12/2019, Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, Bilten, decembar 2019. godine)

Broj registriranih nezaposlenih žena (3018) je značajno veći od broja nezaposlenih muškaraca. Žene učestvuju sa 66,1% u ukupnom broju registriranih nezaposlenih. Najveći broj nezaposlenih čine nekvalificirani radnici 1851 (40,53%), kvalificirani radnici 1306 (28,60%), radnici sa srednjom stručnom spremom 1087 (23,80%) i osobe sa visokom stručnom spremom 268 (5,87%). Ove četiri grupe nezaposlenih čine 98,80% svih nezaposlenih na području općine Ilijaš.

⁷¹ Za analizu su korišteni podaci „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo”, Bilten - Statistički pregled br. 12/2019, januar 2020. godine.

Grafikon br. 11: Kvalifikaciona struktura nezaposlenih lica na području općine Ilijaš u 2019. godini

(Izvor: Bilten, Statistički pregled br. 12/2019, Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, decembar 2019. godine)

Kao šanse razvoja ekonomskog sektora, a time i masovnijeg upošljavanja, mogu se prepoznati razvoj malog i srednjeg poduzetništva, turizma i poljoprivrede. Jedan od najvećih problema s kojim se susreću poslodavci u mikrookruženju je upravo nedovoljna osposobljenost kadrova za tehnološke procese rada. Pored toga, ne postoji tehničko i stručno usmjeravanje i obrazovanje niti programi edukacije za usvajanje dodatnih vještina za osobe koje se trebaju prilagoditi novim zahtjevima tržišta rada jer su izgubile svoja radna mjesta kolapsom ranijih ilijaških industrija (metalne, drvene).

Općina Ilijaš bilježi brzi rast nudeći mogućnost investicija u razne sektore za mala, srednja i velika preduzeća na izuzetno atraktivnim investicijskim lokacijama za „greenfield“ investicije u Industrijskoj zoni „Luka“, površine 16.6 ha i „brownfield“ investicije u dvjema industrijskim zonama i raspoloživim objektima.

Vlada Kantona Sarajevo u saradnji sa JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ tokom 2019. godine provela je niz mjera u cilju smanjenja nezaposlenosti i obezbjeđenja potrebnih kadrova u skladu sa potrebama tržišta rada. Preduzete su sljedeće mjere i aktivnosti:

- Program javnih radova.
- Program sufinansiranja zapošljavanja "Posao za sve";
- Program obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije nezaposlenih osoba za poznatog poslodavca;
- Program sufinansiranja „Razvoj preduzetništva i podrška pokretanju novih start up kompanija na području Kantona Sarajevo“ – UNDP (Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH);
- Program javnih radova PLUS;
- Program sufinansiranja samozapošljavanja osoba do 35 godina života;

Također, u 2019. godini planirana je realizacija novih programa:

- Programi sufinansiranja za šehidske porodice i porodice poginulih branilaca:
 - a. Program sufinansiranja zapošljavanja šehidskih porodica i porodica poginulih branilaca i
 - b. Program sufinansiranja samozapošljavanja šehidskih porodica i porodica poginulih branilaca,
- Program sufinansiranja zapošljavanja pripravnika s VŠS i VSS;
- Program sufinansiranja samozapošljavanja;
- Program obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije nezaposlenih osoba
- Program osposobljavanja učitelja za rad u predškolskim ustanovama;
- Program sufinansiranja zapošljavanja „50+“;
- Program sufinansiranja zapošljavanja medicinskog i nemedicinskog kadra u zdravstvene ustanove.

Općina Ilijaš je u periodu 2014-2019. godina, u svrhu smanjenja stope nezaposlenosti visokoobrazovanih kadrova, omogućila da 85 mladih osobe sa završenim fakultetima volontiraju u općini Ilijaš i tako steknu neophodno radno iskustvo od 12 mjeseci, kako bi mogli polagati ispit općeg znanja i aplicirati za mjesto u državnoj službi na poziciji stručnog saradnika. Iskustva pokazuju da su u prvih pet godina implementacije ovog projekta, 2008-2012. mlade osobe nakon volontiranja dobile posao u organima državne službe, javnim preduzećima i ustanovama. Danas je situacija znatno drugačija, jer se većina mladih osoba nakon obavljenog volontiranja, još uvijek nalazi na evidenciji nezaposlenih osoba.

Od ukupno 4.567 nezaposlenih osoba koje su evidentirane na Birou za zapošljavanje u decembru 2019. godine njih 1145 (25,07%) je u dobi do 30 godina od čega je 166 NK, 335 KV, 445 SSS i 135 VSS.

Tokom 2019. godine najviše su tražena lica sa zvanjima: doktor medicine; inženjer elektrotehnike, inženjer informacionih tehnologija; arhitekta, profesor matematike i fizike te profesor njemačkog jezika. Natraženija zanimanja su: vozač motornih vozila, mašinski tehničar, kuhar, stolar, šivač te medicinske sestre.

Mladi nisu dovoljno osposobljeni da odgovore na aktualne zahtjeve u poslovanju i vođenju malog poduzetništva i isti nemaju uslove da se opredijele za vlastiti biznis. Osnivanje vlastite firme i pokretanje vlastitog biznisa za mlade općine Ilijaš trebalo bi da predstavlja izazov, a nikako problem kao što je sada slučaj. Podatak da je svega 3% mladih stvorilo preduslove za bavljenje vlastitim biznisom ne iznenađuje, uzmu li se u obzir iznosi obaveznih poreza i dažbina. Izražena je nemotiviranost mladih ljudi za pokretanje vlastitog biznisa. Percepcija mladih je da poduzetništvo nije održiva opcija. Obrazovne institucije, također, ne doprinose sistemskoj promociji poduzetništva mladih, niti mladim ljudima nude potrebne poslovne vještine. Slabo ili nikako se podučavaju principi poduzetništva u školama i na fakultetima. Posebna pažnja mora se posvetiti doedukaciji mladih o mogućnostima zapošljavanja i pokretanja vlastitih mini biznisa. Dodatno opterećenje predstavlja nedovoljno znanje i nepoznavanje tržišnih uslova, zakonskih uslova i procedura. Mladi nisu dovoljno informirani o programima i mjerama vlade na suzbijanju velike stope nezaposlenosti. Zbog nedovoljne upućenosti, mladi često odabiru zanimanja s kojima imaju

malu mogućnost zapošljavanja nakon završene škole. Zbog neupućenosti u ponudu i trend zanimanja, dugo ne mogu naći posao, pa se s toga mnogi odlučuju na prekvalifikaciju zanimanja. S druge strane, postoje otvorena radna mjesta za poslove za koje nema kvalificirane radne snage na području općine Ilijaš. Mladi koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje ne poznaju metode i načine potrage za poslom kako bi se mogli što bolje prijaviti za radna mjesta usljed velike konkurencije. Većina mladih ne posjeduje znanja i sposobnosti da sami napišu svoj CV i prijavno pismo za posao. Osim toga, ne znaju voditi poslovni razgovor i istaknuti svoje prednosti i sposobnosti prilikom intervjua za posao.

PREGLED NEZAPOSLENIH LICA STAROSNE DOBI DO 30 GODINA PO ZANIMANJIMA NA DAN 31.12.2019 SA ZAVRŠENIM FAKULTETOM	ZANIMANJE	GODINE		
		15-19 god.	20-24 god.	25-29 god.
EKONOMSKI FAKULTET	Diplomirani ekonomista		4	8
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA	Profesor ONO i DSZ		2	5
	Socijalni radnik			3
	Politolog			4
	Novinar			2
	Komunikolog			2
FILOZOFSKI FAKULTET	Profesor bosanskog jezika			2
	Sociolog			1
	Profesor pedagogije			1
	Pedagog-psiholog			1
	Profesor francuskog jezika			2
	Arheolog			1
	Bibliotekar			1
	Profesor engleskog jezika		2	2
	Psiholog			2
	Historičar			1
	Profesor talijanskog jezika		1	
	Pedagog			1
PRIRODNO-MATEMATIČKI FAKULTET	Inženjer za zaštitu okoline		1	1
	Profesor geografije		2	
	Biolog		2	3
	Geograf		1	
POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENI FAKULTET	Diplomirani inženjer poljoprivrede		1	1
	Inženjer prehrambene tehnologije			1
	Inženjer agronom		1	
PRAVNI FAKULTET	Diplomirani pravnik		2	9
ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET	Inženjer elektrotehnike			1
FAKULTET ZA SAOBRAĆAJ I KOMUNIKACIJE	Diplomirani inženjer saobraćaja i komunikacija		2	2
	Inženjer drumskog saobraćaja			1
	Inženjer medicinske radiologije		5	4

FAKULTET ZDRAVSTVENIH STUDIJA	Sanitarni inženjer		1	2
	Inženjer medicinsko-laboratorijske dijagnostike		2	1
	Medicinska sestra-tehničar VSS		2	
	Fizioterapeut VSS			1
FAKULTET ZA KRIMINALISTIKU, KRIMINOLOGIJU I SIGURNOSNE STUDIJE	Kriminalist			2
FAKULTET SPORTA I TJELESNOG ODGOJA	Nastavnik fizičke i zdravstvene kulture		1	
	Menadžer sportista			1
	Profesor fizičke i zdravstvene kulture			2
ŠUMARSKI FAKULTET	Inženjer šumarstva			2
MAŠINSKI FAKULTET	Mašinski inženjer			4
ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET	Diplomirani inženjer računarstva		1	
	Inženjer elektrotehnike			1
STOMATOLOŠKI FAKULTET	Doktor stomatologije			1
FARMACEUTSKI FAKULTET	Doktor farmacije			3
MEDICINSKI FAKULTET	Doktor medicine			1
VETERINARSKI FAKULTET	Veterinar			2
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI	Akademski grafički dizajner			1
TEOLOŠKI FAKULTET	Nastavnik vjeronauke			1
	Teolog			1
GRAĐEVINSKI FAKULTET	Inženjer geodezije		1	1
TEHNOLOŠKI FAKULTET	Inženjer hemijske tehnologije			1
MUZIČKA AKADEMIJA	Profesor muzičkih predmeta			1
SVE UKUPNO:			124	

Tabela br. 56: Pregled nezaposlenih lica sa VSS, starosne dobi do 30 godina po zanimanjima u 2019. godini

(Izvor: JU "Služba za zapošljavanje KS", Biro za zapošljavanje Ilijaš, podaci dobijeni na zahtjev)

3.3.1.2. Obrazovanje

Obrazovni sistem

Prema Zakonu o osnovnom odgoju i obrazovanju⁷² i Zakonu o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo⁷³ osnivač škola kao javnih ustanova je Kanton Sarajevo, koji osigurava sredstva potrebna za osnivanje i rad osnovnih i srednjih škola, u skladu sa Uredbom sa zakonskom snagom o ustanovama⁷⁴, pedagoškim standardima za osnovno obrazovanje i odgoj, srednje obrazovanje i u skladu sa normativima školskog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila. Nadležnosti općina

⁷² Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, čl.9,"Službene novine Kantona Sarajevo" br.23/17, 33/17 i 30/19.

⁷³ Zakon o srednjem obrazovanju, čl.16,"Službene novine Kantona Sarajevo" br.23/17 i 30/19.

⁷⁴ Uredba sa zakonskom snagom o ustanovama, "Službeni list SRBiH" br.6/92, 8/93 i 13/94.

u oblasti obrazovanja su ograničene, tako da lokalne vlasti imaju veoma malo utjecaja na razvoj ovog polja. Zadatak lokalne zajednice jeste, da putem Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica, prati rad i analizira provođenje godišnjih programa rada škola, analizira uspjeh u odgoju i učenju u prvom polugodištu tekuće školske godine, kao i na kraju tekuće školske godine, a u cilju sagledavanja stanja i predlaganja mjera za unapređenje njihovog odgojno-obrazovnog rada. Općina iz svog budžeta izdvaja tekuće transfere neprofitnim organizacijama, pa je za osnovno i srednje obrazovanje (općinska takmičenja, školu plivanja, nabavku užina djeci u stanju socijalne potreba, studijske posjete, mature itd.) u 2019. godini izdvojeno 21.511,00 KM. Redovno se podržava rad područnog odjeljenja "Muzičke i baletne škole Novo Sarajevo" u vidu sufinansiranja režijskih troškova odjeljenja u Ilijašu.

Od 2018. godine posebna pažnja je posvećena projektima sanacije i utopljanja područnih škola. Sanirane i utopljene su područne škole u:

- Bioči, vrijednost izvedenih radova iznosi 88.298,00 KM, od kojih je Općina Ilijaš obezbijedila 51.298,00KM, a Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade 37.000,00 KM; Izvedeni su radovi na zamjeni fasadne i unutrašnje stolarije, ugradnji hidro i toplotne izolacije sa zamjenom podnih obloga, ugradnji toplinske fasade, potpunoj sanaciji mokrih čvorova koja je uključila zamjenu vodovodnih i kanalizacionih instalacija, ugradnju novih zidnih i podnih keramičkih pločica, ugradnju novih sanitarija i armatura, zatim izvedeni su radovi vanjskog uređenja koji su uključili izgradnju trotoara oko objekta, sanaciju glavnog ulaznog stepeništa, ulaznog stepeništa za čajnu kuhinju, zamjenu oluka i foršunga.
- Kamenici, vrijednost izvedenih radova iznosi 102.195,00 KM, sredstva u cjelosti obezbijedila Općina Ilijaš. Izvedeni su radovi na dogradnji kotlovnice, instalisanju centralnog grijanja, rekonstrukciji krova i krovopokrivanju, zamjeni fasadne stolarije, ugradnji toplinske fasade sa pratećim limarskim radovima na odvodnji oborinskih voda.
- Ljubnići, vrijednost izvedenih radova iznosi 34.616,00 KM, sredstva u cjelosti obezbijedila Općina Ilijaš; Izvedeni su radovi na zamjeni dotrajalog crijepa novim crijepom uz prateće limarske radove, radovi na odvodnji oborinskih voda i ugradnji drenaže, krečenju učionica i bojenju fasade.
- Gajevi, u saradnji sa UNDP u BiH sanirana je i utopljena područna škola u Gajevima. Vrijednost izvedenih radova je 65.000,00 KM, a ovaj projekat općina je sufinansirala sa 20.526,32 KM na ime kontribucije Općine Ilijaš za implementaciju projekta, BIH10/00106695 "Zeleni ekonomski razvoj-Povećanje energetske efikasnosti u javnom sektoru u Bosni i Hercegovini". Pored toga Općina Ilijaš je obezbijedila dodatnih 6.000,00 KM za sanaciju učionica i mokrih čvorova u ovoj školi.
- U 2020. godini planirana je sanacija i utopljanje područnih škola: Dragoradi (sredstva za izvođenje radova u iznosu od 70.000,00 KM) obezbijedena putem Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo), Malešići, Ljubnići i Lješevu (sredstva u iznosu od 577.406,19 KM će biti obezbijedena putem zaduženja Kantona Sarajevo po Ugovoru o zajmu između Bosne i Hercegovine i Evropske Banke za Obnovu i Razvoj (EBRD) za Projekat energetske efikasnosti u javnim zgradama Sarajevo, od čega je za utopljanje područnih škola planirano 231.992,78 KM, a za utopljanje objekta SŠC "Nedžad Ibrišimović 345.413,41 KM).

Tokom 2019. godine Općina Ilijaš investirala je 719.891,00 KM u kapitalne projekte škola. Općina Ilijaš je za sve realizovane projekte obezbijedila izvedbeno projektnu dokumentaciju, pribavila potrebne saglasnosti i odobrenja za građenje.

Realizacijom 700.000 KM vrijednog projekta izgradnje fiskulturne sale u Osnovnoj školi „Hašim Spahić“ riješen je višegodišnji problem odvijanja nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, a ta savremena dvorana otvorena je 2018. godine. Općina Ilijaš je 2019. godine izdvojila dodatnih 64.484,00 KM za rekonstrukciju toplotne podstanice i okončanje projekta izgradnje fiskulturne sale u Osnovnoj školi „Hašim Spahić“, te 5.878,00 KM za nabavku mašine za čišćenje poda u sali.

Tokom 2020. godine, prostor stare sale za tjelesni odgoj u OŠ „Hašim Spahić“ rekonstruisan je i redizajniran za potrebe produženog boravka. Vrijednost radova na rekonstrukciji i redizajnu iznosi 195.000,00 KM, a nabavljena je oprema za opremanje prostorija produženog boravka u vrijednosti 70.000,00 KM. Sredstva za realizaciju ovog projekta obezbijedila je Općina Ilijaš i Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, čime su se stekli svi neophodni uslovi za uspostavu produženog boravka koji ova škola do sada nije imala.

UNDP u BiH i Ministarstvo za prostorno uređenje, građenje i zaštitu okoliša Kantona Sarajevo, uz sufinansiranje Općine Ilijaš realizovalo je projekat ugradnji toplotne fasade u OŠ "Podlugovi" u vrijednosti od 75.000,00 KM.

Uslovi izvođenja nastave u OŠ "Podlugovi" znatno su poboljšani zahvaljujući saradnji Općine Ilijaš i UNDP-a. Novim klupama i stolicama opremljena je svih 12 učionica u školi. Vrijednost projekta je 38.640,00 KM. Od toga je Općina Ilijaš izdvojila 22.722,00 KM, a UNDP 17.000,00 KM. Općina Ilijaš je tokom 2019. godine sufinansirala i nabavku sportskih rekvizita za potrebe izvođenja nastavke tjelesnog i zdravstvenog odgoja u Osnovnoj školi "Podlugovi" u iznosu od 3.000,00 KM. U 2020. godini bit će sanirani mokri čvorovi na spratu škole. Procijenjena vrijednost radova iznosi 30.000,00 KM.

U saradnji sa UNDP u BiH, u sklopu projekta "Jačanje uloge MZ u BiH", uz sufinansiranje općine Ilijaš, realizovan je projekat "Sanacija i asvaltiranje prilaza školi i proširenje sportskog igrališta OŠ Srednje" u vrijednosti 38.034,52 KM.

Nakon što je porušen nefunkcionalan i dotrajali objekat fiskulturne sale, u junu 2019. godine počela je izgradnja nove i savremene sale za tjelesni odgoj u JU Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović" u Ilijašu. Projektom je obuhvaćena izgradnja prostorija za izvođenje praktične nastave za zanimanja frizer/kozmetičar i sanacija postojećih svlačionica i mokrih čvorova. U izgradnju ovog savremenog objekta uloženo je cca. 900.000,00 KM, a sredstva su obezbijedili Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i Općina Ilijaš

U 2020. godini obezbijeđena su sredstva za sanaciju sprata vrtića u Ilijašu⁷⁵, čime će se obezbijediti dodatni smještajni kapaciteti za rad dvije nove odgojne grupe i na duži period izbjeći liste čekanja za upis djece u vrtić.

Općina poduzima značajne mjere za osiguravanje jednakog fizičkog pristupa obrazovanju za svu djecu i mlade. Posebna pažnja usmjerena je učenicima sa poteškoćama u kretanju. Pored lifta koji je sagrađen u OŠ Stari Ilijaš, 2018. godine sagrađen je i lift u SŠC "Nedžad Ibrišimović", a u 2020. godini sufinansiran je projekat uklanjanja arhitektonskih barijera za pristup invalidnih osoba u OŠ "Hašim Spahić".

Institucije

Na području općine Ilijaš od obrazovnih ustanova nalaze se:

- JU Predškolska ustanova „Djeca Sarajeva – Vrtić Ilijaš“, te privatna predškolska ustanova-vrtić „Behar“,

⁷⁵ Vrtić Ilijaš posluje u sastavu JU "Djeca Sarajeva"

- JU OŠ „Hašim Spahić“ Ilijaš, JU OŠ "Stari Ilijaš" u Starom Ilijašu sa 3 područne škole (Misoča, Malešići i Bioča), JU OŠ „Podlugovi“ u Podlugovima sa 2 područne škole (Ljubnići i Lješevo), JU OŠ „Srednje“ u Srednjem sa 3 područne škole (Dragoradi, Kamenica i Gajevi), te privatna osnovna škola “Đulistan” u Lješevu
- područno odjeljenje Muzičke i baletne škole Novo Sarajevo i
- JU Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović" Ilijaš, te privatna ustanova Srednja škola „Perzijsko-bosanski koledž sa internatom“ u Lješevu.

Nastava u svim školama odvija se po bosanskom nastavnom planu i programu.

Rb	Naziv škole	Školska 2017/18.		Školska 2018/19.		Školska 2019/20.	
		Broj učenika	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj odjeljenja
1.	OŠ "Stari Ilijaš"	534	25	543	26	555	27
2.	OŠ "Hašim Spahić"	645	28	635	28	614	27
3.	OŠ "Srednje"	267	17	228	17	241	17
4.	OŠ "Podlugovi"	413	23	432	23	472	24
5.	OŠ "Đulistan"	171	13	159	13	179	11
Ukupno		2 030	106	1 997	107	2 061	106

Tabela br. 57: Brojno stanje učenika i odjeljenja u osnovnim školama u protekle tri godine
(Izvor: Informacija o uspjehu učenika osnovnih i srednjih škola u učenju i odgoju u školskoj 2018/19. godini, Općina Ilijaš, oktobar 2019. godine)

Inkluzivno obrazovanje, pod kojim se podrazumijeva uključenost djece s poteškoćama u razvoju u redovan nastavni proces implementira se u svim školama. U školskoj 2018/19. godinu nastavu u osnovnim školama je pohađalo 53 učenika sa poteškoćama u razvoju. Opservaciju učenika vršio je Centar za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju “Vladimir Nazor” Sarajevo, na osnovu nalaza doktora pedijatra, mišljenja logopeda i mišljenja učitelja i pedagoga. U procesu realizacije nastave u odjeljenjima u kojima ima učenika sa poteškoćama u razvoju godinama je bio evidentan nedostatak asistenata u nastavi kao i logopeda koji su predviđeni Pedagoškim standardima odgojno-obrazovnog procesa. Škole su se u više navrata zahtjevima obraćale Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo za veći angažman asistenata u nastavi. Kao rezultat inicijativa i zahtjeva u školskoj 2019/2020. godini stanje je znatno poboljšano angažovanjem asistenata.

U OŠ “Stari Ilijaš” bilo je angažovano 5 asistenata u odjeljenjima, prema Odluci Vlade i Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo. Pored angažovanih asistenata i tri pripravnika zaposlena preko Zavoda za zapošljavanje – program za sufinansiranje pripravnika–angažovani su kao asistenti u odjeljenju. Također, Odlukom Vlade KS i Ministarstva, školi je data saglasnost da raspiše konkurs za angažovanje stručnog Mobilnog tima (defektolog, logoped i psiholog) koji bi bio zaposlen na period do 30.6.2020. godine u OŠ “Stari Ilijaš”, a bio bi na usluzi i svim ostalim školama naše općine. Na konkurs su se samo odazvali psiholozi, dok nije bilo prijavljenih na poziciju defektologa i logopeda, zbog deficitarnosti ovih zanimanja, tako da su Mobilni tim činili samo psiholozi.

U OŠ “Hašim Spahić” angažovana su dva asistenta u nastavi, a u OŠ “Podlugovi” angažovan je jedan asistent u nastavi. U OŠ “Srednje” nije bilo angažovanih asistenata u nastavi.

U SŠC “Nedžad Ibrišimović” angažovana je jedna asistentica u nastavi.

Rb	Naziv škole	Školska 2017/18.		Školska 2018/19.		Školska 2019/20.	
		Broj učenika	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj odjeljenja
1.	SŠC "Nedžad Ibrišimović"	406	18	409	18	414	18
2.	"Perzijsko-bosanski koledž sa internatom"	40	4	34	4	33	4
Ukupno		446	22	443	22	447	22

Tabela br. 58: Brojno stanje učenika i odjeljenja u srednjim školama u protekle tri godine
(Izvor: Informacija o uspjehu učenika osnovnih i srednjih škola u učenju i odgoju u školskoj 2018/19. godini, Općina Ilijaš, oktobar 2019. godine)

U osnovnim školama naše općine učenici su tokom školske 2018/19. godine ukupno izostali 77.357 školskih časova, od čega je 75.901 opravdanih a 1.456 neopravdanih časova. Ističemo da učenici u pravilu više izostaju opravdano ali da to ne umanjuje činjenicu da je broj izostanaka u svim školama alarmantan i da je neophodno iznalaženje rješenja za smanjenje izostanaka, neopravdanih i opravdanih.

Rb	Naziv škole	Opravdani	Neopravdani	Ukupno
1.	OŠ "Stari Ilijaš"	19 892	172	20 064
2.	OŠ "Hašim Spahić"	27 645	144	27 789
3.	OŠ "Podlugovi"	12 982	217	13 199
4.	OŠ "Srednje"	8 115	915	9 030
5.	OŠ "Đulistan"	7 267	8	7 275
Ukupno		75 901	1 456	77 357

Tabela br. 59: Pregled opravdanih i neopravdanih izostanaka učenika osnovnih škola
(Izvor: Informacija o uspjehu učenika osnovnih i srednjih škola u učenju i odgoju u školskoj 2018/19. godini, Općina Ilijaš, oktobar 2019. godine)

Rb	Naziv škole	Opravdani	Neopravdani	Ukupno
1.	SŠC "Nedžad Ibrišimović"	22 799	3 018	25 817
2.	"Perzijsko-bosanski koledž sa internatom"	1 819	28	1 874
Ukupno		24 618	3 046	276

Tabela br. 60: Pregled opravdanih i neopravdanih izostanaka učenika srednjih škola
(Izvor: Informacija o uspjehu učenika osnovnih i srednjih škola u učenju i odgoju u školskoj 2018/19. godini, Općina Ilijaš, oktobar 2019. godine)

Veliki broj izostanaka učenika je problem koji postoji duže vrijeme, tako da je, prije svega, potrebno da se ova analiza provede na sastancima stručnih organa škola, Vijećima učenika i roditelja, kao i u samim odjeljenjskim zajednicama kako bi se kontinuiranim radom i aktivnim uključivanjem svih strana (stručni organi škola, roditelji, učenici, zajednica) došlo do rješenja ovog problema.

Resursi

Da bi se osiguralo potpuno uživanje prava na obrazovanje, vlasti moraju osigurati dostupnost i pristupačnost obrazovnim institucijama, kao i prihvatljivost i prilagodljivost obrazovnog sistema. U tom smislu, vlasti su dužne osigurati da obrazovne institucije i programi budu dostupni u dovoljnoj mjeri, te da budu ispunjeni tehnički i kadrovski uslovi. Obrazovanje mora biti fizički i ekonomski pristupačno za sve, bez diskriminacije.

Izvođenje nastavnog procesa, kvalitet odgojno-obrazovne djelatnosti škole, pripremljenost mladih generacija za život i nastavak školovanja u mnogome zavisi od stručnosti onih koji učestvuju u odgojno-obrazovnom procesu, nastavnika i stručnih saradnika. Nastavu u osnovnim školama realiziraju nastavnici razredne i predmetne nastave. U osnovnim školama na području općine Ilijaš zaposleno je ukupno 242 radnika od kojih je 170 nastavnika (nastavnici razredne nastave i nastavnici predmetne nastave) i 72 radnika izvan nastavnog procesa (pedagog, socijalni radnik, direktor, bibliotekar, sekretar, finansijski radnik, radnici na održavanju čistoće i sl.). Broj nastavnika potrebnih za realizaciju nastave proizlazi iz sedmičnog fonda sati svakog pojedinog predmeta koji je propisan nastavnim planom i programom.

Rb	Naziv škole	Nastavno osoblje	Ostali zaposlenici	Ukupno
1.	OŠ "Stari Ilijaš"	38.6	17	55.6
2.	OŠ "Hašim Spahić"	37.7	17	54.7
3.	OŠ "Podlugovi"	41	16	57
4.	OŠ "Srednje"	28	16	44
5.	OŠ "Đulistan"	25	6	31
Ukupno		170	72	242

Tabela br. 61: Broj zaposlenih u osnovnim školama
(Izvor: Informacija o uspjehu učenika osnovnih i srednjih škola u učenju i odgoju u školskoj 2018/19. godini, Općina Ilijaš, oktobar 2019. godine)

Rb	Naziv škole	Nastavno osoblje	Ostali zaposlenici	Ukupno
1.	SŠC "Nedžad Ibrišimović"	41	17	58
2.	"Perzijsko-bosanski koledž sa internatom"	22	8	30
Ukupno		63	25	88

Tabela br. 62: Broj zaposlenih u srednjim školama
(Izvor: Informacija o uspjehu učenika osnovnih i srednjih škola u učenju i odgoju u školskoj 2018/19. godini, Općina Ilijaš, oktobar 2019. godine)

Općina poduzima značajne mjere za osiguravanje jednakog pristupa obrazovanju za svu djecu i mlade, obezbjeđujući svake godine mjesečne stipendije za izuzetno nadarene učenike i studente, koje iznose 50.00 KM za učenike, a 100.00 KM za studente. U školskoj 2019/20. godini, nakon provedene konkursne porcedure Općina Ilijaš je dodijelila 268 ugovora o stipendiranju i to za: 123 učenika i 145 studenata, te 7 Ugovora za dobitnike sportskih stipendija u iznosu od 80.00 KM mjesečno. Najboljim i najvrijednijim učenicima, koji postižu zapažene rezultate na kantonalnim i federalnim takmičenjima Općina Ilijaš dodjelila je i novčane nagrade, kao i nosiocima Posebnog priznanja za učenike srednjih škola koji su u četverogodišnjem srednjoškolskom obrazovanju ostvarili odličan uspjeh iz svih nastavnih predmeta. Ukupno za stipendiranje i nagrađivanje učenika i studenata u 2020. godini izdvojeno je 195.260,00 KM.

Važno je napomenuti da je u cilju stimulacije učenika da se obrazuju za deficitarna zanimanja od školske 2015/2016. godine Općina izmijenila Pravilnik, te dodjeljuje stipendije za studente koji pohađaju fakultete Univerziteta u Sarajevu iz grupacije medicinskih nauka (Fakultet zdravstvenih nauka, Farmaceutski fakultet, Medicinski fakultet, Stomatološki fakultet, Veterinarski fakultet), grupacije tehničkih nauka (Arhitektonski fakultet, Elektrotehnički fakultet, Fakultet za saobraćaj i komunikacije, Građevinski fakultet, Mašinski fakultet) i grupacije biotehničkih nauka (Poljoprivredno-prehrambeni fakultet, Šumarski fakultet), bez obzira na ostvareni prosjek ocjena iz prethodne akademske godine pod uslovom da nisu obnavljali godinu.

Općina Ilijaš je sa Ministarstvom saobraćaja Kantona Sarajevo potpisala Sporazum o zajedničkoj saradnji, koji se odnosi na osiguranje besplatnog prijevoza za redovne učenike javnih ustanova osnovnih škola, ako pohađaju školu u školskom području sa područja Općine Ilijaš, a koji stanuju na udaljenosti većoj od dva kilometra od škole koju pohađaju i gdje nemaju uspostavljene redovne linije za područje Kantona Sarajevo, prijevoza učenika i pratioca koji pohađaju Centre iz člana 67. Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo, koji nemaju posebno organizovan prijevoz za učenike, te besplatan prijevoz redovnih učenika javnih ustanova srednjih škola (prvih i drugih razreda) i subvencioniranje troškova prijevoza redovnih učenika javnih ustanova srednjih škola (treći i četvrti razred), gdje nemaju uspostavljene redovne linije za područje Kantona Sarajevo. U skladu s tim otvorene su nove linije i povećan broj polazaka, tako da je vrijeme čekanja na prevoz svedeno na minimum.

Po Planu i programu koji se radi u saradnji sa školama i Prosvjetno-pedagoškim zavodom Kantona Sarajevo organizuju se općinska takmičenja iz matematike, fizike, informatike, geografije, naučno tehničkog stvaralaštva, pružanja prve pomoći, CIVITAS-a. Za sve učenike koji su usvojili neko od tri prva mjesta obezbijeđene su diplome i prikladne novčane nagrade.

Učenici šestih razreda osnovnih škola sa područja općine Ilijaš svake godine učestvuju u projektu "Škola skijanja" u organizaciji Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.

Služba za društvene djelatnosti i poslovne mjesnih zajednica i u 2019. godini uspješno je organizovala Školu plivanja, koja se organizuje u saradnji sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i Olimpijskim bazenom Otoka. Učenici IV razreda iz četiri osnovne škole učestvovali su na desetodnevnoj obuci za neplivače, koju je, pored resornog ministarstva podržala Općina Ilijaš sa 4.240,00 KM, kao i roditelji djece.

Općina je finansirala nabavku i dostavu sendviča za učenike ilijaških osnovnih škola koji su u stanju socijalne potrebe u iznosu od 7.547,32 KM.

Od aprila 2018. godine Općina Ilijaš uključena je u projekat Jačanje sistema referalnih mehanizama zaštite djece od nasilja na lokalnom nivou, koji provodi međunarodna organizacija World Vision u partnerstvu sa UNICEF-om BiH u okviru Programa zaštite djece od nasilja i promocije inkluzije djece sa poteškoćama u razvoju u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj. Aktivnosti projekta usmjerene su na jačanje partnerstava ključnih aktera na lokalnom nivou koji rade s djecom uključujući škole, centre za socijalni rad, domove zdravlja, policiju, vjerske institucije te nevladine organizacije kao i na izradu Lokalnog akcionog plana za zaštitu djece od nasilja čiji nosioc je bila Općina Ilijaš. U junu 2019.godine, na 43. sjednici Općinskog vijeća Ilijaš, razmatran je i usvojen Lokalni akcioni plan za zaštitu djece i mladih općine Ilijaš za period 2020-2022. godina.

U svim školama aktivno djeluju Vijeća učenika, kao i Vijeća roditelja koja promoviraju interese škole u zajednici na čijem području se nalazi škola, predstavljaju stavove roditelja Školskom odboru i podstiču angažman roditelja i učenika. Škole imaju organizirane vannastavne aktivnosti, tako da učenici učestvuju u raznim takmičenjima, općinskim i drugim manifestacijama.

Sve veći broj mladih odlučuje se za upis fakulteta prirodnih i tehničkih nauka dok opada procenat mladih koji upisuju fakultete društvenih nauka. U Ilijašu je više onih koji završavaju četverogodišnje nego trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje. Informatika i strani jezici su oblici edukacije koju su mladi, u najvećoj mjeri, pohađali i žele pohađati u budućnosti. Učestvovanje u programima neformalnog obrazovanja značajno je određeno obrazovnim tj. radnim statusom mladih. Naime, studenti i nezaposlene radno aktivne osobe su u podjednakoj mjeri imali iskustva sa ovom vrstom obrazovanja.

Neophodno je modernizirati i razvijati profesionalnu praksu i praktičnu nastavu, kako u srednjim školama i obrazovnim institucijama, tako i u preduzećima/privatnim firmama. Postojeći sistem obrazovanja podrazumijeva obaveznu saradnju između srednjih stručnih i njima srodnih škola i institucija u kojima se obavlja profesionalna praksa. Potrebno je izvršiti izmjene u obrazovnom sistemu na način da se veća pažnja posveti praktičnoj obuci i radnim iskustvima koji su direktni benefit dualnog oblika obrazovanja. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo izradilo je dokument koji bi trebao predstavljati smjernice za uvođenje dualnog obrazovanja u srednjim stručnim školama na području Kantona Sarajevo. Dualno obrazovanje je već odavno prisutno u dijelu zapadnoevropskih zemalja, a sve češće se o tome govori i u državama u okruženju. Ovakav vid obrazovanja pokazao se kao oblik koji nudi šansu učenicima da u toku svog školovanja dosegnu maksimum u sticanju praktičnih znanja i vještina neophodnih za uspješan samostalni rad. Ovdje svakako treba imati u vidu i činjenicu da privredni subjekti imaju veću mogućnost modernizacije i praćenja tehničkog razvoja u odnosu na obrazovne institucije.

Neophodno je praćenje i usklađivanje ponuda obrazovnih profila u srednjim stručnim školama sa potrebama tržišta rada, uz uvažavanje specifičnosti lokalne sredine. Programi obrazovanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije moraju se uskladiti sa potrebama tržišta rada te ojačati sektor neformalnog obrazovanja mladih.

Općenito, stanje sektora obrazovanja na području općine Ilijaš je jako dobro, naročito ukoliko se poredi sa ostalim dijelovima BiH. Ovakvo stanje je rezultat napora i aktivnosti na kantonalnom nivou, ali i inicijativa pokrenutih na lokalnom nivou, prvenstveno, od strane Općine i školskih uprava.

3.3.1.3. Zdravstvo

Postizanje najviših standarda zdravlja podrazumijeva stručno osoblje i socioekonomske preduslove, kao i resurse koje država ima na raspolaganju. Zdravstvena zaštita u Sarajevskom kantonu je regulirana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti⁷⁶ i Zakonom o zdravstvenom osiguranju FBiH⁷⁷. Usluge primarne zdravstvene zaštite na području općine pružaju Dom zdravlja Ilijaš (u okviru JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo), u sklopu kojeg djeluje pet područnih ambulanti (Srednje, Gajevi, Kamenica, Podlugovi i Mrakovo). Osim Doma zdravlja, na području općine se organizacione jedinice (punktove, lokalitete) imaju Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo koji pruža usluge ginekološke, prenatalne i postnatalne zdravstvene zaštite, kao i JU Zavod za hitnu medicinsku pomoć Kantona Sarajevo koja pruža usluge hitne zdravstvene pomoći naglo oboljelim i povrijeđenim građanima općine Ilijaš 24 sata dnevno, 365/366 dana u godini. Na ovaj način organizirana hitna medicinska pomoć je dostupna građanima u svakom momentu.

⁷⁶ Zakon o zdravstvenoj zaštiti ("Službene novine Federacije BiH", br. 46/10 i 75/13).

⁷⁷ Zakon o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 30/97, 70/02, 70/08 i 48/11)

Na području općine nalazi se i JU Apoteke Sarajevo sa apotekama u Ilijašu i Srednjem, kao i nekoliko privatnih apoteka. Apoteke koje egzistiraju na području općine Ilijaš uvrštene su u mrežu ugovornih apoteka u Kantonu Sarajevo i u njima se mogu realizirati recepti na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo, što znači da se u svim apotekama mogu dobiti lijekovi sa esencijalne liste.

Dom zdravlja Ilijaš pokriva domen primarne zdravstvene zaštite koja se obavlja kroz sljedeće službe: porodična/obiteljska medicina (10 timova), zdravstvena zaštita djece predškolskog uzrasta (2 tima), zdravstvena zaštita školske djece i omladine (1 tim), zubozdravstvena djelatnost (5 timova), laboratorijska dijagnostika, radiološka i ultrazvučna dijagnostika (3 puta sedmično), pneumofiziološki dispanzer (2 puta sedmično), Centar za mentalno zdravlje (spec.neuropsihijatar 2 puta sedmično) i Centar za fizikalnu rehabilitaciju. Sekundarna zdravstvena zaštita realizira se djelimično u Domu zdravlja Ilijaš kroz specijalističko-konsultativne službe i to: interna medicina, oftalmologija, NPS i ORL, a ostale grane medicine u Kliničkom centru Sarajevo i Općoj bolnici Sarajevo.

Ukupan broj zaposlenih u Domu zdravlja Ilijaš u 2019.godini je 98, od čega 79 zdravstvenih radnika (doktori medicine 10, doktori medicine specijalisti 9, doktori stomatologije 3, sa visokom zdravstvenom školom 5, zdravstveni tehničari VŠS 4 i zdravstveni tehničari SSS 48), zdravstvenih saradnika 2 i 17 nezdravstvenih radnika (sa SSS i KV 6 i NSS 11).

Tokom 2019.godine izvršeno je 142.922 pregleda (porodična medicina 85.809, porodična medicina 14-18 godina 1.646, polivalentna-patronažna 1.220, predškolski dispanzer 11.587, školski dispanzer 6.481, pneumoftiziološki 2.101, Centar za mentalno zdravlje 902, Centar za fizikalnu rehabilitaciju 2.794, stomatologija 8.526, UZ i RTG dijagnostika 6.460 i laboratorija 15.396).

Na području općine ima 0,87 ljekara na 1.000 stanovnika, dok je prosjek Federacije BiH 2,25 liječnika na 1.000 stanovnika. Konstantan problem je nedostatak specijalističkog kadra: pedijatra, radiologa, neuropsihijatara i pulmologa. Ipak, i pored nedostatka kadra u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, broj pruženih usluga se kontinuirano povećava. Zdravstvena zaštita u općini Ilijaš se finansira putem kantonalnog budžeta. U okviru kapitalnih grantova u 2018. godinu uvedeno je centralno grijanje i utopljena područna ambulanta u Kamenici, a u 2019.godini područna ambulanta u Srednjem, a sredstva od 70.000,00 KM za utopljavanje obezbijedio je UNDP u BiH i Ministarstvo za prostorno uređenje, građenje i zaštitu okoliša Kantona Sarajevo, uz sufinansiranje Općine Ilijaš.

Prema podacima dobijenim iz Zavoda za zdravstveno osiguranje Kantona Sarajevo, na području općine Ilijaš zdravstveno osiguranje ima 19.095 stanovnika. Moguće je da ovaj broj ne predstavlja stvarnu sliku stanja jer veliki broj stanovnika iz susjednih općina Zeničkodobojškog kantona fiktivno prijavljuje boravak u Ilijašu, u cilju ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu u Kantonu Sarajevo. Kao što je navedeno, pravo na najviši dostižni standard fizičkog i mentalnog zdravlja podrazumijeva da su zdravstvene usluge dostupne svima, uključujući i socijalno ugrožene kategorije, te da su odgovarajućeg kvaliteta. Po pitanju fizičkog pristupa zdravstvenim uslugama, teritorijalna pripadnost Kantonu Sarajevo i mogućnost kliničkog liječenja u Sarajevu, omogućavaju stanovnicima Ilijaša, u odnosu na stanovnike drugih kantona FBiH, veći kvalitet i obim zdravstvene zaštite. Međutim, teritorijalna razućenost općine, udaljena naselja i loše komunikacijske veze, onemogućavaju nesmetan pristup zdravstvenim uslugama za mnoge stanovnike općine Ilijaš, naročito kad je u pitanju MZ Srednje. S obzirom na veliki broj nezaposlenih i niži ekonomski standard, pretpostavlja se da jedan broj stanovnika nije u mogućnosti učestvovati u plaćanju cijene medicinskih usluga, tako da ekonomski pristup zdravstvenoj zaštiti nije zagarantiran. Nadalje, ekonomski pristup zdravstvenoj zaštiti je otežan usljed nedostatka liječničkog kadra i opreme, zbog čega građani moraju tražiti određene usluge u Vogošći ili Sarajevu, što ih izlaže dodatnim troškovima. Ovi nedostaci, također, utječu i na kvalitet usluga dostupnih u Ilijašu, s

obzirom da nedovoljan broj osoblja i vozila često onemogućava adekvatno i pravovremeno pružanje usluga. S obzirom da je oblast zdravstvene zaštite regulirana i finansirana na nivou kantona, potrebni su dodatni naponi od strane Kantona Sarajevo kako bi se unaprijedio postojeći sistem zdravstvene zaštite i usluga, te podigao nivo ostvarivanja prava na najviši dostižni standard.

Na osnovu Zakona o zdravstvenoj zaštiti i Zakona o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata⁷⁸, Općinsko vijeće Ilijaš na redovnoj 30. sjednici održanoj 30. aprila 2019. godine donijelo Odluku o osnivanju Zdravstvenog savjeta na području općine Ilijaš⁷⁹ kojom se uređuju poslovi i zadaci Zdravstvenog savjeta, broj članova, sastav, način imenovanja, mandat, naknada za rad. Članom 4. Odluke o osnivanju Zdravstvenog savjeta na području Općine Ilijaš definisano da Zdravstveni savjet broji najmanje 9, a najviše 11 članova, te da je tek nakon tri objavljena Javna poziva devet kandidata ispunilo opće i posebne uslove za imenovanje u Zdravstveni savjet općine Ilijaš, čime su se stekli svi neophodni uslovi za donošenje Rješenja o imenovanju Zdravstvenog savjeta općine Ilijaš broj: 01/2-37-1913.6/19 od 25.10.2019. godine. 18. decembra 2019. godine održana je prva konstituirajuća sjednica Zdravstvenog savjeta općine Ilijaš, a za prvog predsjednika izabaran je dr. Anel Bumbulović.

Nezaposlenost mladih i opći osjećaj nesigurnosti i neizvjesnosti, nesigurno školovanje, marginalizacije pojedinih grupa mladih ljudi, nepokrivenost obaveznim zdravstvenim osiguranjem, neminovno pojačavaju stanje ugroženosti mladih i predstavljaju rastući rizik po njihovo zdravlje. Isključenost sa tržišta rada je jedan od osnovnih faktora socijalne isključenosti i ranjivosti mladih, kao i rizičan faktor za mnoge negativne aspekte psihosocijalnog zdravlja. Kao posljedica nezaposlenosti mladih, veliki broj njih je socijalno isključen, finansijski deprimiran i nije stambeno zbrinut, što u velikoj mjeri utječe na tjelesno i mentalno zdravlje mladih ljudi.

Dešavaju se i promjene životnog stila, u smislu usvajanja nezdravih životnih stilova koji su socijalno uslovljeni, npr. pušenje, značajne promjene u načinu ishrane (nutriciona tranzicija), redukovanje redovne fizičke aktivnosti, upotreba alkohola, droga i psihotropnih supstanci. Prijateljski pristup mladima u pružanju zdravstvenih usluga treba osigurati u svim segmentima zdravstvenog sektora, a posebno u oblastima mentalnog zdravlja, bolesti ovisnosti, seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, spolno prenosivih infekcija, hroničnih oboljenja i u drugim oblastima kada se za to ukaže potreba. Prijateljski pristup mladima u pružanju zdravstvenih usluga prvenstveno se osigurava na nivou primarne zdravstvene zaštite, a potom i na drugim nivoima. Osiguravanje prijateljskih usluga mladima bitno je za njihovo zdravlje i potrebno ih je osigurati kroz aktivnu saradnju vladinog i nevladinog sektora. U BiH se razvijaju trenutno dva osnovna modela prijateljskih zdravstvenih usluga u skladu sa vodiljama Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), uz manje modifikacije prilagođene potrebama i mogućnostima zajednice. Osnovni model, koji je najzastupljeniji, jeste da se pri domovima zdravlja, tamo gdje još postoje, osiguravaju prijateljske usluge za mlade. Drugi model se, također, zasniva na preporukama i vodiljama SZO da se prijateljske zdravstvene usluge smjeste na mjesta gdje se mladi okupljaju i provode slobodno vrijeme (npr. omladinski centar). Istovremeno, prilagođavanje zdravstvenih i socijalnih ustanova prihvaćenim standardima u razvoju prijateljskog pristupa u radu sa mladima, omogućit će im široku dostupnost socijalne zaštite. Dostupnost ovakvim uslugama ima posebno mjesto u zaštiti i poboljšanju zdravlja mladih ljudi, a sve u cilju veće efikasnosti upravljanja i liječenja, sa posebnim naglaskom na mlade sa rizičnim ponašanjem.

Promocija zdravih stilova života odvija se kroz obrazovanje, medije, nevladine organizacije i udruženja građana, zatim, kroz javne kampanje, sportske i kulturne manifestacije, u kojima ne smije biti javnih i skrivenih poruka koje će podržavati nezdrave stilove života.

⁷⁸ Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata ("Službene novine Federacije BiH", broj:40/10).

⁷⁹ Odluka o osnivanju Zdravstvenog savjeta na području općine Ilijaš ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 17/19).

Stoga je neophodno da se posebna pažnja posveti razvoju programa različitih oblika neformalnog obrazovanja, putem kojih bi mlade osobe stekle nova znanja i podigli svijest o značaju očuvanja njihovog zdravlja. U razvoju neformalnog obrazovanja ključnu ulogu treba da imaju mladi i NVO, koji će aktivno da učestvuju u kreiranju programa, njihovom provođenju, praćenju i ocjenjivanju, a zdravstveni i prosvjetni radnici, kao i ostali profesionalci, treba da podrže njihovo aktivno uključivanje. Neformalno obrazovanje treba da izvede obučene i certificirane osobe.

Covid-19

COVID-19 je zarazna bolest izazvana novim koronavirusom. Koronavirusi su velika obitelj virusa, od kojih neki mogu uzrokovati bolest kod životinja ili ljudi. Kod ljudi, nekoliko koronavirusa može izazvati respiratornu infekciju, od obične prehlade do ozbiljnih bolesti kao što su MERS (Middle East Respiratory Syndrome) i SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome). Nedavno otkriveni novi koronavirus izaziva bolest COVID-19.

Novi koronavirus i oboljenje koje izaziva bili su nepoznati prije izbijanja epidemije koja je počela u Wuhanu u Kini u decembru 2019. godine.

Najčešći simptomi bolesti COVID-19 su povišena temperatura, umor i suhi kašalj. Neki pacijenti mogu imati bolove u mišićima, začepljen nos, curenje iz nosa, bol u grlu ili proljev. Ovi simptomi su obično blagi i počinju se javljati postepeno. Neke osobe se zaraze ali se kod njih ne razviju simptomi i ne osjećaju se bolesno. Većina (oko 80%) se oporavi i ozdravi bez potrebe za posebnim tretmanom. Otprilike 1 od 6 osoba koja dobije COVID-19 ima ozbiljan oblik bolesti i ima probleme sa disanjem. Starije osobe i osobe sa postojećim medicinskim problemima kao što su povišen krvni tlak, srčani problemi ili dijabetes su u većem riziku da dobiju ozbiljan oblik bolesti. Ljudi sa temperaturom, kašljem i teškoćama pri disanju trebaju potražiti medicinsku pomoć.

Ljudi mogu dobiti bolest od drugih zaraženih osoba. Bolest se može prenijeti sa čovjeka na čovjeka putem malih kapljica iz nosa ili usta koja se šire kada osoba sa COVID-19 kašlje ili kiše. Te kapljice se spuštaju na objekte i površine oko osobe. Drugi ljudi mogu dobiti COVID-19 tako što će rukama doticati te objekte i površine, a potom doticati svoje oči, nos ili usta. Ljudi se također mogu zaraziti u slučaju da udahnu kapljice koje zaražena osoba koja ima COVID-19 izbacuje prilikom kašljanja ili kihanja. Zato je važno biti više od jednog metra udaljen od osobe koja je bolesna.

Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) procjenjuje trenutna istraživanja koja se provode o načinima prijenosa i širenja COVID-19 i nastavit će da objavljuje ažurirana saznanja i informacije.

3.3.1.4. Socijalna zaštita

Specifičnosti na polju socijalnog rada, socijalne i porodične zaštite općine Ilijaš su:

- da se na evidenciji Službe za zapošljavanje nalazi 4.567 nezaposlenih lica, od čega je 66,1% žena;
- da se oko 25% stanovništva nalazi u stanju socijalne potrebe;
- da na području općine živi 500 nepotpunih porodica;
- da na području općine živi veliki broj porodica romske nacionalnosti bez riješenog stambenog pitanja sa vrlo kompleksnom problematikom;
- da je na području općine evidentiran veliki broj duševno oboljenih i invalidnih lica;

- da je u porastu broj djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, a što ima za posljedicu povećanja broja odgojno zanemarene i zapuštene djece;
- da je povećan broj žena i djece izloženih nasilju u porodici

Zakonom o osnovama socijalne zaštite i socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom Kantona Sarajevo ⁸⁰ obavezuju se nadležni organi lokalne uprave da prava koja su građanima zajamčena ovim zakonom, utvrde i osiguraju u određenom opsegu, i da utvrde i osiguraju različite vrste pomoći, ovisno o stanju i oblicima socijalne ugroženosti građana na pojedinim područjima Kantona.

Služba socijalne zaštite općine Ilijaš pri JU „Kantonalni centar za socijalni rad“ trenutno ima 10 stalno zaposlenih radnika, od čega 7 sa visokom stručnom spremom, 2 sa srednjom školom i jedan sa osnovnom školom, raspoređeni na radna mjesta po zanimanjima i to: šef Službe, dva socijalna radnika, dva pravnik, jedan pedagog, jedan psiholog, jedan administrativni radnik-blagajnik, jedan operater te jedna kurir-spremačica. Tokom 2019. godine povremeno su angažovana dva socijalna radnika na određeno vrijeme. Imajući u vidu da se u nadležnost Centra za socijalni rad uvodi sve više poslova i povećava obim rada, može se očekivati da ovaj broj radnika neće moći odgovoriti potrebama svih potencijalnih korisnika socijalne zaštite.

Pošto je za rješavanje većine predmeta potreban uvid u stanje na terenu, stručni tim Službe izlazi na teren po potrebi, skoro svakodnevno. Općina Ilijaš po geografskom položaju i strukturi stanovništva je specifična, te se može reći da na području iste ima značajan broj lica i porodica u stanju socijalne potrebe.

U 2019. godini u Službi socijalne zaštite općine Ilijaš registrovano je 4210 klijenta te je obavljeno 297 terenskih posjeta.

Korisnici socijalne zaštite u Službi socijalne zaštite u pogledu Federalnog i Kantonalnog zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom su:

- djeca bez roditeljskog staranja;
- osobe sa invaliditetom i osobe ometene u fizičkom i psihičkom razvoju;
- odgojno zanemarena djeca;
- odgojno zapuštena djeca;
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama;
- materijalno neobezbijeđena i za rad nesposobna lica;
- lica i porodice u stanju socijalne potrebe kojima je zbog posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite;
- lica i porodice koje nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a za koje se obim prava iz socijalne zaštite uređuje Uredbama Vlade kantona;
- Stare osobe bez porodičnog staranja;
- Osobe sa društveno negativnim ponašanjem;
- Osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici.

⁸⁰ „Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16.

Rb	Kategorija	Broj korisnika
1.	Djeca bez roditeljskog staranja	29
2.	Osobe sa invaliditetom i osobe ometene u fizičkom i psihofizičkom razvoju	903
3.	Djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama	101
4.	Vaspitno zanemarena djeca	15
5.	Vaspitno zapuštena djeca	12
6.	Materijalno neobezbjedene i za rad nesposobne osobe	48
7.	Stare osobe bez porodičnog staranja	88
8.	Osobe sa društveno negativnim ponašanjem	239
9.	Lica i porodice u stanju socijalne potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik zaštite	1584
10.	Lica i porodice koje nemaju dovoljno prihoda za podmirenje osnovih životnih potreba	391
11.	Osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici	107
UKUPNO		3517

Tabela br. 63: Prikaz korisnika socijalne zaštite po kategorijama u 2019. godini za koje rješenje izdaje JU Kantonalni centar za socijalni rad – Služba socijalne zaštite Ilijaš

(Izvor: Informacija o ostvarivanju socijalne zaštite na području općine Ilijaš za 2019. godinu, Služba socijalne zaštite općine Ilijaš, april 2020. godine)

Pored navedenih kategorija korisnika socijalne zaštite Služba je uključena u pružanje odgovarajućih oblika, usluga i mjera zaštite trgovine ljudima, duševno oboljelim licima te žrtvama porodičnog nasilja.

U odnosu na raniji period povećan je broj smještaja djece u ustanove socijalne zaštite. U najvećem broju radi se o djeci napuštenoj od strane roditelja te djeci koja su izuzeta iz bioloških porodica zbog zanemarivanja od strane roditelja. Od ukupnog broja, 10 djece je iz porodica u kojima je roditeljima sudskom odlukom oduzeto roditeljsko staranje dok je za 5 djece smještaj uslijedio nakon sudske odluke o zabrani roditelju da živi sa djecom.

Djeca bez oba roditelja	Djeca nepoznatih roditelja	Djeca napuštena od roditelja	Djeca roditelja spriječenih da obavljaju roditeljsku dužnost	Djeca roditelja kojima je oduzeto roditeljsko staranje	UKUPNO
0	0	4	16	9	29

Tabela br. 64: Broj djece bez roditeljskog staranja službe sa stanjem 31.12.2019. godine na području općine Ilijaš

(Izvor: Informacija o ostvarivanju socijalne zaštite na području općine Ilijaš za 2019. godinu, Služba socijalne zaštite općine Ilijaš, april 2020. godine)

Djeca bez roditeljskog staranja (ukupan broj)	Bez novčane naknade	Sa novčanom naknadom	Smještena u ustanove socijalne zaštite	Starateljstvo
29	0	1	28	18

Tabela br. 65: Djeca bez roditeljskog staranja prema regulisanim oblicima socijalne zaštite sa stanjem 31.12.2019. godine na području općine Ilijaš
(Izvor: Informacija o ostvarivanju socijalne zaštite na području općine Ilijaš za 2019. godinu, Služba socijalne zaštite općine Ilijaš, april 2020. godine)

Prava iz oblasti socijalne zaštite u pogledu Kantonalnog i Federalnog zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom su:

- novčana i druga materijalna pomoć;
- osposobljavanje za život i rad;
- smještaj u drugu porodicu;
- smještaj u ustanove socijalne zaštite i
- usluge socijalnog i drugog stručnog rada.

Rb	Oblici, mjere i usluge	Broj korisnika
I	Smještaj u hraniteljsku porodicu	1
II	Smještaj u dom za stara lica	27
III	Smještaj u druge ustanove socijalne zaštite	
IV	Novčane pomoći (1+2+3+4+5+6)	1394
1.	Stalna novčana pomoć	48
2.	Novčana naknada za pomoć i njegu od strane druge osobe	215
3.	Novčana naknada za vrijeme čekanja na zaposlenje (osobe sa psihičkim i fizičkim smetnjama)	27
4.	Jednokratne novčane pomoći	82
5.	Izuzetne novčane pomoći	37
6.	Prava lica sa invaliditetom	985
V	Subvencioniranje troškova dženaze-sahrane-ukopa	7
VI	Regulisanje prava subvencioniranja troškova grijanja	233
VII	Mjere uključena u škole, specijalne škole i rehabilitacije	
VIII	Usluge socijalnog rada (1+2+3)	6115
1.	Obezbjedenje zdravstvene zaštite	78
2.	Ostale usluge socijalnog i drugog stručnog rada	5886
3.	Regulisanje toplog obroka u javnim kuhinjama	151
UKUPNO (I+II+III+IV+V+VI+VII+VIII)		7777

Tabela br. 66: Pregled prava, mjera i usluga socijalne zaštite Službe socijalne zaštite općine Ilijaš za 2019. godinu
(Izvor: Informacija o ostvarivanju socijalne zaštite na području općine Ilijaš za 2019. godinu, Služba socijalne zaštite općine Ilijaš, april 2020. godine)

Pravo na topli obrok u javnim kuhinjama Kantona Sarajevo na području općine Ilijaš ostvaruje se na punktu Javne kuhinje Crveni krst-križ. Na dan 31.12.2019. godine putem Službe socijalne zaštite općine Ilijaš pravo na topli obrok u javnim kuhinjama koristilo je 47 porodica sa ukupno 151. članom. Općina Ilijaš dodijelila je adekvatan prostor i finansira troškove rada punkta (komunalne usluge, održavanje i dr.) u iznosu od 5.000,00 KM na godišnjem nivou.

Općina Ilijaš provodi socijalnu politiku prema stanovništvu putem Službe za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu. U oblasti socijalne zaštite Služba vrši sljedeće poslove i zadatke:

- rješavanje prava na zdravstvenu zaštitu po različitim osnovama (lice u stanju socijalne potrebe, osobe starije od 65 godina života i djeca do polaska u školu);
- utvrđuje pravo na dodatak na djecu;
- utvrđuje pravo na naknadu umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu, kao i novčane pomoći za žene-majke koje nisu u radnom odnosu;
- utvrđuje pravo na subvencije obdaništa;
- utvrđuje pravo na jednokratnu pomoć porodiljama;
- utvrđuje pravo na hranu porodiljama;
- utvrđuje pravo na ličnu i porodičnu invalidninu civilnih žrtava rata.

Rb	Kategorija	Broj korisnika
1.	Pravo na dodatak na djecu	583
2.	Pravo na ličnu porodičnu invalidninu civilnih žrtava rata	164
3.	Pravo na naknadu umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu	85
4.	Novčana pomoć nakon porođaja ženi-majci koja nije u radnom odnosu	136
5.	Pravo na pomoć u prehrani novorođenčeta	80
6.	Subvencioniranje obdaništa	5
7.	Zdravstvena zaštita za lica preko 65 godina starosti	91
8.	Zdravstvena zaštita po osnovu statusa lica u stanju socijalne potrebe	10
9.	Zdravstvena zaštita za djecu do polaska u školu	5
10.	Zdravstvena zaštita civilnih žrtava rata	5
UKUPNO		1164

Tabela br. 67: Prikaz korisnika socijalne zaštite po kategorijama u 2019. godini za koje rješenje izdaje Služba za opću upravu, boračko invalidsku i socijalnu zaštitu Općine Ilijaš

(Izvor: Izveštaj o radu općinskog načelnika i službi općine Ilijaš za 2019.godinu, februar 2020. godine)

U Budžetu Općine Ilijaš za 2019. godinu izdvojeno je 140.000,00 KM za realizaciju različitih programa socijalnih pomoći. Na prijedlog mjesnih zajednica 30 lica/područja sa područja općine Ilijaš, a koje su u stanju socijalne potrebe i slabog imovinskog stanja, u periodu od marta do decembra 2019. godine primale su novčanu naknadu u iznosu od 100,00 KM. U saradnji sa školama sa područja općine Ilijaš, finansirano je 1115 užina za učenike iz porodica koje to nisu mogle samostalno obezbijediti. Novčanu pomoć za teško oboljela lica u 2019. godini ostvarila je 81 osoba, ukupne vrijednosti 39.000,00 KM.

Pravo na jednokratnu novčanu pomoć pojedincima ostvarilo je 195 lica, ukupne vrijednosti 20.350,00 KM.

Jedna od mjera socijalne zaštite jeste i upućivanje djece sa poteškoćama u razvoju Stručnoj komisiji za utvrđivanje preostalih sposobnosti, razvrstavanja djece i omladine ometene u psihofizičkom razvoju, kako bi se blagovremeno dijagnosticirao stepen ometenosti i omogućio adekvatan oblik zaštite. Shodno preporukama Komisije djeca sa lakšim stepenom oštećenja upućuju se na osposobljavanje za samostalan život i rad kroz školovanje u specijalnim školama ili redovnim školama po prilagođenom planu i programu (inkluzija).

Prema evidenciji Službe za socijalnu zaštitu, registrovano je 46 djece i omladine ometene u psihofizičkom razvoju. Najveći broj (42 osobe) su sa kombinovanim smetnjama. Od ukupnog broja kategorisane djece, petero se školuje u Zavodu Mjedenica, troje u Centru za srednje stručno obrazovanje i osposobljavanje, dok je značajan broj djece u redovnim školama te se obrazuju po prilagođenom planu i programu. Ova lica nakon završetka školovanja imaju pravo na novčanu naknadu do zaposlenja ukoliko su prijavljena na Biro za zapošljavanje. Učenici sa poteškoćama u razvoju imaju pravo na besplatan javni prevoz, ali zbog prirode bolesti moraju imati pratioca. Za participaciju prevoza pratioca Općina Ilijaš je u 2019. godini izdvojila 20.000,00 KM.

U oblasti boračko-invalidske zaštite, nadležna općinska služba osigurava uvjete da pripadnici boračke populacije na efikasan, brz i jednostavan način ostvare svoja prava.

Rb	Kategorija	Broj korisnika
1.	Pravo na ličnu invalidninu od I do X grupe vojnog invaliditeta	425
2.	Pravo na dodatke za pomoć i njegu od strane drugog lica	5
3.	Pravo na ortopedske dodatke	108
4.	Pravo na porodičnu invalidninu	1147
5.	Pravo na uvećane porodične invalidnine	9
6.	Pravo na dodatak na djecu RVI	83
7.	Pravo na zdravstvenu zaštitu lica iz boračkih kategorija	235
8.	Pravo na banjsko i klimatsko liječenje -medicinska rehabilitacija lica iz boračkih kategorija	64
9.	Pravo na besplatnu i povlaštenu vožnju lica iz boračkih kategorija	163
10.	Pravo na naknadu troškova dženaze-sahrane lica iz boračkih kategorija	79
11.	Pravo na novčanu egzistencijalnu naknadu demobiliziranih branilaca	123
12.	Pravo na oslobađanje obaveza plaćanja naknade za pogodnost	21

Tabela br. 68: Prikaz korisnika iz oblasti boračko-invalidske zaštite za 2019. godinu za koje rješenje izdaje Služba za opću upravu, boračko invalidsku i socijalnu zaštitu Općine Ilijaš

(Izvor: Izvještaj o radu općinskog načelnika i službi općine Ilijaš za 2019.godinu, februar 2020. godine)

U posljednjih nekoliko mjeseci pandemija COVID-19 pogodila je globalnu ekonomiju, a njene posljedice posebno su vidljive kod zemalja u razvoju poput Bosne i Hercegovine. Hitne i sveobuhvatne intervencije su neophodne kako bi se sačuvala radna mjesta, zaštitile najranjivije grupe i spriječilo nazadovanje privrede u Bosni i Hercegovini – zaključak je Analize ekonomskog uticaja pandemije COVID-19.⁸¹ Analiza pruža uvid neophodan za razumijevanje različitih aspekata krize i smanjenje negativnih ekonomskih posljedica kojima su već izložena preduzeća, institucije, zajednice, kao i posebno ranjive osobe čija su radna mjesta i kvalitet života ugroženi. Izvjesno je

⁸¹ Analizu je, u ime Tima Ujedinjenih nacija (UN) u BiH, proveo Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u BiH.

da odgovor za očuvanje ekonomije zahtijeva saradnju svih nivoa vlasti i sudionika iz različitih oblasti - vlada, poslovnog okruženja, finansijskih institucija i međunarodnih organizacija.

Cilj Analize ekonomskog uticaja pandemije COVID-19 je da se izradi sveobuhvatan pregled posljedica ove nepogode, sa posebnim naglaskom na ranjive grupe i privredne grane. Ključni pokazatelji Analize svjedoče da su najveće negativne posljedice već osjetile industrije vezane za hotelijerstvo i ugostiteljstvo, prehrambene usluge i transport, dok su tekstilni i metalni sektori doživjeli ozbiljne poremećaje u lancu opskrbe. Ono što je također, alarmantno je činjenica da u najteže pogođenim sektorima - smještaj i prehrambene usluge, 43% svih preduzeća vjeruje da će morati potpuno prestati s radom za tri mjeseca.

Kao osnova za Analizu je korištena i UNDP-a platforma „Ekonomski puls BiH“, koja u realnom vremenu daje uvid u stanje privrede i mjera ekonomskog oporavka u BiH zahvaljujući informacijama koje se prikupljaju od više od 1,000 preduzeća širom države.

Na temelju prikupljenih podataka, većina anketiranih predstavnika preduzeća u idućih 3 do 6 mjeseci planira poduzeti mjere smanjenja troškova rada, poput smanjenja plata ili otpuštanja. Ista preduzeća su ipak zauzela optimistično stajalište da će takve mjere biti privremene. Primarni podaci također pokazuju da su žene, i radnice i vlasnice preduzeća, teže pogođene negativnim posljedicama pandemije nego muškarci.

U cilju ublažavanja posljedica izazvanih pandemijom koronavirusom, Općinski načelnik je dana 07.04.2020.godine donio Program mjera i ušteta za ublažavanje posljedica uzrokovanih pandemijom koronavirusom (COVID-19) (PRVI SET MJERA). Programom ušteta umanjene su određene budžetske pozicije i ostvarene uštete u ukupnom iznosu od 499.375,00KM.

U periodu mart-juni 2020. godine poduzete su mjere podrške stanovništvu u cilju ublažavanja posljedica izazvanih pandemijom virusa Covid-19, kojim je obuhvaćeno 1250 porodica. Iznos finansijskih sredstava izdvojenih za podršku je 77.000,00 KM za nabavku hrane i higijenskih sredstava, a planirano je 150.000,00 KM za pomoć proljetnoj sjetvi. Mjere podrške:

- osigurani su i podjeljeni paketi sa osnovnim životnim namirnicama za socijalno ugroženo porodice sa područja Općine Ilijaš.
- osigurana je dodjela vaučera za kupovinu osnovnih životnih namirnica i higijenskih potrebitina (donacija Caritasa za kupovinu u tržnom centru)
- osigurana je pomoć od strane Crvenog Križa Općine Ilijaš u pružanju usluga kupovine namirnica, plaćanju računa i kupovini lijekova za osobe starije od 65 godina koje su imale ograničenje kretanja.
- program pomoći poljoprivrednim proizvođačima za refundacija troškova proljetne sjetve.

3.3.1.5. Kultura

Na području općine Ilijaš, u skladu sa mogućnostima i nadležnostima Općine, kao jedinice lokalne samouprave, osigurani su uslovi za djelovanje u oblasti kulture kroz rad Javne ustanove “KULTURNO SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ”, čiji je osnivač Općina Ilijaš.

U sastavu JU “KULTURNO SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ” rade i djeluju:

1. Biblioteka
2. Kino sala

3. Sportska dvorana i
4. Radio stanica "Radio Ilijaš".

Tokom 2019. godine u Ustanovi je radilo 13 uposlenika te dva pripravnika.

Ponuda kulturnih sadržaja tokom godine je raznovrsna te prilagođena različitim uzrastima. U kino-sali se povremeno organiziraju projekcije filmova, odigravaju pozorišne predstave, održavaju koncerti, tribine, promocije knjiga. Bitno je napomenuti da kino oprema nije adekvatna za puštanje filmova novije produkcije te se iznajmljuje oprema koja tehnički ispunjava zahtjeve svjetske kinematografije. Shodno navedenom, u narednom periodu neophodna je rekonstrukcija kino-sale, koja će obuhvatiti instaliranje kvalitetne rasvjete, ozvučenja kao i sanaciju bine.

Zahvaljujući značajnim donacijama od strane izdavača, drugih biblioteka, institucija, udruženja, autora te kupovinom iz vlastitih sredstava, fond biblioteke uvećan je za 1351 bibliotečku jedinicu u 2019. godini. Ukupno stanje knjižnog fonda biblioteke iznosi 13.700 bibliotečkih jedinica.

U toku 2019. godine biblioteka je imala 372 čitaoca što predstavlja povećanje čitaoca za 7% u odnosu na 2018. godinu. Povećan je i broj zaduženih i razduženih knjiga za 12% u odnosu na 2018. godinu. Tokom 2019. godine organizovane su i četiri radionice za predškolsku djecu i učenike nižih razreda te posjete učenika osnovnih i srednjih škola sa područja općine Ilijaš.

JU „Kulturno-sportski centar i Radio Ilijaš“, uz finansijsku podršku Općine Ilijaš, svake godine u ljetnom periodu organizira tradicionalnu manifestaciju Dani kulture, sporta i trgovine „Ilijaški dani“, koja je centar kulturnih i sportskih dešavanja. Manifestacija traje sedam dana, a u toku trajanja građani i posjetoci imaju priliku prisustvovati brojnim kulturnim sadržajima (pozorišnim predstavama, koncertima). Generalni sponzor ove manifestacije je Općina Ilijaš. Zbog pandemije Covid-19 i zabrane masovnijih okupljanja, Manifestacija u 2020. godini nije održana.

Projekat rekonstrukcije i redizajna Trga ispred Kulturno-sportskog centra u Ilijašu bio je zahtjevan projekat s aspekta građevinske operative i finansijskih sredstava koje je trebalo obezbijediti. Završetkom ovog projekta Općina Ilijaš dobila je sasvim novi izgled gradskog trga, koji je postao prepoznatljivo obilježje naše općine. Trg simbolično nosi ime po prvom predsjedniku Republike BiH Aliji Izetbegoviću i tokom godine na istom su organizovani mnogobrojni kulturno-zabavni sadržaji. 31.12.2018. godine na Trgu je, uz prisustvo velikog broja građana i prikladan muzički program, organizovan prvi Javni doček Nove 2019. godine. Ideja organizacije Javnog dočeka potekla je od Omladinske organizacije Carpe diem, a Općina Ilijaš je podržala ideju, te obezbijedila finansijska sredstva za organizaciju u iznosu od 12.962,00 KM. Ovaj projekat omogućio je građanima općine Ilijaš kulturno-zabavne sadržaje u našoj lokalnoj zajednici, koja je zbog udaljenosti od glavnog grada Sarajeva, ograničena u pogledu dostupnosti manifestacijama ovakve vrste.

Pored ambijentalne vrijednosti Trga, on je postao mjesto značajnih kulturno-umjetničkih manifestacija. Od Manifestacija koje su na Trgu Alija Izetbegović održane tokom ljeta 2019. godine izdvajamo organizaciju jedne festivalske večeri u sklopu Međunarodnog festivala muzike i folklor na kojem su učestvovali ansambli iz Poljske, Bugarske, Rumunije, Izraela i Bosne i Hercegovine. Ostvarena je saradnja sa Bosanskim kulturnim centrom u okviru obilježavanja Dana Kantona Sarajevo 2019. U okviru navedene manifestacije, 2. maja održan je koncert za djecu izvođača Latifa Močevića i Mravka Travka kao i koncert benda Weltschmerz za mlade. Dio bogatog programa Festivala "Baščaršijske noći" održan je i u našem gradu uz nastup KUD-a "Ante Zaninović" upriličena je Dalmatinska večer –Kaštela, a naši građani uživali su u nastupu plesne trupe iz Indonezije "Krida Budaya".

Na teritoriji Općine Ilijaš egzistiraju i djeluju sljedeća udruženja iz oblasti kulture:

Naziv Udruženja	Adresa	Kontakt
Bošnjačka zajednica kulture Preporod – Općinsko društvo Ilijaš	Hašima Spahića, br. 23 71380 ILIJAŠ	adem555alic@hotmail.com
Udruženje za unaprijeđenje i razvoj kulturne baštine "Zlatne ruke" Ilijaš	Bosanski put, br. 254 71380 ILIJAŠ	zlatneruke@outlook.com
Hrvatsko kulturno društvo "Napredak"	Hašima Spahića, br. 23 71380 ILIJAŠ	stanko.ivanic@ilijas.ba
Kulturno-umjetničko društvo Ilijaš	Hašima Spahića, br. 23 71380 ILIJAŠ	elemin.beslija@hotmail.com
Udruženje za "ARHIUM"	126. Ilijaške brigade, br. 10 71380 ILIJAŠ	arhium.bih@gmail.com

Tabela br. 69: Lista kulturnih udruženja sa područja općine Ilijaš
(Izvor: Evidencija Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica)

Nakon što je objavljen Javni poziv za finansiranje/sufinansiranje projekata/programa iz oblasti kulture donesena je i Odluka o raspodjeli finansijskih sredstava iz tekućeg granta za programe iz oblasti kulture koji se finansiraju i sufinansiraju sredstvima Budžeta Općine Ilijaš za 2019. godinu. Na Javni poziv prijavilo se 5 Udruženja koja su finansirana iz Budžeta Općine Ilijaš. Sa svim Udruženjima zaključeni su Ugovori o međusobnim pravima, obavezama i odgovornosti.

Regionalno prepoznatljive manifestacije predstavljaju Čevljanska korida sa tradicijom dugom preko 70 godina, Tradicionalni koncert duhovne muzike u organizaciji BZK "Preporod" BiH-Općinsko društvo Ilijaš, kome redovno prisustvuje preko 1.000 posjetilaca, Vaskršnji koncert u organizaciji SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVENE OPŠTINE ILIJAŠKE, Božićni koncert u organizaciji HKD "Napredak" Ilijaš, te proljetni i zimski koncert klasične muzike u organizaciji Muzičke i baletne škole-odjeljenje Ilijaš.

Međutim i pored postojanja kulturnih organizacija i odgovarajućih objekata za kulturna dešavanja, može se reći da kulturni život nije dovoljno razvijen. Kulturni sadržaji su malobrojni da bi zadovoljili potrebe stanovnika. Imajući u vidu međunarodne standarde o ljudskim pravima, država je dužna osigurati odgovarajuće uslove za ostvarivanje prava na kulturni život, što uključuje dostupnost sredstava za razvoj kulture i uključivanje stanovništva u kulturni život. Iako još uvijek ne postoji kantonalni Zakon o kulturi, bitno je naglasiti i nadležnost kantona po Ustavu FBiH za utvrđivanje i provedbu kulturne politike. Prostorni kapaciteti u okviru JU "KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ", doma u Srednjem i društvenih domova po Mjesnim zajednicama nisu dovoljno iskorišteni ili je njihova namjena promjenjena. Mladi rijetko posjećuju ove prostore i ne pokazuju interes za njihovo korišćenje za svoje osmišljene aktivnosti, što može predstavljati izazov za lokalne politike kako bi se postojeće stanje mijenjalo na bolje.

Državna Komisija BiH za zaštitu nacionalnih spomenika proglasila je nekoliko historijskih područja i nekropola sa stećcima na području općine Ilijaš za nacionalne spomenike BiH i to: Graditeljsku cjelinu Stari Grad Dubrovnik u Višnjici, nekropole sa stećcima u Kopošićima, Srednjem, Čevljanovićima, Donjim Ivančićima, Bandijeri na Ozrenu, te ostatke srednjovjekovnog grada i nekropola sa stećcima Luka u Zaštićenom prirodnom području vodopada Skakavac.

Tokom 2018. godine vođene su značajne aktivnosti na zaštiti kulturno-historijskog naslijeđa. Završeni su radovi na sanaciji i konzervaciji istočne kule Starog Grada Dubrovnika. Vrijednost izvedenih radova je 106.043,47 KM. Stručni konzervatorski nadzor vršio je Federalni Zavod za zaštitu spomenika kulture. U oktobru 2018. godine Općini Ilijaš je predat projekat sanacije, konzervacije i revitalizacije historijskog područja Stari Grad Dubrovnik koji je uradio kantonalni Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo. Ovaj projekat će znatno olakšati izradu projektnih aplikacija za obezbjeđenje finansijskih sredstava od viših nivoa vlasti jer je jasno specificirao radove koje je potrebno izvesti. Nedostatak ovog projekta je što nije urađen predračun potrebnih radova tako da još uvijek nemamo procjenu koliko je sredstava potrebno obezbijediti kako bi se obnovio ovaj nacionalni spomenik.

U 2019. godini obezbijedena su sredstva za arheološka istraživanja i hitne konzervatorske radove na južnom perimetralnom zidu Grada. Sredstva za realizaciju prve ugovorene faze projekta obezbijedila je Općina Ilijaš, Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo (60.000,00 KM), Federalno ministarstvo kulture i sporta (12.000,00 KM), Grad Dubrovnik, Hrvatska (5.177,00 KM). U junu 2020. godine nakon zaključenog ugovora za izvođenje radova prve faze u vrijednosti od 100.492,32 KM, otpočeli su radovi na južnom perimetralnom zidu.

U nadležnosti Službe za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu je provođenje aktivnosti na obilježavanju značajnih datuma, događaja i ličnosti iz perioda 1992–1995. godina i NOR-a, kao i određenih aktivnosti sa Fondom Memorijala Kantona Sarajevo za izgradnju i očuvanje groblja šehida i poginulih boraca, memorijalnih centara i spomen obilježja žrtava genocida. U 2018. godini završeno je Spomen obilježje Crni Labudovi u vrijednosti 13.350,00 KM, a u 2019. godini završena je prva faza Izgradnje spomen obilježja Misoča (Milakov Do) u vrijednosti od 103.848,00 KM. Izgrađeno je spomen obilježje u Dragoradima u vrijednosti od 38.488,00 KM, nabavljen kameni element obelisk sa znakom Zlatnog liljana na Trgu Alije Izetbegović u vrijednosti 10.848,00 KM. Obezbijedena je projektno tehnička dokumentacija za nadkrivanje spomen obilježja Bioča, realizacija projekta započeta je u 2020. godini. Predračunska vrijednost radova iznosi 35.000,00 KM.

3.3.1.6. Sport i rekreacija

Podrška Općine Ilijaš u oblasti sporta ostvaruje se u skladu sa Odlukom o načinu ostvarivanja javnog interesa općine Ilijaš u oblasti sporta".⁸²

Općina Ilijaš izdvaja značajna sredstva za razvoj sporta i sportske infrastrukture. Oblici podrške Općine za poboljšanje u oblasti sporta, sportskih aktivnosti i infrastrukture ogledaju se u sljedećem:

- Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih sportskih objekata
- Finansiranje sportskih kolektiva
- Finansiranje reprezentativnih nastupa
- Finansiranje memorijalnih i tradicionalnih turnira

Općina je iz budžeta za 2019. godinu izdvojila ukupna sredstva od 181.670,00 KM za rad sportskih kolektiva na svom području. Grantovi sportskim udruženjima za redovnu djelatnost raspoređeni su na osnovu odluke općinskog načelnika, koju je predložila Komisija za selekciju i

⁸² „Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 17/02.

ocjenu prijave po Javnom pozivu za prikupljenje zahtjeva udruženja građana i nevladinih organizacija radi dodjele sredstava za finansiranje/sufinansiranje iz Budžeta Općine Ilijaš za 2019. godinu, a na osnovu „Pravilnika o kriterijima za finansiranje javnog interesa općine Ilijaš u oblasti sporta" (broj: 01/2-07-40-1485/10 od 26.10.2010. godine). Također, klubovi dio sredstava obezbjeđuju kroz programe na većim nivoima vlasti (Kanton i FBiH), a dio od sponzora. U dosadašnjem periodu Općina je bila suorganizator i sufinansijer mnogih sportskih događaja na svom području, od državnih prvenstava do memorijalnih i tradicionalnih turnira (Memorijalni turnir "Rašid Buća" u karateu i Memorijalni turnir Fikret Fazlić-Fikro u stonom tenisu), kao i projekata međunarodnih organizacija..

Na području Općine djeluju sljedeći sportski klubovi i kolektivi:

Rb	NAZIV INSTITUCIJE/ORGANIZACIJE	Adresa	E-mail adresa
1	Nogometni klub "Ilijaš"	Novo naselje, bb 71 380 Ilijaš	saba.amar83@gmail.com
2	Nogometni klub "Jedinstvo" Ljubnići	Ljubnići, bb 71 380 Ilijaš	hajrudin_music@hotmail.com
3	Odbojkaški klub „Ilijaš"	Ivana Franje Jukića, br.1 71 380 Ilijaš	zdravko.baric@ilijas.ba
4	Atletski klub Ilijaš „Ilijaš“	Kadarići, br. 10 71 380 Ilijaš	akilijas@hotmail.com
5	Karate klub „Rašid Buća“	126. Ilijaške brigade, br. 98 71 380 Ilijaš	raif_buca@hotmail.com
6	Stonoteniski klub „Hašim Spahić“	Ivana Franje Jukića, br.2 71 380 Ilijaš	senad.custovic@ilijas.ba
7	Sportsko invalidsko društvo „Ilijaš 126“	Ivana Franje Jukića, br.2 71 380 Ilijaš	---
8	Centar borilačkih vještina „Bunkai“ Ilijaš	126. Ilijaške brigade, br. 56 71 380 Ilijaš	seadmekic@gmail.com
9	Sportska Akademija "Ilijaš"	Karašnica, br.14 71 380 Ilijaš	namik.salkic@gmail.com
10	Košarkaški klub "Mladost"	Lješevo, bb 71 380 Ilijaš	info@kkmladost.ba
11	Taekwando klub "Ilijaš"	Bosanski put, br.22 71 380 Ilijaš	tkdkilijas@gmail.com
12	Planinarsko društvo "Bijambari"	Krajiška, bb 71 380 Ilijaš	kustura3008@gmail.com
13	Škola fudbala „Tempo“	126. Ilijaške brigade, br. 39 71 380 Ilijaš	kenanbuza@live.com
14	Auto moto klub "Ilijaš"	Banovac, bb 71 380 Ilijaš	amki@bih.net.ba

Tabela br. 70: Lista sportskih udruženja sa područja općine Ilijaš

(Izvor: Evidencija Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica)

Ovi sportski kolektivi svoje aktivnosti sprovode u sportskim objektima i na sportskim površinama, koje ujedno služe i za rekreacijsko-sportske aktivnosti građana:

- Gradski nogometni stadion sa pomoćnim terenom i atletskom stazom;
- Nogometni stadion u Ljubničima;
- Gradska sportska dvorana;
- Fiskulturne sale u: OŠ „Stari Ilijaš“, OŠ „Hašim Spahić“, OŠ „Podlugovi“, OŠ „Srednje“,
- „Perzijsko-bosanskom koledžu“ Lješevo, Srednjoškolskom centru „Nedžad Ibrišimović“ Ilijaš;
- asfaltne plohe: ispred osnovnih škola
- asfaltne plohe u mjesnim zajednicama: Luka, Ljubina, Crna Rijeka, Misoča, Lješevo, Stari Ilijaš, Srednje i Dragoradi;
- otvoreno košarkaško igralište ispred Srednjoškolskog centra „Nedžad Ibrišimović“;
- planinarski domovi: na Bijambarama, Ozrenu i Krivajevićima.

U povodu Dana reintegracije Općine Ilijaš održava se tradicionalni Izbor sportiste godine Općine Ilijaš. To je izvanredna prilika da se istaknu najbolji sportski rezultati ostvareni u prethodnoj godini i dodjele nagrade istaknutim pojedincima i sportskim kolektivima. U izboru najboljih sportista i sportašica učešće uzimaju svi sportski klubovi. Najboljim sportistima i sportašicama kao i sportisti invalidu obezbjeđene su od strane Općine Ilijaš zahvalnice, pehari i novčane nagrade. Sponzori su obezbjedili novčane nagrade i poklone za najbolje sportaše i sportašice u svim kategorijama. Posljednje godine obilježile su značajna ulaganja u sportsku infrastrukturu. Pored izgradnje modernih sportskih sala za tjelesni i zdravstveni odgoj u OŠ „Hašim Spahić“ i SŠC “Nedžad Ibrišimović“, najvrijedniji, ali i najzahtjevniji projekat je izgradnja Gradskog stadiona u Ilijašu. Vrijednost investicije iznosi 5,7 miliona maraka, gradi se na postojećem mjestu gradskog sportskog centra. Završena je prva faza projekta, u vrijednosti 1.690.000 KM, a finansirana je sredstvima Općine Ilijaš u iznosu 1.200.000,00 KM i Ministarstva kulture i sporta Kantona Sarajevo u iznosu od 500.000,00 KM.

Pored izvođenja radova prve faze izgradnje Gradskog stadiona u 2019. godini sagrađena je moderna sportska ploha u najudaljenijoj MZ Dragoradi, što predstavlja prvi sportski objekat na području ove MZ. Vrijednost projekta je 98.996,28 KM. Kroz projekat Jačanja uloge MZ u BiH za četiri partnerske Mjesne zajednice sanirane su uređene sportske plohe (MZ Stari Ilijaš-Nova ograda i mobilijar za sportsku plohu, MZ Misoča-Sanacija tribina i ograde sportske plohe, MZ Srednje-Asvaltiranje sportske plohe, MZ Mrakovo-Izgradnja sportske plohe S.Han), a realizacija je izvršena sredinom 2019. godine. Ukupna vrijednost izvedenih radova je 146.060,00 KM, uz sufinansiranje Općine Ilijaš od 53.613,00 KM. Vođene su i aktivnosti na legalizaciji objekta svlačionica izgrađenih na stadionu NK Jedinstvo u MZ Ljubnići. U tu svrhu urađen je Glavni projekat izvedenog stanja izgrađenog objekta i Glavni projekat proširenja i rekonstrukcije terena za nogomet SRC Ljubnići.

Evidentna je neujednačenost ponude za bavljenje sportom i sportskom rekreacijom, posmatrano u odnosu na muški i ženski dio mlade populacije. Mogućnost bavljenja ženskim sportovima tj. djevojkama sveden je na odbojku, karate, stoni tenis i atletiku.

Ne treba se zanemariti i dio mlade populacije sa interesom za bavljenje izričito ekstremnim sportovima, kao što se skating, wall climbing, ekstremno penjanje i sl. za koje na području Općine trenutno ne postoje niti osnovni uslovi.

Trenutno se najveći broj mladih Općine u slobodno vrijeme bavi sportom kroz angažovanje u već pomenutim sportskim klubovima, školama i mlađim kategorijama klubova i sl. te na taj način obezbjeđuju potrebne uslove.

Rekreacija postaje danas sve popularnija kod svih uzrasta stanovništva ali ona još nije dovoljno osmišljena i organizovana da bi dala željene rezultate. Na planu sportske rekreacije mladih, osjeća se problem privilegovanosti takmičarskog sporta i to na štetu amaterizma i sportske rekreacije, što za posljedicu ima nedostatak motivacije mladih za bavljenje sportom kako bi na taj način kvalitetnije iskoristili svoje slobodno vrijeme. Općina Ilijaš nema raznovrstan izbor sportova i rekreativnih aktivnosti, te se sportom bave uglavnom talentovana djeca uključena u sportske klubove i školske sekcije.

Najzastupljeniji sportovi u školama su i nogomet, odbojka, atletika i košarka, te bi jedan od ciljeva strategije magao biti angažman što većeg broja sportskih klubova u školski sport, kako bi se motivisali i oni mladi koji su do sada bili nezainteresovani i nedovoljno aktivni na polju sporta i sportske rekreacije. Forsiranjem razvoja sporta, aktivnog odmora, kreiranjem aktivnosti u slobodnom vremenu spriječio bi se potencijalni razvoj destruktivnih pojava. Evidentna je neujednačenost ponude za bavljenje sportom i sportskom rekreacijom, posmatrano u odnosu na muški i ženski dio mlade populacije. Mogućnost bavljenja ženskim sportovima tj. djevojkama sveden je na odbojku, karate, stoni tenis i atletiku.

3.3.1.7. Mediji i informisanje

Jedno od značajnih pitanja u radu općinskog organa uprave i Općinskog vijeća jeste i pitanje transparentnosti rada i dostupnosti informacija građanima, privrednim subjektima i drugim subjektima o pitanjima za koje imaju interes.

Informisanje građana u Općini Ilijaš vrši se putem oglašavanja na oglasnoj ploči u zgradi Općine, izdavanja pismenih odgovora na usmene i pismene upite građana, kao i oglašavanjem putem lokalne radio stanice (Radio Ilijaš), RTV Vogošća, JP TVSA, dnevnih novina "Oslobođenje", "Dnevni avaz", općinske web stranice www.ilijas.ba, web stranice www.radioilijas.ba i portala Ilijaš info.

Na zahtjev službi organa uprave na općinskoj web stranici objavljuju se svi materijali, konkursi, oglasi, javni pozivi i obavještenja.

Također, objavljene su sve odluke o izboru najpovoljnijeg ponuđača radova kao i ugovori koji u provedeni i zaključeni na osnovu Zakona o javnim nabavkama BiH.

Potrebno je istaći kvalitetnu saradnju sa TV Vogošća, s kojom Općina Ilijaš ima ugovor o poslovnoj saradnji. RTV Vogošća prati sva značajna dešavanja na području općine Ilijaš, emitira ih kroz dnevne aktuelnosti i „Ilijašku hroniku“, koja se emitira jednom mjesečno (prvog petka u mjesecu) i reprizira više puta u toku mjeseca.

Kroz 12 emisija „Ilijaška hronika“, koje su emitirane u 2019. godini, prezentirane su aktivnosti i realizacija projekata značajnih za građane općine Ilijaš.

Zaključenjem Ugovora o poslovnoj saradnji značajno je unaprijeđena i saradnje sa TVSA, koja, za razliku od ranijeg perioda, izdvaja veći medijski prostor za dešavanja sa područja općine Ilijaš, te ostavlja prostor za gostovanja predstavnika izvršne i zakonodavne vlasti Općine. Svi prilozi koje ekipe TVSA zabilježe emitiraju se u dnevnim informativnim emisijama i kroz „Sarajevsku hroniku“.

Poslovi opsluživanja građana iz oblasti informiranja o radu organa uprave najvećim dijelom se obavljaju u Stručnoj službi Općinskog vijeća i općinskog načelnika. U okviru ove službe, službenik za informiranje uspostavljao je neposrednu saradnju sa sredstvima informiranja, te je putem web-stranice organa uprave, oglasne table i dr. obavještavao građane o donesenim odlukama i smjernicama, kao i o značajnim projektima i poduzetim aktivnostima. Jedan od efikasnijih načina bolje informiranosti svih građana, odnosno, dobijanja informacija o dešavanjima u općini, te stavljanja na uvid dokumentacije koja je u posjedu organa uprave i kopiranje iste, jeste provedba Zakona o slobodi pristupa informacijama („Službene novine FBiH“, br. 32/01 i 48/11). Ovim zakonom, čije se odredbe u potpunosti primjenjuju, omogućava se veća informiranost građana i transparentnost rada javne uprave. Međutim, potrebno je konstatovati da se ovaj vid dostupnosti informacija ne koristi u punoj mjeri, a naročito ne od strane mladih.

3.3.1.8. Mladi i nevladin sektor

Kada se govori o mladima u širem kontekstu, potrebno je naglasti da se mladi u zemljama Europske unije, kao i drugim visoko razvijenim zemljama smatraju resursom te punopravnim članovima društva. Zakoni i strategije koje se tiču mladih, u ovakvim zemljama kreirane su tako da su mladima omogućeni svi uslovi da realizuju svoj potencijal i ideje, te da postavljaju pitanja i samim tim razviju kritički način ramišljanja. S druge strane, mladi u jugoistočnoj Europi još uvijek se smatraju kao marginalizovana grupa, a ne kao resurs za izgradnju bolje budućnosti.

Evropska povelja o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou (Povelja uključena u Rezoluciju 237. Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi usvojena 19. marta 1992. godine) definiše da se učešće mladih ljudi u životu na općinskom i/ili regionalnom nivou treba nalaziti unutar okvira sveopće politike zasnovane na koherentnoj međuovisnosti sektorske politike te obavezuje vlasti na lokalnom i regionalnom nivou da poštuju principe ove politike i da je primjenjuje na razne oblike učešća koje ona zagovara, uz konsultacije sa mladim ljudima i njihovim predstavnicima.

Izmijenjena i dopunjena Evropska povelja o participaciji mladih u lokalnom i regionalnom životu (Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Evrope, Strazburg 2003.) ima tri načela:

1. Participacija mladih u lokalnom i regionalnom životu mora predstavljati dio globalne politike participacije građana u javnom životu, kao što je izloženo u Preporuci "Rec (2001.) 19" Komiteta ministara, zemljama članicama o participaciji građana u lokalnom javnom životu.
2. Lokalne i regionalne vlasti uvjerene su da sve sektorske politike trebaju imati i omladinsku dimenziju. One se stoga obavezuju da se pridržavaju odredbi ove Povelje i da provode različite oblike participacije, koje slijede u dogovoru i u saradnji s mladima i njihovim predstavnicima.
3. Načela i različiti oblici participacije koji se zastupaju u ovoj Povelji odnose se na sve mlade ljude bez diskriminacije. Da bi se to postiglo, potrebno je posvetiti posebnu pažnju podsticanju participacije u lokalnom i regionalnom životu mladih iz socijalno zapostavljenih sektora društva, kao i iz etničkih, nacionalnih, socijalnih, seksualnih, kulturnih, vjerskih i jezičkih manjina.

U preambuli Evropske povelje o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou jasno je istaknuta važnost učešća mladih u procesu izgradnje kvalitetnijeg društva: "Aktivno učešće mladih u akcijama i donošenju odluka na lokalnom i regionalnom nivou od suštinske je važnosti, želimo li

graditi demokratsko i napredno društvo. Njihovo aktivno građanstvo podrazumijeva posjedovanje prava, prostora i prilike, u kom pogledu je neophodno pružati im punu podršku, jačajući njihov utjecaj na odluke, kao i njihovo angažiranje u aktivnostima koje doprinose izgradnji boljeg društva.” Bosna i Hercegovina nema zakonsku regulativu koja uređuje pitanja mladih, ali Federacija Bosne i Hercegovine ima Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, u Republici Srpskoj to je Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske, dok je Distrikt Brčko u 2017. godini usvojio Zakon o mladima Distrikta Brčko. Donošenjem Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine, svi nivoi vlasti obavezali su se kreirati i usvojiti strategiju prema mladima, koja predstavlja dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima, što uključuje definisane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za realizaciju ciljeva strategije.

Bosna i Hercegovina nema napisan i usvojen strateški dokument koji se bavi pitanjima mladih na nivou države pa čak ni na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. U maju 2019. godine usvojena je i prva Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019-2023. godina.

Istraživanjem potreba i problema mladih Kantona Sarajevo koje je provedeno u 2016. godini, utvrđene su potrebe i problemi mladih, dok su najprioritetniji za rješavanje sljedeći:

1. Obrazovanje mladih:

- problem prijevremenog napuštanja sistema školovanja mladih,
- neusklađenost sistema formalnog obrazovanja s tržištem rada,
- nedovoljni programi stipendiranja,
- neusklađenost nastavnih planova i programa sa promjenama i zahtjevima tržišta,
- nedostatak praktične nastave,
- nejednaka dostupnost i nedovoljno razvijena inkluzija u sistemu školovanja,
- nedovoljna podrška razvoju neformalnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja,
- nedostatak sistemskog pristupa razvoju ključnih kompetencija mladih i odraslih koji rade sa mladima u sistemu formalnog i neformalnog obrazovanja.

2. Rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih:

- nesklad između ponude i potražnje radne snage na tržištu rada,
- teška ekonomska situacija na tržištu i otežano stjecanje finansijske stabilnosti,
- niska ili loša kvaliteta mladih kao radne snage zbog nedostatka prakse i radnog iskustva,
- obrazovni sistem koji je neusklađen sa kompetencijama, znanjima i vještinama koje se traže na tržištu rada zbog stalnih društvenih i tehnoloških promjena,
- neadekvatna upisna politika i niska razina saradnje između obrazovnih institucija i poslodavaca,
- nedostatak kvalitetnog karijernog usmjeravanja, orijentacije i savjetovanja u školama,
- nizak nivo razvoja poduzetništva kod mladih osoba,
- nedovoljna informisanost mladih o mogućnostima samozapošljavanja,
- problem stjecanja prvog radnog iskustva,
- nedostatak sistemske podrške programima zapošljavanja i samozapošljavanja mladih,

- diskriminacija mladih kod poslodavaca u odnosu na kategoriju iznad 30-35 godina sa više iskustva i staža, zlostavljanje i mobing na poslu,
 - percepcija mladih o mitu i korupciji pri zapošljavanju.
3. Socijalna briga o mladima:
- finansijska nestabilnost mladih,
 - nemogućnost rješavanja stambenog statusa mladih,
 - neadekvatna zakonska rješenja iz domena socijalne zaštite i nerazvijen rad institucija socijalne zaštite sa mladima,
 - pojava bračne i porodične disfunkcionalnosti mladih te sve veća stopa brakorazvoda kod mladih.
4. Kultura i sport:
- nezadovoljstvo mladih podrškom lokalnih vlasti u kreiranju kulturnih i sportskih sadržaja,
 - neposjećivanje kulturnih manifestacija,
 - nezadovoljstvo mladih ulaganjem u institucije od kulturnog značaja i nedostatak sportskih igrališta i parkova.
5. Zdravstvena zaštita mladih:
- mladi nedovoljno odlaze na sistematske preglede,
 - nedovoljna informisanost mladih o njihovim pravima i mogućnostima iz oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja,
 - nedostatak systemske podrške programima pružanja adekvatnih usluga u cilju prevencije u oblasti zdravlja i odrastanja,
 - nedostatak programa promocije zdravlja i prevencije rizičnog ponašanja mladih kao što su: konzumiranje alkohola, psihoaktivnih supstanci, duhana i duhanskih prerađevina, nargila, nedovoljna fizička aktivnost, gojaznost mladih, neinformisanost mladih o intimnim odnosima, neodgovorno seksualno ponašanje mladih kao uzrok nastajanja mnogih oboljenja.
6. Aktivizam mladih (učešće, volontiranje, mobilnost, slobodno vrijeme):
- nezainteresovanost mladih za uključivanje u procese donošenja odluka pogotovo na lokalnom nivou, isključenost mladih iz procesa donošenja odluka, i nedostatak otvorenijeg pristupa sistema prilikom predlaganja rješenja za određeni problem mladih,
 - neupućenost mladih u procese odlučivanja i neinformisanost o organima koji donose odluke za mlade, neuključenost mladih u omladinske organizacije,
 - nepristupačne cijene prevoza za mlade,
 - nedostatak pristupačnih mogućnosti za mlade da putuju van svog grada,
 - nedostatak prostora za mlade,
 - nedovoljan boravak mladih u prirodi, prekomjeren boravak mladih u kafićima,
 - povećan broj mladih koji posjećuju kladionice,
 - neprepoznavanje volontiranja,
 - nedostatak adekvatne systemske podrške civilnom sektoru mladih i za mlade,

- slaba povezanost i umreženost civilnog sektora mladih i za mlade, međusobno i sa javnim sektorom.
7. Sigurnost mladih:
- mladi nezadovoljni sigurnosnom situacijom u Kantonu Sarajevo,
 - mladi izloženi različitim oblicima nasilja (nasilje u porodici, međuvršnjačko nasilje, nasilje na internetu, seksualno nasilje, nasilje na radnom mjestu, razbojništvo, nasilje od partnera),
 - visoka stopa kriminala kod mladih je prisutna,
 - stopa nasilja među mladima i prema mladima je u porastu,
 - rizično ponašanje mladih u saobraćaju je sve izraženije,
 - osjeća se nedostatak sistemskog pristupa u radu sa mladima i standardizacije u pogledu sigurnosti mladih.

Odlazak mladih

Veoma je bitno napomenuti da je istraživanje pokazalo da bi 37% mladih Kantona Sarajevo otišlo u inostranstvo zauvijek, 34% mladih otišlo bi na duži vremenski period, dok je čak 18% mladih već poduzelo konkretne korake za odlazak iz zemlje. Samim tim zaključujemo da je jedan od prioritetnih problema koje je potrebno riješiti odlazak mladih iz Kantona Sarajevo, tj. odlazak mladih iz Bosne i Hercegovine. Prema istraživanjima i prisutnim trendom odlaska mladih, pretpostavka je da bi u neko dogledno vrijeme Bosna i Hercegovina, ali i Kanton Sarajevo, mogla biti zemlja staraca, odnosno zemlja u kojoj će se smanjiti kategorija stanovnika mlađe dobi. Prema podacima Unije za održivi povratak i integracije BiH u 2018. godini, u proteklih pet godina u potrazi za boljim životom, napustilo je više od 150.000, uglavnom mladih i obrazovanih bh. državljana iako se pretpostavlja da je taj broj znatno veći. Uprkos tome što je ekonomski faktor i potraga za zaposlenjem glavni razlog za odlazak mladih, istraživanja pokazuju da odlaze mladi i cijele porodice koji imaju stalno zaposlenje ali nisu zadovoljni uslovima života ili ne vide perspektivu u Bosni i Hercegovini. Samim tim, potrebno je utvrditi konkretne i efikasne mjere za stvaranje pozitivnog ambijenta za život mladih u Kantonu Sarajevo i Bosni i Hercegovini, a samim tim i na području općine Ilijaš.

	15-19	20-24	25-29	Ukupno mladih	% mladih u ukupnom stanovništvu
Ukupno	1.440	1.557	1.441	4.458	23%
Muški	723	819	738	2.280	24%
Ženski	717	758	703	2.178	21%

Tabela br. 71: Broj mladih na području općine Ilijaš

(Izvor: Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mladih Kantona Sarajevo

http://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/analiza_potreba_i_problema_mladih_2016._godina.pdf - pristupljeno 18.02.2017.)

U cilju podrške mladima, prema Članu 11. Zakona o mladima FBiH, svi nivoi vlasti u Federaciji imaju obavezu definirati, usvojiti i provoditi strategiju prema mladima. Shodno navedenom članu Zakona, i općine kao jedan od nivoa vlasti u Federaciji BiH obavezne su definirati, usvojiti i provoditi strategiju prema mladima na lokalnom nivou. Prema Čl.4, tačka 7., Strategija prema mladima jeste dokument institucija vlasti sa programskim prisutpoom djelovanja prema mladima što uključuje definirane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za

realizaciju ciljeva strategije. Općina Ilijaš, 2018. godine usvojila je Strategiju prema mladima općine Ilijaš za period 2018.-2022. godina.

Određivanje nadležne općinske službe za pitanja mladih, prema Zakona o mladima FBiH još je jedna od minimum mjera, koju je općina dužna osigurati na planu rada s mladima. Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica općine Ilijaš određena je kao nadležna služba za pitanja mladih, u okviru koje se obavljaju zadaci predviđeni Zakonom o mladima FBiH. U okviru Službe određena je i certificirana Službenik/ca za mlade za obavljanje zadataka koje su u obavezi općinskih vlasti u skladu sa Zakonom o mladima FBiH. Federalno ministarstvo nadležno za pitanja mladih i Institut za razvoj mladih KULT 2012. godine, postpisali su Sporazum o saradnji na osnovu kojeg, Institut provodi programe obuke za službenike/ce za mlade i certificiranje službenika/ca koji se bave radom s mladima u gradskim, općinskim i kantonalnim organima vlasti. "Institut planira, organizira i provodi obuku te izdaje certifikat o završenom osnovnom programu obuke i potvrdu o završenom naprednom programu obuke službenika/ca. Program obuke planira se i provodi prema nastavnom programu kurikulumu za obuku službenika/ca za mlade čiji je nosilac autorskih prava Institut za razvoj mladih KULT. Program obuke sastoji se od osnovne i napredne obuke. Osnovnu obuku pohađaju osobe koje ispunjavaju kriterije prijave na javni poziv prema Pravilniku o procedurama obuke i certificiranju službenika/ca za mlade.⁸³ Naprednu obuku pohađaju osobe koja imaju certifikat osnovnog programa obuke u cilju usavršavanja i doobučavanja. Program osnovne obuke za službenika/cu traje 120 radnih sati, raspoređenih po modulima.⁸⁴ U okviru realizacije svojih kreativnih, umjetničkih, sportskih, kulturnih, edukativnih i drugih aktivnosti, mladi ljudi treba da imaju odgovarajući prostor/e za mlade u svojoj lokalnoj zajednici. Zbog toga, jedna od minimum mjera, koje su općinske vlasti dužne samostalno osigurati u radu s mladima jeste: "osiguranje prikladnog prostora za mlade, rad s mladima i omladinske aktivnosti, kao i osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja."⁸⁵ Zakon o mladima FBiH, definira prostor za mlade kao "jednonamjenski ili višenamjenski, otvoreni ili zatvoreni prostor u kome se provodi rad s mladima i omladinske aktivnosti."⁸⁶ Jednonamjenski prostor je onaj, koji se koristi isključivo za rad s mladima i omladinske aktivnosti, a višenamjenski je onaj, koji se koristi i u druge svrhe. To znači, da mladi mogu provoditi svoje aktivnosti i u prostorima kao što su prostorije mjesne zajednice, sportske dvorane, parkovi i slično. Također, u definiciji se navodi da prostor može biti otvoreni ili zatvoreni. Pod zatvorenim prostorima se podrazumijevaju prostorije mjesne zajednice, centri za mlade, sportske hale, sale za edukacije i slično, dok se su otvoreni prostori parkovi, šetnice, sportske plohe, igrališta i slično. Posebno je važno naglasti da je nepohodno da se radi o prikladnom prostoru, odnosno prostoru koji ni na koji način neće ugroziti mlade te na kojem će neometano moći provoditi svoje aktivnosti. U cilju kvalitetnog i stručnog obavljanja aktivnosti iz oblasti rada s mladima te omladinskog rada, udruženjima mladih se, također, trebaju osigurati uredski prostori/kancelarije u kojima će voditi svoju administraciju, pripremati omladinske aktivnosti, održavati sastanke i slično. Nadalje, prema pojašnjenjima iz Vodiča kroz Zakon o mladima FBiH, Zakon nalaže da organi vlasti snose troškove održavanja prostora za mlade u koje spadaju: najaminina (ukoliko prostor nije u vlasništvu organa vlasti), struja, voda, komunalije, grijanje, kao i sve druge troškove koji se tiču održavanja prostora. U cilju pružanja kontinuirane podrške omladinskim udruženjima, Općina Ilijaš nastoji osigurati prikladne prostore za mlade i aktivnosti koje provode omladinska udruženja te pojedinci. Općina Ilijaš nema jedinstven Centar za mlade, ali omladinskim udruženjima koja su aktivna na području općine Ilijaš dodijeljene su prostorije za rad. Omladinska organizacija "Iskoristi dan-Carpe Diem" korisnik je višenamjenskog zatvorenog prostora u zgradi Mjesne zajednice Mrakovo u okviru kojeg imaju svoj kancelarijski prostor te salu

⁸³ Pravilnik o procedurama obuke i certificiranju službenika/ca za mlade Dostupno na:

http://mladi.org/images/opcine_naklonjene/Pravilnik_za_obuku_i_certificiranje_sluzbenika.ca_za_mlade.pdf

⁸⁴ Obuka i certificiranje službenika/ca za mlade – O obuci, Dostupno na:

http://mladi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1926&Itemid=471&lang=ba

⁸⁵ Čl.14. tačka 1. Zakona o mladima FBiH

⁸⁶ Čl.4., tačka 10. Zakona o mladima FBiH

za održavanje sastanaka, radionica i drugih aktivnosti za djecu i mlade. Pored navedenog, na području svih mjesnih zajednica općine Ilijaš postoje otvoreni prostori za mlade, kao što su sportska igrališta i tereni, izletišta i parkovi. U okviru JU "Kulturno-sportski centar i Radio Ilijaš" nalazi se i sportska dvorana te kino sala, koju sva omladinska i druga udruženja besplatno koriste u okviru provođenja svojih aktivnosti. Udruženja mladih, kojima su dodijeljeni navedeni, zatvoreni prostori za obavljanje njihovih aktivnosti, ne plaćaju najamninu za korištenje prostorija, budući da se radi o prostorima koji su u vlasništvu Općine Ilijaš. Općina Ilijaš, zaista se može pohvaliti kvalitetnim višenamjenskim, otvorenim prostorima za mlade, kao što su gradski stadion, košarkaško igralište, sportske plohe u mjesnim zajednicima, igrališta u okviru osnovnih i srednje škole, parkovi, izletišta Luka, Gaj, Misoča i slično. Ono što je evidentni nedostatak jeste postojanje zatvorenog, namjenskog prostora, odnosno centra za mlade. Za potrebe edukacija i seminara za sada se koriste prostorije Biznis centra, a otvaranjem Doma u Podlugovima mladi u Ilijašu trebali bi dobiti adekvatan i funkcionalan prostor za mlade.

Osiguranje budžetske stavke, koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine jedna je od minimum mjera koje je općina dužna osigurati na planu rada s mladima. Budžetska stavka za mlade, u ovom pogledu, ne podrazumijeva samo grantove za projekte mladih, nego i druge troškove kao što su: troškovi održavanja prostora za mlade, troškovi planiranja, izrade, provođenja i praćenja provođenja strategije prema mladima i programa djelovanja za mlade, troškovi obučavanja službenika/ca za rad s mladima, troškovi drugih obuka, edukacija i seminara svih onih koji se bave radom s mladima i omladinskim aktivnostima i slično. Općina Ilijaš nema osiguranu posebnu bužetsku stavku koja se tiče mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine, prema Čl.14, tačka 2., Zakona o mladima FBiH. U pogledu osiguravanja budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, Općina Ilijaš kroz svoj Budžet izdvaja sredstva u iznosu od 10.000,00 KM na godišnjem nivou u cilju finansiranja projekata mladih. Dodjeljivanje godišnjeg granta za projekte mladih vrši se u skladu sa Čl.14, tačka 4., Zakona o mladima FBiH, odnosno, putem javnog poziva sa kriterijima, koji su u skladu sa europskim principima u radu javnih uprava, a na osnovu Odluka o kriterijama, načinu i postupku raspodjele sredstava iz granta za projekte mladih, koji se finansiraju i sufinansiraju sredstvima Budžeta općine Ilijaš.⁸⁷

Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine Ilijaš, kao služba nadležna za pitanja mladih vodi spisak omladinskih udruženja i neformalnih grupa mladih na području općine Ilijaš, prema Čl.15. Zakona. Vođenje spiska uređeno je Pravilnikom o vođenju spiska omladinskih udruženja na području općine Ilijaš. Ovim pravilnikom propisuju se postupak i način upisa u spisak omladinskih udruženja koja imaju sjedište ili registriran ured na području općine Ilijaš, način podnošenja zahtjeva za upis u spisak omladinskih udruženja, potrebni obrasci, te druga pitanja od značaja za vođenje spiska omladinskih udruženja u skladu sa Zakonom o mladima FBiH. Trenutno su u Spisak omladinskih udruženja na području općine Ilijaš upisana četiri omladinska udruženja i to:

AKTIVNA UDRUŽENJA

- **UDRUŽENJE OMLADINSKA ORGANIZACIJA "ISKORISTI DAN-CARPE DIEM"** (skraćeni naziv: "Carpe Diem") sa sjedištem u ulici Mrakovo bb Ilijaš. Organizacija je registrovana u maju 2014. godine.
- **UDRUŽENJE "ASOCIJACIJA ZA MLADE, EKOLOGIJU, KULTURU I OBRAZOVANJE"** (skraćeni naziv: "AMEKO") sa sjedištem u ulici Gornja Luka bb Ilijaš. Organizacija je registrovana u februaru 2017. godine.

⁸⁷ Odluka o kriterijama, načinu i postupku raspodjele sredstava iz granta za projekte mladih, koji se finansiraju i sufinansiraju sredstvima Budžeta općine Ilijaš, broj: 01/1-02-955-5/11, od 22.02.2011. godine, "Službene novine Kantona Sarajevo", br.5/11.

NEAKTIVNA UDRUŽENJA

- **UDRUŽENJE JEDINSTVENA ORGANIZACIJA MLADIH "VETO" ILIJAŠ** (skraćeni naziv: JOM "VETO" ILIJAŠ) sa sjedištem u ulici 126. Ilijaške brigade 3 Ilijaš. Organizacija je registrovana 2010. godine.
- **UDRUŽENJE ZA DEMOKRATIJU I PODSTICANJE DRUŠTVENOG AKTIVIZMA "LO'FOR"** (skraćeni naziv:UD "LO'FOR") sa sjedištem u ulici Ivana Franje Jukića 2. Organizacija je registrovana 2013. godine.
- **Udruženje građana "Nova svijest"** sa sjedištem u ulici Mlini 19 Ilijaš. Organizacija je registrovana 2014. godine.

Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine Ilijaš u okviru svojih nadležnosti pruža podršku omladinskim udruženjima koja su upisana u Spisak omladinskih udruženja na području Općine. Budući da je jedan od uslova za apliciranje za godišnji grant za projekte mladih Općine Ilijaš, opravdan utrošak sredstava za ranije odobrene projekte, kao i uvjerenje o upisu u općinski spisak omladinskih udruženja, Općina na ovaj način provjerava kvalitetu rada udruženja. Pored navedenog, udruženja koja ostvare pravo za finansiranje projekata za mlade, dužni su podnositi finansijski i narativni izvještaj nadležnoj službi, u roku od 30 dana od dana završetka projekta, a ukoliko se radi o projektu koji traje više od šest mjeseci, izvještaj se dostavlja u toku i po završetku projekta. Također, predstavnici nadležne službe za pitanja mladih prisustvuju godišnjim skupštinama udruženja, kako bi se uvjerali da udruženja svoje aktivnosti provode u skladu sa zakonom.

Osnivanje Komisije za mlade pri Općinskom vijeću, kao stalnog radnog tijela, koja će u okviru svoje nadležnosti baviti pitanjima mladih, a u čijem će radu učestvovati predstavnici Općinskog vijeća mladih, još jedna je od dužnosti općinskih organa vlasti prema Čl.14., Zakona o mladima FBiH. Komisija za mlade i obrazovanje Općinskog vijeća Ilijaš je stalno radno tijelo Općinskog vijeća i nadležna je da u okviru svojih nadležnosti:

- prati stanje i pojave u životu i radu mladih i predlaže Općinskom vijeću programe i mjere za djelovanje općinskih organa i službi u ovoj oblasti;
- radi na suzbijanju maloljetničke delikvencije, narkomanije i drugih toksikomanija, te inicira pokretanje projekata i realizaciju aktivnosti na preventivnom djelovanju među mladim;
- predlaže programe kreativnog angažovanja mladih u oblasti kulture, edukacije, ekologije, sportskih aktivnosti i dr;
- ostvaruje saradnju sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima mladih;
- daje prijedloge za raspodjelu budžetskih sredstava udruženjima iz ove oblasti u saradnji sa nadležnom službom;
- ostvaruje saradnju sa organizacijama i institucijama koje se bave pitanjima mladih na profesionalnoj osnovi;
- organizuje seminare radi edukacije mladih;
- prati i razmatra stanje u oblasti obrazovanja te predlaže mjere Općinskom vijeću za unapređenje istog;
- ostvaruje saradnju sa institucijama i organizacijama u oblasti obrazovanja u cilju kreiranja mogućih zajedničkih projekata iz oblasti edukacije;

- vrši i druge poslove koji su općim aktom Općinskog vijeća stavljeni u njen djelokrug.⁸⁸

Savjetovanje mladih i njihovih predstavnika, naročito o pravnim postupcima ostvarivanja prava i izvršavanja obaveza zasovanih na Zakonu o mladima FBiH i drugim zakonima predstavlja još jednu zakonsku dužnost općinskih organa vlasti. Služba za društvene djelatnosti Općine Ilijaš u okviru svojih nadležnosti zadužena je za savjetovanje mladih. Sva zainteresovana udruženja mladih i njihovi predstavnici mogu se obratiti Službi svakim radnim danom od 08:00 do 16:00 sati ili putem e-maila te zatražiti pomoć ili savjet u pogledu ostvarivanja svojih prava, prema Zakonu o mladima FBiH, ali i prema drugim zakonima koja se tiču mladih.

Budući da mladi općine Ilijaš iz godine u godinu bilježe sve bolje rezultate kako u formalnom i neformalnom obrazovanju, tako i u ostalim oblastima društvene nadgradnje i često su sudionici međunarodnih takmičenja u znanju, studijskih posjeta, međunarodnih konferencija i seminara, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica tokom 2018. godine izradila je Pravilnik o uvjetima, načinu i postupku dodjele sredstava iz transfera za mobilnost mladih općine Ilijaš⁸⁹, koji je nakon provedene javne rasprave usvojen na redovnoj 25. sjednici Općinskog vijeća. Ovim Pravilnikom Općina će podržati učešće mladih sa područja općine Ilijaš na naučnim konferencijama, edukacijama, seminarima, istraživačke posjete u svrhu pisanja naučnih radova i realizacije projekata, stručnom usavršavanju, takmičenjima i slično na regionalnom i međunarodnom nivou. Sredstva iz transfera za mobilnost mladih treba da povećaju mogućnost sudjelovanja mladih na navedenim aktivnostima.

Inicijativom međunarodne organizacije World Vision BiH u općini Ilijaš, početkom aprila 2018. godine počela je implemetacija programa jačanja referalnih mehanizama zaštite i osnaživanja djece u općini Ilijaš. Navedeni program imao je za cilj intenziviranje saradnje ključnih aktera na lokalnom nivou: ilijaških osnovnih i srednjih škola, Službe socijalne zaštite općine Ilijaš, Policijskom stanicom Ilijaš, Organizacionom jedinicom Doma zdravlja Ilijaš, nevladinih organizacija i Općine Ilijaš. U proteklom periodu, a u organizaciji World Vision-a, predstavnici navedenih institucija održali su niz konsultativno-radnih sastanaka na lokalnom nivou, učešćem na zajedničkim predavanjima i obukama razmijenili informacije sa predstavnicima drugih općina te realizovali različite aktivnosti za djecu i mlade. Poštujući odredbe UN Konvencije o pravima djeteta, uvažavajući odredbe Ustava Federacije BiH, kojom je propisano da će Federacija BiH osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda, uključujući prava na zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, socijalnu zaštitu, prehranu, zaštitu porodice i djece te njegujući multisektorski i integrisani pristup djelovanja, 06. februara 2019. godine, u Općini Ilijaš potpisan je Sporazum o saradnji između subjekata zaštite djece i mladih na području općine Ilijaš: JU "Kantonalni centar za socijalni rad"-Služba socijalne zaštite općine Ilijaš, JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo – Organizaciona jedinica Ilijaš, JU "Djeca Sarajeva"-Vrtić Ilijaš, JU OŠ "Hašim Spahić", JU OŠ "Podlugovi", JU OŠ "Stari Ilijaš", JU OŠ "Srednje", JU OŠ "Đulistan", JU Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović", PU srednja škola "Perzijsko-bosanski koledž sa internatom", Udruženje "Budi mi drug", Udruženje Omladinska organizacija "Iskoristi dan-Carpe Diem" i Općina Ilijaš. Potpisivanjem Sporazuma subjekti su regulisali međusobne partnerske obaveze na lokalnom nivou a u cilju:

- efikasnijeg provođenja zakonskih principa u ostvarivanju adekvatne zaštite djece i mladih od nasilja na području općine Ilijaš;
- jačanja partnerstava među subjektima zbrinjavanja i zaštite, odnosno uspostavljanja međusobne sistemske povezanosti;

⁸⁸ Poslovnik Općinskog vijeća Ilijaš Dostupno na:

<http://www.ilijas.ba/OstaliDokumentiOV/2016/PoslovnikOpćinskogVijecallijas.pdf>

⁸⁹ "Službene novine Kantona Sarajevo" br.50/18

- stvaranje baze podataka o nasilju nad i među djecom i mladima;
- skretanje pažnje na probleme nasilja nad djecom kroz aktivnosti za prevenciju nasilja;
- stvaranje boljih uslova za kvalitetnije obrazovanje za svu djecu i mlade na području općine Ilijaš;
- pomoć djeci i mladima sa umanjenim sposobnostima i
- stvaranje uslova za pružanje jednakih mogućnosti za psiho-fizički razvoj sve djece i mladih na području općine Ilijaš.

U sklopu implementacije projekta Zaštite djece, World Vision u BiH je pokrenuo proces koordinacije i rukovođenja participativnog procesa kreiranja Lokalnog akcionog plana (LAP) za djecu u općini Ilijaš. Akcioni plan za djecu Općine Ilijaš za period 2020–2022. sagledava sveobuhvatne potrebe djece i mladih na lokalnom nivou i nedostajuće kapacitete koji će u naznačenom periodu planiranim aktivnostima biti nadomješteni, što će doprinijeti napretku u ostvarivanju i poštivanju prava djeteta na lokalnom nivou. Svrha Akcionog plana za djecu Općine Ilijaš je da kroz set intervencija na lokalnom nivou osigura da su sve djevojčice i svi dječaci sigurni, kako kroz unapređenje kvalitete referalnih mehanizama, tako i kroz kreiranje lokalnih politika koje mogu djelovati preventivno i smanjiti sigurnosne rizike, a povećati prilike za smisleno i zabavno učešće za svu djecu unutar jedne lokalne zajednice.

Posebni ciljevi Akcionog plana su: • motiviranje uposlenika u Općini za rad na zaštiti prava djeteta; • dosljedno provođenje zakonskih propisa i podzakonskih akata uz obezbjeđenje sredstava putem budžeta; • obezbjeđenje funkcioniranja mehanizama koji će garantirati participaciju djece u pitanjima koja se tiču djeteta; • razvijanje uslova za kvalitetno obrazovanje sve djece; • razvijanje odgovornosti porodice za potrebe djece; • pomoć porodici u odgoju i zaštiti djece; • organiziranje slobodnog vremena djece u skladu sa potrebama djece i mladih; • zdravstvena zaštita djece i mladih, njegovanje i razvijanje zdravih stilova života; • obezbijediti uslove za bezbjedno odrastanje djece i mladih; • razvijanje partnerskih odnosa s nevladinim organizacijama koje imaju • programe za djecu i s djecom; • uključivanje poduzetnika i kompanija na poboljšanje uslova života djece i mladih u lokalnoj zajednici; • uspostavljanje mehanizama za praćenje i ostvarivanje prava djeteta u porodici, školi i lokalnoj zajednici.

Nevladin sektor

Na području općine Ilijaš djeluje oko 40 organizacija građanskog društva.⁹⁰ od čega su najbrojnija boračka i sportska udruženja. Ove organizacije nisu samoodržive i oslanjaju se na finansijsku potporu domaćih vlasti, ali i međunarodnih organizacija i donatora. U 2019. godini iz općinskog budžeta je izdvojeno 514.681,00 KM za podršku udruženjima građana, uključujući boračka udruženja, sportska društva, udruženja iz oblasti kulture, humanitarne i ostale organizacije, te

⁹⁰ To su BZK „Preporod“, Kulturno-umjetničko društvo Ilijaš, Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“, Udruženje za unaprijeđenje i razvoj kulturne baštine „Zlatne ruke“, Udruženje za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa i edukaciju mladih „Arhium“, Organizacija porodica šehida i poginulih boraca, Udruženje ratnih vojnih invalida, Jedinstvena organizacija boraca, Organizacija demobilisanih boraca, Patriotska liga, Udruženje logoraša, Udruženje porodica nestalih, SABNOR, Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja Ilijaš, Udruženje boraca „Tale“ Ilijaš, Udruženje maloljetnih pripadnika Armije BiH, Udruženje boraca 126. brigade Ilijaš, Udruženje penzionera, Udruženje „Budi mi drug“, Općinska organizacija Crvenog križa, Odbojkaški klub Ilijaš, Košarkaški klub „Mladost“, Nogometni klub „Ilijaš“, Nogometni klub „Jedinstvo“, Udruženja Škola fudbala „Tempo“, Karate klub „Rašid Buća“, Centar borilačkih vještina „Bunkai“, Atletski klub Ilijaš, Šahovski klub Ilijaš, Stonoteniski klub „Hašim Spahić“, Sportsko invalidsko društvo „Ilijaš 126“, Sportska akademija Ilijaš, Auto moto klub Ilijaš, Taekwondo klub Ilijaš, , Planinarsko društvo „Bijambare“, Udruženje sportskih ribolovaca „Alić Hidajet - Hitko“, Lovačko društvo „Zec“, Lovačko društvo „Srednje“, Odred izviđača „Mladost“, Omladinska organizacija „Iskoristi dan – Carpe diem“ I Udruženje AMEKO..

ostale tekuće grantove. Raspodjela raspoloživih sredstava iz općinskog budžeta vrši se na programskoj osnovi, putem javnog poziva koji se objavljuje jedanput godišnje, na osnovu definiranih kriterija za dodjelu.

Zainteresiranost građana za aktivno sudjelovanje u upravljanju javnim poslovima i razvoju zajednice je i dalje na nezadovoljavajućem nivou. Uprkos velikom broju mehanizama za učešće u javnim poslovima, stvarni utjecaj građana i organizacija građanskog društva na proces donošenja odluka i upravljanje javnim poslovima zapravo je neznatan. Iako Općina pruža podršku razvoju civilnog društva, neophodni su i dodatni naponi za unapređenje saradnje između lokalnih vlasti i sektora građanskog društva, te za stvaranje boljeg okruženja za građansko djelovanje. Unapređenje ove komunikacije je važno i stoga što aktivno, značajno i slobodno učešće predstavlja i jednu od osnovnih komponenti prava na razvoj.

Mjesna samouprava

Provođenje utvrđene općinske politike iz oblasti mjesne samouprave je u nadležnosti Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica.

Općinsko vijeće Ilijaš na sjednici održanoj 27.10.2005. godine donijelo je Odluku o osnivanju mjesnih zajednica na području općine Ilijaš. Ovom odlukom na području općine Ilijaš osniva se 14 mjesnih zajednica⁹¹ sa 40 podružnica. Svaka MZ ima 5 članova Savjeta MZ od kojih je jedan Predsjednik savjeta MZ. Organi mjesne zajednice su Zbor građana i Savjet MZ-a. Nakon provedenih izbora 19.05.2019.godine, za članove Savjeta MZ izabrano je 8 osoba ženskog spola, i to u MZ Malešici, Ljubina, Stari Ilijaš, Misoča, Ljubnići, Lješevo, Podlugovi i Mrakovo.

Poboljšanje funkcionisanja sistema mjesne samouprave evidentno je u posljednje dvije godine. Tome je značajno doprinijelo učešće Općine Ilijaš u projektu "Jačanja uloge Mjesne zajednice u BiH" čiji implementator je UNDP u BiH. Prva faza projekta je realizovana od 2014. do 2019. godine. Projekat je zasnovan na jačanju kapaciteta Savjeta MZ sa jedne strane, a sa druge jačanje uloge i funkcije MZ. U Prvoj fazi projektom je obuhvaćene 6 MZ sa područja Općine i to: MZ Srednje, Ilijaš Grad, Stari Ilijaš, Misoča, Mrakovo i Podlugovi. Općina Ilijaš je iskazala interes za učešće u drugoj fazi projekta. U toku je apliciranje za novih 5 MZ.

U svrhu aktivnijeg učešća građana u donošenju odluka, na 24. redovnoj sjednici Općinskog vijeća Ilijaš usvojena je Odluka o izmjenama i dopunama Statuta Općine Ilijaš⁹² s ciljem da se institucionaliziraju Forumi građana kao organizacioni oblik i operativno tijelo koje će omogućiti lakše obavljanje konsultacija među građanima i dobivanje prijedloga prioriternih projekata iz različitih oblasti. Općinsko vijeće Ilijaš donijelo je Odluku o uslovima, načinu kandidiranja, održavanja izbora, dodjeli mandata u MZ i razrješenju Predsjednika i članova savjeta MZ,⁹³ Odluku o visini naknade za rad članova savjeta mjesnih zajednica.⁹⁴

Potpisan je Protokol o saradnji sa 14 MZ, čiji potpisnici su bili predsjednici Savjeta MZ s jedne strane i Općinski načelnik i Predsjedavajuća Općinskog vijeća Ilijaš s druge strane. Protokolom se definišu oblasti i načini međusobne saradnje i komunikacije između Općine i Savjeta MZ, a sve u cilju stalnog unapređivanja i razvoja lokalne samouprave i jačanja uloge mjesnih zajednica u donošenju odluka na lokalnom nivou. Sve MZ donijele su nove Statute, Poslovnike o radu Savjeta.

⁹¹ MZ Dragoradi (411), MZ Gajevi (415), MZ Ilijaš Grad (5125), MZ Ilijaš Stari (1078), MZ Kamenica (811), MZ Luka (1275), MZ Lješevo (1070), MZ Ljubina (247), MZ Ljubnići (870), MZ Malešići (851), MZ Mrakovo (2626), MZ Misoča (1620), MZ Podlugovi (3228) i MZ Srednje (976). U zagradama su navedeni podaci o broju stanovnika.

⁹² "Službene novine Kantona Sarajevo" br.46/18

⁹³ "Službene novine Kantona Sarajevo" br.17/19

⁹⁴ "Službene novine Kantona Sarajevo" br.28/19

Uvedena je praksa redovnog izvještavanja kroz dostavljanje dvomjesečnih, kvartalnih, polugodišnjih i godišnjih izvještaja o radu savjeta MZ Službi za društvene djelatnosti i poslove MZ.

Mjesne zajednice se finansiraju jednim dijelom iz općinskog budžeta, dok se ostatak sredstava, uglavnom namijenjenih za kapitalna ulaganja, izdvaja i iz budžeta Kantona Sarajevo.

Finansiranje kapitalnih projekata po MZ se vrši uz predhodne konsultacije sa svim Savjetima prema jasno definisanim kriterijima, a građani ponekad i sami participiraju u finansiranju pojedinih projekata, naročito prilikom izgradnje kanalizacione i putne infrastrukture.

3.3.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza

Analiza je rezultat dviju radionica, održanih u augustu 2020. godine, na kojima se od strane sektorske radne grupe za društveni razvoj, te u saradnji sa zainteresiranim partnerima, diskutovalo o svim ključnim faktorima koji utiču na razvoj društvenog sektora na području općine Ilijaš.

PESTEL analiza

Na poboljšanje kvaliteta života i razvoj društvenog sektora na području općine Ilijaš pozitivno utiče niz političkih faktora kao što je EU perspektiva, mogućnost korištenja predpristupnih fondova EU i grantova viših nivoa vlasti (javni pozivi u oblasti sporta, kulture, mladih, zaštite kulturno-historijskog naslijeđa), kao i stimulatивно opredjeljenje lokalnih vlasti za društveni razvoj – podržano poticajima iz općinskog Budžeta. Ključni politički faktori koji ograničavaju društveni razvoj u ovoj lokalnoj zajednici su politička nestabilnost u zemlji, izbori koji se održavaju svake dvije godine i nedostatak nadležnosti Općine u kreiranju politika i zakona u oblasti društvenog razvoja.

Ekonomski faktori sa pozitivnim uticajem na društveni razvoj općine Ilijaš su kvalitetna infrastruktura za društveni razvoj (obrazovni, kulturni i sportski objekti), obilje kvalitetnih prirodnih resursa za sport i rekreaciju (Zaštićeni pejzaži Bijambare i Skakavac), blizina Sarajeva kao svjetske turističke destinacije, ljudski potencijal tj. veliki broj mladih sa visokom stručnom spremom i velika dijaspora kao mogući zamajac razvoja u budućnosti. Negativno na kvalitet života, obrazovanje i druge aspekte društvenog razvoja u Općini utiču nedovoljni kapaciteti za korištenje sredstava evropskih fondova, nedovoljna društvene odgovornost poduzetnika te nizak nivo razvoja poduzetništva kod mladih.

Pozitivan uticaj na razvoj društvenog aspekta života na području ilijaške općine imaju i razni socijalni faktori poput prirodnog priraštaja koji je u 2019. godini iznosio 5,5 %, blizina Sarajeva kao administrativnog, univerzitetskog i kulturnog centra, kvalitetna obrazovna infrastruktura, bezbjednost i sigurnost Ilijaša kao mjesta za život i razvijen NVO sektor u oblasti društvenog razvoja. Ipak, među socijalnim faktorima ima i onih sa negativnim dejstvom na društveni razvoj ove lokalne zajednice kao što su visok procenat stanovništva u stanju socijalne potrebe, tendencija odlaska mladih, veliki broj nepotpunih porodica te nedovoljna zainteresovanost stanovništva za kulturna dešavanja.

Tehničko-tehnološki faktor sa najvećim pozitivnim dejstvom na kvalitet života i mogućnost društvenog razvoja na području Ilijaša predstavlja dostupnost informacionih tehnologija i telekomunikacijskih sistema te blizina tehnoloških institucija i univerziteta u FBiH kao komparativna prednost. Istovremeno, sporo uvođenje novih tehnologija rada u javnim i privrednim subjektima, kao i nedostatak tehnoloških podsticaja ograničavaju društveni razvoj ove sredine.

Radna grupa je ocijenila da ekološke faktore koji povoljno djeluju na društveni razvoj predstavljaju uticaj zaštićenih pejzaža Bijambare i Skakavac na povećanje ekološke svijesti. S druge strane, negativno na poboljšanje kvaliteta života i društvenog razvoja na području općine Ilijaš ima nerazvijen nevladin sektor u oblasti ekologije.

Pravni faktori sa pozitivnim dejstvom na društveni razvoj ilijaške općine su svakako Evropska perspektiva Bosne i Hercegovine, kao i postojeća zakonska regulativa u oblasti obrazovanja, pitanja mladih, sporta i NVO sektora. Negativno na razvoj društvenog života u ovoj lokalnoj zajednici imaju faktori poput neusklađenosti propisa na različitim nivoima vlasti, te neravnopravan položaja građana općine Ilijaš u odnosu na građane drugih općina Kantona Sarajevo u segmentu zdravstva i javnog prijevoza.

SWOT analiza

SWOT analiza, kao ključni aparat za identifikaciju mogućih prednosti lokalne zajednice u odnosu na komparativne sisteme, utvrdila je osnovne pravce djelovanja i predstavlja rezultat diskusija i analiza o internim snagama i slabostima i eksternim prijetnjama i mogućnostima koje karakterišu društveni razvoj na području ilijaške općine. Identifikovani atributi u donjoj tabeli rezultat su rada učesnika radionica, predstavnika privrede, relevantnih institucija i kompetentnih pojedinaca u Općini, i zbirni je iskaz njihovog viđenja postojećeg stanja.

Snage:	Slabosti:
<ul style="list-style-type: none"> • Postoje kapaciteti za korištenje grantova viših nivoa vlasti (javni pozivi u oblasti sporta, kulture i za mlade) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljni kapaciteti za korištenje sredstava EU
<ul style="list-style-type: none"> • Veliki broj mladih sa VSS 	<ul style="list-style-type: none"> • Sporo uvođenje novih tehnologija rada
<ul style="list-style-type: none"> • Razvijen NVO sektor u oblasti društvenog razvoja 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak tehnoloških podsticaja
<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitet infastrukture za društveni razvoj 	<ul style="list-style-type: none"> • Nizak nivo razvoja poduzetništva kod mladih
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljan prirodni ambijent za razvoj sporta i rekreacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna društvena odgovornost poduzetnika
<ul style="list-style-type: none"> • Stimulativno opredjeljenje lokalnih vlasti za podršku društvenom razvoju 	<ul style="list-style-type: none"> • Visok procenat stanovništva u stanju socijalne potrebe
<ul style="list-style-type: none"> • Rastući prirodni priraštaj (demografsko podmlađivanje stanovništva) 	<ul style="list-style-type: none"> • Veliki broj nepotpunih porodica
<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitetna obrazovna infrastruktura 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna zainteresovanost stanovništva za kulturna dešavanja
<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost informacionih tehnologija i telekomunikacijskih resursa 	<ul style="list-style-type: none"> • Nerazvijen nevladin sektor u oblasti ekologije
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivan uticaj zaštićenih zona Bijambare i Skakavac 	
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje lokalne omladinske politike i menahizama rada sa mladima 	

Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> • EU perspektiva Bosne i Hercegovine 	<ul style="list-style-type: none"> • Politička nestabilnost u zemlji
<ul style="list-style-type: none"> • Blizina Sarajeva kao administrativnog, univerzitetskog i kulturnog centra (brojne kulturne manifestacije SFF, MES, JAZZ festival, Sarajevska zima) 	<ul style="list-style-type: none"> • Izborni proces svake dvije godine
<ul style="list-style-type: none"> • Zakonom uređene oblasti obrazovanja, mladih, sporta, NVO sektora 	<ul style="list-style-type: none"> • Odlazak mladih
<ul style="list-style-type: none"> • Blizina tehnoloških institucija i univerziteta u FBiH kao komparativna prednost 	<ul style="list-style-type: none"> • Općine nemaju nadležnost u kreiranju politika i zakona u oblasti društvenog razvoja
<ul style="list-style-type: none"> • Velika dijaspora kao mogući zamajac razvoja u budućnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost propisa na različitim nivoima vlasti
<ul style="list-style-type: none"> • Sarajevo kao svjetska turistička destinacija 	<ul style="list-style-type: none"> • Nejednakopravan položaj građana općine Ilijaš u odnosu na građane drugih općina Kantona u segmentu usluga zdravstva i javnog prijevoza

3.4. Integralna analiza faktora i usmjerenja razvoja

Nakon provedenih sektorskih analiza faktora koji utiču na održivi razvoj općine Ilijaš, radna grupa je na osnovu diskusije, bazirane na argumentima koji su pobrojani u opisu postojećeg stanja sve tri posmatrane oblasti (životne sredine i infrastrukture, ekonomskog i ruralnog razvoja, društvenog razvoja), pažljivo pripremila integralnu PESTEL i SWOT analizu ključnih uticaja na održivi razvoj, na koje je onda primijenila tehniku matrice povezanosti, te postigla konsenzus oko zaključnih razmatranja u pogledu faktora i strateških usmjerenja razvoja. Sektorske analize faktora razvoja poslužile su naročito kod uspostavljanja strateških ciljeva svakog od sektora, dok je integralna analiza poslužila kao osnov za pravilno određivanje strateških usmjerenja i za odabir prioriteta održivog razvoja općine Ilijaš u planiranom petogodišnjem okviru. Oba nivoa analize poslužit će kao valjan osnov za situacione analize i tokom faze realizacije strategije, kada budu detaljno pripremani i implementirani pojedinačni projekti u sva tri sektora.

3.4.1. Integralna PESTEL analiza

- U okviru političkih faktora pozitivno dejstvom na održivi razvoj općine Ilijaš imaju: EU perspektiva Bosne i Hercegovine, stimulativno opredjeljenje lokalne vlasti za podršku održivom razvoju općine Ilijaši, teritorijalna pripadnost općine Kantonu Sarajevo. Negativno pak dejstvo odražavaju povremena politička nestabilnost u zemlji i regionu (rizik investiranja), umanjene nadležnosti općina (obrazovanje, okoliš, zdravstvo...), nefunkcionalno tržište rada i radno-socijalna politika, te neusklađenost termina održavanja općih i lokalnih izbora.
- Ekonomski faktori s pozitivnim dejstvom na održivi razvoj Općine su pozitivan trend razvoja lokalne privrede (povećanje zaposlenosti, nove investicije, rast izvoza i indeksa razvijenosti), turistički potencijali prirodni resursi. Kao negativne ekonomske faktore izdvajamo: nedostatna ulaganja u napredne tehnologije, izostanak ulaganja u istraživanje i razvoj, te nedovoljni kapaciteti za korištenje eksternih fondova
- Među socijalnim faktorima pozitivno na razvoj Općine djeluju povoljan prirodni priraštaj, blizina glavnog grada kao administrativnog, turističkog i kulturnog centra, stabilna sigurnosna situacija, te značajan broj mladih sa visokoškolskim obrazovanjem. Negativno djeluju: pandemija izazvana korona virusom – COVID 19, nedovoljna konkurentnost radne snage, nedovoljno razvijen nevladin sektor, tendencija odlaska mladih, regionalna migrantska kriza, te visok procenat stanovništva u stanju socijalne potrebe.
- Tehničko-tehnološki faktori koji podržavaju razvoj općine Ilijaš su dostupnost informacionih i telekomunikacijskih tehnologija, blizina naučno-tehnoloških institucija, kvalitetna opremljenost komunalnih preduzeća, te veći broj korisnika Interneta. Ograničavajući faktori su izostanak ulaganja u istraživanje i razvoj i nedostatak tehničkih institucija (tehnološki parkovi, laboratorije, certifikacijske kuće i sl.), loša saradnja postojećih institucija tog tipa sa biznisima, zastarjeli tehnološki procesi i prevaziđena oprema, nepostojanje lokalnih inicijativa i podsticaja za ulaganje u nove tehnologije.
- Ekološki faktori s pozitivnim dejstvom na održivi razvoj općine su: usvojen KEAP, ubrzana izgradnja komunalne infrastrukture, dobro organizovan odvoz otpada, te postojanje primjera dobre prakse u povećanju ekološke svijesti (Bijambare i sl.). Negativan djeluju nepostojanje postrojenja za tretman otpadnih voda, nizak nivo ekološke svijesti i korištenja raspoloživih edukacija, velike površine pod minama, bespravna izgradnja objekata i nepostojanje aktivnih NVO u oblasti ekologije.

- Pravni faktori koji pozitivno utiču na održivi razvoj Općine su Uspostavljene lokalne omladinske politike i mehanizmi rada sa mladima, stimulatивно opredjeljenje lokalne vlasti za podršku održivom razvoju općine Ilijaš, dobra institucionalna saradnja Općine Ilijaš sa višim nivoima vlasti, domaćim i međunarodnim institucijama posebno u oblasti lokalnog ekonomskog razvoja, postojanje pravnog okvira za podršku malim i srednjim preduzećima, usvojena prostorno planska dokumentacija, uključujući regulacione planove Općine, te postojanje zakonske regulative u oblasti zaštite okoliša. Negativno utiču neusklađenost propisa i nadležnosti, složene procedure za dobijanje dozvola, nedovoljno korištenje razvojnih mogućnosti koje proističu iz Zakona o koncesijama i Zakona o javno-privatnom partnerstvu, kao i nedovoljna pokrivenost redarskim i inspeksijskim službama.

3.4.2. Integralna SWOT analiza

Snage:	Slabosti:
• Povoljan geopolitički položaj	• Nedovoljni kapaciteti za korištenje eksternih fondova
• Prirodni resursi općine Ilijaš	• Nedostatna ulaganja u napredne tehnologije
• Pozitivan prirodni priraštaj stanovništva	• Izostanak ulaganja u istraživanje i razvoj
• Intenzivirana izgradnja infrastrukture	• Nedostatak svijesti građana o potrebi očuvanja okoliša
• Stabilna sigurnosna situacija	• Neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s postojećim obrazovnim smjerovima i usmjerenjima
• Značajan broj mladih sa visokoškolskim obrazovanjem	• Bespravna gradnja
• Strateško-planski pristup Općine prema sopstvenom razvoju	• Nedovoljna društvena odgovornost poduzetnika
• Uspostavljene lokalne omladinske politike i mehanizmi rada sa mladima	• Visok procent stanovništva u stanju socijalne potrebe
• Pozitivan trend razvoja lokalne privrede (povećanje zaposlenosti, nove investicije, rast izvoza i indeksa razvijenosti)	• Nerazvijen nevladin sektor u oblasti ekologije
• Turistički potencijali	• Nekontrolisano iskorištavanje prirodnih resursa
• Usvojena prostorno-planska dokumentacija (uključujući industrijske zone)	• Prekomjerna zagađenost zraka u zimskim mjesecima
• Stimulatивно opredjeljenje lokalne vlasti za podršku održivom razvoju općine Ilijaš	• Nepostojanje Plana upravljanja otpadom

Mogućnosti:	Prijetnje:
• EU perspektiva Bosne i Hercegovine	• Povremena politička nestabilnost u zemlji i regionu (rizik investiranja)
• Raspoloživa sredstva fondova za okoliš	• Umanjene nadležnosti općina
• Članstvo u transportnoj zajednici	• Neusklađenost termina održavanja izbora (lokalni i opći izbori u BiH)
• Kapacitet Sarajeva kao administrativnog, turističkog i kulturnog centra	• Nedovoljno korištenje razvojnih mogućnosti u oblastima: koncesije i javno-privatno partnerstvo
• Prostorno-planska dokumentacija viših nivoa vlasti za zaštićena područja: Bijambare i Skakavac	• Korupcija i siva ekonomija
• Razvojni potencijal dijaspore	• Minirana područja i klizišta
• Kvalitetna opremljenost KJKP	• Nepostojanje kolektora i prečistača za tretman otpadnih voda
• Usvojen KEAP	• Nedovoljna pokrivenost redarskim i inspekcijским službama
• Pozitivne projekcije rasta BH ekonomije (rast BDP-a, rast industrijske proizvodnje i izvoza)	• Odlazak mladih
	• Složene procedure za dobijanje dozvola
	• Pandemija izazvana korona virusom – COVID19
	• Migrantska kriza

3.4.3. Integralna analiza strateških usmjerenja

Na osnovu urađene situacione analize u oblastima: životna sredina i infrastruktura, ekonomski i ruralni razvoj i društveni razvoj, identificirani su ključni strateški izazovi sa kojima će se Općina Ilijaš suočiti u narednim godinama, od kojih posebno izdajamo:

1. Kako osigurati zdravu životnu sredinu, sa posebnim fokusom na smanjenje zagađenja zraka, te unapređenja zaštite voda i zemljišta?
2. Kako unaprijediti javnu infrastrukturu?
3. Kako osigurati bolje plaćena radna mjesta?
4. Kako unaprijediti razvoj turizma na području općine Ilijaš?
5. Kako stimulisati razvoj poduzetništva?
6. Kako ubrzati otvaranje većeg broja novih radnih mjesta?
7. Kako povećati efikasnost javne uprave, javnih ustanova i preduzeća?
8. Kako poboljšati socijalni status ugroženih kategorija stanovništva?
9. Kako unaprijediti zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, razvoj sporta i uopćeno društveni razvoj na području općine Ilijaš?
10. Kako umanjiti tendenciju odlaska mladih?

U skladu sa stvarnim nadležnostima lokalne zajednice, uvažavajući pomenute strateške izazove, te utvrđeno strateško fokusiranje na nivo Federacije BiH i na nivou Kantona Sarajevo, a uz primjenu matrice međusobne povezanosti pojedinih elemenata integralne SWOT analize identificirana su potencijalna strateška usmjerenja, odnosno osnova strateškog fokusiranja u razvoju općine Ilijaš u naredniom sedmogodišnjem periodu (2021.g. - 2027.g.).

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti snaga i mogućnosti

- Održivi razvoj turizma kroz sistemski pristup razvoju turističkih djelatnosti uz racionalno korištenje postojećih turističkih potencijala
- Razvoj posebnih oblika turizma oslanjajući se na geostrateški položaja Općine i raspoložive prirodne potencijale
- Jačanje kapaciteta za privlačenje domaćih i inostranih investicija radi povećanja zaposlenosti i izvoza
- Razvoj malog i srednjeg poduzetništva s posebnim osvrtom na industrijsku proizvodnju i usluge
- Animiranje dijaspore za ulaganje u lokalnu zajednicu
- Pojednostavljenje administrativnih postupaka uz digitalizaciju većeg broja općinskih servisa radi poboljšanja lokalnog poslovnog ambijenta
- Uspostavljanje sistema za povezivanje općinskih, nevladinih institucija i privrede općine Ilijaš-angažovanjem obrazovanih mladih ljudi i institucija tržišta rada

- Izgradnja kapaciteta za apsorpciju bespovratnih sredstava (privredni sektor, nevladin sektor, obrazovani mladi, dostupnost informacionih i telekomunikacionih tehnologija)
- Pобољшanje kvaliteta društvenog života iskorištenjem bolje obrazovne strukture stanovništva i poticajne regulative za NVO
- Dinamičniji razvoj saobraćajne i komunalne infrastrukture

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti snaga i prijetnji

- Smanjenje stepena korupcije i sive ekonomije (korištenjem povoljnih trendova u obrazovnoj strukturi stanovništva i uz korištenje dostupnih IT TK)
- Stvaranje uslova za sigurno korištenje prirodnih resursa na rizičnim područjima (minirana područja)
- Povećanje brzine rješavanja administrativnih postupaka na lokalnom nivou i u partnerstvu sa višim nivoima vlasti s posebnim fokusom na rješavanje administrativnih postupaka koji se odnose na realizaciju novih investicija
- Unapređenje saradnje sa drugim lokalnim zajednicama, višim nivoima vlasti i domaćim i međunarodnim institucijama radi stvaranja boljih uslova za angažman mladih (prevencija odlaska mladih)
- Efikasnije rješavanje pitanja mladih uz insistiranje na kontinuiranom unapređenju lokalne omladinske politike i mehanizama rada sa mladima
- Insistiranje na dosljednoj primjeni strateških i planskih dokumenata
- Kontinuirano unapređenje u oblasti prostornog planiranja sa ciljem ujednačenja urbanog i ruralnog razvoja
- Jačanje kapaciteta Općinske civilne zaštite, kroz veća ulaganja u nabavku potrebne opreme i obuke kadrova

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti slabosti i mogućnosti

- Pобољшanje uslova života u ruralnim područjima (korištenjem poticajnih sredstava iz domaćih i međunarodnih fondova)
- Unapređenje usklađenosti postojećih obrazovnih smjerova i usmjerena sa potreba lokalnog tržišta rada uz korištenje kapaciteta Sarajeva kao tržišta, administrativnog, univerzitetskog i kulturnog centra
- Povećanje društvene odgovornosti poduzetnika aktivnim odnosom lokalne zajednice prema privrednim subjektima uz poboljšanje međuinstitucionalne saradnje između Općine Ilijaš, NVO sektora, donatora i viših nivoa vlasti
- Pобољшanje zaštite okoliša sa posebnim fokusom na poboljšanje kvalitete zraka

- Stimulisanje istraživanja i razvoja, te transfera tehnologija sa ciljem razvoja novih proizvoda i usluga
- Promovisanje koncepta cjeloživotnog učenja na lokalnom nivou uz podršku neformalnom tematskom učenju u skladu sa stvarnim potrebama pojedinaca i društvenih grupa (poduzetnici, zaposlenici javnog sektora, mladi, populacija žena i sl.)
- Uspostava funkcionalne poduzetničke infrastrukture radi povećanja konkurentnosti lokalne privrede

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti slabosti i prijetnji

- Intenziviranje saradnje sa višim nivoima vlasti i međunarodnim institucijama radi implementacije strateških projekata u oblasti zaštite okoliša
- Stvaranje systemske podrške za izvoz proizvoda i usluga sa teritorije općine Ilijaš
- Intenziviranje implementacije projekata u oblasti koncesija i javno-privatnog partnerstva radi povećanja prihoda lokalne zajednice (kao osnove za dodatni poticaj ubrzanom ekonomskom razvoju, čime se osigurava i kvalitetnije rješavanje potreba socijalno ugroženih kategorija stanovništva)
- Unapređenje postojećeg sistema borbe protiv korupcije na lokalnom nivou
- Razvoj efikasnog sistema s ciljem sprečavanja bespravne gradnje
- Uspostava funkcionalnog, pravednog i transparentnog sistema socijalne pomoći

4. DEFINISANJE STRATEGIJE

Na osnovu prikaza trenutnog stanja po osnovnim elementima održivog razvoja: zaštita životne sredine i infrastrukture, ekonomski i ruralni razvoj, društveni razvoj (stanovništvo, obrazovanje, kvalitet života), a na bazi provedenih analiza, u nastavku je definirana strategija razvoja sa svojim strateškim i implementacijskim okvirom (vizija razvoja, strateški ciljevi, prioritetni ciljevi, mjere, projekti sa indikativnim finansijskim okvirom).

4.1. Izjava o viziji razvoja općine Ilijaš

U desetogodišnjem periodu, općina Ilijaš će težiti da postane: stabilna i sigurna lokalna zajednica, čiste životne sredine, povoljnog poslovnog okruženja i ujednačenog urbanog i ruralnog razvoja.

4.2. Definisanje strateških ciljeva, prioritetnih ciljeva, mjera i projekata

U skladu sa članom 28., stav (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 32/17), odnosno obavezujućoj odredbi o usklađenosti, tj. međusobnoj povezanosti strateških dokumenata u Federaciji BiH, kojim je utvrđeno da jedinice lokalne samouprave u skladu sa svojim nadležnostima donose svoje strategije na osnovu razvojnih ciljeva utvrđenih strateškim dokumentima Federacije BiH i kantona. Također, na osnovu provedenih situacionih i drugih kvalitativnih analiza postojećeg stanja i procjene razvojnih mogućnosti Općine Ilijaš, a uzimajući u obzir nadležnosti jedinica lokalne samouprave u sastavu Kantona Sarajevo, odlučeno je da se strateški okvir koji je utvrđen unutar Strategije razvoja FBiH 2021.-2027., te komplementarni strateški okvir na nivou Kantona Sarajevo utvrđen Strategijom razvoja Kantona Sarajevo 2021.-2027. godine, uz prilagodbu sa aspekta nadležnosti prihvata kao osnova za definisanje strateških ciljeva, prioritetnih ciljeva, mjera i projekata unutar Strategije razvoja Općine Ilijaš za period 2021.-2027.

Strateški cilj 1. Osigurati resursno efikasan i okolišno održiv razvoj

Općina Ilijaš kao odgovorna lokalna zajednica u centar svoje razvojne strategije stavlja okolišno održiv razvoj, baziran na stvarnim indikatorima blagostanja i progresa. Posebna pažnja će biti usmjerena na unapređenje kvalitete zraka, zaštiti voda i vodotokova, te zaštiti tla, sa ciljem očuvanja postojećeg resursa, prvenstveno radi proizvodnje zdrave hrane. U narednom periodu je potrebno poseban fokus usmjeriti ka širenju gasne i toplovodne mreže, te energijskoj efikasnosti, radi unapređenja kvalitete zraka, zaštiti voda uz osiguranje potrebnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta, te prikupljanju i prečišćavanju otpadnih voda. Također, u oblasti zaštite tla posebna pažnja će biti posvećena upravljanju otpadom, odnosno završetku već započetih aktivnosti u ovoj oblasti.

Prioritetni cilj: 1.1. Unaprijediti upravljanje prirodnim resursima uz racionalno korištenje prostora	
Mjera 1.1.1.	Prostorno planiranje
Mjera 1.1.2.	Integralno upravljanje prirodnim resursima (zaštita i korištenje resursa)
Mjera 1.1.3.	Unapređenje sistema zaštite i spašavanja

Prioritetni cilj: 1.2. Poboljšati kvalitet okolinskih komponenti	
Mjera 1.2.1.	Poboljšanje kvaliteta tla
Mjera 1.2.2.	Poboljšanje kvaliteta zraka i zaštita od buke
Mjera 1.2.3.	Zaštita voda i vodotokova

Prioritetni cilj: 1.3. Poticati energijsku efikasnost i korištenje obnovljivih izvora energije	
Mjera 1.3.1.	Energijska efikasnost javnih i stambenih objekata (individualno i kolektivno stanovanje)
Mjera 1.3.2.	Poticanje korištenja energije iz obnovljivih izvora

Prioritetni cilj: 1.4. Ubrzati razvoj infrastrukture	
Mjera 1.4.1.	Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica, parking prostora, pješačkih staza, biciklističkih staza i parkova
Mjera 1.4.2.	Unapređenje sistema vodosnabdijevanja
Mjera 1.4.3.	Unapređenje elektroenergetske infrastrukture
Mjera 1.4.4.	Ubrzani razvoj gasifikacione i toplovodne infrastrukture

Strateški cilj 2. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za ubrzan ekonomski rast i unaprijediti ekonomsku strukturu radi povećanja zaposlenosti i izvoza roba i usluga

Strateški cilj se temelji na opredjeljenju lokalne zajednice u preuzimanju aktivne uloge s ciljem povećanje zaposlenosti, kroz poboljšanje konkurentnosti privatnog sektora uz kontinuirano unapređenje lokalnog poslovnog okruženja. Cilj je osigurati što veći broj adekvatno plaćenih radnih mjesta, te staviti privredne resurse u funkciju ekonomskog razvoja lokalne zajednice, sa posebnim fokusom na mlade. Općina Ilijaš daje težište ekonomskom razvoju uz očuvanje životne sredine, uključujući poticanje korištenja naprednih tehnologija u proizvodnji, te stvaranje kreativnih proizvoda sa ciljem jačanja izvozne pozicije naše lokalne zajednice uz korištenje postojećih komparativnih prednosti. Provedbom utvrđenih mjera ćemo osigurati smanjenje jaza u dohotku i životnom standardu stanovnika općine Ilijaš u odnosu na druge lokalne zajednice u Kantonu Sarajevo, regiji i zemljama visokog dohotka.

Prioritetni cilj: 2.1. Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja općine Ilijaš	
Mjera 2.1.1.	Poticaj razvoju poljoprivrede
Mjera 2.1.2.	Unapređenje razvoja turizma
Mjera 2.1.3.	Podrška razvoju šumarstva i lovstva

Prioritetni cilj: 2.2. Unaprijediti poslovnu infrastrukturu	
Mjera 2.2.1.	Uspostava novih industrijsko-poslovnih zona
Mjera 2.2.2.	Modernizacija postojeće poslovne infrastrukture

Prioritetni cilj: 2.3. Unaprijediti razvoj poduzetništva i uslove poslovanja u lokalnom okruženju	
Mjera 2.3.1.	Digitalizacija servisa prema investitorima
Mjera 2.3.2.	Institucionalna podrška poduzetništvu
Mjera 2.3.3.	Poduzetništvo mladih

Prioritetni cilj: 2.4. Pomoći poslovne subjekte u prevazilaženju kriza	
Mjera 2.4.1.	Podrška prevazilaženju negativnih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa, COVID-19

Strateški cilj 3. Poticati prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj

Prosperitetan i inkluzivan razvoj jača međusobno povjerenje u društvenoj zajednici, ravnopravni pristup i kvalitetnije uslove u odgoju i obrazovanju, kulturi, zdravstvu i socijalnoj zaštiti, te podrazumijeva značajniji broj prilika za sticanje novih znanja, vještina i kompetencija. Inkluzivni društveni razvoj podrazumijeva veći društveni aktivizam, uključenost marginaliziranih grupa, te rodnu ravnopravnost. Fokus u planskom periodu Strategije, u oblasti društvenog razvoja će biti na poboljšanju uslova za rad obrazovnih, kulturnih i zdravstvenih ustanova i institucija, unapređenje uslova u oblasti sporta, te strateško planski pristup u rješavanju problema mladih.

Prioritetni cilj: 3.1. Poboljšati položaj mladih	
Mjera 3.1.1.	Strateško-planski pristup u rješavanju problema mladih

Prioritetni cilj: 3.2. Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu	
Mjera 3.2.1.	Unapređenje predškolskog obrazovanja
Mjera 3.2.2.	Unapređenje osnovnog obrazovanja
Mjera 3.2.3.	Unapređenje srednjoškolskog obrazovanja
Mjera 3.2.4.	Poboljšanje rada sa talentima i standarda učenika i studenata

Prioritetni cilj: 3.3. Poboljšati kvalitet primarne zdravstvene zaštite	
Mjera 3.3.1.	Proširenje usluga primarne zdravstvene zaštite
Mjera 3.3.2.	Unapređenje zdravstvene infrastrukture

Prioritetni cilj: 3.4. Podržati razvoj kulture i sporta	
Mjera 3.4.1.	Podrška razvoju sportske infrastrukture i dostupnosti sporta
Mjera 3.4.2.	Promocija sportske infrastrukture i dostupnosti sporta
Mjera 3.4.3.	Unapređenje razvoja kulturne infrastrukture i dostupnosti kulturnih događaja
Mjera 3.4.4.	Zaštita kulturno-historijskog naslijeđa

Prioritetni cilj: 3.5. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost	
Mjera 3.5.1.	Socijalne pomoći
Mjera 3.5.2.	Inkluzija marginaliziranih grupa
Mjera 3.5.3.	Poticaj natalitetu i zaštiti porodica sa djecom

Strateški cilj 4. Unaprijediti transparentnost, efikasnost i odgovornost javnog sektora

Poseban fokus u radu lokalne administracije će biti na e-upravi, odnosno uvođenju i primjeni novih digitaliziranih usluga, transparentnosti javnih finansija i zemljišno-knjižne administracije, također lokalna zajednica će nastaviti provedbu mjera u oblasti zaštite ljudskih prava i borbe protiv korupcije. Općina Ilijaš će kontinuirano jačati vlastite kapacitete, kroz edukacije uposlenika, uvođenje sistema mjerenja učinaka u administraciji i uspostavu efikasnijeg sistema upravljanja administracijom. Općina Ilijaš će nastaviti aktivnu saradnju sa međunarodnim institucijama i organizacijama, višim nivoima vlasti, te će i dalje graditi partnerske odnose sa drugim lokalnim zajednicama radi implementacije zajedničkih projekata.

Prioritetni cilj: 4.1. Digitalizirati javne servise	
Mjera 4.1.1.	Digitalna transformacija upravno-pravnog poslovanja
Mjera 4.1.2.	Digitalna promocija

Prioritetni cilj: 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	
Mjera 4.2.1.	Jačanje kapaciteta civilnog društva
Mjera 4.2.2.	Strateško-planski pristup u radu administracije
Mjera 4.2.3.	Unapređenje javnih finansija
Mjera 4.2.4.	Transparentna zemljišno-knjižna administracija
Mjera 4.2.5.	Razvoj kompetencija i kontinuirana edukacija
Mjera 4.2.6.	Zaštita ljudskih prava
Mjera 4.2.7.	Unapređenje sistema borbe protiv korupcije

Prioritetni cilj: 4.3. Povećati sigurnost građana	
Mjera 4.3.1.	Razvoj sigurnosne infrastrukture

5. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

Indikativni finansijski okvir strategije prikazan na ovom mjestu treba da posluži kao osnova za izradu godišnjeg i trogodišnjeg plana rada s ciljem realizacije ove strategije.

Indikativni finansijski okvir obuhvata:

- 4 strateška cilja
- 16 prioriternih ciljeva
- 45 mjera
- 171 identifikovana projekata od strateškog značaja
- Ukupna procijenjena vrijednost identifikovanih projekata iznosi: 77.111.000,00 KM

NAPOMENE:

- U koloni "Projekti" su dati okvirni nazivi Projekata, koji mogu biti preciznije određeni, u postupku njihove pripreme za realizaciju
- Indikativne vrijednosti projekata će biti korigovane stvarnim vrijednostima projekata, za svaki projekat ponaosob, kada predloženi projekti budu detaljno pripremljeni, odnosno kada se provedu sve potrebne radnje za implementaciju pojedinačnog projekta (npr. Izrada glavnog projekta sa predmjerom i predračunom radova, provedba postupka javnih nabavki)
- Indikativni finansijski okvir, odnosno indikativne vrijednosti pojedinačnih projekata sa aspekta izvora sredstava su: sredstva iz vlastitih izvora - budžet institucije i ostali izvori sredstava, uključujući finansijska sredstva viših nivoa vlasti, ali i sve ostale doprinose eksternih finansijera. Kao kriterij za procjenu planiranih izvora finansiranja su uzeti postojeći strateški dokumenti, okvirni finansijski planovi, te su razmotreni kapaciteti i nadležnosti institucija, odnosno provedena je analiza mogućeg finansiranja iz eksternih izvora (npr. mogući doprinos donatora, građana, investitora i sl.)

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA						
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere		Struktura finansiranja (u %)	Ukupno (KM)	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
					(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.Strateški cilj:	1. Osigurati resursno efikasan i okolišno održiv razvoj	27,03	52.897.000,00	14.298.000,00	38.599.000,00	
1.1. Prioritet:	1.1.Unaprijediti upravljanje prirodnim resursima uz racionalno korištenje prostora	40,21	2.885.000,00	1.160.000,00	1.725.000,00	
1.1.1. Mjera:	1.1.1. Prostorno planiranje	62,81	605.000,00	380.000,00	225.000,00	
1.1.1.1.Projekat:	Izrada novog Prostornog plana Kantona Sarajevo (postojeći plan važi do 2023. godine)	0,00	0,00	0,00	0,00	
1.1.1.2.Projekat:	Izrada Urbanističkog plana za urbano područje Ilijaš	0,00	0,00	0,00	0,00	
1.1.1.3.Projekat:	Izrada novih i izmjena i dopuna postojećih regulacionih planova, izrada planova parcelizacije	60,00	500.000,00	300.000,00	200.000,00	Potencijalni investitori
1.1.1.4.Projekat:	Iznalaženje i definisanje prostora za novu industrijsko-poslovnju zonu na području općine Ilijaš	100,00	80.000,00	80.000,00	0,00	
1.1.1.5.Projekat:	Izrada karte početnog stanja ložišta na području općine Ilijaš	0,00	25.000,00	0,00	25.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.1.2. Mjera:	Integralno upravljanje prirodnim resursima (zaštita i korištenje resursa)	11,39	790.000,00	90.000,00	700.000,00	
1.1.2.1.Projekat:	Izrada Elaborata za valorizaciju zaštićenih područja definisana Prostorno planskom dokumentacijom: Misoča, Čemerska planina i Zvijezda	22,22	90.000,00	20.000,00	70.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Ministarstvo okoliša i turizma FBiH

1.1.2.2.Projekat:	Sufinansiranje projekata u Zaštićenom prirodnom području „Bijambare“ (Izgradnja ekokampa i sportsko-rekreacionog centra, dio projekta planirano je realizirati kroz JPP)	7,69	650.000,00	50.000,00	600.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; JU „Zaštićena prirodna područja KS
1.1.2.3.Projekat:	Izrada dokumentacije u svrhu očuvanja flore i faune jezera Starača	40,00	50.000,00	20.000,00	30.000,00	Ministarstvo privrede KS
1.1.3. Mjera:	Unapređenje sistema zaštite i spašavanja	46,31	1.490.000,00	690.000,00	800.000,00	
1.1.3.1.Projekat:	Projekat uvezivanja MZ-a u sistem zaštite i spašavanja	50,00	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Kantonalna uprava CZ
1.1.3.2.Projekat:	Nabavka opreme za štab i povjerenike CZ Ilijaš	100,00	70.000,00	70.000,00	0,00	
1.1.3.3.Projekat:	Podrška uspostavi vatrogasnih društava	50,00	140.000,00	70.000,00	70.000,00	Kantonalna uprava CZ
1.1.3.4.Projekat:	Izgradnja i opremanje objekta i nabavka opreme za potrebe dobrovoljnog vatrogasnog društva	50,00	800.000,00	400.000,00	400.000,00	Kantonalna uprava CZ
1.1.3.5.Projekat:	Implementacija projekta "Smart river"	17,86	280.000,00	50.000,00	230.000,00	EU, projektni partneri
1.2. Prioritet:	Poboljšati kvalitet okolinskih komponenti	23,65	9.555.000,00	2.260.000,00	7.295.000,00	
1.2.1. Mjera:	Poboljšanje kvaliteta tla	23,34	2.870.000,00	670.000,00	2.200.000,00	
1.2.1.1.Projekat:	Sanacija klizišta na lokalitetima Alića Gaj, Taračin Do, Ribarići, Bioča, Mrakovo, Karaula	40,00	500.000,00	200.000,00	300.000,00	Kantonalna uprava CZ
1.2.1.2.Projekat:	Deminiranje i protivminske akcije, Lješevo, Kostraća, Popovići, Kozlovac i ostali MSP	11,11	1.800.000,00	200.000,00	1.600.000,00	BH MAK, ITF, Vlada SAD, Vlada Japana, Vlada Njemačke
1.2.1.3.Projekat:	Uklanjanje divljih deponija po mjesnim zajednicama	50,00	200.000,00	100.000,00	100.000,00	
1.2.1.4.Projekat:	Izrada Plana upravljanja otpadom	100,00	20.000,00	20.000,00	0,00	
1.2.1.5.Projekat:	Nastavak uspostave sistema selektivnog prikupljanja otpada po sistemu „od vrata do vrata“ u domaćinstvima na području općine Ilijaš	50,00	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; KJKP „Rad“ Sarajevo

1.2.1.6.Projekat:	Uspostava lokacije za odlaganje građevinskog otpada	33,33	150.000,00	50.000,00	100.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliš; Fond za zaštitu okoliša KS
1.2.2. Mjera:	Poboljšanje kvaliteta zraka i zaštita od buke	91,53	295.000,00	270.000,00	25.000,00	
1.2.2.1.Projekat:	Izrada Lokalnog ekološkog akcionog plana (LEAP)	100,00	20.000,00	20.000,00	0,00	
1.2.2.2. Projekat:	Izrada karte početnog stanja ložišta na području općine Ilijaš	0,00	25.000,00	0,00	25.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliš; Fond za zaštitu okoliša KS
1.2.2.3.Projekat:	Provedba Plana interventnih mjera u uslovima prekomjerne zagađenosti zraka u Kantonu Sarajevo	100,00	250.000,00	250.000,00	0,00	
1.2.3. Mjera:	Zaštita voda i vodotokova	20,66	6.390.000,00	1.320.000,00	5.070.000,00	
1.2.3.1.Projekat:	Izrada Studije separatne kanalizacione mreže (definisati trasu glavnog kolektora i lokaciju prečistača otpadnih voda)	100,00	100.000,00	100.000,00	0,00	
1.2.3.2.Projekat:	Uređenje korita rijeke Misoče, Stavnje, Rače i Ljubine u centralnom dijelu Srednjeg i potoka Gnionica od ušća u rijeku Bosnu do pješačkog mosta za Podlugove	60,00	250.000,00	150.000,00	100.000,00	Ministarstvo privrede KS
1.2.3.3.Projekat:	Uređenje i regulacija korita rijeke Bosne	0,00	1.800.000,00	0,00	1.800.000,00	Agencija za vodno područje rijeke Save
1.2.3.4.Projekat:	Podrška projektu "Čista rijeka Bosna"	50,00	140.000,00	70.000,00	70.000,00	Donatori
1.2.3.5.Projekat:	Izgradnja separatne kanalizacione mreže u obuhvatu RP Sovrle, RP Sovrle I i RP Sovrle II	20,00	500.000,00	100.000,00	400.000,00	Investitori; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliš; Fond za zaštitu okoliša KS

1.2.3.6.Projekat:	Izgradnja i rekonstrukcija separatne kanalizacione mreže u Starom Ilijašu, gradskom području Ilijaš i naselju Luka	25,00	1.200.000,00	300.000,00	900.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Fond za zaštitu okoliša KS
1.2.3.7.Projekat:	Izgradnja prečistaća otpadnih voda definisanih studijom i urbanističkim planom Ilijaš	30,00	1.000.000,00	300.000,00	700.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša FBiH
1.2.3.8.Projekat:	Izgradnja fekalne kanalizacione mreže u MZ Kamenica	22,22	450.000,00	100.000,00	350.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša FBiH
1.2.3.9.Projekat:	Izgradnja separatne kanalizacione mreže u naselju Podlugovi	27,27	550.000,00	150.000,00	400.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša FBiH

1.2.3.10.Projekat:	Nabavka vozila i uređaja za čišćenje i održavanje sistema otpadnih voda	12,50	400.000,00	50.000,00	350.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Kantonalna uprava CZ;
1.3.Prioritetni cilj:	Poticati energijsku efikasnost i korištenje obnovljivih izvora energije	37,28	2.307.000,00	860.000,00	1.447.000,00	
1.3.1. Mjera:	Energijska efikasnost javnih i stambenih objekata (individualno i kolektivno stanovanje)	37,28	2.307.000,00	860.000,00	1.447.000,00	
1.3.1.1.Projekat:	Projekat utopljanja objekata kolektivnog stanovanja	33,33	420.000,00	140.000,00	280.000,00	Vlasnici objekata; SERDA;
1.3.1.2.Projekat:	Projekat utopljanja objekata individualnog stanovanja	33,33	360.000,00	120.000,00	240.000,00	Vlasnici objekata; SERDA; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.3.1.3.Projekat:	Utopljanje B objekta Općine Ilijaš	66,67	150.000,00	100.000,00	50.000,00	Etažni vlasnici
1.3.1.4.Projekat:	Utopljanje sportske dvorane KSC Ilijaš	45,45	550.000,00	250.000,00	300.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS, UNDP, Fond za zaštitu okoliša KS i FBiH
1.3.1.5.Projekat:	Utopljanje zgrade KSC Ilijaš	100,00	250.000,00	250.000,00	0,00	
1.3.1.6.Projekat:	Utopljanje SŠC "Nedžad Ibrišimović"	0,00	346.000,00	0,00	346.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS
1.3.1.7.Projekat:	Utopljanje područnih škola Malešići, Lješevu i Ljubnići	0,00	231.000,00	0,00	231.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS
1.3.2. Mjera:	Poticanje korištenja energije iz obnovljivih izvora	0,00	0,00	0,00	0,00	
1.3.2.1.Projekat:	Izgradnja mini hidroelektrana na rijeci Bosni (HE Podlugovi i HE Ljubnići)	0,00	0,00	0,00	0,00	Investitori

1.3.2.2. Projekat:	Izgradnja solarnih elektrana	0,00	0,00	0,00	0,00	Investitori, JP Elektroprivreda BiH
1.4. Prioritetni cilj	Ubrzati razvoj infrastrukture	26,26	38.150.000,00	10.018.000,00	28.132.000,00	
1.4.1. Mjera:	Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica, parking prostora, pješačkih staza, biciklističkih staza i parkova	31,59	25.800.000,00	8.150.000,00	17.650.000,00	
1.4.1.1. Projekat:	Izgradnja trake za spora vozila na magistralnoj cesti Sarajevo-Tuzla M 18	0,00	2.500.000,00	0,00	2.500.000,00	JP Ceste FBiH
1.4.1.2. Projekat:	Rekonstrukcija Regionalne ceste Podlugovi-Breza	0,00	1.200.000,00	0,00	1.200.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS, Direkcija za puteve
1.4.1.3. Projekat:	Rekonstrukcija Regionalne ceste Malešići - Stari Ilijaš	4,76	2.100.000,00	100.000,00	2.000.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS, Direkcija za puteve
1.4.1.4. Projekat:	Rekonstrukcija Regionalne ceste R 445 dionica Alića rampa-potok Gnionica	0,00	500.000,00	0,00	500.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS, Direkcija za puteve
1.4.1.5. Projekat:	Izgradnja saobraćajnice na dionici zgrada općine - Regionalna cesta R 445	22,22	450.000,00	100.000,00	350.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS, Direkcija za puteve
1.4.1.6. Projekat:	Izgradnja saobraćajnice sa trotoarima i parking prostorom stambeni kompleks Banovac – gradski stadion	57,14	700.000,00	400.000,00	300.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS, Direkcija za puteve
1.4.1.7. Projekat:	Izgradnja, rekonstrukcija i rehabilitacija lokalnih cesta od interesa za Općinu i Kanton Sarajevo	52,24	6.700.000,00	3.500.000,00	3.200.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS, Ministarstvo privrede KS, Direkcija za puteve
1.4.1.8. Projekat:	Izgradnja kolskog podhodnika u Ilijašu	0,00	3.000.000,00	0,00	3.000.000,00	Direkcija za puteve, Ceste FBiH
1.4.1.9. Projekat:	Izgradnja pješačkog podhodnika Podlugovi	16,67	1.200.000,00	200.000,00	1.000.000,00	Direkcija za puteve
1.4.1.10. Projekat:	Izgradnja mosta na regionalnoj cesti (rijeka Stavnja)	0,00	600.000,00	0,00	600.000,00	Direkcija za puteve
1.4.1.11. Projekat:	Izgradnja mosta na rijeci Bosni u naselju Kadarići	55,56	900.000,00	500.000,00	400.000,00	Direkcija za puteve
1.4.1.12. Projekat:	Izgradnja podzemne garaže na Banovcu	50,00	1.000.000,00	500.000,00	500.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS
1.4.1.13. Projekat:	Izgradnja podzemne garaže sa sportskim terenima kod Osnovne škole "Hašim Spahić"	35,71	1.400.000,00	500.000,00	900.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS
1.4.1.14. Projekat:	Izgradnja pješačkog mosta na rijeci Bosna, naselje Balbegovići	100,00	300.000,00	300.000,00	0,00	

1.4.1.15. Projekat:	Izgradnja saobraćajnice Stadion, most preko Gnionice-Podlugovi	33,33	1.200.000,00	400.000,00	800.000,00	Ministarstvo saobraćaja KS, Direkcija za puteve
1.4.1.16. Projekat:	Izgradnja rekreativnih sadržaja u Ilijašu uz uređeno korito rijeke Bosne	100,00	200.000,00	200.000,00	0,00	
1.4.1.17. Projekat:	Izgradnja, rekonstrukcija i rehabilitacija trotoara, parkinga i biciklističkih staza	66,67	300.000,00	200.000,00	100.000,00	Direkcija za puteve KS
1.4.1.18. Projekat:	Rekonstrukcija ceste R445 (naplatne kućice-putni prijelaz Podlugovi)	50,00	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Direkcija za puteve KS
1.4.1.19. Projekat:	Izgradnja željezničkih stajališta (Ilijaš Grad, Lješevu) i rekonstrukcija stajališta u Lješevu i Starom Ilijašu	100,00	350.000,00	350.000,00	0,00	
1.4.1.20. Projekat:	Izgradnja i modernizacija sistema javne rasvjete	80,00	1.000.000,00	800.000,00	200.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
1.4.2. Mjera:	Unapređenje sistema vodosnabdijevanje	34,72	3.450.000,00	1.198.000,00	2.252.000,00	
1.4.2.1. Projekat:	Izgradnja vodoopskrbnog sistema "Vrutak" - II faza	27,27	1.100.000,00	300.000,00	800.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.4.2.2. Projekat:	Izgradnja vodovodnog sistema "Jazić" u MZ Kamenica	33,33	120.000,00	40.000,00	80.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.4.2.3. Projekat:	Izgradnja vodovodne mreže za naselja Sovrle, Sovrle I i Sovrle II, prema regulacionim planovima	25,00	400.000,00	100.000,00	300.000,00	Investitori; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS

1.4.2.4.Projekat:	Izgradnja filter postrojenja za vodovodni sistem MZ Kamenica	25,22	230.000,00	58.000,00	172.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.4.2.5.Projekat:	Izgradnja primarnog vodovoda Srednje - Ljubina	44,44	900.000,00	400.000,00	500.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.4.2.6.Projekat:	Rekonstrukcija i proširenje vodovodne mreže na gradskom vodovodnom sistemu	40,00	500.000,00	200.000,00	300.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.4.2.7.Projekat:	Izgradnja gradske vodovodne mreže za naselje Gornja Bioča	50,00	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
1.4.3. Mjera:	Unapređenje elektro-energetske infrastrukture	0,00	6.700.000,00	0,00	6.700.000,00	
1.4.3.1. Projekat:	Izgradnja 110 kV trafostanice "Željezara"	0,00	4.200.000,00	0,00	4.200.000,00	JP Elektroprenos BiH
1.4.3.2. Projekat:	Izgradnja i rekonstrukcija elektro energetske mreže	0,00	2.500.000,00	0,00	2.500.000,00	JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo
1.4.4. Mjera:	Ubrzani razvoj gasifikacione i toplovodne infrastrukture	30,45	2.200.000,00	670.000,00	1.530.000,00	
1.4.4.1.Projekat:	Širenje mreže daljinskog grijanja	30,00	700.000,00	210.000,00	490.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; KJKP "Sarajevo gas" d.o.o. Sarajevo

1.4.4.2.Projekat:	Nastavak gasifikacije industrijskih zone Luka, Željezara i PDI Bosna	33,33	300.000,00	100.000,00	200.000,00	Ministarstvo privrede KS; KJKP "Sarajevo gas" d.o.o. Sarajevo
1.4.4.3.Projekat:	Nastavak proširenja gradske gasifikacione mreže	30,00	300.000,00	90.000,00	210.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; KJKP "Sarajevo gas" d.o.o. Sarajevo
1.4.4.4.Projekat:	Gasifikacije naseljenih mjesta Podlugovi; Mrakovo, Stari Ilijaš	30,00	900.000,00	270.000,00	630.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; KJKP "Sarajevo gas" d.o.o. Sarajevo

2. Strateški cilj:	Ubrzati održivi lokalni ekonomski rast i razvoj	53,77	9.670.000,00	5.200.000,00	4.470.000,00	
2.1. Prioritet:	Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja općine Ilijaš	78,16	4.120.000,00	3.220.000,00	900.000,00	
2.1.1. Mjera:	Poticaj razvoju poljoprivrede	96,15	2.600.000,00	2.500.000,00	100.000,00	
2.1.1.1. Projekat:	Podrška poljoprivrednoj proizvodnji na području općine Ilijaš (poljoprivredni podsticaji)	100,00	2.300.000,00	2.300.000,00	0,00	
2.1.1.2. Projekat:	Podrška plasteničkoj proizvodnji	66,67	300.000,00	200.000,00	100.000,00	Donatori
2.1.2. Mjera:	Unapređenje razvoja turizma	59,09	1.100.000,00	650.000,00	450.000,00	
2.1.2.1. Projekat:	Podrška izgradnji banjskog lječilišta Podlipnik	100,00	300.000,00	300.000,00	0,00	Investitori
2.1.2.2. Projekat:	Podrška izgradnji infrastrukture i nabavci opreme za razvoj speleologije i penjanja uz stijene	50,00	100.000,00	50.000,00	50.000,00	Donatori
2.1.2.3. Projekat:	Podrška u obnovi i aktiviranju novih planinarskih domova, te prenamjeni napuštenih školskih objekata (Šići-Dom izviđača, Nišići-Škola u prirodi)	50,00	300.000,00	150.000,00	150.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS; Ministarstvo okoliša i turizma FBiH; Fond za zaštitu okoliša FBiH; Fond za zaštitu okoliša KS
2.1.2.4. Projekat:	Uspostava planinarske staze "Ljubina-Solakovići-Tarčin Do-Kruzi-Kopošići-Zenik-Misoča"	33,33	300.000,00	100.000,00	200.000,00	Ministarstvo okoliša i turizma FBiH
2.1.2.5. Projekat:	Implementacija sporazuma o saradnji sa Turističkom zajednicom KS	50,00	100.000,00	50.000,00	50.000,00	Turističa zajednica KS
2.1.3. Mjera:	Podrška razvoju šumarstva i lovstva	16,67	420.000,00	70.000,00	350.000,00	
2.1.3.1. Projekat:	Uzgoj i zaštita divljači - prirodni rezervat Nabožić	50,00	70.000,00	35.000,00	35.000,00	Ministarstvo privrede KS
2.1.3.2. Projekat:	Podrška projektima pošumljavanja	10,00	350.000,00	35.000,00	315.000,00	Ministarstvo privrede KS; Kantonalna uprava za šumarstvo; KJKP Sarajevo-šume

2.2. Prioritet:	Unaprijediti poslovnu infrastrukturu	25,00	4.000.000,00	1.000.000,00	3.000.000,00	
2.2.1. Mjera:	Uspostava novih industrijsko-poslovnih zona	27,27	3.300.000,00	900.000,00	2.400.000,00	
2.2.1.1. Projekat:	Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i nastavak opremanja Industrijske zone Luke	30,77	1.300.000,00	400.000,00	900.000,00	Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo saobraćaja KS; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH
2.2.1.2. Projekat:	Ulaganje u izgradnju infrastrukture za uspostavu nove industrijsko-poslovne zone na području općine Ilijaš (urbano područje)	25,00	2.000.000,00	500.000,00	1.500.000,00	Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo saobraćaja KS;Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH; EU fondovi
2.2.2. Mjera:	Modernizacija postojeće poslovne infrastrukture	14,29	700.000,00	100.000,00	600.000,00	
2.2.2.1. Projekat:	Rekonstrukcija i modernizacija poslovne infrastrukture u "brownfield" zonama": Industrijska zona Željezara i PDI Bosna	14,29	700.000,00	100.000,00	600.000,00	Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo saobraćaja KS; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH

2.3. Prioritet	Unaprijediti razvoj poduzetništva i uslove poslovanja u lokalnom okruženju	25,71	700.000,00	180.000,00	520.000,00	
2.3.1. Mjera:	Digitalizacija servisa prema investitorima	20,00	100.000,00	20.000,00	80.000,00	
2.3.1.1. Projekat:	Izrada "web" podstranice za investitore (lista poticaja, prezentacija industrijskih zona, investicijski vodič, "aftercare" podrška)	20,00	50.000,00	10.000,00	40.000,00	Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH; Donatori
2.3.1.2. Projekat:	Uspostava digitalnih servisa prema investitorima ("on line" edukacije, e-upiti-podaci o slobodnim investicijskim lokacijama, e-registar, oglašavanje)	20,00	50.000,00	10.000,00	40.000,00	Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH; Donatori
2.3.2. Mjera:	Institucionalna podrška poduzetništvu	24,00	250.000,00	60.000,00	190.000,00	
2.3.2.1. Projekat:	Podrška servisima unutar Biznis centra (edukacije, nabavka opreme, rad Privrednog vijeća)	60,00	50.000,00	30.000,00	20.000,00	Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH; Donatori
2.3.2.2. Projekat:	Sufinansiranje EU i drugih projekata u oblasti poduzetništva (EU HORIZON, Instrument predpristupne pomoći - IPA sredstava i sl.)	15,00	200.000,00	30.000,00	170.000,00	Donatori; EU fondovi
2.3.3. Mjera:	Poduzetništvo mladih	28,57	350.000,00	100.000,00	250.000,00	
2.3.3.1. Projekat:	Podrška "start up" biznisima	25,00	200.000,00	50.000,00	150.000,00	Donatori
2.3.3.2. Projekat:	Podrška uspostavi biznis inkubatora i prekvalifikacijskih centara	33,33	150.000,00	50.000,00	100.000,00	Ministarstvo privrede KS; Donatori
2.4. Prioritet	Pomoći poslovne subjekte u prevazilaženju kriza	94,12	850.000,00	800.000,00	50.000,00	
2.4.1. Mjera:	Podrška prevazilaženju negativnih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa, COVID-19	94,12	850.000,00	800.000,00	50.000,00	
2.4.1.1. Projekat:	Regresiranje ukupne kamatne stope	100,00	700.000,00	700.000,00	0,00	
2.4.1.2. Projekat:	Podsticaji privrednim subjektima radi održanja postojećeg nivoa zaposlenosti	66,67	150.000,00	100.000,00	50.000,00	Ministarstvo privrede KS

3. Strateški cilj:	Poticati prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj	61,10	12.150.000,00	7.424.000,00	4.726.000,00	
3.1. Prioritet:	Poboljšati položaj mladih	50,00	160.000,00	80.000,00	80.000,00	
3.1.1. Mjera:	Strateško-planski pristup u rješavanju problema mladih	50,00	160.000,00	80.000,00	80.000,00	
3.1.1.1.Projekat:	Izrada Strategije prema mladima 2023-2028	100,00	10.000,00	10.000,00	0,00	
3.1.1.2.Projekat:	Poticaj omladinskom poduzetništvu u saradnji sa NVO sektorom	46,67	150.000,00	70.000,00	80.000,00	Donatori
3.2. Prioritet:	Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu	83,79	3.855.000,00	3.230.000,00	625.000,00	
3.2.1. Mjera:	Unapređenje predškolskog obrazovanja	100,00	35.000,00	35.000,00	0,00	
3.2.1.1.Projekat:	Podizanje svijesti u društvu o značaju sistema rane detekcije i intervencije u radu sa djecom s poteškoćama u razvoju i pravima ove djece (edukativne radionice i podrška Timu za ranu detekciju djece s poteškoćama u razvoju)	100,00	35.000,00	35.000,00	0,00	
3.2.2. Mjera:	Unapređenje osnovnog obrazovanja	87,94	1.244.000,00	1.094.000,00	150.000,00	
3.2.2.1.Projekat:	Sufinansiranje angažmana asistenata u nastavi za rad sa djecom sa poteškoćama u razvoju	100,00	70.000,00	70.000,00	0,00	
3.2.2.2.Projekat:	Podrška radu područnog odjeljenja JU OMBŠ Novo Sarajevo	100,00	84.000,00	84.000,00	0,00	
3.2.2.3.Projekat:	Rekonstrukcija sportskih ploha JU OŠ Srednje i JU OŠ Podlugovi	100,00	150.000,00	150.000,00	0,00	
3.2.2.4. Projekat:	Izgradnja i uređenje školskih dvorišta i sportskih ploha u područnim školama Ljubnići, Bioča, Gajevi	100,00	350.000,00	350.000,00	0,00	
3.2.2.5.Projekat:	Podrška projektima male vrijednosti po iskazanoj potrebi škola	100,00	350.000,00	350.000,00	0,00	
3.2.2.6.Projekat:	Uvođenje sistema video-nadzora u školskim objektima	100,00	40.000,00	40.000,00	0,00	
3.2.2.7.Projekat:	Projektovanje i izgradnja informacione infrastrukture u objektima osnovnih škola	25,00	200.000,00	50.000,00	150.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS; Donatori
3.2.3. Mjera:	Unapređenje srednjoškolskog obrazovanja	30,76	686.000,00	211.000,00	475.000,00	
3.2.3.1.Projekat:	Rekonstrukcija sportskog igrališta JU SŠC Nedžad Ibrišimović	47,92	96.000,00	46.000,00	50.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS

3.2.3.2.Projekat:	Podrška projektima nabavke opreme za praktičnu nastavu (učeničke radionice)	33,33	150.000,00	50.000,00	100.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS
3.2.3.3.Projekat:	Projektovanje i izgradnja informacione infrastrukture u objektu SŠC Nedžad Ibrišimović	42,86	70.000,00	30.000,00	40.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS
3.2.3.4.Projekat:	Podrška projektima vanjskog uređenja u SŠC Nedžad Ibrišimović	50,00	70.000,00	35.000,00	35.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS; Ministarstvo saobraćaja KS
3.2.3.5.Projekat:	Podrška uspostavi dualnog obrazovanja	16,67	300.000,00	50.000,00	250.000,00	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS; Donatori i privredni subjekti
3.2.4. Mjera:	Poboljšanje rada sa talentima i standarda učenika i studenata	100,00	1.890.000,00	1.890.000,00	0,00	
3.2.4.1.Projekat:	Stipendiranje i nagrađivanje učenika i studenata	100,00	1.750.000,00	1.750.000,00	0,00	
3.2.4.2.Projekat:	Podrška projektima mobilnosti mladih	100,00	140.000,00	140.000,00	0,00	
3.3. Prioritet:	Poboljšati kvalitet primarne zdravstvene zaštite	41,95	870.000,00	365.000,00	505.000,00	
3.3.1. Mjera:	Proširenje usluga primarne zdravstvene zaštite	49,06	530.000,00	260.000,00	270.000,00	
3.3.1.1.Projekat:	Nabavka savremene dijagnostičke opreme	33,33	300.000,00	100.000,00	200.000,00	Ministarstvo zdravstva KS
3.3.1.2.Projekat:	Izgradnja centra za zdravo starenje na području općine Ilijaš	30,00	100.000,00	30.000,00	70.000,00	Donatori
3.3.1.3.Projekat:	Podrška radu mobilnog tima za pomoć osobama i porodicama osoba sa poteškoćama u razvoju	100,00	105.000,00	105.000,00	0,00	
3.3.1.4.Projekat:	Nabavka vozila za patronažu	100,00	25.000,00	25.000,00	0,00	
3.3.2. Mjera:	Unapređenje zdravstvene infrastrukture	30,88	340.000,00	105.000,00	235.000,00	
3.3.2.1.Projekat:	Druga faza sanacije objekta „B“ Doma zdravlja Ilijaš	27,27	110.000,00	30.000,00	80.000,00	Ministarstvo zdravstva KS
3.3.2.2.Projekat:	Izgradnja "kružnog toka" oko objekta "B" Doma zdravlja Ilijaš	28,57	70.000,00	20.000,00	50.000,00	Ministarstvo zdravstva KS

3.3.2.3.Projekat:	Sanacija podrumskih prostorija Doma zdravlja Ilijaš – Centralni objekt i Ambulanta u Podlugovima	27,27	110.000,00	30.000,00	80.000,00	Ministarstvo zdravstva KS
3.3.2.4.Projekat:	Rekonstrukcija toplinske podstanice u Domu zdravlja Ilijaš	50,00	50.000,00	25.000,00	25.000,00	Ministarstvo zdravstva KS
3.4. Prioritet:	Podržati razvoj kulture i sporta	45,67	6.195.000,00	2.829.000,00	3.366.000,00	
3.4.1. Mjera:	Podrška razvoju sportske infrastrukture i dostupnosti sporta	42,11	3.800.000,00	1.600.000,00	2.200.000,00	
3.4.1.1.Projekat:	Završetak izgradnje objekta Gradskog stadiona Ilijaš	50,00	2.000.000,00	1.000.000,00	1.000.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS
3.4.1.2.Projekat:	Izgradnja nogometnog terena sa umjetnom travom i atletskom stazom u SRC Banovac	33,33	600.000,00	200.000,00	400.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS; Nogometni savez BiH
3.4.1.3.Projekat:	Izgradnja teniskog terena u SRC Banovac	11,11	450.000,00	50.000,00	400.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS
3.4.1.4.Projekat:	Uređenje kupališta na starom vodozahvatu Misoča	50,00	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS
3.4.1.5.Projekat:	Nabavka zemljišta i izgradnja sportske plohe u Podlugovima, Malešićima i Mrakovu	50,00	400.000,00	200.000,00	200.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS
3.4.1.6.Projekat:	Nastavak uređenja sportsko-rekreativnog centra Ljubinići	33,33	150.000,00	50.000,00	100.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS
3.4.2. Mjera:	Promocija sportske kulture i dostupnosti sporta	100,00	10.000,00	10.000,00	0,00	
3.4.2.1.Projekat:	Izrada akcionog plana za razvoj rekreativnog sporta (Korištenje zelenih površina, rekreacije za treću dob, psihofizičke relaksacije, liječenja i rehabilitacije sportom, tjelovježbe u predškolskim ustanovama)	100,00	10.000,00	10.000,00	0,00	
3.4.3. Mjera:	Unapređenje razvoja kulturne infrastrukture i dostupnosti kulturnih događaja	54,12	340.000,00	184.000,00	156.000,00	
3.4.3.1.Projekat:	Sanacija kino sale u JU KSC, Ilijaš	50,00	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS
3.4.3.2.Projekat:	Podrška manifestaciji "Dani Nedžada Ibrišimovića"	40,00	35.000,00	14.000,00	21.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS

3.4.3.3.Projekat:	Podrška manifestaciji "Ilijaški dani" i "Čevljanovići"	66,67	105.000,00	70.000,00	35.000,00	Ministarstvo kulture i sporta KS
3.4.4. Mjera:	Zaštita kulturno-historijskog naslijeđa	50,61	2.045.000,00	1.035.000,00	1.010.000,00	
3.4.4.1.Projekat:	Centralni spomen park "Korita"	44,44	450.000,00	200.000,00	250.000,00	Ministarstvo za boračka pitanja KS
3.4.4.2.Projekat:	Spomen obilježje "Hašim Spahić"	62,50	80.000,00	50.000,00	30.000,00	Ministarstvo za boračka pitanja KS
3.4.4.3.Projekat:	Spomen soba 126. Ilijaške brigade	81,25	160.000,00	130.000,00	30.000,00	Ministarstvo za boračka pitanja KS
3.4.4.4.Projekat:	Spomen obilježje "Žerovanj"	100,00	45.000,00	45.000,00	0,00	
3.4.4.5.Projekat:	Projekti po mjesnim zajednicama u oblasti zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	66,67	150.000,00	100.000,00	50.000,00	Ministarstvo za boračka pitanja KS
3.4.4.6.Projekat:	Srebrenički arboretum - Karašnica	50,00	600.000,00	300.000,00	300.000,00	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Ministarstvo za boračka pitanja KS; Ministarstvo privrede KS; KJKP Sarajevo-šume
3.4.4.7.Projekat:	Revitalizacija nacionalnih spomenika (Stari Grad Dubrovnik, Nekropola Kopošići, ...)	37,50	560.000,00	210.000,00	350.000,00	Ministartvo kulture i sporta FBiH; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
3.5.. Prioritet	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost	85,98	1.070.000,00	920.000,00	150.000,00	
3.5.1. Mjera:	Socijalne pomoći	100,00	420.000,00	420.000,00	0,00	
3.5.1.1.Projekat:	Provedba programa socijalne pomoći	100,00	210.000,00	210.000,00	0,00	
3.5.1.2.Projekat:	Novčane pomoći licima u potrebi i participacija u liječenju	100,00	210.000,00	210.000,00	0,00	

3.5.2. Mjera:	Inkluzija marginaliziranih grupa	50,00	300.000,00	150.000,00	150.000,00	
3.5.2.1.Projekat:	Izgradnja stambeno-poslovnog objekta za potrebe udruženja "Budi mi drug"	50,00	300.000,00	150.000,00	150.000,00	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS; Donatori
3.5.3. Mjera:	Poticaj natalitetu i zaštiti porodica sa djecom	100,00	350.000,00	350.000,00	0,00	
3.5.3.1.Projekat:	Provedba programa jednokratne pomoći za novorođeno dijete	100,00	210.000,00	210.000,00	0,00	
3.5.3.2.Projekat:	Podrška vantjelesnoj oplodnji	100,00	140.000,00	140.000,00	0,00	
4. Strateški cilj:	Unaprijediti transparentnost, efikasnost i odgovornost javnog sektora	78,49	2.394.000,00	1.879.000,00	515.000,00	
4.1. Prioritet:	Digitalizirati javne servise	58,33	240.000,00	140.000,00	100.000,00	
4.1.1. Mjera:	Digitalna transformacija upravno-pravnog poslovanja	25,93	135.000,00	35.000,00	100.000,00	
4.1.1.1 Projekat:	Unapređenje organizacije poslovanje uprave korištenjem naprednih digitalnih alata i uvođenje standarda digitalne kolaboracije	28,57	70.000,00	20.000,00	50.000,00	Ministarstvo privrede KS
4.1.1.2 Projekat:	Jačanje svijesti i kompetencija o mogućnostima korištenja e-usluga	0,00	15.000,00		15.000,00	Donatori
4.1.1.3 Projekat:	Jačanje digitalne pismenosti i stvaranje poticajnog digitalnog okruženja	30,00	50.000,00	15.000,00	35.000,00	Ministarstvo privrede KS; Donatori
4.1.2. Mjera:	Digitalna promocija	100,00	105.000,00	105.000,00	0,00	
4.1.2.1 Projekat:	Digitalna promocija (unapređenje web stranice, izrada digitalnih karata, video sadržaji, izrada mobilne aplikacije...)	100,00	35.000,00	35.000,00	0,00	
4.1.2.2 Projekat	Poboljšanje dostupnosti usluga različitim kanalima komunikacije	100,00	50.000,00	50.000,00	0,00	
4.1.2.3 Projekat	Formiranje digitalnog kataloga usluga	100,00	10.000,00	10.000,00	0,00	
4.1.2.4 Projekat	Uspostavljanje koordinacije za interoperabilnost	100,00	10.000,00	10.000,00	0,00	

4.2. Prioritet	Staviti javnu upravu u službu građana	78,65	1.944.000,00	1.529.000,00	415.000,00	
4.2.1. Mjera:	Jačanje kapaciteta civilnog društva	25,27	455.000,00	115.000,00	340.000,00	
4.2.1.1 Projekat:	Uspostava koordinacionog tijela za dijasporu i organizacija "Dana dijaspore"	100,00	35.000,00	35.000,00	0,00	
4.2.1.2 Projekat:	Implementacija projekta: "Jačanje uloge mjesnih zajednica u BiH" - faza II	19,05	420.000,00	80.000,00	340.000,00	UNDP i drugi donatori
4.2.2. Mjera:	Strateško-planski pristup u radu administracije	100,00	904.000,00	904.000,00	0,00	
4.2.2.1 Projekat:	Implementacija ISO standarda 2009:2015	100,00	28.000,00	28.000,00	0,00	
4.2.2.2 Projekat:	Uređenje i nabavka opreme po objektima u MZ	100,00	56.000,00	56.000,00	0,00	
4.2.2.3. Projekat:	Izgradnja domova u mjesnim zajednicama: MZ Lješevu i MZ Luka	100,00	350.000,00	350.000,00	0,00	
4.2.2.4. Projekat:	Rekonstrukcija društvenog doma u Ljubničima	100,00	130.000,00	130.000,00	0,00	
4.2.2.5. Projekat:	Rekonstrukcija društvenog doma u Ljubini	100,00	180.000,00	180.000,00	0,00	
4.2.2.6. Projekat:	Proširenje i modernizacija Centra za pružanje usluga građanima u Općini Ilijaš	100,00	80.000,00	80.000,00	0,00	
4.2.2.7. Projekat:	Rekonstrukcija zajedničkih dijelova i kancelarija službi unutar objekta "B" Općine Ilijaš	100,00	80.000,00	80.000,00	0,00	
4.2.3. Mjera:	Unapređenje javnih finansija	100,00	50.000,00	50.000,00	0,00	
4.2.3.1 Projekat:	Uspostava Registra imovine – registra osnovnih sredstava	100,00	50.000,00	50.000,00	0,00	
4.2.4. Mjera:	Transparentna zemljišno-knjižna administracija	88,89	360.000,00	320.000,00	40.000,00	
4.2.4.1 Projekat:	Implementacija projekta "Adresni registar"	100,00	120.000,00	120.000,00	0,00	
4.2.4.2. Projekat	Registracija nekretnina za K.o.Medojevići, K.o. Dragoradi, K.o. Čevljanovići, K.o. Stomorine	0,00	20.000,00	0,00	20.000,00	Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove
4.2.4.3. Projekat	Izlaganje na javni uvid podataka premjera i katastra za K.o. Bijambare, K.o. Čemerno, K.o. Ozren, K.o. Podlipnik, K.o. Rakova Noga, K.o. Srednje, K.o. Tračin Do, K.o. Visojevica	100,00	200.000,00	200.000,00	0,00	

4.2.4.4. Projekat	Implementacija zajedničkih servisa za E-usluge za oblast premjera i katastra	0,00	20.000,00	0,00	20.000,00	Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove
4.2.5. Mjera:	Razvoj kompetencija i kontinuirana edukacija	100,00	70.000,00	70.000,00	0,00	
4.2.5.1 Projekat:	Provedba godišnjih planova edukacija uposlenika Općine Ilijaš	100,00	70.000,00	70.000,00	0,00	
4.2.6. Mjera:	Zaštita ljudskih prava	66,67	105.000,00	70.000,00	35.000,00	
4.2.6.1 Projekat:	Besplatna pravna pomoć	100,00	35.000,00	35.000,00	0,00	
4.2.6.2 Projekat:	Podrška marginaliziranim grupama stanovništva	50,00	70.000,00	35.000,00	35.000,00	Donatori
4.2.7. Mjera:	Unaprijeđenje sistema borbe protiv korupcije	0,00	0,00	0,00	0,00	
4.2.7.1 Projekat:	Promovisanje općinskih antikoruptivnih inicijativa na web stranicama	0,00	0,00	0,00	0,00	
4.2.7.2 Projekat:	Efikasna primjena Etičkog kodeksa državnih službenika i namještna i Etičkog kodeksa za izabrane zvaničnike	0,00	0,00	0,00	0,00	
4.2.7.3 Projekat:	Unapređenje saradnje organa Općine sa građanima, NVO i privatnim sektorom u borbi protiv korupcije	0,00	0,00	0,00	0,00	
4.2.7.4 Projekat:	Uspostava i održavanje Registra imenovanih, zaposlenih i javnih nabavki;	0,00	0,00	0,00	0,00	
4.3. Prioritet:	Povećati sigurnost građana	100,00	210.000,00	210.000,00	0,00	
4.3.1. Mjera:	Razvoj sigurnosne infrastrukture	100,00	210.000,00	210.000,00	0,00	
4.3.1.1 Projekat:	Pomoć u nabavci opreme za PS Ilijaš	100,00	70.000,00	70.000,00	0,00	
4.3.1.2 Projekat:	Proširenje i uspostava novih sistema video-nadzora "područja od interesa"	100,00	140.000,00	140.000,00	0,00	
UKUPNO:			77.111.000,00	28.801.000,00	48.310.000,00	
PREGLED PO IZVORIMA						
(iznosi u KM i procenti)						
Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU			Ostale donacije	
28.801.000,00		600.000,00			47.710.000,00	

6. PRILOG 1: Sažeti pregled strateškog dokumenta

Redni broj i oznaka	NAZIV	Indikatori i finansijski izvori			
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora	
1.Strateški cilj:	Osigurati resursno efikasan i okolišno održiv razvoj	2.1.1. Broj izrađenih Regulatornih planova i površina obuhvata u toku jedne godine	2 RP (7,18 ha)	>3 RP (>20 ha)	
		2.1.2. Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciju klizišta (KM)	27.000,00 KM	>50.000,00 KM	
		2.1.3. Godišnja deminirana površina u m ²	20.600 m ²	>50.000 m ²	
		2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km	>15 km	
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200	
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)	
		2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	6.729 (broj potrošačkih jedinica); 245,69 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	>7.500 (broj potrošačkih jedinica), <220 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	
		2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km	
		2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.854	>6.500	
		2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine	6.328,6 t	>8.000 t	
			Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
			14.298.000,00	38.599.000,00	52.897.000,00
		1.1. Prioritet:	Unaprijediti upravljanje prirodnim resursima uz racionalno korištenje prostora	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora
2.1.1. Broj izrađenih Regulatornih planova i površina obuhvata u toku jedne godine	2 RP (7,18 ha)			>3 RP (>20 ha)	
2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km			>15 km	

		2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.160.000,00	1.725.000,00	2.885.000,00
1.1.1. Mjera:	Prostorno planiranje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.1. Broj izrađenih Regulatornih planova i površina obuhvata u toku jedne godine	2 RP (7,18 ha)	>3 RP (>20 ha)
		2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km	>15 km
		2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		380.000,00	225.000,00	605.000,00
1.1.2. Mjera:	Integralno upravljanje prirodnim resursima (zaštita i korištenje resursa)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.1. Broj izrađenih Regulatornih planova i površina obuhvata u toku jedne godine	2 RP (7,18 ha)	>3 RP (>20 ha)
		2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km	>15 km
		2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		90.000,00	700.000,00	790.000,00
1.1.3. Mjera:	Unapređenje sistema zaštite i spašavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)

		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60	
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
		690.000,00	800.000,00	1.490.000,00	
1.2. Prioritet:	Poboljšati kvalitet okolinskih komponenti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora	
		2.1.2. Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciju klizišta (KM)	27.000,00 KM	>50.000,00 KM	
		2.1.3. Godišnja deminirana površina u m ²	20.600 m ²	>50.000 m ²	
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200	
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)	
		2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	6.729 (broj potrošačkih jedinica); 245,69 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	>7.500 (broj potrošačkih jedinica), <220 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	
		2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km	
		2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.854	>6.500	
		2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine	6.328,6 t	>8.000 t	
			Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
			2.260.000,00	7.295.000,00	9.555.000,00
1.2.1. Mjera:	Poboljšanje kvaliteta tla	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora	
		2.1.2. Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciju klizišta (KM)	27.000,00 KM	>50.000,00 KM	
		2.1.3. Godišnja deminirana površina u m ²	20.600 m ²	>50.000 m ²	
		2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine	6.328,6 t	>8.000 t	
			Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
			670.000,00	2.200.000,00	2.870.000,00

1.2.2. Mjera:	Poboljšanje kvaliteta zraka i zaštita od buke	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		270.000,00	25.000,00	295.000,00
1.2.3. Mjera:	Zaštita voda i vodotokova	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	6.729 (broj potrošačkih jedinica); 245,69 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	>7.500 (broj potrošačkih jedinica), <220 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))
		2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km
		2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.854	>6.500
		2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine	6.328,6 t	>8.000 t
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.320.000,00	5.070.000,00	6.390.000,00
		1.3. Prioritet:	Poticati energetska efikasnost i korištenje obnovljivih izvora energije	Indikatori prioriteta
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		860.000,00	1.447.000,00	2.307.000,00
		1.3.1. Mjera:	Energetska efikasnost javnih i stambenih objekata (individualno i kolektivno stanovanje)	Indikatori mjere
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		860.000,00	1.447.000,00	2.307.000,00

1.3.2. Mjera	Poticanje korištenja energije iz obnovljivih izvora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00	0,00	0,00
1.4. Prioritet:	Ubrzati razvoj infrastrukture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km	>15 km
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
		2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	6.729 (broj potrošačkih jedinica); 245,69 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	>7.500 (broj potrošačkih jedinica), <220 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))
		2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.854	>6.500
		2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.018.000,00	28.132.000,00	38.150.000,00
		1.4.1. Mjera	Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica, parking prostora, pješačkih staza, biciklističkih staza i parkova	Indikatori mjere
2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km			>15 km
Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)			Ukupno (KM)
8.150.000,00	17.650.000,00			25.800.000,00
1.4.2. Mjera:	Unapređenje sistema vodosnabdijevanje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	6.729 (broj potrošačkih jedinica); 245,69 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	>7.500 (broj potrošačkih jedinica), <220 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))

		2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.854	>6.500
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.198.000,00	2.252.000,00	3.450.000,00
1.4.3. Mjera:	Unapređenje elektro-energetske infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
		2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00	6.700.000,00	6.700.000,00
1.4.4. Mjera:	Ubrzani razvoj gasifikacione i toplovodne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
		2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		670.000,00	1.530.000,00	2.200.000,00

2.Strateški cilj:	Ubrzati održivi lokalni ekonomski rast i razvoj	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.8. Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja	2.250 (broj goveda), 12.750 (broj ovaca), 245.000 (broj peradi)	>2.700 (broj goveda), >15.000 (broj ovaca), >290.000 (broj peradi)
		2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače	361.742,00 KM na nivou lokalne zajednice	>460.000,00 KM na nivou lokalne zajednice
		2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.200.000,00	4.470.000,00	9.670.000,00
2.1. Prioritet:	Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja općine Ilijaš	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.220.000,00	900.000,00	4.120.000,00
2.1.1. Mjera:	Poticaaj razvoju poljoprivrede	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60

		2.2.8. Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja	2.250 (broj goveda), 12.750 (broj ovaca), 245.000 (broj peradi)	>2.700 (broj goveda), >15.000 (broj ovaca), >290.000 (broj peradi)
		2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače	361.742,00 KM na nivou lokalne zajednice	>460.000,00 KM na nivou lokalne zajednice
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.500.000,00	100.000,00	2.600.000,00
2.1.2. Mjera:	Unapređenje razvoja turizma	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 (sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		650.000,00	450.000,00	1.100.000,00
2.1.3. Mjera:	Podrška razvoju šumarstva i lovstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85

		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %	
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM	
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60	
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
		70.000,00	350.000,00	420.000,00	
2.2. Prioritet:	Unaprijediti poslovnu infrastrukturu	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora	
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900	
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85	
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %	
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM	
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60	
		2.2.8. Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja	2.250 (broj goveda), 12.750 (broj ovaca), 245.000 (broj peradi)	>2.700 (broj goveda), >15.000 (broj ovaca), >290.000 (broj peradi)	
		2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače	361.742,00 KM na nivou lokalne zajednice	>460.000,00 KM na nivou lokalne zajednice	
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)	
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)	
			Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
			1.000.000,00	3.000.000,00	4.000.000,00

2.2.1. Mjera:	Uspostava novih industrijsko-poslovnih zona	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		900.000,00	2.400.000,00	3.300.000,00
2.2.2. Mjera:	Modernizacija postojeće poslovne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%

		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 (sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4 (sa VŠS), <150 (sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		100.000,00	600.000,00	700.000,00
2.3. Prioritet:	Unaprijediti razvoj poduzetništva i uslove poslovanja u lokalnom okruženju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 (sa VSS)

		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		180.000,00	520.000,00	700.000,00
2.3.1. Mjera	Digitalizacija servisa prema investitorima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.10.Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
				2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20.000,00	80.000,00	100.000,00
2.3.2. Mjera:	Institucionalna podrška poduzetništvu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900

		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3,08%	>3,30%
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		60.000,00	190.000,00	250.000,00
2.3.3. Mjera:	Poduzetništvo mladih	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		100.000,00	250.000,00	350.000,00

2.4. Prioritet:	Pomoći poslovne subjekte u prevazilaženju kriza	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače	361.742,00 KM na nivou lokalne zajednice	>460.000,00 KM na nivou lokalne zajednice
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		800.000,00	50.000,00	850.000,00
2.4.1. Mjera:	Podrška prevazilaženju negativnih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa, COVID-19	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM

		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače	361.742,00 KM na nivou lokalne zajednice	>460.000,00 KM na nivou lokalne zajednice
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		850000,00	800000,00	50000,00

3.Strateški cilj:	Poticati prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.		
2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 (sa VSS)		
2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)		
2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)		
2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku		
2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	1.145	<1.050		
2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %		
2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0,67	>0,70		
2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)		
	Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
	7.424.000,00	4.726.000,00	12.150.000,00	
3.1. Prioritet:	Poboljšati položaj mladih	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.

		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		2.3.10.Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		80.000,00	80.000,00	160.000,00
3.1.1. Mjera:	Strateško-planski pristup u rješavanju problema mladih	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		2.3.10.Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		80.000,00	80.000,00	160.000,00
3.2. Prioritet:	Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)

		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
		2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku
		2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0,67	>0,70
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.230.000,00	625.000,00	3.855.000,00
3.2.1. Mjera:	Unapređenje predškolskog obrazovanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		35.000,00	0,00	35.000,00

3.2.2. Mjera:	Unapređenje osnovnog obrazovanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
		2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku
		2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0,67	>0,70
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.094.000,00	150.000,00	1.244.000,00
3.2.3. Mjera:	Unapređenje srednjoškolskog obrazovanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
		2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku
		2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0,67	>0,70
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		211.000,00	475.000,00	686.000,00
3.2.4. Mjera:		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM

	Poboljšanje rada sa talentima i standarda učenika i studenata	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
		2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku
		2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0,67	>0,70
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.890.000,00	0,00	1.890.000,00
3.3. Prioritet:	Poboljšati kvalitet primarne zdravstvene zaštite	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	1.145	<1.050
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		365.000,00	505.000,00	870.000,00
3.3.1. Mjera:	Proširenje usluga primarne zdravstvene zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85

		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	1.145	<1.050
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		260.000,00	270.000,00	530.000,00
3.3.2. Mjera:	Unapređenje zdravstvene infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1,04	<0,85
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	1.145	<1.050
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		105.000,00	235.000,00	340.000,00
3.4. Prioritet:	Podržati razvoj kulture i sporta	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.829.000,00	3.366.000,00	6.195.000,00
3.4.1. Mjera:	Podrška razvoju sportske infrastrukture i dostupnosti sporta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.

		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.600.000,00	2.200.000,00	3.800.000,00
3.4.2. Mjera:	Promocija sportske kulture i dostupnosti sporta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	0,00	10.000,00
3.4.3. Mjera:	Unapređenje razvoja kulturne infrastrukture i dostupnosti kulturnih događaja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		184.000,00	156.000,00	340.000,00
3.4.4. Mjera:	Zaštita kulturno-historijskog naslijeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.035.000,00	1.010.000,00	2.045.000,00
3.5. Prioritet:	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)

		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
		2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		920.000,00	150.000,00	1.070.000,00
3.5.1. Mjera:	Socijalne pomoći	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %
		2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		420.000,00	0,00	420.000,00
3.5.2. Mjera:	Inkluzija marginaliziranih grupa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33,24%	<25,00 %
		2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69,00%	>72,00%

		2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
		2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
		2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
		2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		150.000,00	150.000,00	300.000,00
3.5.3. Mjera:	Poticaj natalitetu i zaštiti porodica sa djecom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		350.000,00	0,00	350.000,00

4.Strateški cilj:	Unaprijediti transparentnost, efikasnost i odgovornost javnog sektora	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	<10,00 %
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %
		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.879.000,00	515.000,00	2.394.000,00
4.1. Prioritet:	Digitalizirati javne servise	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	<10,00 %
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		140.000,00	100.000,00	240.000,00

4.1.1. Mjera:	Digitalna transformacija upravno-pravnog poslovanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		35.000,00	100.000,00	135.000,00
4.1.2. Mjera:	Digitalna promocija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		105.000,00	0,00	105.000,00
4.2. Prioritet:	Staviti javnu upravu u službu građana	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %

		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		1.529.000,00	415.000,00	1.944.000,00
4.2.1. Mjera:	Jačanje kapaciteta civilnog društva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		115.000,00	340.000,00	455.000,00
4.2.2. Mjera:	Strateško-planski pristup u radu administracije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
		2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		904.000,00	0,00	904.000,00
4.2.3. Mjera:	Unapređenje javnih finansija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50.000,00	0,00	50.000,00
4.2.4. Mjera:	Transparentna zemljišno-knjižna administracija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)

		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		320.000,00	40.000,00	360.000,00
4.2.5. Mjera:	Razvoj kompetencija i kontinuirana edukacija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		70.000,00	0,00	70.000,00
4.2.6. Mjera:	Zaštita ljudskih prava	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14,33%	<10,00 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		70.000,00	35.000,00	105.000,00
4.2.7. Mjera:	Unapređenje sistema borbe protiv korupcije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00	0,00	0,00
4.3. Prioritet:	Povećati sigurnost građana	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)

		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		210.000,00	0,00	210.000,00
4.3.1. Mjera:	Razvoj sigurnosne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
		2.3.1. Gustina naseljenosti	67,2	>67,5
		2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54,6	>60
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		210.000,00	0,00	210.000,00

7. PRILOG 2: Detaljni pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Unaprijediti upravljanje prirodnim resursima uz racionalno korištenje prostora		
Naziv mjere	1.1.1. Prostorno planiranje		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera podrazumijeva pravovremenu pripremu potrebne prostorno - planske dokumentacije, radi nesmetanog razvoja lokalne zajednice i racionalnog upravljanja prostorom na području općine Ilijaš		
Strateški projekti	Projekti od 1.1.1.1. do 1.1.1.5.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.1. Broj izrađenih Regulatornih planova i površina obuhvata u toku jedne godine	2 RP (7,18 ha)	>3 RP (>20 ha)
	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km	>15 km
	2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat i doprinos ove mjere ogleda se u uspostavi sistema integralnog i transparentnog prostornog planiranja u saradnji sa višim nivoima vlasti, posebno Kantonom Sarajevo radi sprečavanja nekontrolisanog širenja urbanog područja i bespravne gradnje objekata. Adekvatnom implementacijom mjere će se smanjivati negativni uticaj ljudskih aktivnosti na životnu sredinu, uključujući iracionalno korištenje prostora.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 605.000,00 KM		
	Izvor: 62,8,% vlastiti izvori, 37,2 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; potencijalni investitori		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, privredni subjekti		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Unaprijediti upravljanje prirodnim resursima uz racionalno korištenje prostora		
Naziv mjere	1.1.2. Integralno upravljanje prirodnim resursima (zaštita i korištenje resursa)		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se unaprijediti upravljanje prirodnim resursima, posebno u zaštićenim područjima općine Ilijaš, te lokalitetima od posebnog značaja ili na lokalitetima netaknute prirode, kao što su Kanjon rijeke Misoče, jezero Starača, Podlipnik, Čemerska planina, Zvijezda i sl.		
Strateški projekti	Projekti od 1.1.2.1. do 1.1.2.3.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.1. Broj izrađenih Regulacionih planova i površina obuhvata u toku jedne godine	2 RP (7,18 ha)	>3 RP (>20 ha)
	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km	>15 km
	2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti mjere će se ostvariti aktivnijim nastupom lokalne zajednice spram zaštićenih područja na teritoriji općine Ilijaš kroz dalje poboljšanja infrastrukture, unapređenja turističkih sadržaja, valorizaciju mikrodestinacija i unapređenja zaštite utvrđenih područja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 790.000,00 KM		
	Izvor: 11,39% vlastiti izvori; 88,61% ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo okoliša i turizma FBiH; JU „Zaštićena prirodna područja KS		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica, turistički radnici		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Unaprijediti upravljanje prirodnim resursima uz racionalno korištenje prostora		
Naziv mjere	1.1.3. Unapređenje sistema zaštite i spašavanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom ove mjere će se ojačati kapacitet lokalne zajednice u predmetnoj oblasti sa aspekta uslova rada: nabavka opreme, organizacije rada, poboljšanje komunikacije, a sve sa ciljem uspostave efikasnijeg sistema zaštite i spašavanja na području općine Ilijaš.		
Strateški projekti	Projekti od 1.1.3.1. do 1.1.3.5.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67.5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ojačati materijalno tehničku opremljenost i uopćeno kapacitete u oblasti zaštite i spašavanja kroz saradnju sa institucijama višeg nivoa vlasti, donatorskim organizacijama i Kantonalnim štabom civilne zaštite u slučajevima elementarnih nepogoda (poplave, požari, zemljotresi i sl)		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.490.000,00 KM		
	Izvor: 46,31 % vlastiti izvori; 53,69 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš - Služba civilne zaštite;		
Nosioci mjere	Kantonalna uprava CZ; EU - projektni partneri		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, privredni subjekti, Štab civilne zaštite općine Ilijaš		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.2. Poboljšati kvalitet okoliskih komponenti		
Naziv mjere	1.2.1. Poboljšanje kvaliteta tla		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na unapređenje oblasti upravljanja tlom na području općine Ilijaš, kroz sljedeća područja djelovanja: uspostava efikasnog sistema prikupljanja otpada, planiranja u oblasti upravljanja otpadom, deminiranje, sanacije klizišta i sl.		
Strateški projekti	Projekti od 1.2.1.1. do 1.2.1.6.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.2. Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciju klizišta (KM)	27.000,00 KM	>50.000,00 KM
	2.1.3. Godišnja deminirana površina u m ²	20.600 m ²	>50.000 m ²
	2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine	6.328,6 t	>8.000 t
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera se odnosi na poboljšanje kvalitete tla i povećanja korisnih površina sa ciljem povećanja sigurnosti upotrebe istog kroz implementaciju projekata u saradnji sa domaćim i međunarodnim institucijama u sljedećim oblastima: sanacija klizišta, deminiranje, uklanjanje divljih deponija i sl.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.870.000,00 KM		
	Izvor: 23,34 % vlastiti izvori; 76,66 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Fond za zaštitu okoliša KS; KJKP „Rad“ Sarajevo; BH MAK, ITF, donatori		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, poljoprivredni proizvođači, turistički radnici		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.2. Poboljšati kvalitet okoliskih komponenti		
Naziv mjere	1.2.2. Poboljšanje kvaliteta zraka i zaštita od buke		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na intervencije sa ciljem poboljšanja kvalitete zraka, u okvirima ograničenih mogućnosti lokalne zajednice, kroz izradu planova djelovanja, identifikaciju zagađivača i najznačajnijih izvora zagađenja, unapređenje nadzora u ovoj oblasti i sl.		
Strateški projekti	Projekti od 1.2.2.1. do 1.2.2.3.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
	2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat i doprinos ove mjere se reprezentule u unapređenju sistema prikupljanja podataka, monitoringu i kontroli kvaliteta zraka i zaštite od buke u saradnji sa nadležnim višim nivoima vlasti. Implementacijom mjere će se prikupiti potrebni podaci za bolje planiranja, iniciranje i implementaciju potrebnih mjera u oblasti poboljšanja kvalitete zraka i zaštite od buke.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 295.000,00 KM		
	Izvor: 91,53 % vlastiti izvori; 8,47 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliš; Fond za zaštitu okoliša KS		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, posebno u urbanom dijelu Općine, šira društvena zajednica, privredni subjekti		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNOM EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.2. Poboljšati kvalitet okoliskih komponenti		
Naziv mjere	1.2.3. Zaštita voda i vodotokova		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na uređenje korita rijeka na području općine Ilijaš, te izgradnje i rekonstrukcije separativnih kanalizacionih mreža, provedbu međuinstitucionalnih projekata s ciljem zaštite vodotokova, te izgradnju kolektora i prečištača otpadnih voda.		
Strateški projekti	Projekti od 1.2.3.1. do 1.2.3.10.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	6.729 (broj potrošačkih jedinica); 245,69 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	>7.500 (broj potrošačkih jedinica), <220 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))
	2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima	6,26 km	>10 km
	2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5,854	>6.500
	2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine	6.328,6 t	>8.000 t
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni doprinos se ogleda u sveobuhvatnom pristupu i kvalitetnijoj projekciji ulaganja sa ciljem zaštite i spašavanja voda i vodotokova. Fokus je na ulaganjima u izgradnju sistema separativnih kanalizacionih mreža, prečištača i kolektora uz primjenu ekonomičnih rješenja koja ispunjavaju potrebne regulatorne zahtjeve.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6.390.000,00 KM		
	Izvor: 20,66% vlastiti izvori; 79,34 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša; Agencija za vodno područje rijeke Save; Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliš; Fond za zaštitu okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša FBiH; Kantonalna uprava CZ;; donatori		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica, privredni subjekti		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.3.Poticati energetska efikasnost i korištenje obnovljivih izvora energije		
Naziv mjere	1.3.1. Energetska efikasnost javnih i stambenih objekata (individualno i kolektivno stanovanje)		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na unapređenje energetske efikasnosti javnih i stambenih objekata u privatnom vlasništvu, zgrada individualnog i kolektivnog stanovanja, radi smanjenja potrošnje energije, odnosno poboljšanja kvalitete zraka.		
Strateški projekti	Projekti od 1.3.1.1. do 1.3.1.7.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
	2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera se oslanja na postojeću strateško-plansku dokumentaciju, odnosno usvojene akcijske planove u ovoj oblasti na višim nivoima vlasti. Direktni doprinos se može iskazati kroz smanjenje troškova grijanja i smanjenje zagađenja zraka.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.307.000,00 KM		
	Izvor: 37,28 % vlastiti izvori; 62,72 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje		
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS; Ministarstvo kulture i sporta KS, UNDP, Fond za zaštitu okoliša KS; Fond za zaštitu okoliša FBiH; SERDA; investitori		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNOM EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.3.Poticati energetska efikasnost i korištenje obnovljivih izvora energije		
Naziv mjere	1.3.2. Poticanje korištenja energije iz obnovljivih izvora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera ima za cilj povećati udio proizvedene električne energije iz obnovljivih izvora energije, smanjiti zagađenost zraka, te uticati na ostvarenje ciljeva energetske nezavisnosti i održivosti.		
Strateški projekti	Projekti od 1.3.2.1. do 1.3.2.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
	2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se ogleda u podršci lokalne zajednice u implementaciji investicionih aktivnosti u funkciji povećanje korištenja energije iz obnovljivih izvora u ukupnom energetske bilansu (s ciljem promjene strukturu energetske bilanca u korist obnovljivih izvora energije)		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: Nisu planirana finansijska sredstva		
	Izvor: 0,00 KM		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.4. Ubrzati razvoj infrastrukture		
Naziv mjere	1.4.1. Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica, parking prostora, pješačkih staza, biciklističkih staza i parkova		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na unapređenje infrastrukture od strateškog značaja za razvoj lokalne zajednice, uključujući izgradnju i rekonstrukciju saobraćajnica od lokalnog i regionalnog značaja, parking prostora u urbanom dijelu Općine, pješačkih i biciklističkih staza i parkova		
Strateški projekti	Projekti od 1.4.1.1. do 1.4.1.20.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine	9,4 km	>15 km
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se odnosi na izgradnju saobraćajnica predviđenih važećom prostorno-planskom dokumentacijom, uključujući rekonstrukciju postojećih, te njihovo održavanje. Osim saobraćaja u cestovnom prijevozu motornim vozilima, mjera tretira pješački, biklistički, te saobraćaj u mirovanju. Također mjerom su obuhvaćeni i projekti uređenja prostora oko saobraćajnica, kao i uređenje i održavanja parkova uz saobraćajnice u urbanim dijelovima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 25.800.000,00 KM		
	Izvor: 31,59% vlastiti izvori; 68,481 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje; Ministarstvo saobraćaja KS, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Direkcija za puteve KS; JP Ceste FBiH		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.4. Ubrzati razvoj infrastrukture		
Naziv mjere	1.4.2. Unapređenje sistema vodosnabdijevanje		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se dodatno unaprijediti oblast vodosnabdijevanja na području općine Ilijaš. Planirana je izgradnja, proširenje i rekonstrukcija vodovodne mreže na cjelokupnom području općine Ilijaš, odnosno područjima, na kojima nisu izvršena značajna ulaganja u vodoopskrbnu infrastrukturu.		
Strateški projekti	Projekti od 1.4.2.1. do 1.4.1.7.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	6.729 (broj potrošačkih jedinica); 245,69 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))	>7.500 (broj potrošačkih jedinica), <220 (godišnja potrošnja vode po potrošačkoj jedinici (m ³))
	2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5,854	>6.500
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se odnosi na poboljšanje kvalitete vodosnabdijevanja kroz implementaciju projekata koji se odnose na stavljanje u funkciju novih izvorišta vode, izgradnju rezervoara, rekonstrukcije i izgradnje vodovodne mreže na većem broju lokacija. Mjerom se potencira sistemski pristup u rješavanju problema vodosnabdijevanja, kroz smanjenje gubitaka u vodovodnoj mreži, osiguranje dovoljnih količina vode u sušnim periodima, proširenja vodovodne infrastrukture, te sigurniji način vodosnabdijevanja u smislu kvalitete isporučene vode.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 3.450.000,00 KM		
	Izvor: 34,72% vlastiti izvori; 65,28 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za privredu i finansije; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; investitori		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, privredni subjekti, obrtnici (individualni poljoprivredni proizvođači)		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNNO EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.4. Ubrzati razvoj infrastrukture		
Naziv mjere	1.4.3. Unapređenje elektroenergetske infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na izgradnju neophodne elektroenergetske infrastrukture za potrebe privrede i domaćinstava. Uključuje izgradnju TS, izmještanje TS i izgradnju i rekonstrukciju elektroenergetske mreže na području općine Ilijaš.		
Strateški projekti	Projekti od 1.4.3.1. do 1.4.3.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
	2.2.10.Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3.08%	>3,30%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će uticati na povećanje kapaciteta u elektroenergetskom sektoru, kroz unapređenje elektroenergetske infrastrukture usmjerene prema poslovnim subjektima u postojećim industrijskim zonama: Željezara i Luka, što je pitanje od strateškog značaja za privlačenje novih investicija.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6.700.000,00 KM		
	Izvor: 0,00 % vlastiti izvori; 100,00% ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje; JP Elektroprenos BiH; JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, privredni subjekti		

Veza sa strateškim ciljem	1. OSIGURATI RESURSNOM EFIKASAN I OKOLIŠNO ODŽIV RAZVOJ		
Prioritet	1.4. Ubrzati razvoj infrastrukture		
Naziv mjere	1.4.4. Ubrzani razvoj gasifikacione i toplovodne infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se proširiti gasifikaciona mreža namijenjena poslovnom sektoru i domaćinstvima sa naglaskom na urbane dijelove općine Ilijaš. Mjera podrazumijeva i proširenje toplovodne mreže.		
Strateški projekti	Projekti od 1.4.4.1. do 1.4.4.4.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja	7.661	<7.200
	2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	8.259 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), 805 (gas)	<7.000 (drvo, ugalj, pelet i ostali energenti), >2.000 (gas)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se odnosi na smanjenja emisije štetnih gasova i poboljšanja standarda stanovanja, te se poboljšavaju ekološki standardi i uslovi poslovanja privrednih subjekata u industrijsko-poslovnim zonama na području općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.200.000,00 KM		
	Izvor: 30,45% vlastiti izvori; 69,55 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Ministarstvo privrede KS; KJKP "Sarajevo gas" d.o.o. Sarajevo		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica, privredni subjekti		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.1. Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja općine Ilijaš		
Naziv mjere	2.1.1. Poticaj razvoju poljoprivrede		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Općina Ilijaš će nastaviti aktivnosti na poticanju razvoja poljoprivredne proizvodnje kroz redovne poticaje, podršku plasteničkoj proizvodnji i nabavci nove mehanizacije i sl.		
Strateški projekti	Projekti od 2.1.1.1. do 2.1.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.2.8. Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja	2.250 (broj goveda), 12.750 (broj ovaca), 245.000 (broj peradi)	>2.700 (broj goveda), >15.000 (broj ovaca), >290.000 (broj peradi)
	2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače	361.742,00 KM na nivou lokalne zajednice	>460.000,00 KM na nivou lokalne zajednice
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u jačanju konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, smanjenju uvozne ovisnosti, odnosno trgovinskog deficita, te unapređenju investicija i povećanju zaposlenosti u sektoru poljoprivrede.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.600.000,00 KM		
	Izvor: 96,15% vlastiti izvori; 3,85 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za privredu i finansije; donatori		
Ciljne grupe	Individualni poljoprivredni proizvođači, privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.1. Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja općine Ilijaš		
Naziv mjere	2.1.2. Unapređenje razvoja turizma		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera podrazumijeva snažnije fokusiranje na unapređenje razvoja turizma, kao privredne grane za čiji razvoj postoje značajni prirodni potencijali. Plairana je provedba sljedećih intervencije u okviru mjere: izrada studije, podrška uspostavi određenog broja turističkih destinacija, podrška uspostavi planinarskih domova, izgradnja turističke infrastrukture.		
Strateški projekti	Projekti od 2.1.2.1. do 2.1.2.5.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere se ogleda u uspostavljanju sistema podrške lokalne zajednice razvoju turizma, povećanju investicija u turizam, te podršci razvoju ljudskih resursa, radi povećanja zaposlenosti, posebno u ruralnim dijelovima općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.100.000,00KM		
	Izvor: 59,09% vlastiti izvori; 40,91 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za privredu i finansije; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS; Ministarstvo okoliša i turizma FBiH; Fond za zaštitu okoliša FBiH; Fond za zaštitu okoliša KS; Turistička zajednica KS; donatori i investitori		
Ciljne grupe	Privredni sektor, turistički radnici, seoska domaćinstva, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.1.Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja općine Ilijaš		
Naziv mjere	2.1.3.Podrška razvoju šumarstva i lovstva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na uzgoj i zaštitu divljači i održivo upravljanje šumama na području općine Ilijaš.		
Strateški projekti	Projekti od 2.1.3.1. do 2.1.3.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere se ogleda u uspostavljanju sistema podrške lokalne zajednice razvoju šumarstva i lova uz racionalno korištenje i adekvatnu zaštitu resursa, s ciljem povećanja zaposlenosti u ruralnim dijelovima općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 420.000,00KM		
	Izvor: 16,67% vlastiti izvori; 83,33 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, Služba za privredu i finansije; Ministarstvo privrede KS; Kantonalna uprava za šumarstvo; KJKP Sarajevo-šume		
Ciljne grupe	Privredni sektor, turistički radnici, seoska domaćinstva, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.2. Unaprijediti poslovnu infrastrukturu		
Naziv mjere	2.2.1. Uspostava novih industrijsko-poslovnih zona		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom ove mjere Općina Ilijaš će nastaviti aktivnosti na razvoju poslovne infrastrukture u "greenfield" zonama sa ciljem povećanja obima investicija na području općine Ilijaš. Povećanjem kvaliteta poslovne infrastrukture stvaraju se pretpostavke za ulazak novih investitora i povećanje zaposlenosti.		
Strateški projekti	Projekti od 2.2.1.1. do 2.2.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3.08%	>3,30%
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani efekti mjere se odnose na: povećanje obima industrijske proizvodnje i investicija, te unapređenje izvoza uz povećanje zaposlenosti na području općine Ilijaš. Razvojni efekti mjere se moraju ostvarivati u skladu sa ciljevima održivog razvoja lokalne zajednice, uz obaveznu brigu o zaštiti okoliša.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 3.300.000,00 KM		
	Izvor: 27,27% vlastiti izvori; 72,73 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za privredu i finansije, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje; Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo saobraćaja KS; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH; EU fondovi		
Ciljne grupe	Privredni subjekti, nezaposlena lica, građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.2. Unaprijediti poslovnu infrastrukturu		
Naziv mjere	2.2.2. Modernizacija postojeće poslovne infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom ove mjere Općina Ilijaš će nastaviti aktivnosti na razvoju poslovne infrastrukture u "brownfield" zonama sa ciljem povećanja obima investicija na području općine Ilijaš. Povećanjem kvaliteta poslovne infrastrukture stvaraju se pretpostavke za ulazak novih investitora i povećanje zaposlenosti.		
Strateški projekti	Projekti od 2.2.2.1. do 2.2.2.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3.08%	>3,30%
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani efekti mjere se odnose na: povećanje obima industrijske proizvodnje i investicija, te unapređenje izvoza uz povećanje zaposlenosti na području općine Ilijaš. Razvojni efekti mjere se moraju ostvarivati u skladu sa ciljevima održivog razvoja lokalne zajednice, uz obaveznu brigu o zaštiti okoliša.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 700.000,00 KM		
	Izvor: 14,29% vlastiti izvori; 85,71 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za privredu i finansije, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje; Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo saobraćaja KS; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH		
Ciljne grupe	Privredni subjekti, nezaposlena lica, građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Unaprijediti razvoj poduzetništva i uslove poslovanja u lokalnom okruženju		
Naziv mjere	2.3.1. Digitalizacija servisa prema investitorima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se unaprijediti komunikacija sa postojećim i potencijalnim investitorima, poboljšat će se informiranost investitora, te će se digitalizirati pojedine usluge prema investitorima.		
Strateški projekti	Projekti od 2.3.1.1. do 2.3.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3.08%	>3,30%
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere je ogleda u poboljšanju konkurentne pozicije lokalne zajednice i kontinuiranom poboljšanju lokalnog poslovnog okruženja, radi privlačenja novih investicija, te podrške postojećim poslovnim subjektima. Efekti mjere će se ostvarivati kroz poboljšanu komunikaciju sa investitorima, podršku lokalne zajednice u rješavanju otvorenih pitanja investitora, te unapređenju transparentnosti i kvaliteta usluga iz nadležnosti lokalne zajednice.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100.000,00 KM		
	Izvor: 20,00% vlastiti izvori; 80,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za privredu i finansije; Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH; donatori		
Ciljne grupe	Privredni subjekti, investitori		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Unaprijediti razvoj poduzetništva i uslove poslovanja u lokalnom okruženju		
Naziv mjere	2.3.2. Institucionalna podrška poduzetništvu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na uspostavu novih servisa prema investitorima, podršku poduzetništvu, kroz implementaciju zajedničkih projekata sa poslovnim subjektima, te uspostavu institucionalnog okvira za upravljanje poslovnim zonama na području općine Ilijaš.		
Strateški projekti	Projekti od 1.3.2.1. do 1.3.2.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH	3.08%	>3,30%
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere je u poboljšanju konkurentne pozicije lokalne zajednice i kontinuiranom poboljšanju lokalnog poslovnog okruženja, radi privlačenja novih investicija, te podrške postojećim poslovnim subjektima. Efekti mjere će se ostvarivati kroz razvoj novih i unapređenjem postojećih servisa prema investitorima, s ciljem institucionalne i systemske podrške investitorima na području općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 250.000,00 KM		
	Izvor: 24,00% vlastiti izvori; 76,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za privredu i finansije; Ministarstvo privrede KS; Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH; EU fondovi, ostali donatori		
Ciljne grupe	Privredni subjekti, investitori		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Unaprijediti razvoj poduzetništva i uslove poslovanja u lokalnom okruženju		
Naziv mjere	2.3.3. Poduzetništvo mladih		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na podršku mladima radi povećanja zaposlenosti populacije mladih, odnosno podršku poduzetništvu mladih kroz uspostavu "start up" biznisa.		
Strateški projekti	Projekti od 1.1.1.1. do 1.1.1.5.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efekt mjere se odnosi na povećanje zaposlenosti populacije mladih kroz podršku lokalne zajednice u pokretanu "start up" biznisa. Mjerom se nastoji pokrenuti pozitivna energija i aktivizam, prevenirati ili barem umanjiti tendencija odlaska mladih, te smanjiti preovladavajući osjećaj ekonomske ovisnosti i besperspektivnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 350.000,00 KM		
	Izvor: 28,57% vlastiti izvori; 71,43 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za privredu i finansije, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo privrede KS; donatori		
Ciljne grupe	Mladi (18-35)		

Veza sa strateškim ciljem	2. UBRZATI ODRŽIVI LOKALNI EKONOMSKI RAST I RAZVOJ		
Prioritet	2.4. Pomoći poslovne subjekte u prevazilaženju kriza		
Naziv mjere	2.4.1. Podrška prevazilaženju negativnih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa, COVID-19		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedba mjere ima za cilj smanjenja negativnih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa, COVID-19, a provodit će se u sardnji sa institucijama višeg nivoa vlasti ili samostalno. Područje djelovanja se fokusira na intervencije s ciljem zadržavanja postojećeg nivoa zaposlenosti, kroz finansiranje dijela neto plaća, pomoć u nabavci opreme, sufinansiranje kamatne stope na odobrene kredite i sl.		
Strateški projekti	Projekti od 2.4.1.1. do 2.4.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače	361.742,00 KM na nivou lokalne zajednice	>460.000,00 KM na nivou lokalne zajednice
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani razvojni efekti su sljedeći: sačuvana postojeća radna mjesta, smanjena nezaposlenost, očuvan životni standard uposlenih, kroz provedbu planiranih projekata unutar ove mjere, samostalno ili u saradnji sa višim nivoima vlasti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 850.000,00 KM		
	Izvor: 94,12 % vlastiti izvori; 5,88 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš – Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za privredu i finansije; Ministarstvo privrede KS		
Ciljne grupe	Privredni subjekti, zaposlena lica		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Poboljšati položaj mladih		
Naziv mjere	3.1.1. Strateško-planski pristup u rješavanju problema mladih		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na izradu strateškog okvira sa ciljem identifikacije problema populacije mladih sa akcionim planom djelovanja. Uključuje izradu sektorske strategije prema mladima.		
Strateški projekti	Projekti od 3.1.1.1. do 3.1.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani efekat mjere je uspostava mehanizama za efikasniji pristup u rješavanju problema mladih, kroz izradu i usvajanje lokalnog akcionog plana, odnosno strategije prema mladima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 160.000,00 KM		
	Izvor: 50,00% vlastiti izvori; 50,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS		
Ciljne grupe	Mladi (18-35)		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.2. Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu		
Naziv mjere	3.2.1. Unapređenje predškolskog obrazovanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na sve intervencije sa ciljem poboljšanja uslova u predškolskom obrazovanju, odnosno ustanovama koje djeluju u oblasti predškolskog obrazovanja na području općine Ilijaš.		
Strateški projekti	Projekat 3.2.1.1.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj obrazovne infrastrukture u predškolskom odgoju i obrazovanju, podrška kontinuiranoj edukaciji nastavnika, te stvaranju boljih uslova rada uz unapređenje programa predškolskog obrazovanja u značajnoj mjeri utiče na rezultate koja djeca postižu u predškolskom odgoju i obrazovanju. Kao krajnji efekat imamo stvaranje kvalitetnijih osnova za uspješan nastavak obrazovnog procesa u ustanovama osnovnog obrazovanja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 35.000,00 KM		
	Izvor: 100,00% vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS		
Ciljne grupe	Djeca predškolskog uzrasta, roditelji, uposlenici ustanova u predškolskom obrazovanju		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.2. Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu		
Naziv mjere	3.2.2. Unapređenje osnovnog obrazovanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na sve intervencije sa ciljem poboljšanja uslova u osnovnom obrazovanju, odnosno osnovnim školama na području općine Ilijaš, uključujući (centralne i područne škole, te osnovnu muzičku školu)		
Strateški projekti	Projekti od 3.2.2.1. do 3.2.2.7.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
	2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku
	2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0.67	>0,70
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom mjere će se unaprijediti uslovi rada u postojećim osnovnim školama na području općine Ilijaš (mjera uključuje ulaganje u obrazovnu infrastrukturu, podršku u nabavci opreme, te unapređenje saradnje lokalne zajednice sa osnovnim školama uključujući i OMBŠ na području općine Ilijaš)		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.244.000,00 KM		
	Izvor: 87,94 % vlastiti izvori; 12,06 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS		
Ciljne grupe	Učenici, roditelji, nastavno osoblje, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.2. Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu		
Naziv mjere	3.2.3. Unapređenje srednjoškolskog obrazovanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na sve intervencije sa ciljem poboljšanja uslova u srednjoškolskom obrazovanju sa fokusom na dualno obrazovanje, odnosno poboljšanje uslova za izvođenje praktične nastave, te poboljšanje općih uslova u smislu nabavke opreme i rekonstrukcija i adaptacija postojeće infrastrukture..		
Strateški projekti	Projekti od 3.2.3.1. do 3.2.3.5.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
	2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
	2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku
	2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0.67	>0,70
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani efekti se odnose na modernizaciju srednjoškolskog obrazovanja sa posebnim naglaskom na podršku uspostavi dualnog obrazovanja, odnosno stvaranju boljih uslova za implementaciju nastavnih planova u oblasti praktične nastave.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 686.000,00KM		
	Izvor: 30,76 % ostali izvori; 69,24 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS; Ministarstvo saobraćaja KS; donatori; privredni subjekti		
Ciljne grupe	Učenici, roditelji, nastavno osoblje, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.2. Unaprijediti obrazovnu infrastrukturu		
Naziv mjere	3.2.4. Poboljšanje rada sa talentima i standarda učenika i studenata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na stipendiranje učenika i studenata, te podršku projektima mobilnosti mladih.		
Strateški projekti	Projekti od 3.2.4.1. do 3.2.4.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	2.2.6. Prosječna neto plaća	730,00 KM	>1.000,00 KM
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
	2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	2.515 (broj učenika), 13.842 m ² (korisna površina u školama), 5,51 korisna površina po učeniku	>2.550 (broj učenika), >13.842 m ² (korisna površina u školama), >5,51 korisna površina po učeniku
	2.3.9. Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0.67	>0,70
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
	Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se ogleda u direktnoj stimulaciji učenika i studenata kroz program stipendiranja, te podršku mobilnosti mladih.	
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.890.000,00 KM		
	Izvor: 100,00 % vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS		
Ciljne grupe	Učenici i studenti, porodice učenika i studenata		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.3. Poboljšati kvalitet primarne zdravstvene zaštite		
Naziv mjere	3.3.1. Proširenje usluga primarne zdravstvene zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na poboljšanje uslova u oblasti primarne zdravstvene zaštite na području općine Ilijaš, uključujući razvoj novih usluga, podršku nabavci potrebne opreme i sl.		
Strateški projekti	Projekti od 3.3.1.1. do 3.3.1.4.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	1,145	<1.050
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efekat mjere se ogledaju u poboljšanju uslova u oblasti primarne zdravstvene zaštite kroz implementaciju infrastrukturnih projekata, nabavku nove dijagnostičke opreme, unapređenje usluga patронаžne zdravstvene zaštite, te razvoj, odnosno uspostavu novih usluga.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 530.000,00KM		
	Izvor: 49,06 % vlastiti izvori; 50,94 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo zdravlja KS: donatori		
Ciljne grupe	Građani Općine Ilijaš		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.3. Poboljšati kvalitet primarne zdravstvene zaštite		
Naziv mjere	3.3.2. Unapređenje zdravstvene infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na jačanje kapaciteta u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, uključujući rekonstrukcije i adaptacije postojećih objekata, te infrastrukturne radove u funkciji poboljšanja uslova u oblasti primarne zdravstvene zaštite.		
Strateški projekti	Projekti od 3.3.2.1. do 3.3.2.4.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)	1.04	<0,85
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	1,145	<1.050
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efekat mjere se odnosi na poboljšanje infrastrukturnih uslova u oblasti primare zdravstvene zaštite, kroz provedbu planiranih projekata koji se odnose na poboljšanje uslova u JU "Dom zdravlja", Ilijaš i Hitnoj pomoći, odnosno objektima u kojima se pružaju usluge primarne zdravstvene zaštite na području općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 340.000,00KM		
	Izvor: 30,88% vlastiti izvori; 69,12 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo zdravlja KS		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, zdravstveni radnici		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.4. Podržati razvoj kulture i sporta		
Naziv mjere	3.4.1. Podrška razvoju sportske infrastrukture i dostupnosti sporta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na izgradnju planirane sportsko-rekreacione infrastrukture na cjelokupnom području općine Ilijaš, sa fokusom na izgradnju lokaliteta Gradski stadion, Ilijaš.		
Strateški projekti	Projekti od 3.4.1.1. do 3.4.1.6.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekt društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat se odnosi na unapređenje uslova za sport i rekreaciju na području općine Ilijaš, kroz provedbu projekata, odnosno infrastrukturnih ulaganja u predmetnoj oblasti, te stvaranju pretpostavki za dugoročniji razvoj i unapređenje infrastrukture u predmetnoj oblasti, uključujući i nabavke zemljišta.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 3.800.000,00KM		
	Izvor: 42,11 % vlastiti izvori; 57,89 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo kulture i sporta KS; Nogometni savez BiH		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, sportski radnici, NVO sektor, mladi		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.4. Podržati razvoj kulture i sporta		
Naziv mjere	3.4.2 Promocija sportske kulture i dostupnosti sporta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera odnosi na strateško – planski pristup lokalne zajednice u promociji sporta, sa ciljem unapređenja razvoja rekreativnog sporta		
Strateški projekti	Projekat 3.4.2.1.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kroz izradu Akcionog plana za razvoj rekreativnog sporta (korištenje zelenih površina, rekreacionih sadržaja za treću dob, psihofizičke relaksacije, liječenja i rehabilitacije sportom, tjelovježbe u predškolskim ustanovama) će se izvršiti stručna i sistemska analiza stanja u predmetnoj oblasti, što će biti osnova za dugoročno djelovanja sa ciljem promocije sportske kulture i dostupnosti sporta na području općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10.000,00 KM		
	Izvor: 100,00% vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo kulture i sporta KS		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, kulturni radnici, NVO sektor, mladi		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.4. Podržati razvoj kulture i sporta		
Naziv mjere	3.4.3 Unapređenje razvoja kulturne infrastrukture i dostupnosti kulturnih događaja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera uključuje infrastrukturne radove na postojećim objektima, te strateško-planski pristup razvoju kulture, uključujući unapređenje organizacije postojećih kulturnih događaja.		
Strateški projekti	Projekti od 3.4.3.1. do 3.4.3.3.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekt društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efekat mjere se ogleda kroz uspostavu i unapređenje događaja iz oblasti kulture na području općine Ilijaš, te stvaranje boljih uslova za rad ustanove u oblasti kulture (JU KSC i Radio Ilijaš)		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 340.000,00KM		
	Izvor: 54,12% vlastiti izvori; 45,88 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo kulture i sporta KS		
Ciljne grupe	Građani općine Ilijaš, kulturni radnici, NVO sektor, mladi		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.4. Podržati razvoj kulture i sporta		
Naziv mjere	3.4.3. Zaštita kulturno-historijskog naslijeđa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedba mjere se odnosi na zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa sa fokusom na izgradnju spomen obilježja i revlitalizaciju nacionalnog spomenika Stari Grad Dubrovnik		
Strateški projekti	Projekti od 3.4.4.1. do 3.4.4.7.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.3.10.Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat i doprinos mjere se ostvaruje kroz poboljšanje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa na području općine Ilijaš, sa fokusom na nacionalni spomenik Stari Grad Dubrovnik i izgradnju spomen obilježja na području općine Ilijaš, radi zaštite historijskih činjenica i obilježavanja bitnih događaja od posebnog značaja za građane općine Ilijaš..		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.045.000,00KM		
	Izvor: 50,61 % vlastiti izvori; 49,39 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo kulture i sporta FBiH; Ministarstvo za boračka pitanja KS; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Ministarstvo privrede KS; KJKP Sarajevo-šume		
Ciljne grupe	Šira društvena zajednica, građani općine Ilijaš, kulturni i turistički radnici, NVO sektor,		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.5. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	3.5.1. Socijalne pomoći		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera podrazumijeva pomoć prema socijalno ugroženim kategorijama stanovništva općine Ilijaš. Provođen će se kao nastavak socijalnih davanja, uključujući jednokratne i redovne socijalne pomoći i participacije u liječenju.		
Strateški projekti	Projekti od 3.5.1.1. do 3.5.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14.33%	<10,00 %
	2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14.33%	<10,00 %
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se implementira kroz direktne pomoći socijalno ugroženim kategorijama, marginaliziranim i društveno isključenim grupama stanovništva na području općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 420.000,00 M		
	Izvor: 100,00 % vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS; donatori		
Ciljne grupe	Marginalizirane grupe stanovništva, bolesni, porodice sa materijalnim poteškoćama		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.5. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	3.5.2. Inkluzija marginaliziranih grupa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na jačanje kapaciteta za rad udruženja koja se bave problematikom marginaliziranih grupa.		
Strateški projekti	Projekat od 3.5.2.1.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	33.24%	<25,00 %
	2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika	69.00%	>72,00%
	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje	1.147 (sa SSS), 9 sa (VŠS), 300 (sa VSS)	<750 (sa SSS), <4 (sa VŠS) <220 sa VSS)
	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja	767 (sa SSS), 4 sa (VŠS), 217 (sa VSS)	<460 (sa SSS), <4(sa VŠS), <150 (sa VSS)
	2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika	2.462 (broj učenika), 252 (broj nastavnika), 9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)	>2.550 (broj učenika), >252 (broj nastavnika), <9,77 (broj učenika na jednog nastavnika)
	2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14.33%	<10,00 %
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera se odnosi na direktnu podršku institucijama koje se bave problemima siromaštva i socijalne isključenosti stanovništva. Doprinos mjere se ogleda u podršci stručnom i sistemskom pristupu u rješavanju problema sa kojima se suočavaju marginalizirane grupe stanovništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 300.000,00 KM		
	Izvor: 50,00% vlastiti izvori; 50,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS; donatori		
Ciljne grupe	Marginalizirane grupe stanovništva		

Veza sa strateškim ciljem	3. POTICATI PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	3.5. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	3.5.3. Poticaj natalitetu i zaštiti porodica sa djecom		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na brigu o natalitetu		
Strateški projekti	Projekti od 3.5.3.1. do 3.5.3.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se ogleda u brizi o natalitetu kroz materijalnu podršku lokalne zajednice porodicama sa djecom ili porodicama koje se suočavaju sa određenim ograničenjima u planiranju porodice.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 350.000,00KM		
	Izvor: 100,00% vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS; Ministarstvo zdravstva KS		
Ciljne grupe	Porodice u potrebi; mladi bračni parovi		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.1. Digitalizirati javne servise		
Naziv mjere	4.1.1. Digitalna transformacija upravno-pravnog poslovanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se unaprijediti e-Uprava, te upravno-pravno poslovanje uskladiti sa potrebama privrede i građana općine Ilijaš. Cilj mjere je pojednostaviti komunikaciju i ubrzati rješavanje upravno-pravnih postupaka.		
Strateški projekti	Projekti od 4.1.1.1. do 4.1.1.3.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBiH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat se ogleda u unapređenju oblasti digitalne transformacije sa fokusom na upravno-pravno poslovanje lokalne zajednice, poboljšanje interne i eksterne komunikacije, te uopćeno modernizacije servisa prema građanima i privrednim subjektima na području općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos:135.000,00 KM		
	Izvor: 25,93% vlastiti izvori; 74,07 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za zajedničke poslove, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za zajedničke poslove, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu; Ministarstvo privrede KS; donatori		
Ciljne grupe	Javna uprava, privredni sektor, građani općine Ilijaš		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.1. Digitalizirati javne servise		
Naziv mjere	4.1.2. Digitalna promocija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se unaprijediti digitalno predstavljanje lokalne zajednice s ciljem povećanja imidža, bolje informisanosti javnosti i povećanja transparentnosti rada administracije.		
Strateški projekti	Projekti od 4.1.2.1. do 4.1.2.4.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.2.2. Broj zaposlenih	3.897 (prosječan broj u 2020.g.), 4.959 (podaci PUFBIH 30.09.2021.g.)	>5.900
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efekat se ogleda u poboljšanju imidža lokalne zajednice, boljoj informisanosti zajednice i povećanju transparentnosti kroz uvođenje digitalnih servisa ili njihovo unapređenje. Provedbom planiranih projekata će se razviti novi digitalni sadržaji, unaprijediti komunikacija i dostupnost informacija, te će se poboljšati promocija Općine Ilijaš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 105.000,00KM		
	Izvor: 100,00% vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za zajedničke poslove		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za zajedničke poslove, Služba za privredu i finansije		
Ciljne grupe	Javna uprava, privredni sektor, građani općine Ilijaš		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.1. Jačanje kapaciteta civilnog društva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se unaprijediti kapaciteti civilnog društva, a mjera se odnosi na jačanje kapaciteta mjesnih zajednica i unapređenje saradnje sa dijasporom.		
Strateški projekti	Projekti od 4.2.1.1. do 4.2.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se ogleda u jačanju kapaciteta civilnog društva, te unapređenju saradnje lokalne zajednice sa grupama građana, odnosno predstavnicima civilnog društva (neformalne grupe građana, predstavnici NVO, predstavnicima mjesnih zajednica i sl.).		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 455.000,00KM		
	Izvor: 25,27% vlastiti izvori; 74,73 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica; UNDP i drugi donatori		
Ciljne grupe	NVO sektor, dijaspora, mjesne zajednice, javna uprava		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.2. Strateško-planski pristup u radu administracije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na jačanje kapaciteta administracije, uključujući rekonstrukcije i adaptacije postojećih objekata u vlasništvu Općine Ilijaš, rekonstrukciju i adaptaciju društvenih domova, implementaciju standarda i jačanje institucionalnih kapaciteta		
Strateški projekti	Projekti od 4.2.2.1. do 4.2.2.7.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	1,01 promil	zadržati pozitivan p.p.
	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	11 (društveni objekti), 1 (objekti kulture), 30 (sportsko-rekreativni objekti)	>13 (društveni objekti), >1 (objekti kulture), >32 (sportsko-rekreativni objekti)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani doprinos mjere se ogleda u poboljšanju uslova za rad javne uprave kroz bolje planiranje i efikasniji pristup u rješavanju izazova koji se odnose na rad administracije. Poboljšanja će se provoditi kroz poboljšanje infrastrukturnih i institucionalnih uslova, te unapređenje standarda u radu administracije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 904.000,00KM		
	Izvor: 100,00 % vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš - Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za zajedničke poslove, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu, Služba za saobraćaj, stambeno – komunalne poslove i građenje		
Ciljne grupe	Javni sektor, građani općine Ilijaš		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.3. Unapređenje javnih finansija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere se unaprijediti oblast javnih finansija sa fokusom na uspostavu registra imovine.		
Strateški projekti	Projekat 4.2.3.1.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani doprinos mjere se odnosi na unapređenje transparentnosti javnih finansija kroz uspostavu registra imovine.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 50.000,00KM		
	Izvor: 100,00 % vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za privredu i finansije, Služba za zajedničke poslove; Ministarstvo finansija KS		
Ciljne grupe	Javni sektor, građani općine Ilijaš i šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.4. Transparentna zemljišno-knjižna administracija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se nastaviti proces unapređenja zemljišno-knjižne administracije sa fokusom na uspostavu adresnog registra, održavanje digitalnog arhiva i završetak implementacije servisa (e-usluge premjera i katastra).		
Strateški projekti	Projekti od 4.2.4.1. do 4.2.4.4.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani efekat je unaprijediti evidencije u oblasti zemljišno-knjižne administracije sa ciljem unapređenja transparentnosti u službi građana, zaštite njihove imovine i pojednostavljenja postupaka u predmetnoj oblasti..		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 360.000,00KM		
	Izvor: 88,89 % vlastiti izvori; 11,11 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za imovinsko – pravne poslove, geodetske poslove i katastar		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš – Služba za imovinsko – pravne poslove, geodetske poslove i katastar; Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove		
Ciljne grupe	Javni sektor, privrednici, građani općine Ilijaš, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.5. Razvoj kompetencija i kontinuirana edukacija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera ima za cilj osigurati adekvatnu stručnu osposobljenost i kompetentnost uposlenika Općine Ilijaš. Provođit će se u saradnji Agencijom za državnu službu FBiH, te drugim institucijama za stručno usavršavanje u skladu sa Godišnjim planovima edukacija.		
Strateški projekti	Projekat 4.2.5.1.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani doprinos mjere se ogleda u poboljšanju kompetencija državnih službenika i namještenika radi pružanja kvalitetnijih usluga prema građanima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 70.000,00KM		
	Izvor: 100,00 % vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Nosioci mjere	Agencija za državnu službu FBiH; Općina Ilijaš, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Ciljne grupe	Javni sektor – uposlenici u javnom sektoru		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.6. Zaštita ljudskih prava		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na pomoć lokalne zajednice u ostvarenju prava građana, kroz besplatnu pravnu pomoć i podršku ugroženim kategorijama stanovništva		
Strateški projekti	Projekti od 4.2.6.1. do 4.2.6.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	14.33%	<10,00 %
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani efekat se odnosi na sistemsku pomoć lokalne zajednice prema građanima u zaštiti ličnih prava i osiguranju pravne pomoći prema građanima sa fokusom na marginalizirane grupe i socijalno ugrožene kategorije stanovništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 105.000,00KM		
	Izvor: 66,67% vlastiti izvori; 33,33 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu; Ministarstvo pravde i uprave KS		
Ciljne grupe	Marginalizirane grupe, građani Općine Ilijaš		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.7. Unaprijeđenje sistema borbe protiv korupcije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Mjera se odnosi na aktivnosti sa ciljem prevencije i suzbijanja koruptivnih radnji, kroz usvajanje i implementaciju Akcionog plana za borbu protiv korupcije i implementaciju registra imenovanih i zaposlenih lica, te javnih nabavki. Mjera će se provoditi kontinuirano uz jačanje saradnje sa nadležnim institucijama.		
Strateški projekti	Projekti od 4.2.7.1. do 4.2.7.4.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efekat se ogleda kroz uspostavu efikasnog sistema preveniranja i borbe protiv korupcije na lokalnom nivou. Implementira se kroz povećanu transparentnost u radu administracije i planski pristup u borbi protiv korupcije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: Nisu planirana finansijska sredstva		
	Izvor: 0,00KM		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba za opću upravu, boračko - invalidsku zaštitu i socijalnu zaštitu, Općinski antikoruptioni Tim, Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom		
Ciljne grupe	Javna uprava, šira društvena zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	4. UNAPRIJEDITI TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I ODGOVORNOST JAVNOG SEKTORA		
Prioritet	4.3. Povećati sigurnost građana		
Naziv mjere	4.3.1. Razvoj sigurnosne infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Provedbom mjere će se poboljšati kvalitet i dostupnost sigurnosne infrastrukture, uključujući unapređenje saradnje sa Policijskom upravom		
Strateški projekti	Projekti od 4.3.1.1. do 4.3.1.2.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	0,98 (grupa III, rang 20.)	1,04 (grupa II, rang <16.)
	2.3.1. Gustina naseljenosti	67.2	>67,5
	2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	54.6	>60
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos mjere se ogleda kroz jačanje saradnje sa Policijskom upravom i unapređenje sigurnosne infrastrukture na lokalnom nivou sa ciljem obezbjeđenja većeg nivoa sigurnosti građana.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 210.000,00KM		
	Izvor: 100,00 % vlastiti izvori; 0,00 % ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilijaš, Služba civilne zaštite		
Nosioci mjere	Općina Ilijaš - Služba civilne zaštite, Služba za saobraćaj, građenje Policijska uprava, škole		
Ciljne grupe	Građani Općine Ilijaš, šira društvena zajednica, pripdanici CZ		

8. IMPLEMENTACIJA, MONITORING I EVALUACIJA

IMPLEMENTACIJA

Proces izrade Prijedloga Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godina je proveden u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 32/17), te Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", br. 74/19). Pokretanje procesa izrade strateškog dokumenta na nivou jedinice lokalne je nadležnost općinskih načelnika, tako da je Općinski načelnik općine Ilijaš, Odlukom o pokretanju procesa i imenovanju Komisije za izradu Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godine, br. 01-2-28-2670/19 od 30.12.2019. godine (u daljem tekstu: "Odluka o pokretanju procesa izrade Strategije") pokrenuo proces izrade Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godine i imenovao desetočlanu Komisiju u svojstvu radnog tijela u procesu izrade Strategije.

U procesu izrade Strategije primjenjeni su principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH: otvoreni metod koordinacije, ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane, horizontalna i vertikalna usklađenost, zatim partnerstvo, javnost i transparentnost.

Proces izrade Strategije je proveden kroz sljedeće faze: izrada strateške platforme, određivanje prioriteta i mjera, identifikacija strateških projekata, provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata u Federaciji BiH, izrada indikativnog finansijskog okvira, definisanje načina provedbe, praćenja izvještavanja i evaluacije strateškog dokumenta, usvajanje strateškog dokumenta uz prethodnu provedbu procesa konsultacija:

Proces konsultacija je trajao 30 dana, a u isti su se imali pravo uključiti nadležne institucije, građani-pojedinci, interesne grupe, NVO sektor, obrazovne institucije, javna preduzeća, poslovni subjekti i drugi akteri.

U skladu sa članom 18., tačka (3) Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH, strategiju razvoja jedinice lokalne samouprave donosi općinsko, odnosno gradsko vijeće na prijedlog načelnika, odnosno gradonačelnika, a u skladu sa članom 20. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH.

PLANIRANJE, MONITORING I IZVJEŠTAVANJE - IZRADA IMPLEMENTACIONIH DOKUMENATA

U skladu sa Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH ("Službene novine FBiH", br. 74/19) institucionalni okvir u općinskog /gradskom organu uprave vrše rukovodeći državni službenici (pomoćnici načelnika) uz pomoć sekretara organa uprave, svako u skladu sa svojim nadležnostima, koji osiguravaju dosljedno provođenje internih uloga i odgovornosti u skladu sa unutrašnjom organizacijom i nadležnostima, te učešćem različitih subjekata.

Ukoliko u organu lokalne samouprave nije upražnjeno radno mjesto sekretara organa uprave ili nije sistematizovano propisom kojim se uređuje unutrašnja organizacija, koordinaciju poslova u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja obavlja pomoćnik rukovodioca organa uprave, kojeg pismenim rješenjem za te poslove ovlasti rukovodilac organa uprave.

Pomoćnik rukovodioca organa uprave odgovoran je za neposrednu izradu dijela trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada, te godišnjeg izvještaja o radu u skladu sa metodologijom i

obrascima kako je utvrđeno Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH.

U jedinici lokalne samouprave, sekretar u saradnji sa rukovodećim državnim službenicima (pomoćnici načelnika), objedinjava godišnje planove rada općinskih/gradskih organa uprave (službi) u jedinstveni godišnji plan rada jedinice lokalne samouprave koji se dostavlja načelniku najkasnije do 15. januara tekuće godine. Načelnik za nivo jedinice lokalne samouprave dostavlja objedinjeni program rada jedinice lokalne samouprave na usvajanje općinskom vijeću najkasnije do 20. januara tekuće godine.

Monitoring je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije strateških i implementacionih dokumenata, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima. Monitoring se provodi u skladu sa odredbama člana 14. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH ("Službene novine FBiH", br. 74/19).

Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se sagledavaju opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateškog dokumenta. Izvještaj o razvoju za strategiju razvoja jedinice lokalne samouprave, izrađuje tijelo nadležno za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u jedinici lokalne samouprave, do 30. septembra svake godine za prethodnu godinu.

Izvještaj o razvoju sadrži minimalne elemente: izvršni sažetak, uvod, analiza razvojnih trendova kroz prikaz utvrđenog sistema indikatora, pregled implementacije strateških dokumenata i akcionih planova, procjena napretka, pregled planiranih i ostvarenih finansijskih sredstava na nivou strateških ciljeva i prioriteta na godišnjem nivou preporuke. Izvještaj o razvoju objavljuje se na web stranici institucije. Načelnik, dostavlja općinskom vijeću izvještaj o razvoju radi informisanja.

Minimalna struktura trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu sadržana je u Obrascima br. 1., 2. i 3. koji se nalaze se u prilogu Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH i čine njen sastavni dio.

EVALUACIJA STRATEŠKOG DOKUMENTA

Evaluacija Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godina će se provoditi u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 32/17) i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", br. 74/19).

Pokretanje procesa evaluacije ovog strateških dokumenta pokreće općinski načelnik Odlukom o pokretanju procesa evaluacije Strategije razvoja općine Ilijaš za period 2021.-2027. godina.

- a) odgovornost, efektivnost i efikasnost institucija svih nivoa vlasti u Federaciji;
- b) ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane;
- c) partnerstvo, javnost i transparentnost.

Vrste evaluacije strateških dokumenata u Federaciji BiH su: "ex-ante" (prethodna evaluacija) i "interim" evaluacija (evaluacija u toku). U skladu sa članovima 14. i 15. Uredbe o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", br. 74/19), ex-ante evaluacija strateškog dokumenta jedinice lokalne samouprave se provodi po potrebi, dok se interim evaluacija provodi obavezno u posljednjoj godini implementacije strateškog dokumenta, te po potrebi na sredini perioda implementacije strateškog dokumenta. Interim evaluaciju u posljednjoj godini implementacije strateškog dokumenta provode isključivo nezavisni vanjski evaluatori. Minimalna struktura izvještaja o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji nalazi se u Aneksu 2. koji je sastavni dio Uredbe o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH. Sažeti rezultati interim evaluacije i preporuke za unapređenje provođenja strateških dokumenata uvrštavaju se u godišnji izvještaj o razvoju.

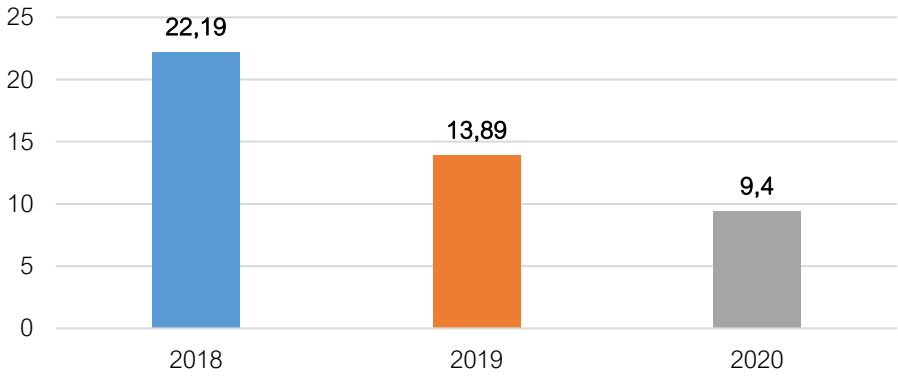
ANEKS 1: Indikatori

A1.1. Životna sredina i infrastruktura

Rb	2.1.1.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura																	
INDIKATOR		Broj izrađenih Regulacionih planova i površina obuhvata u toku jedne godine																		
Definisanje		<p>Regulacioni plan je detaljni planski dokument koji se donosi za urbano područje na kojem predstoji intenzivna izgradnja, rekonstrukcija ili sanacija kao i za uređenje prostora.</p> <p>Na osnovu regulacionog plana Općinsko vijeće donosi Program uređenja građevinskog zemljišta.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zbir ukupno donešenih regulacionih planova za područje Općine Ilijaš u toku jedne godine • zbir površina koje su obuhvaćene regulacionim planovima za područje Općine Ilijaš u toku jedne godine 																		
Izvori informacija		Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, interna baza podataka RP.																		
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Indikator obuhvata regulacione planove izrađene od strane Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, kao nosioca izrade plana, a na zahtjev općine Ilijaš kao nosioca pripreme plana.</p> <p>Površina općine Ilijaš je 309 km², a Regulacionim planovima do 2017. godine je pokriveno ukupno 398,24 ha ili 3,98 km².</p>																		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina				2017.	2018.	2019.	2020.											
		Broj usvojenih regulacionih planova		12	1	2	2													
		Površina obuhvata (ha)		132,37	5,07	7,18	7,18													
		<p style="text-align: center;">Broj usvojenih regulacionih planova i površina obuhvata</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Broj usvojenih regulacionih planova</th> <th>Površina obuhvata (ha)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2017</td> <td>12</td> <td>132,37</td> </tr> <tr> <td>2018</td> <td>1</td> <td>5,07</td> </tr> <tr> <td>2019-2020</td> <td>2</td> <td>7,18</td> </tr> </tbody> </table>							Godina	Broj usvojenih regulacionih planova	Površina obuhvata (ha)	2017	12	132,37	2018	1	5,07	2019-2020	2	7,18
Godina	Broj usvojenih regulacionih planova	Površina obuhvata (ha)																		
2017	12	132,37																		
2018	1	5,07																		
2019-2020	2	7,18																		
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U periodu 2017-2020 godina doneseno je ukupno 15 planova sa ukupnom površinom obuhvata 144,62ha. Najveći broj planova izrađen je i donesen 2017 godine kada je bio i najveći broj zahtjeva za izradu planova u svrhu izgradnje apartmanskih naselja, a što je i potreba obzirom na demografska i privredna kretanja koja iskazuju pozitivne trendove.</p> <p>Urbani dio općine je dobro pokriven provedbenom planskom dokumentacijom u odnosu na ruralni dio koji je pokriven Prostornim planom.</p> <p>U toku je izrada više regulacionih planova koji postupci su započeti u periodu 2018 i 2019 godine, čije se usvajanje uskoro očekuje.</p>																		

Rb	2.1.2.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
INDIKATOR		Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciji klizišta (KM)													
Definisanje		Nivo sredstava se definira na osnovu raspoloživih sredstava od posebnog poreza za zaštitu i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća, solidarne pomoći drugih općina, te sufinansiranjem viših nivoa vlasti (KUCZ Kantona Sarajevo).													
Izvori informacija		Evidencija Službe za privredu, finansije i budžet.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Sanacija klizišta se vrši na osnovu prioriteta za sanaciju klizišta , koji se dostavlja Zavodu za izgradnju Kantona Sarajevo, kao i prema posebnim potrebama u slučaju djelovanja prirodne i druge nesreće (polave, odroni itd.).													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2017.	2018.	2019.	2020.									
		Godišnja vrijednost sredstava KM	13.000,00	65.000,00	7.000,00	27.000,00									
		<p style="text-align: center;">Godišnja vrijednost sredstava (KM)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Vrijednost (KM)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2017.</td> <td>13.000,00</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>65.000,00</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>7.000,00</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>27.000,00</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	Vrijednost (KM)	2017.	13.000,00	2018.	65.000,00	2019.	7.000,00	2020.	27.000,00
Godina	Vrijednost (KM)														
2017.	13.000,00														
2018.	65.000,00														
2019.	7.000,00														
2020.	27.000,00														
Ključna poruka / komentar indikatora		Evidentno je da se iznos sredstava za sanaciju klizišta kreće u zavisnosti od vremenskih neprilika, a direktno je vezan za pomoć viših nivoa vlasti (KUCZ) i solidarne pomoći drugih općina, jer općina svojim budžetom može planirati oko 40.000,00 KM za ovu svrhu.													

Rb	2.1.3.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
INDIKATOR		Godišnja deminirana površina u m ²													
Definisanje		Planirana površina se definira na osnovu sredstava od posebnog poreza za zaštitu i spašavanje, kao i sredstava iz donacije drugih država, vlada i humanitarnih organizacija.													
Izvori informacija		Evidencija službe za privredu, budžet i finansije, kao i evidencija BH MAC-a													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Deminiranje se vrši na osnovu prioriteta deminiranja, koje upućuje općinska služba civilne zaštite BH MAC-u													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina													
		2017.	2018.	2019.	2020.										
		Ukupna deminirana površina m ²	206.978	59.187	20.600	0 (Covid-19)									
		<p style="text-align: center;">Ukupno deminirana površina m²</p> <table border="1"> <caption>Ukupno deminirana površina m²</caption> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Ukupna deminirana površina m²</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2017.</td> <td>206.978</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>59.187</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>20.600</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>0 (Covid-19)</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	Ukupna deminirana površina m ²	2017.	206.978	2018.	59.187	2019.	20.600	2020.	0 (Covid-19)
Godina	Ukupna deminirana površina m ²														
2017.	206.978														
2018.	59.187														
2019.	20.600														
2020.	0 (Covid-19)														
Ključna poruka / komentar indikatora		Smanjenje rizičnih površina je na godišnjem nivou od oko 100.000 m ² , a općina izdvaja redovno oko 40.00,00 KM za deminiranje, dok sva preostala sredstva i dalje osiguravaju donatori (vlade SAD, Japana, Italije, Njemačke, Slovenije itd.)													

Rb	2.1.4.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura										
INDIKATOR		Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine											
Definisanje		<p>Putna mreža je javna površina na kojoj se obavlja javni promet.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbir dužina rekonstruisane lokalne putne mreže na području općine Ilijaš, u toku jedne godine. • Indikator se iskazuje u kilometrima (km). 											
Izvori informacija		Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže: Služba za saobraćaj, stambeno-komunalne poslove i građenje, Informacija OV Ilijaš, svake godine.											
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Dužina lokalnih puteva i ulica u naseljima u općini Ilijaš na početku 2017. godine iznosila je 150,15 km, odnosno 2014-2017. rekonstruisano 51,10 km lokalnih puteva i ulica koji povezuju naseljena mjesta na području općine Ilijaš.</p> <p>U periodu 2018-2020. godine rekonstruisano je 45,48 km, što je približno predhodnom periodu, a što pokazuje i potrebe za rekonstrukcijom lokalnih saobraćajnice.</p>											
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2018.	2019.	2020.								
		Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže (km)	22,19	13,89	9,4								
		<p style="text-align: center;">Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže (km)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže (km)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2018</td> <td>22,19</td> </tr> <tr> <td>2019</td> <td>13,89</td> </tr> <tr> <td>2020</td> <td>9,4</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže (km)	2018	22,19	2019	13,89	2020	9,4
Godina	Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže (km)												
2018	22,19												
2019	13,89												
2020	9,4												
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Sa urbanizacijom naselja i izgradnjom novih naselja (apartmanska naselja) povećava se i potreba za izgradnjom novih saobraćajnica, a potreba i za rekonstrukcijom postojećih. Razlog tome su i razućenost putne mreže zbog velike međusobne udaljenost naselja.</p> <p>Potrebe za rekonstrukcijom lokalne putne mreže i u ovom periodu nije umanjene, a što je rezultat povećanih budžetskih izdvajanja u kapitalne investicije. U posmatranom periodu ukupno je rekonstruisano 45,48 km ili 30,30% lokalnih puteva i ulica.</p>											

Rb	2.1.5.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura													
INDIKATOR		Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja														
Definisanje		<p>Vrsta grijanja je način na koji potrošačke jedinice (domaćinstva, društveni i privredni subjekti) vrše zagrijavanje stambenih i poslovnih prostora.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj potrošačkih jedinica priključenih na centralno grijanje iskazuje ukupan broj korisnika usluga KJKP „Toplane” Sarajevo na području općine Ilijaš. • Broj individualnih ložišta se računa kao ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu, umanjen za broj prostornih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) priključenih na centralno grijanje. 														
Izvori informacija		<p>Ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu: JKP “VODOSTAN” d.o.o. Ilijaš, Godišnji izvještaj o poslovanju.</p> <p>Broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) priključenih na centralno grijanje: KJKP “Toplane” d.o.o. Sarajevo, broj korisnika priključenih na toplotnu mrežu, KJKP “Toplane” d.o.o. Sarajevo na zahtjev.</p>														
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Na centralno grijanje priključeno je 598 korisnika, ili 7,82 % od ukupnog broja domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata. Gradska toplana kao energent koristi prirodni gas.</p> <p>Zagrijavanje svojih stambenih i individualnih prostora pomoću individualnih ložišta (na drvo, pelet, ugalj, mazut, naftu i gas) vrši 7.050 ili 92,18% domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata.</p>														
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.										
		Broj potrošačkih jedinica	7.052	7.344	8.243	7.661										
		<p style="text-align: center;">Broj potrošačkih jedinica</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj potrošačkih jedinica</td> <td>7.052</td> <td>7.344</td> <td>8.243</td> <td>7.661</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	Broj potrošačkih jedinica	7.052	7.344	8.243	7.661
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.												
Broj potrošačkih jedinica	7.052	7.344	8.243	7.661												
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Mali je broj potrošača koji koriste usluge gradske kotlovnice. Veliki je broj domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata koji koriste individualna ložišta.</p> <p>Na području Ilijaš grad, Ilijaš Stari ima ukupno 1.424 stanova. Od toga sa gradske kotlovnice zagrijava se 533 stana i 65 javne i privredne potrošačke jedinice.</p> <p>U cilju bolje zaštite okoliša (smanjenje aeropolucije nastale lošim sagorijevanjem u većini individualnih ložišta, zagađenje ulica i dvorišta uskladištenim ogrijevom i otpadom od ogrijeva...), općina Ilijaš u narednom periodu mora stvoriti bolje tehničke mogućnosti i povećanje svijesti stanovništva za što intenzivnije povećanje broja priključaka na gradsku kotlovnicu.</p>														

Rb	2.1.6.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura						
INDIKATOR		Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva							
Definisanje		<p>Vrsta potrošnje goriva je rezultat aktivnosti različitih subjekata (stanovništvo, društveni i privredni subjekti...) za dobivanje toplotne energije koja se koristi za zagrijavanje stambenih i poslovnih prostora.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> • broj potrošača gasa podrazumijeva sve potrošačke jedinice (domaćinstva, privredni i društveni subjekti) koje troše gas preko gradske kotlovnice, kao i gas u individualnoj potrošnji, • broj potrošača ostalih energenata se računa kao ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu, umanjeno za broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) priključenih na KJKP „Sarajevo–gas” i za broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) priključenih na centralno grijanje. 							
Izvori informacija		<p>Ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu: JKP “VODOSTAN” d.o.o. Ilijaš, Godišnji izvještaj</p> <p>Ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) potrošača gasa: KJKP “Toplane” d.o.o. Sarajevo, interna baza podataka, na zahtjev.</p> <p>Ukupan broj individualnih potrošača gasa. KJKP “Sarajevogasa” d.o.o. Sarajevo, interna baza podataka, na zahtjev.</p>							
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Općina Ilijaš ima urađenu primarnu infrastrukturu (gasovod) u urbanom dijelu Ilijaša i malom broju naseljenih mjesta, treba planirati radove na dogradnji postojeće gasne mreže i izgradnju još uvijek nedovoljno razvijenu sekundarnu mrežu (od gasovoda do potrošačkih jedinica) za korištenje gasa kao energenta.							
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		<table border="1"> <thead> <tr> <th>Vrsta grijanja</th> <th>Broj potrošačkih jedinica</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Drvo, ugalj, pelet i ostali energenti</td> <td>8.259</td> </tr> <tr> <td>Gas</td> <td>805</td> </tr> </tbody> </table>		Vrsta grijanja	Broj potrošačkih jedinica	Drvo, ugalj, pelet i ostali energenti	8.259	Gas	805
		Vrsta grijanja	Broj potrošačkih jedinica						
		Drvo, ugalj, pelet i ostali energenti	8.259						
Gas	805								
<p style="text-align: center;">Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Vrsta grijanja</th> <th>Broj potrošačkih jedinica</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Drvo, ugalj, pelet i ostali energenti</td> <td>8.259</td> </tr> <tr> <td>Gas</td> <td>805</td> </tr> </tbody> </table>		Vrsta grijanja	Broj potrošačkih jedinica	Drvo, ugalj, pelet i ostali energenti	8.259	Gas	805		
Vrsta grijanja	Broj potrošačkih jedinica								
Drvo, ugalj, pelet i ostali energenti	8.259								
Gas	805								
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Ovaj indikator pokazuje da od ukupnog broja potrošača u općini Ilijaš, 9,78% potrošača koristi gas kao gorivo za dobivanje toplotne energije, a 90,22% potrošača koristi drvo, ugalj, pelet i ostale energente.</p> <p>Iako je nepoznat precizan broj potrošača koji koriste drvo, pelet, kao i broj potrošača koji koriste ugalj, kao gorivo za dobivanje toplotne energije, očigledno je da je broj potrošača koji koriste gas u potpunosti nezadovoljavajući, a u odnosu na predhodni period broj potrošača se smanjuje.</p> <p>Obzirom na zagađenost koja se svake godine i povećana, općina mora poduzeti aktivnosti na dodatnoj izgradnji primarne gasne mreže i izgradnju sekundarne mreže, a također provoditi projekte na edukaciji stanovništva za masovno priključenje na gasnu mrežu, naročito u objektima individualnog stanovanja.</p>							

Rb	2.1.7.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura													
INDIKATOR	Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)															
Definisanje	<p>Indikator predstavlja prosječnu količinu vode koju po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP) potroše stanovnici, javne ustanove i privreda u toku dana za svoje potrebe.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> $\left[\frac{\text{Ukupno utrošena količina vode za piće isporučena stanovništvu, javnim ustanovama i privredi od strane JKP}}{\text{broj potrošačkih jedinica pod upravom JKP}} \div \text{broj dana u godini} \right] * 1000$ <p>Indikator se iskazuje u litrima (l).</p>															
Izvori informacija	<p>Ukupno utrošena godišnja količina vode za piće stanovništva, javne ustanova i privrede (m³): JKP "VODOSTAN" d.o.o. Ilijaš, interna elektronska baza podataka, na zahtjev</p> <p>Ukupan broj potrošačkih jedinica: JKP "VODOSTAN" d.o.o. Ilijaš, interna elektronska baza podataka, na zahtjev</p>															
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci	<p>Ovom potrošnjom vode obuhvaćeni su i gubici u distributivnoj mreži, potrošnja stanovništva, društvenih ustanova i privrede.</p> <p>Nije obuhvaćena potrošnja vode koja se koristi u tehnološkom procesu proizvodnje vode, kao ni potrošnja lokalnih vodovoda koji su bez organizovane kontrole.</p>															
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Godina		2017.	2018.	2019.	2020.										
	Ukupno utrošena godišnja količina vode za piće pod upravom JKP (m ³)		1.587.202	1.542.411	1.474.782	1.799.414										
	Broj potrošačkih jedinica		6.389	6.475	6.596	6.729										
	Godišnja potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m ³)		248,43	238,21	223,59	245,69										
	Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m ³)		0,68	0,65	0,61	0,73										
	Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (l)		680,62	652,63	612,57	732,64										
<p style="text-align: center;">Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m³)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016</th> <th>2017</th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m³)</td> <td>0,68</td> <td>0,65</td> <td>0,61</td> <td>0,69</td> </tr> </tbody> </table>							Godina	2016	2017	2018	2019	Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m ³)	0,68	0,65	0,61	0,69
Godina	2016	2017	2018	2019												
Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m ³)	0,68	0,65	0,61	0,69												
Ključna poruka / komentar indikatora	<p>Primjetan je pad ukupno utrošene godišnje količine vode za piće, uz istovremeno povećanje broja potrošačkih jedinica u svim proteklim godinama.</p> <p>U periodu 2013-2016, godina, prosječna dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici je iznosila 620,94 litara, a u praćenom periodu 2017-2020. godina ova prosječna potrošnja je iznosila 671,16 litara na dan po domaćinstvu (potrošačkoj jedinici). Analizirajući navedene podatke je zaključeno da je povećana, prosječna potrošnja vode za piće za 50,37 litara dnevno po domaćinstvu (potrošačkoj jedinici).</p>															

Rb	2.1.8.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
INDIKATOR		Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima													
Definisanje		<p>Kanalizaciona mreža je sistem pomoću koga se vrši sakupljanje i odvođenje otpadnih voda iz naselja do tretmana otpadnih voda u uređaju za prečišćavanje.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbir dužina novoizgrađene kanalizacione mreže na području općine Ilijaš u toku jedne kalendarske godine. • Indikator se iskazuje u kilometrima (km). 													
Izvori informacija		Pojedinačne dužine novoizgrađene kanalizacione mreže: Služba za prostorno uređenje i stambeno-komunalne poslove Općine Ilijaš, Informacija OV-u o stanju u oblasti stambeno komunalne infrastrukture, godišnje.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Na području općine Ilijaš ima 85 naselja, od toga 23 imaju riješenu odvodnju otpadnih voda kanalizacionom mrežom, a 65 naselja uglavnom ne posjeduju organizovanu kanalizacionu mrežu.</p> <p>Indikator uključuje samo novoizgrađenu kanalizacionu mrežu pod upravom JKP "Vodostan".</p> <p>Obuhvaćene su i investicije finansirane od viših nivoa vlasti i međunarodnih donatora.</p>													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.									
		Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže (km)	2,66	2,574	4,91	6,262									
		<p style="text-align: center;">Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže (u kilometrima)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Dužina (km)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016</td> <td>2,66</td> </tr> <tr> <td>2017</td> <td>2,574</td> </tr> <tr> <td>2018</td> <td>4,91</td> </tr> <tr> <td>2019</td> <td>6,262</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	Dužina (km)	2016	2,66	2017	2,574	2018	4,91	2019	6,262
Godina	Dužina (km)														
2016	2,66														
2017	2,574														
2018	4,91														
2019	6,262														
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Povećana individualna izgradnja objekata u naseljima, izgradnja novih naselja, velika udaljenost naselja i objekata u naselju, kao i nepovoljan geografski položaj naselja, povećavaju potrebe za izgradnjom nove kanalizacione mreže.</p> <p>Sve navedeno poskupljuje izgradnju kanalizacione mreže, što u krajnjem usporava sam tempo izgradnje iste. Sve izgrađene kanalizacione mreže se završavaju u vodotocima rijeka, potoka i vodoslivnica bez prethodnog tretmana otpadnih voda.</p>													

Rb	2.1.9.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
INDIKATOR		Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu													
Definisanje		<p>Sanitarne (fekalne) vode su otpadne vode nastale na sanitarnim čvorovima stambenih, javnih, poslovnih, industrijskih i drugih objekata gdje žive i rade ljudi, koji u fiziološkom procesu produkuju zagađenja u tečnom i čvrstom obliku.</p> <p>Slično je i sa priključcima farmi i drugih pojedinačnih mjesta gdje se uzgajaju domaće životinje.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <p>(ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu iz prethodne godine) + (ukupan broj novopriključenih domaćinstava u godini za koju se indikator iskazuje).</p>													
Izvori informacija		Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu, Broj novopriključenih domaćinstava u godini za koju se iskazuje indikator: JKP "VODOSTAN" d.o.o. Ilijaš, Izvještaj OV-u Ilijaš o poslovanju JKP "Vodostan" d.o.o, svake godine.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Ovaj indikator ukazuje na povećanu koncentraciju stanovništva u naseljima, a samim tim i povećanje potrošnje vode u domaćinstvima, što znači da se o pitanjima vode za piće, odvodnje i prečišćavanja otpadnih i upotrebljenih voda mora povesti odgovarajuća pažnja.													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.									
		Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.003	5.484	5.685	5.854									
		<p style="text-align: center;">Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu</td> <td>5.003</td> <td>5.484</td> <td>5.685</td> <td>5.854</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.003	5.484	5.685	5.854
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.											
Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	5.003	5.484	5.685	5.854											
Ključna poruka / komentar indikatora		U 2019. godini na području općine Ilijaš u kategoriji domaćinstava postoje 7.601 potrošačke jedinice priključene na vodosnabdijevanje pod upravom JKP Vodostan, od toga 5.196 ima riješenu odvodnju otpadnih voda kanalizacionom mrežom, a 2.405 je sa neriješenom odvodnjom otpadnih voda. Pristup kanalizacionoj mreži pored domaćinstava imaju i 658 javne ustanove i privredni subjekti dok 401 javna ustanova i privredni subjekat nemaju pristup kanalizacionoj mreži.													

Rb	2.1.10.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura													
INDIKATOR		Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine														
Definisanje		<p>Kućni otpad je otpad koji nastaje kao posljedica dnevnog življenja u stanovima (otpaci hrane, prašina, krpe, sitna ambalaža, pepeo, čađ i sl), kao i otpad koji nastaje u poslovnim zgradama i prostorijama, a nije proizvod redovne djelatnosti koja se obavlja u tim zgradama i prostorijama, te kabasti otpad: napuštena vozila, stari namještaj, aparati za domaćinstvo, kartonska, limena i drvena ambalaža i druge glomazne stvari.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način: količina otpada izražena u tonama na godišnjem nivou.</p>														
Izvori informacija		Godišnja primljena količina otpada u tonama: KJKP Rad Sarajevo, RJ Ilijaš, na zahtjev, interna baza podataka.														
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Na području općine Ilijaš ima 14 Mjesnih zajednica i 64 naseljena mjesta, od toga u 34 naselja se organizovano vrši prikupljanje i odvoz kućnog otpada, a u 30 naselja ne vrši se organizovano prikupljanje i odvoz kućnog otpada.</p> <p>Na području općine, od 2017 godine) uspostavljen je sistem dvolinijskog prikupljanja otpada (Ilješevo, podlugovi, Ljubnići, Mrakovo i Misoća) i do sada nabavljeno 3400 kompleta reciklažnih kanti (120l, žuta i crna),</p> <p>Kućni otpad se odlaže na kantonalnu sanitarnu deponiju u Sarajevu.</p>														
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2017.	2018.	2019.	2020.										
		Količina zbrinutog otpada (t)	6668,44	6706,21	5735,38	6328,6										
		<p style="text-align: center;">Količina zbrinutog otpada (t) (komunalni, kabasti i reciklažni otpad)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Količina zbrinutog otpada (t)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2017</td> <td>6668,44</td> </tr> <tr> <td>2018</td> <td>6706,21</td> </tr> <tr> <td>2019</td> <td>5735,38</td> </tr> <tr> <td>2020</td> <td>6328,6</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	Količina zbrinutog otpada (t)	2017	6668,44	2018	6706,21	2019	5735,38	2020	6328,6
Godina	Količina zbrinutog otpada (t)															
2017	6668,44															
2018	6706,21															
2019	5735,38															
2020	6328,6															
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Na području gdje ne postoji organizovano prikupljanje kućnog otpada stvaraju se divlje deponije, a najčešće su to deponije uz obale rijeka. Količina je promjenljiva obzirom da se vrši zbrinjavanje istog. Uočljivo je povećanje količine kućnog otpada u 2017. i 2018. godine, smanjenje u 2019. godini, ali se povećava količina reciklažnog otpada.</p> <p>Izrađen je Elaborat za projektovanje infrastrukture za prihvatanje otpada uspostavljen dvolinijski sistem prikupljanja otpada, započeta izgradnja reciklažnog dvorišta.</p> <p>U odnosu na 2016. godinu kada je prikupljeno 13,35 tona reciklažnog otpada, a što je 0,335% od ukupno prikupljenog otpada, u 2019. godini je prikupljeno 135,38 tona reciklažnog otpada, odnosno 2,36% od ukupno prikupljenog otpada, a u 2020. godini 143,88t, odnosno 2,27% od ukupno prikupljenog otpada, što je rezultat dvolinijskog sistema prikupljanja otpada i povećani svijesti građana.</p>														

A1.2. Ekonomski i ruralni razvoj

Rb	2.2.1.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj															
INDIKATOR		Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH																
Definisanje		Nivo razvijenosti prema metodologiji koju koristi Federalni zavod za programiranje razvoja se izražava indeksom razvijenosti u odnosu na FBiH, na način da je polazna osnova da je indeks razvijenosti za FBiH = 100. Prilikom utvrđivanja zbirnog indeksa razvijenosti općine prema metodologiji koju koristi Federalni zavod za programiranje razvoja koriste se sljedeći pokazatelji: stepen zaposlenosti stanovništva, stepen nezaposlenosti stanovništva, broj učenika osnovnih i srednjih škola na 1.000 stanovnika i odsutno stanovništvo u odnosu na stanovništvo prema popisu 1991. godine i poreski prihodi po općinama po glavi stanovnika. Stepen zaposlenosti utvrđen je na osnovu podataka o zaposlenim po općinama u odnosu na radno sposobno stanovništvo, stepen nezaposlenosti utvrđen je na osnovu podataka o nezaposlenim po općinama u odnosu na radno aktivno stanovništvo, broj učenika na hiljadu stanovnika je utvrđen na bazi procjene prisutnog stanovništva i odsutno stanovništvo je utvrđeno na osnovu prisutnog stanovništva po općinama u odnosu na stanovništvo po popisu iz 1991. godine u općinama koje su pripale Federaciji BiH po Daytonskom sporazumu.																
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnja izdanja.																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Pretvorbe prikaza indeksa razvijenosti za razliku od službeno objavljenih podataka u periodu 2018. - 2020. godini su izvršene zbog komparativnosti indeksa razvijenosti kroz duži vremenski period. Primjer pretvorbe: indeks 0,98, kako je službeno objavljeno je pretvoren u indeks 98 u 2020. godini.																
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.											
		Indeks razvijenosti	88 (0,88)	91 (0,91)	94 (0,94)	98 (0,98)	98 (0,98)											
		<p style="text-align: center;">Indeks razvijenosti</p> <table border="1"> <caption>Indeks razvijenosti (bazna/e)</caption> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Indeks razvijenosti</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016.</td> <td>0,88</td> </tr> <tr> <td>2017.</td> <td>0,91</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>0,94</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>0,98</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>0,98</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	Indeks razvijenosti	2016.	0,88	2017.	0,91	2018.	0,94	2019.	0,98	2020.	0,98
Godina	Indeks razvijenosti																	
2016.	0,88																	
2017.	0,91																	
2018.	0,94																	
2019.	0,98																	
2020.	0,98																	
Ključna poruka / komentar indikatora		Prema indeksu razvijenosti Ilijaš spada u srednje razvijene općine u FBiH (III grupa). Sa indeksom razvijenosti od 0,98 (98) indeksna poena Općina Ilijaš na ljestvici ranga razvijenosti općina u FBiH zauzima 20. mjesto od ukupno 79 općina i gradova. U proteklom periodu zabilježen je značajan trend poboljšanja indeksa razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na prosjek FBiH, što će se prema očekivanjima uz stagnirajući rast (zbog prethodno ostvarenih velikih pomaka) nastaviti i u narednom periodu.																

Rb	2.2.2.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj												
INDIKATOR		Broj zaposlenih													
Definisanje		Broj zaposlenih obuhvata ukupno zaposlena (prijavljena) lica na teritoriji Općine Ilijaš.													
Izvori informacija		"Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnje publikacije, na bazi podataka Zavoda za statistiku BiH do 2018., a dalje na bazi podataka Poreske uprave FBiH, te za 2020. godinu, također na bazi podataka Poreske uprave FBiH – Ispostava Ilijaš, dostavljeni na zahtjev.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Podatak o zaposlenosti u 2020. godini se odnosi na dan 30.09.2020.g. i prezentiran je na osnovu dostavljenih podataka na zahtjev upućen prema Poreskoj upravi FBiH – Ispostava Ilijaš.													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		<table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Zaposelnost</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016.</td> <td>3.679</td> </tr> <tr> <td>2017.</td> <td>3.962</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>4.342</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>4.300</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>3.897</td> </tr> </tbody> </table>		Godina	Zaposelnost	2016.	3.679	2017.	3.962	2018.	4.342	2019.	4.300	2020.	3.897
		Godina	Zaposelnost												
		2016.	3.679												
		2017.	3.962												
		2018.	4.342												
		2019.	4.300												
2020.	3.897														
<p style="text-align: center;">Broj zaposlenih</p>															
<p>6.000</p> <p>5.000</p> <p>4.000</p> <p>3.000</p> <p>2.000</p> <p>1.000</p> <p>0</p>															
<p>3.679</p> <p>3.962</p> <p>4.342</p> <p>4.300</p> <p>3.897</p>															
<p>2016.</p> <p>2017.</p> <p>2018.</p> <p>2019.</p> <p>2020.</p>															
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Općina Ilijaš u posljednjih proteklom periodu bilježi snažan rast zaposlenosti, koji je bio naročito značajan u periodu 2013-2016 godine, unutar kojeg je kreirano 1.278 novih radnih mjesta, te u periodu 2016-2019. godine, 621 novo radno mjesto.</p> <p>Povećanje zaposlenosti je rezultat značajnih investicionih ulaganja poslovnog sektora na teritoriji općine Ilijaš, odnosno dolaska većeg broja novih kompanije, ali i rasta i razvoja postojećih privrednih subjekata, koji već duži niz godina obavljaju djelatnost na teritoriji općine Ilijaš.</p>													

Rb	2.2.3.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj																
INDIKATOR		Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)																	
Definisanje		Ukupan broj zaposlenih na teritoriji Općine Ilijaš / ukupan broj korisnika penzije na teritoriji Općine Ilijaš po osnovu starosne, invalidske ili porodične penzije.																	
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, obrađeni podaci iz godišnjih izdanja publikacija, pripremljeni na osnovu podataka: Federalnog zavoda za penziono/mirovinsko i invalidsko osiguranje i Federalnog zavoda za statistiku.																	
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci																			
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.												
		Broj zaposlenih	3.679	3.962	4.342	4.300	3.905												
		Broj penzionera	3.638	3.612	3.648	3.719	3.743												
		Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije	1,01	1,1	1,19	1,15	1,04												
		Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije <table border="1" style="margin: 10px auto;"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> <th>2020.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije</td> <td>1,01</td> <td>1,1</td> <td>1,19</td> <td>1,15</td> <td>1,04</td> </tr> </tbody> </table>						Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije	1,01	1,1	1,19	1,15	1,04
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.														
Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije	1,01	1,1	1,19	1,15	1,04														
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U Općini Ilijaš broj zaposlenih po korisniku penzije je izuzetno nizak, koeficijent za 2021. godinu je 1,04, što znači da na jednog zaposlenog radnika dolazi gotovo jedan penzioner.</p> <p>Navedeno ukazuje da je problem nezaposlenosti i dalje jedan od ključnih problema u Općini Ilijaš. Navedeni koeficijent je značajno poboljšan u odnosu na protekli period, kao primjer možemo istaći da je koeficijent npr. u 2010. godini iznosio 0,65, a u 2013. godini 0,69. B u susjedstvu.</p>																	

Rb	2.2.4.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj												
INDIKATOR		Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva													
Definisanje		Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva je odnos registrovanih nezaposlenih lica na evidenciji JU Služba za zapošljavanje KS - Biro za zapošljavanje Ilijaš i ukupnog broja radno aktivnog stanovništva Općine Ilijaš (starosti od 15-65 godine).													
Izvori informacija		"Bilteni - Statistički pregledi", JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", mjesečna izdanja, podatke o broju nezaposlenih JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo" preuzima od Federalnog zavoda za statistiku.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Na visoku stopu učešća registrovanih nezaposlenih lica u značajnoj mjeri utiču i fiktivne prijave lica naročito iz Zeničko-dobojskog kantona na Biro za zapošljavanje Ilijaš u cilju ostvarivanja određenih prava i eventualno lakšeg zaposlenja u Kantonu Sarajevo, tako da bi se sasvim realno procijenio ovaj indikator bilo bi potrebno izvršiti stvarnu procjenu fiktivno prijavljenih lica na Biro za zapošljavanje u Ilijašu, čime bi se u značajnoj mjeri smanjio broj radno aktivnih lica, a sama stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva bi se u znatnoj mjeri smanjila.													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva												
		August, 2016.	36,43												
		August, 2017.	33,62												
		August, 2018.	32,74												
		August, 2019.	31,24												
		August, 2020.	33,24												
<p style="text-align: center;">Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Stopa učešća (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>august, 2016.</td> <td>36,43</td> </tr> <tr> <td>august, 2017.</td> <td>33,62</td> </tr> <tr> <td>august, 2018.</td> <td>32,74</td> </tr> <tr> <td>august, 2019.</td> <td>31,24</td> </tr> <tr> <td>august, 2020.</td> <td>33,24</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	Stopa učešća (%)	august, 2016.	36,43	august, 2017.	33,62	august, 2018.	32,74	august, 2019.	31,24	august, 2020.	33,24
Godina	Stopa učešća (%)														
august, 2016.	36,43														
august, 2017.	33,62														
august, 2018.	32,74														
august, 2019.	31,24														
august, 2020.	33,24														
Ključna poruka / komentar indikatora		Općina Ilijaš bilježi pozitivan trend smanjenja stope učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva sa odstupanjem u 2020. godini što je posljedica negativnih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom koronavirusa – COVID 19.													

Rb	2.2.5.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj															
INDIKATOR		Stopa učešća radno sposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika																
Definisanje		Stopa učešća radno sposobnog stanovništva općine Ilijaš je odnos broja radno sposobnih stanovnika općine (starosti od 15-65 godine) u odnosu na ukupan broj stanovnika općine Ilijaš.																
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnje publikacije, godišnja izdanja, na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku.																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		U vrijednosti indikatora su uzeti veliki rasponi u godinama iz razloga što ovaj indikator po svojoj prirodi nije podložan značajnim promjenama u kratkoročnom periodu.																
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2010.	2013.	2016.	2019.	2020.											
		Učešće radno sposobnog stanovništva	61,7	63,3	71,0	70,0	69,0											
		<p style="text-align: center;">Učešće radno sposobnog stanovništva</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Učešće radno sposobnog stanovništva</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2010.</td> <td>61,7</td> </tr> <tr> <td>2013.</td> <td>63,3</td> </tr> <tr> <td>2016.</td> <td>71</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>70</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>69</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	Učešće radno sposobnog stanovništva	2010.	61,7	2013.	63,3	2016.	71	2019.	70	2020.	69
Godina	Učešće radno sposobnog stanovništva																	
2010.	61,7																	
2013.	63,3																	
2016.	71																	
2019.	70																	
2020.	69																	
Ključna poruka / komentar indikatora		U proteklom periodu 2004.-2010. godine je evidentan pad stope učešća radno sposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika Općine Ilijaš, što je bio ograničavajući faktor za razvoj lokalne ekonomije. U posljednje vrijeme, stopa učešća radno sposobnog stanovništva u Općini Ilijaš se poboljšala, te se gotovo vratila na nivo iz 1991. godine (71,0).																

Rb	2.2.6.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj															
INDIKATOR		Prosječna neto plaća																
Definisanje		<p>Plaća je iznos novca, kojeg plaća poslodavac zaposleniku obično mjesečno za njegov rad na temelju sklopljenog ugovora o radu. Poslodavac od bruto plaće automatski odbija iznose za pojedine poreze i doprinose tako da zaposleniku ostaje za isplatu neto plaća. Na cijenu rada utiče odnos između ponude radnih mjesta i potražnje za radom.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način: iznos ukupno isplaćenih neto plaća na području Općine Ilijaš / broj uposlenih.</p>																
Izvori informacija		Podaci za period 2016.2019. g preuzeti iz publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnja izdanja, a za 2020. godinu iz publikacija : "Zaposlenost, nezaposlenost i plaće 2020.g.", Federalni zavod za statistiku, jun, 2021. godine. Obje publikacije su osigurale objavljene podatke putem Fedralnog zavoda za statistiku.																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci																		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.											
		Prosječna neto plaća (KM)	638,00	661,00	682,00	703,00	730,00											
		<p style="text-align: center;">Prosječna neto plaća (KM)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> <th>2020.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Prosječna neto plaća (KM)</td> <td>638</td> <td>661</td> <td>682</td> <td>703</td> <td>730</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Prosječna neto plaća (KM)	638	661	682	703	730
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.													
Prosječna neto plaća (KM)	638	661	682	703	730													
Ključna poruka / komentar indikatora		Prosječne neto plaće u Općini Ilijaš u posljednje vrijeme bilježe blagi rast, ali je i dalje znatno ispod prosjeka u FBiH i Kantonu Sarajevo. U 2020. godini prosječna plaća u FBiH (decembar, 2020. godine) je iznosila 993,00 KM, a u Kantonu Sarajevo 1.179,00 KM.																

Rb	2.2.7.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj															
INDIKATOR		Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika																
Definisanje		Za iskazivanje vrijednosti indikatora uzima se ukupan broj stanovnika općini Ilijaš / (broj pravnih lica + broj poslovnih jedinica u sastavu pravnih lica + fizička lica koja obavljaju djelatnost).																
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, obrađeni podaci iz godišnjih izdanja publikacija, pripremljeni na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku.																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci																		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.											
		Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	45,90	40,5	49,9	51,4	54,6											
		<p style="text-align: center;">Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika</p> <table border="1"> <caption>Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika</caption> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> <th>2020.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika</td> <td>45,9</td> <td>40,5</td> <td>49,9</td> <td>51,4</td> <td>54,6</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	45,9	40,5	49,9	51,4	54,6
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.													
Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	45,9	40,5	49,9	51,4	54,6													
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Prosječan broj poslovnih subjekata u 2020. godini u FBiH na 1.000 stanovnika je 66,7, a u Kantonu Sarajevo 93,9, dok u Općini Ilijaš posluje 54,6 poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika, što je znatno manji broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika u odnosu na prosjek u Federaciji BiH i Kantonu Sarajevo. Ohrabrujući je podatak da Općina Ilijaš bilježi blagi trend povećanja broja poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika.</p> <p>Kao zaključak možemo konstatovati da u budućem periodu treba što je moguće više raditi na privlačenju novih investitora koji bi svojim dolaskom mogli dodatno unaprijediti privredna dešavanja na teritoriji Općine- Također treba pokušati motivisati i lokalno stanovništvo, naročito populaciju mladih za otvaranje "start up" biznisa.</p>																

Rb	2.2.8.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj																																		
INDIKATOR		Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja																																			
Definisanje		Brojno stanje stoke utvrđuje se na osnovu prijave za utvrđivanje novčanih podrški u poljoprivrednoj proizvodnji i procjene obima proizvodnje izraženih kroz obrasce periodičnih izvještaja u skladu sa Zakonom o statistici FBiH.																																			
Izvori informacija		Evidencije Službe za privredu i finansije Općine Ilijaš, interna elektronska baza podataka.																																			
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Brojno stanje stoke je bazirano na osnovu godišnjih prijava za utvrđivanje novčanih podrški u poljoprivrednoj proizvodnji i procjene obima proizvodnje, te stoga ne predstavlja stvarno stanje jer ne postoji zvanični popis stoke i domaćih životinja.																																			
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.																														
		Broj goveda	2.350	2.340	2.126	2.150	2.250																														
		Broj ovaca	14.150	14.000	14.250	13.950	12.750																														
		Broj peradi	150.000	180.000	185.000	225.000	245.000																														
		Broj košnica	2.550	2.450	2.400	2.550	2.650																														
		<p style="text-align: center;">Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja</p> <table border="1"> <caption>Data for the bar chart: Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja</caption> <thead> <tr> <th>Vrsta</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> <th>2020.</th> <th>2021.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj goveda</td> <td>2.350</td> <td>2.340</td> <td>2.126</td> <td>2.150</td> <td>2.250</td> </tr> <tr> <td>Broj ovaca</td> <td>14.150</td> <td>14.000</td> <td>14.250</td> <td>13.950</td> <td>12.750</td> </tr> <tr> <td>Broj peradi</td> <td>150.000</td> <td>180.000</td> <td>185.000</td> <td>225.000</td> <td>245.000</td> </tr> <tr> <td>Broj košnica</td> <td>2.550</td> <td>2.450</td> <td>2.400</td> <td>2.550</td> <td>2.650</td> </tr> </tbody> </table>						Vrsta	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	Broj goveda	2.350	2.340	2.126	2.150	2.250	Broj ovaca	14.150	14.000	14.250	13.950	12.750	Broj peradi	150.000	180.000	185.000	225.000	245.000	Broj košnica	2.550	2.450	2.400	2.550	2.650
Vrsta	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.																																
Broj goveda	2.350	2.340	2.126	2.150	2.250																																
Broj ovaca	14.150	14.000	14.250	13.950	12.750																																
Broj peradi	150.000	180.000	185.000	225.000	245.000																																
Broj košnica	2.550	2.450	2.400	2.550	2.650																																
Ključna poruka / komentar indikatora		Evidentna je blago smanjenje u brojnom stanju krupne stoke. Zabilježeno je značajnije povećanje brojnog stanja peradi kao rezultat podizanja novih farmi.																																			

Rb	2.2.9.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj												
INDIKATOR		Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače													
Definisanje		Ukupan iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače sa područja općine Ilijaš je zbir iskorištenih sredstava iz budžeta FBiH, Kantona Sarajevo i općine Ilijaš.													
Izvori informacija		Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški: Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš, interna elektronska baza; Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški: Ministarstvo privrede KS, Godišnji izvještaj o ostvarenim poticajima po općinama Kantona Sarajevo; Iznos izdvojenih sredstava novčanih podrški: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH, Godišnji izvještaj o ostvarenim poticajima u poljoprivredi;													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Indikator uključuje ukupne poticaje (redovna proizvodnja, investicije, novi zasadi i sl.)													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2018. (KM)	2019. (KM)	2020. (KM)	2021. (KM)									
		Općina Ilijaš	245.000,00	255.873,00	309.920,00	361.742,00									
		Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	1.014.000,00	1.034.000,00	1.150.000,00	1.864.000,00									
		Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH	415.000,00	442.000,00	450.000,00	1.300.000,00									
		UKUPNO:	1.599.480,00	1.608.064,00	1.909.920,00	3.525.742,00									
		<p style="text-align: center;">Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače</p> <table border="1"> <caption>Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače</caption> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Iznos (KM)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2018.</td> <td>1.599.480,00</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>1.608.064,00</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>1.909.920,00</td> </tr> <tr> <td>2021.</td> <td>3.525.742,00</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	Iznos (KM)	2018.	1.599.480,00	2019.	1.608.064,00	2020.	1.909.920,00	2021.	3.525.742,00
Godina	Iznos (KM)														
2018.	1.599.480,00														
2019.	1.608.064,00														
2020.	1.909.920,00														
2021.	3.525.742,00														
Ključna poruka / komentar indikatora		Uočljiv je značajan trend povećanja obima ukupnih iskorištenih poljoprivrednih poticaja u 2021. godini, zbog povećanog iznosa poticajnih sredstava po jedinici proizvodnje i povećanog broja korisnika poticaja.													

Rb	2.2.10.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj															
INDIKATOR		Učešće izvoza s teritorije Općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH																
Definisanje		Učešća izvoza općine Ilijaš u ukupnom ostvarenom izvozu FBiH je procentualno učešće vrijednosti roba i usluga izvezenih sa teritorije Općine Ilijaš u ukupnoj vrijednosti roba i usluga izvezenih sa teritorije FBiH.																
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnja izdanja, na osnovu podataka Uprave za indirektno oporezivanje BiH.																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci																		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.											
		Izvoz sa teritorije Općine Ilijaš u hiljadama KM	179.882	237.074	250.911	231.942	211.932											
		Učešće izvoza Općine Ilijaš u izvozu FBiH (%)	2,87	3,27	3,17	3,04	3,08											
		<p style="text-align: center;">Učešće izvoza Općine Ilijaš u izvozu FBiH (%)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Učešće izvoza (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016.</td> <td>2,87</td> </tr> <tr> <td>2017.</td> <td>3,27</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>3,17</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>3,04</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>3,08</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	Učešće izvoza (%)	2016.	2,87	2017.	3,27	2018.	3,17	2019.	3,04	2020.	3,08
Godina	Učešće izvoza (%)																	
2016.	2,87																	
2017.	3,27																	
2018.	3,17																	
2019.	3,04																	
2020.	3,08																	
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U proteklom periodu je značajan trend porasta izvoza roba i usluga sa teritorije Općine Ilijaš. Pokrivenost uvoza izvozom u Općini Ilijaš u 2020. godini je 208,68 %.</p> <p>Općina Ilijaš bilježi konstantan rast učešća u ukupnom izvozu FBiH, posebno u usporedbi sa proteklom periodom do deset godina ranije. Kao primjer možemo uzeti podatak da je Općina Ilijaš, npr. u 2009. godini imala učešće u izvozu FBiH od samo 1,35%. Prezentirani podaci ukazuju da privreda Općine Ilijaš jača svoju konkurentsku poziciju i postaje dominantno izvozno orijentirana.</p>																

A1.3. Društveni razvoj

Rb	2.3.1.	OBLAST	Društveni razvoj															
INDIKATOR		Gustina naseljenosti																
Definisanje		<p>Gustina naseljenosti stanovništva pokazuje koliko stanovnika općine živi na jednom kvadratnom kilometru (1 km²) površine općine. Predstavlja indikator koji se može uporediti sa repnim (npr. prosječno u zemlji).</p> <p>Obrazac za izračunavanje: Gustina naseljenosti stanovništva = Ukupan broj stanovnika na području općine (st) / ukupna površina općine (km²)</p>																
Izvori informacija		Gustina naseljenosti stanovništva, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Obrađeni podaci o gustini naseljenosti po godinama publikovani su u godišnjim publikacijama Federalnog zavoda za programiranje razvoja.</p> <p>Površina FBiH je 26.111,50km². Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2020. godinu u FBiH živi 2.184.680 stanovnika.</p> <p>Općina Ilijaš zauzima površinu od 308,60km². Prema istim podacima u općini Ilijaš u 2020. godini živi 20.732 stanovnika.</p>																
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.											
		Gustina naseljenosti u općini Ilijaš (st/km ²)	65,7	66,1	66,4	66,8	67,2											
		Gustina naseljenosti u FBiH (st/km ²)	84,5	83,8	84,1	83,9	83,7											
		<p style="text-align: center;">Gustina naseljenosti u općini Ilijaš (st/km²)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> <th>2020.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Gustina naseljenosti (st/km²)</td> <td>65,7</td> <td>66,1</td> <td>66,4</td> <td>66,8</td> <td>67,2</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Gustina naseljenosti (st/km ²)	65,7	66,1	66,4	66,8	67,2
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.													
Gustina naseljenosti (st/km ²)	65,7	66,1	66,4	66,8	67,2													
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U periodu 2016-2020. godine uočljiv je permanentan porast gustine naseljenosti stanovništva na području općine Ilijaš, tako je u navedenom periodu evidentiran porast od 2,28%, dok u istom periodu na području FBiH bilježimo trend smanjenja gustine naseljenosti koji iznosi 0,96%.</p> <p>Ipak, porast gustine naseljenosti stanovništva općine Ilijaš u referalnom periodu znatno je niži u odnosu na period 2012-2016. godina, kada je iznosio 6,14%.</p>																

Rb	2.3.2.	OBLAST	Društveni razvoj															
INDIKATOR		Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika																
Definisanje		<p>Prirodni priraštaj predstavlja razliku između broja živorođene djece i broja umrlih.</p> <p>Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika izračunavamo kada količnik prirodnog priraštaja i ukupnog broja stanovnika pomnožimo sa 1.000.</p> <p>Obrazac za izračunavanje:</p> <p>Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika = [(broj živorođene djece – broj umrlih) / ukupan broj stanovnika] x 1.000</p>																
Izvori informacija		<p>Za prirodni priraštaj, Federalni zavod za statistiku, Mjesečni statistički pregled po kantonima, mjesečna publikacija.</p> <p>Obrada podataka, prirodni priraštaj na hiljadu stanovnika, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija.</p>																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci																		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.											
		Prirodni priraštaj u FBiH	-1.448	-1.803	-2.252	-3.708	-8.298											
		Prirodni priraštaj u općini Ilijaš	102	67	79	114	21											
		Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u FBiH	-0,66	-0,82	-1,03	-1,69	-3,80											
		Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u općini Ilijaš	5,03	3,28	3,85	5,53	1,01											
		<p style="text-align: center;">Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u općini Ilijaš</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> <th>2020.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u općini Ilijaš</td> <td>5,03</td> <td>3,28</td> <td>3,85</td> <td>5,53</td> <td>1,01</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u općini Ilijaš	5,03	3,28	3,85	5,53	1,01
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.													
Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u općini Ilijaš	5,03	3,28	3,85	5,53	1,01													
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Stopa prirodnog priraštaja u općini Ilijaš do 2016.godine bilježi značajan trend porasta. U 2017.godini dolazi do znatnog smanjenja rasta stope prirodnog priraštaja (za 34,79%), a u narednim godinama nastavlja stagnirajući rast, te u 2020. godini je na najnižem nivou rasta od 1,01 promila. U FBiH u periodu 2007.-2020. prirodni priraštaj stanovnika bilježi konstantni opadajući trend.</p>																

Rb	2.3.3.	OBLAST	Društveni razvoj		
INDIKATOR	Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje				
Definisanje	<p>Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje pokazuje procentualni udio nezaposlenog stanovništva u određenoj kategoriji edukovanosti (srednje, više, visoko obrazovanje) u odnosu na ukupan broj stanovnika.</p> <p>Obrazac za izračunavanje: Ukupno učešće u % = br. nezaposlenih stanovnika u određenoj kategoriji edukovanosti (srednje, više, visoko obrazovanje) / ukupan broj stanovnika x 100.</p>				
Izvori informacija	<p>Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, Biro Ilijaš, Bilten-Statistički mjesečni pregled, broj nezaposlenih po stepenu obrazovanosti</p> <p>Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija, ukupan broj stanovnika</p>				
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci	<p>Podaci se odnose na područje FBiH, Kantona Sarajevo i Općine Ilijaš za 2020. godinu, a u narednoj tabeli dati su podaci o udjelu stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom na evidenciji Službe za zapošljavanje općine Ilijaš za 2017., 2018. i 2019. godinu.</p>				
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Udio stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom		FBiH	Kanton Sarajevo	Općina Ilijaš
	Broj stanovnika		2.184.680	420.496	20.732
	Sa srednjom školom	Broj	89.839	19.997	1.147
	(nezaposleno stanovništvo sa SSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	4,11	4,74	5,53
	Sa višom školom	Broj	5.840	612	9
	(nezaposleno stanovništvo sa VŠS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	0,267	0,145	0,043
	Sa visokom školom	Broj	24.654	8.763	300
	(nezaposleno stanovništvo sa VSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	1,128	2,078	1,48
	Udio stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom na području Općine		2017.	2018.	2019.
	Broj stanovnika		19.590	19.874	20.097
	Sa srednjom školom	Broj	20.398	20.489	20.603
	(nezaposleno stanovništvo sa SSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	1.129	1.099	1.075
	Sa višom školom	Broj	5,53	5,36	5,21
	(nezaposleno stanovništvo sa VŠS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	18	11	9
Sa visokom školom	Broj	0,08	0,5	0,04	
(nezaposleno stanovništvo sa VSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	129	179	179	

	<p style="text-align: center;">Grafički prikaz udjela stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom po godinama</p> <table border="1" style="margin: 10px auto;"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Sa srednjom školom</th> <th>Sa višom školom</th> <th>Sa visokom školom</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2017.</td> <td>5,53</td> <td>0,08</td> <td>0,63</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>5,36</td> <td>0,5</td> <td>0,87</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>5,21</td> <td>0,04</td> <td>0,87</td> </tr> </tbody> </table>	Godina	Sa srednjom školom	Sa višom školom	Sa visokom školom	2017.	5,53	0,08	0,63	2018.	5,36	0,5	0,87	2019.	5,21	0,04	0,87
Godina	Sa srednjom školom	Sa višom školom	Sa visokom školom														
2017.	5,53	0,08	0,63														
2018.	5,36	0,5	0,87														
2019.	5,21	0,04	0,87														
<p>Ključna poruka / komentar indikatora</p>	<p>Posmatrajući obrazovnu strukturu nezaposlenih stanovnika općine Ilijaš u periodu 2017.-2020., možemo uočiti da se smanjuje udio nezaposlenog stanovništva sa SSS, i VŠS, dok se povećava udio nezaposlenog stanovništva sa VSS. Povećanje udjela nezaposlenog stanovništva sa VSS, upućuje na kontinuirano poboljšanje kvalifikacione strukture stanovništva, ali istovremeno i na problem velike nezaposlenosti mladih visokoobrazovanih kadrova.</p>																

Rb	2.3.4.	OBLAST	Društveni razvoj																						
INDIKATOR		Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja																							
Definisanje		Ovaj indikator pokazuje broj nezaposlenih žena u određenoj kategoriji edukovanosti (srednje, više, visoko obrazovanje) koje se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje.																							
Izvori informacija		JU "Služba za zapošljavanje KS", Bilten, statistički pregled, publikacija za mjesec decembar 2017, 2018., 2019. i 2020. godine.																							
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		U Biltenu, statističkom pregledu, dati su konačni podaci o broju nezaposlenih žena prema stepenu stručnog obrazovanja. U tabeli za vrijednosti indikatora, nalaze se uporedni podaci za Kanton Sarajevo i općinu Ilijaš za mjesec decembar 2017, 2018. i 2019. godine.																							
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	Stručna sprema	Kanton Sarajevo	Općina Ilijaš																				
		2017.	SSS	13.149	749																				
			VŠS	489	5																				
			VSS	5.976	220																				
		2018.	SSS	12.739	735																				
			VŠS	443	4																				
			VSS	5.891	225																				
		2019.	SSS	12.091	737																				
			VŠS	416	3																				
			VSS	5.481	211																				
		2020.	SSS	12.667	767																				
			VŠS	417	4																				
			VSS	6.137	217																				
<p style="text-align: center;">Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja</p> <table border="1"> <caption>Data for the bar chart: Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja</caption> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>SSS</th> <th>VŠS</th> <th>VSS</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2017.</td> <td>749</td> <td>5</td> <td>220</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>735</td> <td>4</td> <td>225</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>737</td> <td>3</td> <td>211</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>767</td> <td>4</td> <td>217</td> </tr> </tbody> </table>						Godina	SSS	VŠS	VSS	2017.	749	5	220	2018.	735	4	225	2019.	737	3	211	2020.	767	4	217
Godina	SSS	VŠS	VSS																						
2017.	749	5	220																						
2018.	735	4	225																						
2019.	737	3	211																						
2020.	767	4	217																						
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Analizirajući vrijednosti indikatora za Kanton Sarajevo uočljivo je kontinuirano smanjenje broja nezaposlenih žena sa SSS, VŠS i VSS sve do 2020. godine, kada se počinje povećavati broj (negativne posljedice pandemije COVID - 19)</p> <p>U periodu 2017. - 2020. godina u Općini Ilijaš se nisu desile značajnije promjene. U periodu prije pandemije zabilježen je određen pozitivan trend u smanjenju broja nezaposlenih žena, a pojavom pandemije je poništen prethodno ostvareni napredak.</p>																							

Rb	2.3.5.	OBLAST	Društveni razvoj															
INDIKATOR		Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika																
Definisanje		Ovaj indikator pokazuje broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja po jednom nastavniku. Obrazac za izračunavanje: Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika = Ukupan broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja / ukupan broj nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju.																
Izvori informacija		Podaci o ukupnom broju učenika u osnovnim i srednjim školama, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija. Podaci o ukupnom broju nastavnika u osnovnim i srednjim školama, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija.																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci																		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.											
		Broj učenika u osnovnim i srednjim školama na teritoriji općine Ilijaš	2.581	2.593	2.561	2.512	2.462											
		Broj nastavnika u osnovnim i srednjim školama na teritoriji općine Ilijaš	252	247	263	254	252											
		Broj učenika na jednog nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju	10,24	10,49	9,73	9,88	9,77											
		<p style="text-align: center;">Broj učenika na jednog nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> <th>2020.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj učenika na jednog nastavnika</td> <td>10,24</td> <td>10,49</td> <td>9,73</td> <td>9,88</td> <td>9,77</td> </tr> </tbody> </table>					Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Broj učenika na jednog nastavnika	10,24	10,49	9,73	9,88	9,77
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.													
Broj učenika na jednog nastavnika	10,24	10,49	9,73	9,88	9,77													
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U općini Ilijaš je u periodu 2017-2020. godine primjetan pad broja učenika na jednog nastavnika.</p> <p>Ovaj trend je prije svega posljedica smanjenja broja učenika, tako da je u periodu 2016-2020. godine broj učenika smanjen za 4,61 %, u istom periodu broj nastavnika je nepromijenjen.</p> <p>U skladu sa navedenim kao posljedicu pozitivnog uticaja oba faktora, u kontekstu ovog indikatora, od 2016. godine imamo pozitivan trend smanjenja broja učenika na jednog nastavnika.</p> <p>Također, na pojavu smanjenja broja učenika na jednog nastavnika značajno utiču i malobrojna kombinovana odjeljenja u ilijaškim područnim školama.</p>																

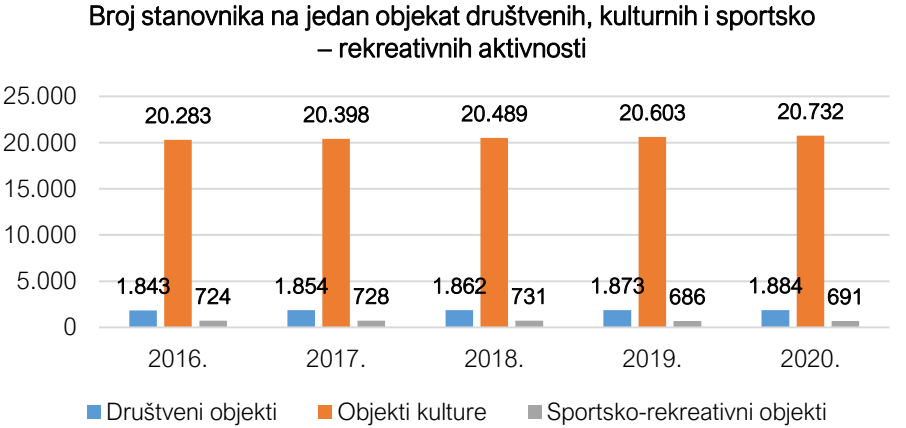
Rb	2.3.6.	OBLAST	Društveni razvoj																											
INDIKATOR		Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m² po učeniku																												
Definisanje		Indikator pokazuje korisnu površinu zatvorenog prostora obrazovne ustanove (m ²) po jednom učeniku. Obrazac za izračunavanje: Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku = ukupna korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola / ukupan broj učenika.																												
Izvori informacija		Podaci o ukupnoj korisnoj površini zatvorenog prostora obrazovnih objekata dobiveni na zahtjev od Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica općine Ilijaš, podaci publikovani u Godišnjim programima rada škola, godišnja publikacija. Podaci o ukupnom broju učenika u osnovnim i srednjim školama, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija.																												
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Indikator je značajan za sagledavanje optimalnih uslova kvalitete pohađanja nastave i boravka u objektima obrazovno-vaspitnih ustanova. Potrebno je napomenuti da određene osnovne škole ("Stari Ilijaš", "Podlugovi" i "Srednje" imaju veći broj područnih školskih objekata koji su "razasuti" po udaljenim, ruralnim područjima.																												
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Školska godina																												
		2016/2017.	2017/2018.	2018/2019.	2019/2020.																									
		Broj učenika osnovnih i srednjih škola	2.581	2.593	2.561	2.512																								
		Ukupna korisna površina osnovnih i srednjih škola	13.321	13.491	13.506	13.842																								
		Korisna površina osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	5,16	5,20	5,27	5,51																								
		<p style="text-align: center;">Korisna površina osnovnih i srednjih škola (m²/učenik)</p> <table border="1"> <caption>Korisna površina osnovnih i srednjih škola (m²/učenik)</caption> <thead> <tr> <th>Školska godina</th> <th>2016/2017.</th> <th>2017/2018.</th> <th>2018/2019.</th> <th>2019/2020.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016/2017.</td> <td>5,16</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>2017/2018.</td> <td></td> <td>5,20</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>2018/2019.</td> <td></td> <td></td> <td>5,27</td> <td></td> </tr> <tr> <td>2019/2020.</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td>5,51</td> </tr> </tbody> </table>				Školska godina	2016/2017.	2017/2018.	2018/2019.	2019/2020.	2016/2017.	5,16				2017/2018.		5,20			2018/2019.			5,27		2019/2020.				5,51
Školska godina	2016/2017.	2017/2018.	2018/2019.	2019/2020.																										
2016/2017.	5,16																													
2017/2018.		5,20																												
2018/2019.			5,27																											
2019/2020.				5,51																										
Ključna poruka / komentar indikatora		Uočljiv je porast korisne površine zatvorenog školskog prostora po učeniku, prvenstveno zbog izgradnje novih sportskih sala u OŠ "Hašim Spahić" i SŠC "Nedžad Ibrišimović", koje su znatno veće korisne površine od prethodnih starih sala. Također, na ovaj porast utječe i smanjenje broja učenika u školama.																												

Rb	2.3.7.	OBLAST	Društveni razvoj												
INDIKATOR		Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara													
Definisanje		<p>Broj stanovnika na jednog ljekara ukazuje na kvalitet zdravstvene zaštite stanovništva na području općine Ilijaš.</p> <p>Obrazac za izračunavanje:</p> <p>Broj stanovnika na jednog ljekara = ukupan broj stanovnika općine / ukupan broj ljekara angažovanih u zdravstvenim ustanovama općine Ilijaš</p>													
Izvori informacija		<p>Za broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija</p> <p>Za broj ljekara općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija</p> <p>Obrada podataka, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija</p>													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci															
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.									
		Broj stanovnika općine Ilijaš	20.283	20.398	20.489	20.603									
		Broj ljekara u općini Ilijaš	22	20	17	18									
		Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	922	1.020	1.205	1.145									
		<p style="text-align: center;">Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>2016.</th> <th>2017.</th> <th>2018.</th> <th>2019.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara</td> <td>922</td> <td>1.020</td> <td>1.205</td> <td>1.145</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	922	1.020	1.205	1.145
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.											
Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	922	1.020	1.205	1.145											
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U općini Ilijaš u posljednjih nekoliko godina uočljivo je povećanje broja stanovnika na jednog ljekara, uzrokovano povećanjem broja stanovnika, a smanjenjem broja ljekara.</p> <p>Moramo konstatirati da se na teritoriji općine Ilijaš broj ljekara konstantno smanjuje i da je odnos broja stanovnika naspram broja ljekara iz godine u godinu sve nepovoljniji. U publikaciji Sociekonomski pokazatelji za 2020. godinu nisu dati podaci po lokalnim zajednicama vezani za ovaj indikator.</p>													

Rb	2.3.8.	OBLAST	Društveni razvoj												
INDIKATOR		Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)													
Definisanje		Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu pokazuje procentualni udio korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu općine. Obrazac za izračunavanje: Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu=(broj korisnika socijalne zaštite/ ukupan broj stanovnika) x 100													
Izvori informacija		Podaci dobijeni na zahtjev od Službe za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu Općine Ilijaš. Struktura broja korisnika, interna elektronska baza podataka Podaci dobijeni na zahtjev od JU Kantonalni centar za socijalni rad - Služba socijalne zaštite u Ilijašu Struktura broja korisnika, interna baza podataka Za broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		U strukturi vrste socijalne zaštite najveći je broj korisnika: dječijeg dodatka, novčane naknade za njegu i pomoć drugog lica, javne kuhinje, zaštite porodilja, te subvencioniranje troškova grijanja. To upućuje na zaključak da u najugroženije kategorije stanovništva spadaju djeca, stara i bolesna lica.													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2016.	2017.	2018.	2019.									
		Broj korisnika socijalne zaštite	3.692	3.312	3.341	2.953									
		Ukupan broj stanovnika	20.283	20.398	20.489	20.603									
		Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	18,2	16,23	16,30	14,33									
		<p style="text-align: center;">Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Učešće (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016.</td> <td>18,20</td> </tr> <tr> <td>2017.</td> <td>16,23</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>16,30</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>14,33</td> </tr> </tbody> </table>				Godina	Učešće (%)	2016.	18,20	2017.	16,23	2018.	16,30	2019.	14,33
Godina	Učešće (%)														
2016.	18,20														
2017.	16,23														
2018.	16,30														
2019.	14,33														
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Što se tiče učešća korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu, uočljivo je smanjenje broja korisnika socijalne zaštite u periodu 2016-2019. godine, što se može povezati sa činjenicom da, nakon izlaska svjetske ekonomije iz recesije, privreda općine Ilijaš bilježi konstantan rast, koji se može posmatrati kroz kontinuirani porast nivoa zaposlenosti, ubrzani porast indeksa razvijenosti, povećanje broja poslovnih subjekata, zajedno s povećanjem nivoa investicionih aktivnosti.</p> <p>U narednom periodu će sigurno doći do povećanja učešća korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu zbog svih ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom Covid-19, kojima su već izložena preduzeća, institucije, zajednice, kao i posebno ranjive osobe čija su radna mjesta i kvalitet života ugroženi. U publikaciji Socioekonomski pokazatelji za 2020. godinu, zbog promjene metodologije nisu dati podaci vezani za ovaj indikator.</p>													

Rb	2.3.9.	OBLAST	Društveni razvoj															
INDIKATOR		Broj naslova Gradske biblioteke po stanovniku općine																
Definisanje	<p>Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine pokazuje koliko knjiga iz knjižnog fonda Gradske biblioteke dolazi na jednog stanovnika općine i predstavlja odnos ukupnog broja knjiga knjižnog fonda Gradske biblioteke i ukupnog broja stanovnika općine.</p> <p>Obrazac za izračunavanje: Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine = ukupan broj knjiga knjižnog fonda Gradske biblioteke / ukupan broj stanovnika općine</p>																	
Izvori informacija	Ukupan broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnja publikacija JU "KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ", podaci dobijeni po upućenom zahtjevu, broj knjiga knjižnog fonda Gradske biblioteke, inventurna lista																	
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci	Podaci se odnose na područje općine Ilijaš.																	
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.												
	Ukupan broj knjiga Gradske biblioteke	9.416	10.513	11.268	11.728	13.838												
	Ukupan broj stanovnika	20.283	20.398	20.489	20.603	20.732												
	Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0,46	0,52	0,55	0,57	0,67												
<p style="text-align: center;">Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine</p> <table border="1"> <caption>Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine</caption> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Broj knjiga po stanovniku</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016.</td> <td>0,46</td> </tr> <tr> <td>2017.</td> <td>0,52</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>0,55</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>0,57</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>0,67</td> </tr> </tbody> </table>							Godina	Broj knjiga po stanovniku	2016.	0,46	2017.	0,52	2018.	0,55	2019.	0,57	2020.	0,67
Godina	Broj knjiga po stanovniku																	
2016.	0,46																	
2017.	0,52																	
2018.	0,55																	
2019.	0,57																	
2020.	0,67																	
Ključna poruka / komentar indikatora	<p>Broj knjiga knjižnog fonda Gradske biblioteke po stanovniku općine Ilijaš bilježi rast u periodu od 2016-2020. godine.</p> <p>Taj rast nije dovoljan jer po stanovniku općine dolazi nešto više od polovine jedne knjige.</p> <p>Razlozi trenutnog stanja nalaze se u činjenici da se vrlo malo ulaže u obogaćivanje knjižnog fonda. Naprimjer, u 2016.godini nabavljeno je 498 novih knjiga, u 2017. godini 1.097, u 2018. godini 755, u 2019. godini 460, a u 2020. svega 129 knjiga.</p>																	

Rb	2.3.10.	OBLAST	Društveni razvoj										
INDIKATOR		Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko – rekreativnih aktivnosti											
Definisanje		<p>Iskazuje se kao tri pokazatelja i to kao broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko rekreativnih aktivnosti.</p> <p>Broj objekata prema svakoj kategoriji se određuje kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj društvenih objekata – domova kulture i sličnih objekata; • Broj kulturnih objekata (kino sala, pozorišta, izložbenih sala, i sl.); • Broj sportsko rekreativnih objekata (stadiona, dvorana, terena plivališta, i sl.) 											
Izvori informacija		<p>Podaci dobijeni na zahtjev od Službe za društvene djelatnosti općine Ilijaš, interna elektronska baza podataka o društvenim, kulturnim i sportsko-rekreativnim objektima</p> <p>Ukupan broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", godišnje publikacije.</p>											
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Na području općine Ilijaš u 2020. godini ima 11 društvenih objekata (Domova kulture po Mjesnim zajednicama: Podlugovi, Ljubnići, Kadarići, Mrakovo, Stari Ilijaš, Malešići, Ljubina, Srednje, Gajevi, Nišići i Kamenica).</p> <p>U JU „KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ“ postoji jedan objekat kulture u sklopu kojeg su: kino sala, biblioteka i čitaonica.</p> <p>Sportsko-rekreativni objekti su:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gradski nogometni stadion sa pomoćnim terenom i atletskom stazom (28.240 m²) i Nogometni stadion u Ljubinićima (12.020 m²) - (2 nogometna stadiona) • Gradska sportska dvorana (1.500 m²) • Fiskulturna sale u: OŠ „Hašim Spahić“ (640 m²), OŠ „Stari Ilijaš“ (419 m²), OŠ „Podlugovi“ (240 m²), OŠ „Srednje“ (384 m²), Perzijsko-bosanskom koledžu Lješevo (699 m²), Srednjoškolskom centru Ilijaš (709 m²) - (6 sala) • Asfaltne plohe ispred Osnovnih škola: „Hašim Spahić“, "Stari Ilijaš", „Podlugovi“, „Srednje“, ispred područne škole Malešići, otvoreno košarkaško igralište ispred Srednjoškolskog centra Ilijaš, asfaltna ploha u MZ: Luka, Ljubina, Kamenica, Stari Ilijaš, Misoča, Podlugovi, Mrakovo-Salkanov Han, Lješevo, Srednje, Dragoradi i D. Ivancići - (17 sportskih ploha) • Igralište za odbojku na pijesku u Misoči ▪ Vanjska šahovska ploha u pješačkoj zoni ▪ Planinarski domovi: Bijambare i Ozren - (2 doma) 											
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina											
		2016.											
		2017.											
		2018.											
		2019.											
		2020.											
		Broj stanovnika općine Ilijaš											
		20.283											
		20.398											
		20.489											
		20.603											
		20.732											
Društveni objekti		Broj objekata		11		11		11		11		11	
		Broj stanovnika po objektu		1.843		1.854		1.862		1.873		1.884	
Objekti kulture		Broj objekata		1		1		1		1		1	
		Broj stanovnika po objektu		20.283		20.398		20.489		20.603		20.732	
Sportsko-rekreativni objekti		Broj objekata		28		28		28		30		30	
		Broj stanovnika po objektu		724		728		731		686		691	

	<p style="text-align: center;">Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko – rekreativnih aktivnosti</p> <table border="1" data-bbox="518 212 1428 638"> <thead> <tr> <th>Godina</th> <th>Društveni objekti</th> <th>Objekti kulture</th> <th>Sportsko-rekreativni objekti</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016.</td> <td>1.843</td> <td>20.283</td> <td>724</td> </tr> <tr> <td>2017.</td> <td>1.854</td> <td>20.398</td> <td>728</td> </tr> <tr> <td>2018.</td> <td>1.862</td> <td>20.489</td> <td>731</td> </tr> <tr> <td>2019.</td> <td>1.873</td> <td>20.603</td> <td>686</td> </tr> <tr> <td>2020.</td> <td>1.884</td> <td>20.732</td> <td>691</td> </tr> </tbody> </table>	Godina	Društveni objekti	Objekti kulture	Sportsko-rekreativni objekti	2016.	1.843	20.283	724	2017.	1.854	20.398	728	2018.	1.862	20.489	731	2019.	1.873	20.603	686	2020.	1.884	20.732	691
Godina	Društveni objekti	Objekti kulture	Sportsko-rekreativni objekti																						
2016.	1.843	20.283	724																						
2017.	1.854	20.398	728																						
2018.	1.862	20.489	731																						
2019.	1.873	20.603	686																						
2020.	1.884	20.732	691																						
<p>Ključna poruka / komentar indikatora</p>	<p>Broj stanovnika po društvenom se proporcionalno povećava sa povećanjem ukupnog broja stanovnika jer nema novoizgrađenih objekata.</p> <p>Kod sportsko-rekreativnih objekata do 2019.godine bilježimo trend povećanja broja stanovnika po sportsko-rekreativnom objektu sa povećanjem ukupnog broja stanovnika., a zatim bilježimo pozitivan trend smanjenja broja stanovnika po sportsko-rekreativnom objektu, jer je povećan broj novoizgrađenih objekata.</p>																								